

દુહત્રયીની વન પતિઓ



પ્રકાશક :

શ્રી ગુજરાત કચ્છ કાઠીયાવાડ નૈઘમંડલ
અહમદાબાદ

ગુજરાત વિદ્યાલય ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૮૨૪

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પૃથ્વીનાની વનસ્પતીઓ

વિષય ડૅ: ૬૩૪

वृत्त्रयीनी वन पतिओ

लेखक :

वैद्यराज बापालाल ग. शाह, हांसोट.
(निबंद आदर्श, वैद्यकीय कायदाशास्त्र,
अभिनव कामशास्त्र इत्यादि पुस्तकोना कर्ता)

प्रकाशक :

वैद्यराज अंबाशंकर जी. त्रीवेदी
वैद्यराज अ. तलाल त्रीभोवन याज्ञिक
मंत्रीओ

श्री गुजरात कच्छ काठियावाड
वैद्य संमेलन स्थायी समिति
अमदाबाद

आवृत्ति १ ली
प्रत ५००

संवत् १९८७
इ. स. १९३१

આ પુસ્તકના સર્વ હકકો ધી ગુજરાત કચ્છ કમિટીઆવડત્ત વૈયમંડલને સ્વાધીન છે.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૫૮૨૪

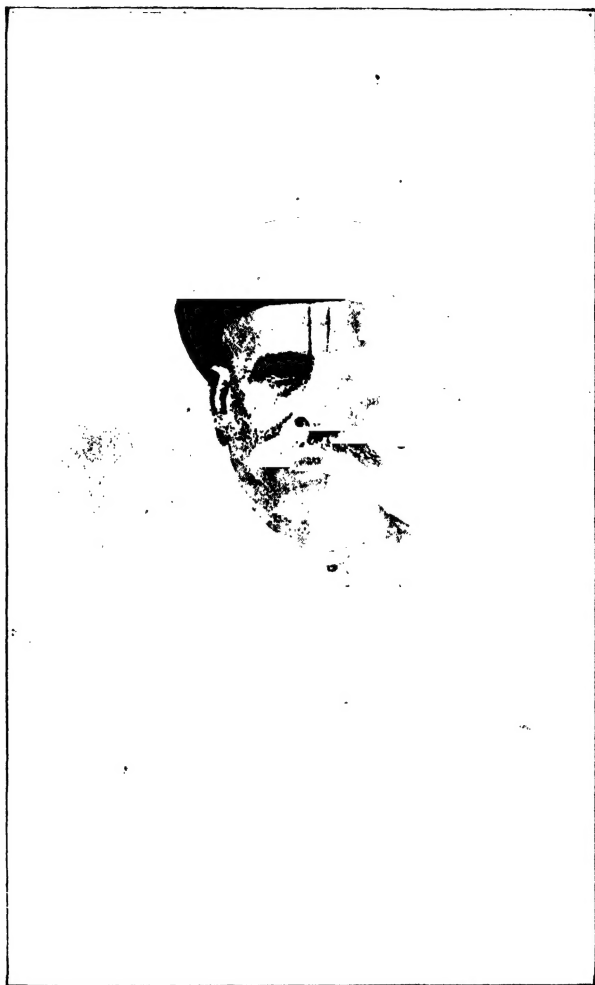
મુદ્રણસ્થાન :

આદિત્ય મુદ્રણાલય : રાયસહરોડ, અહમદાવાદ

મુદ્રક :

મજાનન વિશ્વનાથ પાઠક

श्रीमान् शेठ साहेव श्री बालाभाई दामोदरदास



स्वागताध्यक्ष

श्री गु. क. का. वैद्यसंमेलन प्रथमाधिवेशन

अहमदाबाद

અર્પણ પત્રિકા

ભગવદ્દર્મ પરાયણ પરમ વૈશ્વ

શ્રીમાન્ શેઠ સાહેબ શ્રી બાલાભાઈ દામોદરદાસ,

અહમદાબાદ.

આપશ્રી બાલ્યાવસ્થાથી જ આયુર્વેદશાસ્ત્ર અને વૈદ્યો પ્રત્યે અનુરાગ ધરાવો છો. આપ-શ્રીના બહોળા કુટુંબમાં જ્યારે જ્યારે વૈદ્યકીય સારવારની જરૂર જણાય છે ત્યારે ત્યારે સારા પ્રતિષ્ઠિત વૈદ્યોની સલાહ લઈ ચિકિત્સા કરાવો છો. છેલ્લાં ત્રીશ વર્ષ થયાં જનસમાજને દેશી દવાઓનો અને ઉત્તમ ચિકિત્સાનો લાભ મળે તેવા હેતુથી એક એક નિષ્ણાત વૈદ્યને સારા સન્માનથી રાखી ઔષધાલય ચલાવી જનસમાજની સેવા કરો છો. શ્રી ગુજરાત-કચ્છ કાઠીયાવાડ વૈદ્યસંમેલનના પ્રથમ અધિવેશન વચ્ચે સ્વાગતાપ્યક્ષનું પદ સ્વીકારી આપ શ્રીમાને અત્રેની વૈદ્ય સભાને તન-મન અને ધનથી ઘણી સહાયતા આપી હતી. આપશ્રીની મદદવડેજ સંમેલનનું પ્રથમ કાર્ય પળ ઘળું જ સુચારુ રૂપે ફ઼લીભૂત થયું અને ગુજરાત પ્રાંતમાં આયુર્વેદ શાસ્ત્ર અને વૈદ્યસમાજની ઉન્નતિનું બીજ રોપાયું. તેના ફ઼લરૂપે શ્રીવૃદ્ધત્રયીની વૃદ્ધશાસ્ત્રીઓ નામનું આ પુસ્તક વૈદ્યમંડલ તરફથી બહાર પાડવામાં આવે છે, તે પુસ્તક આપશ્રીને માનપૂર્વક અર્પણ કરતાં અમોને ઘણો જ આનંદ થાય છે.

કાર્યાલય
શ્રી લોકહિતાર્થે દેશી
દવાખાનું
સાંકડીશેરી-અહમદાબાદ
વસંતપંચમી ૧૯૮૭



લી.
અમો છીએ આપના સ્નેહાધીન
વૈદ્યરાજ અંબાશંકર જી. ત્રિવેદી
વૈદ્યરાજ અમૃતલાલ શ્રી. યાજ્ઞિક
મેત્રીઓ શ્રી. ગુ. ક. કા. વૈદ્યમંડલ.

Ayurveda the science of life

वैद्यसमाजने माटे एक सोनेरी तक

तैयार છે !

મંગાવો

તૈયાર છે !!

આયુર્વેદ—(સિદ્ધ વિજ્ઞાન)

નામદાર મદ્રાસ સરકારે, યુ. પી. સરકારે, બીહાર પ્રાંતની સરકારે અને બંગાળા સરકારે આયુર્વેદ એ વૈજ્ઞાનિક છે કે નહિ ? તેની તપાસ કરવા માટે જે કમીટીઓ નીમી હતી તે કમિટીઓએ તે દેશના ભાગોમાં તેમજ આજના હિન્દના બધા ભાગોમાંથી નામાંકિત વૈદ્યો, હકીમો, અન્ય સદગૃહસ્થો અને પ્રતિષ્ઠિત અમલદારોની લેખિત તેમજ મૌખિક જુબાનીઓ લઈ આયુર્વેદશાસ્ત્ર સર્વથા વૈજ્ઞાનિક હોઈ ઉપાદેય છે એવું પોતાના રિપોર્ટમાં પૂરવાર કરી બતાવ્યું છે અને તે રિપોર્ટોના આધારે મદ્રાસ વિંગેરે ગવર્નમેન્ટોએ આયુર્વેદનો સ્વીકાર કરવાના કાર્ય માટે મહાવિદ્યાલયોની યોજના કરી છે. આ રિપોર્ટનો નિષ્કર્ષમૂત સાર આપણા વૈદ્ય સમાજને માટે બહુ ઉપયોગી છે. તેમાંથી આયુર્વેદ સંબંધે ઘણું જ નવું જાણવાનું મળી આવે તેમ છે. આયુર્વેદશાસ્ત્રના પંચમહાભૂતાત્મક શરીર, ત્રિધાતુ શરીર અને ત્રિદોષતત્ત્વ જેવા કઠળ વિષયોને પ્રાચીન અર્વાચીન મતોના સમન્વયપૂર્વક સરળ રીતે તેમાં સમજાવ્યા છે. આ એક પુસ્તક પાસે રાખી તેનું મનન કરનાર વૈદ્ય હરકોઈ વચ્ચે ડાકટરોને પણ આયુર્વેદ સંબંધી ઘટતો સુલભ કરી શકે તેમ છે. આ રિપોર્ટના ઉપયોગી ભાગનો તરજુમો કરી પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે, વઢી પાશ્ચિમાત્મ્ય વિદ્વાનોના આયુર્વેદ સંબંધી ઉત્તમ અભિપ્રાયોનો પણ આમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આયુર્વેદ અવૈજ્ઞાનિક છે એવા અણઘટતા આક્ષેપો કરનારાઓને સજ્જડ જવાબ આપવા માટે આ પુસ્તક એક અદ્વિતીય સાધન છે. આવા મહત્વના પુસ્તકનો ઉપયોગ બધા વૈદ્ય માઈઓ કરી શકે એટલા માટે તેની કિંમત માત્ર એક રૂપીઓ જ રાખી છે. જે માત્ર સ્વર્ચ પુરતી જ છે. અમને આશા છે કે સ્થાયી સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા આ ઉપયોગી સુંદર પુસ્તકનો બધા વૈદ્યરાજો યોગ્ય સત્કાર કરશે.

કાર્યાલય—શ્રી ગુજરાત કચ્છ કાઠીયાવાડ વૈદ્ય
સંમેલન સ્થાયી સમિતિ અને વૈદ્ય મંડલ
શ્રી લોકહિતાર્થ દવાખાતું, સાંકલીશેરી-અમદાવાદ

વૈદ્ય અંબાશંકર જી. ત્રિવેદી
વૈદ્ય અમૃતલાલ ત્રિભુવન યાત્રીક
મંત્રીઓ

વૃદ્ધત્રયીની વનસ્પતિઓ.

આમુખ

ચરક, સુશ્રુત અને વાગ્ભટ્ટ—ની સંહિતાઓમાં વપરાયેલી વનસ્પતિઓનું એક લીસ્ટ વનાવવાની ઘણા વસ્તુતથા ઇચ્છા હતી, પણ એ મહાભારત કામ હાથમાં લેતા પહેલાં અનેક વિચારો આવતા અને તેથી તે પડતું મૂકતો. એકલે હાથે કામ ઉપાડતાં હું કેટલોક વસ્તુતે કમકમી ઉઠતો. છેવટે આટલાં વર્ષો વાદ આજે આ યાદી તૈયાર થાય છે, અને તે માટે ઇશ્વરનો આભાર માનું છું.

ચરક, સુશ્રુત અને વાગ્ભટ્ટ વાંચતાં બાંચતાં દરેક વનસ્પતિઓને જુદી તારવી કાઢવી, પછી તેને અકારાદિ ક્રમ પ્રમાણે ગોઠવવી અને આખરે એ ત્રણેની વનસ્પતિઓને સંગ્રહિત કરીને અકારાદિ ક્રમમાં ગોઠવવી—એ કામ કેટલું મુશ્કેલ છે તે વિદ્વાનો વિના બીજા કદાચ નહિ જાણી શકે. અને અકારાદિ ક્રમમાં ગોઠવ્યા પછી પણ તેના અર્થો આપવા એ કામ તો ઇથીયે મુશ્કેલ છે.

અહિં આપેલી વનસ્પતિઓ ફક્ત વૃદ્ધત્રયીની જ છે. વૃદ્ધત્રયીમાં નથી એવી વનસ્પતિઓ પાછળના ગ્રંથકારોએ વાપરેલી છે, પણ તેની સંખ્યા ઘણી જૂઝ છે—બહુ મોટી નથી.

વૃદ્ધત્રયીની લગભગ બધી જ વનસ્પતિઓ આ યાદીમાં આવી ગઈ છે, કદાચ એકાદ બે ભૂલથી આંચબહાર રહી ગઈ હોય તો પ્રભુ જાણે. બને તેટલી કાઠજી રાહ્યા છતાંયે જો ત્રૂટી રહેવા પામી હોય તો વિદ્વાનો તે ત્રૂટી પૂર્ણ કરવા બનતો પ્રયત્ન કરશે જ એવી આશા હું રાખું છું.

વૃદ્ધત્રયીના ટીકાકારો

વૃદ્ધત્રયીની વનસ્પતિઓમાંની ઘણી વનસ્પતિઓનો પત્તો લાગતો નથી. જો ટીકાકારોની સહાય લેવામાં ન આવે તો ભાગ્યે ચોથા ભાગની વનસ્પતિઓના અર્થ આપણા સમજવામાં આવે.

ચરકસંહિતા ઉપર આસરે તેર ટીકાઓ લખાયેલી છે એમ સ્વ. વિરજાચરણ ગુપ્ત તેમના ‘વનોષધિદર્પણ’માં જણાવે છે. આમાંથી મ્હારા જોવામાં ફક્ત ચક્રપાણી દત્તનીજ ટીકા આવી છે. શિવદાસની ટીકાવાળી ચરકસંહિતા મ્હારા જોવામાં હજી નથી આવી.

ચક્રપાણીદત્તે વનસ્પતિઓનો પરિચય આપ્યો છે. ચક્રપાણીદત્ત બંગાળામાં ૧૧ મા શતકમાં (ડૉ. ગિરિન્દ્રનાથ મુખોપાધ્યાય બી. એ; એમ. ડી; એફ. એ. એસ. વી. એમને ચક્રપાણીદત્ત ઉપર ' Journal of Ayurveda ' માં ઘણી માહિતીવાળો લાંબો લેખ લખ્યો છે. તે ચક્રપાણીદત્તનો કાલનિર્ણય ઇ. સ. ૧૦૬૦ (1060 A. D) આપે છે) થઈ ગયા છે એટલે ચરકોક્ત ઔષધોનો જે અર્થ તેમણે આપેલો છે તે બંગાળાનો પ્રચલિત અર્થ સમજવો જોઈએ. ડલ્હન જેટલી વિગતવાર માહિતી તેમની ટીકામાંથી મળતી નથી, છતાંયે એકંદરે પ્રયાસ ઠીક કર્યો જણાય છે.

સુશ્રુત સંહિતા ઉપર પણ અનેક ટીકાઓ લખાયેલી છે એમ સુશ્રુતની ડલ્હનની ટીકા વાંચતાં સમજાય છે. જેઝટ, ગયદાસ, પંજિકાકાર, બ્રહ્મદેવ, કાર્તિક, ગોમી, ગયો-વિગેરેની ટીકાઓ હાલમાં અસ્તિત્વમાં નથી. અત્યારે ડલ્હનની ' નિબંધસંગ્રહ ' અને ચક્રપાણીની ' માનુમતિ ' બેજ ટીકાઓ સુશ્રુત ઉપરની જોવા મળે છે. મ્હેં માનુમતિ જોઈ નથી. ડલ્હનની ' નિબંધસંગ્રહ ' ટીકા ઘણી સરસ છે. ડલ્હને વનસ્પતિઓનો જે પરિચય (કેટલીક જગોએ) આપ્યો છે તે જો ન હોત તો હાલ એ બધી જ અપરિચિત રહી હોત. વનસ્પતિઓના પરિચય માટે ડલ્હનની ટીકા વર્તમાન ટીકાઓમાં ઉત્તમ-અપૂર્વ છે.

ડલ્હન મથુરા પાસેના ભાદાનક દેશમાં રહેતા હતા, પણ ડલ્હનની ટીકામાં મથુરા કે ઉત્તર હિંદુસ્તાન તરફની દેશી ભાષાના પર્યાયો બહુ ઓછા આવે છે. ડલ્હન જાણે કે ગૂજરાતમાં પણ લાંબો વસત રહી ગયા હોય એમ ઘણી વસતે આપણને લાગે છે. કોષાતકઃ ધિસોડીતિ લોકે, જીવન્તી ' ડોડી 'તિ લોકે-આવો પરિચય આપનાર ડલ્હન મથુરા નિવાસી કરતાં ગૂજરાત કાઠિયાવાડના નિવાસી હોય એમ લાગે છે.

ડલ્હન ઇ. સ. ના ૧૦મા સૈકાના અંતમાં અને ૧૧માની શરૂઆતમાં થઈ ગયા છે.

વાગ્મટ (અષ્ટાંગ હૃદયમ્) ના ટીકાકાર શ્રી. અરુણદત્તની ' સર્વાંગ સુંદરા ' ટીકા અત્યારે ઉપલબ્ધ છે. અરુણદત્ત ઉપરાંત ચંદ્રનંદન અને હેમાદ્રિ વિગેરે ટીકાકારોએ અષ્ટાંગ-હૃદય ઉપર ટીકાઓ લખી હશે એમ માનવાને કારણ મળે છે. અરુણદત્ત તેમના નામ ઉપરથી બંગાળી હોઈ બંગાળાના છે અને ઇ. સ. ૧૩મા શતકનો શરૂઆતમાં થઈ ગયા હોવા જોઈએ એમ ડૉ. હર્નહે સકારણ તર્ક કર્યો છે.

ચક્રપાણીદત્ત અને ડલ્હનાચાર્ય કરતાં અરુણદત્ત અર્વાચીન છે એટલું જ નહિ પણ ચક્રપાણીદત્ત કે ડલ્હનની ટીકાઓમાંથી આ વિષય ઉપર જેટલું અજવાળું પડે છે એટલું અરુણદત્તની ટીકામાંથી નથી પડતું. અરુણદત્તની ટીકામાં જ્ઞાણો માલ નથી છતાં જ્યાં કંઈજ સાધન હોતું નથી ત્યાં કેટલીક વસ્તુ અરુણદત્ત વ્હારે ધાય છે.

બીજા ટીકાકારો

આ સિવાય બીજા અનેક ટીકાકારો થઈ ગયા છે અને તે દરેકની અહિંયાં ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં સહાય લેવામાં આવી છે.

વૃન્દકૃત સિદ્ધયોગ ઉપર શ્રીકંઠે સરસ ટીકા લખી છે. એ ટીકામાંથી મ્હં વનસ્પતિને લગતાં વચનો ‘ સિદ્ધયોગ નિરુક્ત ’ એ નામના લેખમાં જુદાં તારવીને છપાવ્યાં છે. (આયુર્વેદ—વિજ્ઞાન પુ, ૭ અંક ૧-૨) આ શ્રીકંઠ ઇ. સ. ૧૨૦૦ થી ૧૨૫૦ ની અંદર થઈ ગયા હોવા જોઈએ એમ રા. દુર્ગાશંકર કેવલરામ શાસ્ત્રી જણાવે છે. શ્રીકંઠની ટીકામાં સ્વૂટતા અંશો નારાયણ નામના નાગર વૈદ્યે પૂરા કરેલા છે એટલે એ ટીકામાં ક્વચિત્ ૧૪-૧૫ માં શતકના ગુજરાતી પર્યાયો હોવાનો સંભવ છે સ્વરો. શ્રીકંઠની ટીકા ડલ્હણ આગલ ફીક્કી પડે છે છતાંયે કેટલીક વસ્ત તેની પણ સહાય લેવી પડી છે.

શાર્દૂલ સંહિતા ઉપર આઠમલ્લની દીપિકા અને કાશીરામની ગૂઢાર્થ દીપિકા નામની બે ટીકાઓ છપાયેલી છે. આ બન્ને ટીકાઓની સહાય લેવામાં આવેલી છે. આ બન્ને ટીકાઓમાં કેવલ ચર્વિત ચર્વણ જ છે. ડલ્હણ કેટલીક વસ્ત ઝુંબું વેતરેલું છે છતાં કેટલોક વસ્ત તેની સહાય લેવામાં આવેલી છે.

વૈદ્યક શબ્દ સિંધુ

કવિરાજ ઉમેશચંદ્રગુપ્ત—કવિએ બનાવેલો આ ગ્રંથ જેણે જોયો હશે તે એ વિદ્વાને લીધેલી અથાગ મહેનતની તારિફ કર્યા વિના નહિ જ રહ્યો હોય. કોષ તો ઘણા છે. અકારાદિ ક્રમ પ્રમાણે બનાવેલો અને કેવલ વૈદ્યક શબ્દોનોજ કોષ આ પહેલ વહેલો જ છે એમ હું માનું છું. આ અક્ષુણ્ણ પથ ઉપર વિજયી પ્રસ્થાન કરવા બદલ સમસ્ત વૈદ્યકીય જગત કવિરાજ ઉમેશચંદ્રનું ઋણી છે. “ બંગીયજન કીર્તિગ્રન્થ રત્નમ્ ” અર્થાત્ બંગાળીઓની કીર્તિરૂપ આ ગ્રન્થ રત્નમાં અનેક ત્રુટીઓ હોવા છતાંયે તે અનેક અંશે સફળ કૃતિ છે. બૃદ્ધત્રયીની યાદી કરતાં ટીકાકારોનાં વચનો ઉપર વધારે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે એ જો કે સ્વરૂં છે, પણ જ્યાં ટીકાકારોએ મૌન ધર્યું હોય છે ત્યાં તેવે વસ્તે આ ગ્રન્થ મ્હારો સાહાય્યે આવ્યો છે અને મ્હને પ્રકાશ આપી કંઠક અંશે દુર્ગમ પંથને સરલ કર્યો છે.

અમર કોષ.

પંડિતવર અમરસિંહનો અમરકોષ એ અત્યંત આદરણીય ગ્રન્થ મનાય છે. મહામહોપાધ્યાય શ્રી મટ્ટોજી દીક્ષિતના પુત્ર શ્રી ભાનુજી દીક્ષિતે તેના ઉપર ટીકા કરેલી છે. અમર કોષ ઉપર બીજી ટીકા સ્ત્રીર સ્વામીની છે. આ બન્નેની ટીકાઓની યથાયોગ્ય સહાય

હેવામાં આવી છે. ભાનુજી દીક્ષિત કે ક્ષીરસ્વામી જાતે વૈષ્ણ ન હતા છટલે તેમનાં વચનો ઉપર જ્ઞાણો વિશ્વાસ મેં મૂક્યો નથી, છતાં ન ચાલે તેમનો ઉપયોગ પળ કરવાની મેં છુટ લીધેલી છે. “ નિઘંટુ આદર્શ ” માંથી આ છુટ વાંચકોને જોવા મઢી શકે સરી.

આનંદાશ્રમ સંસ્કૃત ગ્રન્થાવલીએ છપાવેલો “ રાજનિઘંટુ સહિતો ધન્વન્તરીય નિઘંટુ ” એક રીતે જોતાં સમસ્ત નિઘંટુઓનો શિરોનળિ છે. નિઘંટુના અંતમાં અકારાદિક્રમમાં જે વર્ણાનુક્રમણિકા આપવામાં આવી છે તે અમ્યાસીઓને માટે ઘણી ઉપયોગી છે. અનુક્રમણિકાનો લાભ મેં ઘણો જગોએ ઉઠાવ્યો છે. એકના અનેક અર્થોની મુશ્કેલી તો છેજ પળ વિચારશીલ પરીક્ષક તેમાંથી સુંદર દોહન કરી શકે સરો.

પરચુરળ

આ ઉપરાંત પૂ. શ્રી જયકૃષ્ણ ઇન્દ્રજી ઠાકરના “ વનસ્પતિ શાસ્ત્ર ”નો, સ્વ ડૉ. વામન દેસાઈના “ ઔષધ સંગ્રહનો ”નો, પં. હરિપ્રપન્નજીના “ રસયોગ સાગર ભા. ૧ ” નો મ્હારા “ નિઘંટુ આદર્શ ”ના પૂર્વાર્દ્ર અને ઉત્તરાર્દ્રનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. કોઈ વસ્તે લેટીન નામો માટે તો કોઈ વસ્ત ગૂજરાતી નામો માટે તો કોઈ વસ્ત તેના અર્થ માટે વિવિધ રીતે ગ્રંથો મને ઉપયોગી થયા છે. આ ગ્રંથસાગરમાંથી વીળીવીળીને કાઢેલાં મોતીઓથી આ ઢુંકી યાદીને અલંકૃત કરી છે. કેટલેક સ્થલે પૂર્વાપર સંબંધ જોડીને અર્થો આપવાની ઘૃષ્ટતા કરી છે.

એકનાં અનેક નામો.

વનસ્પતિઓના નામ નિર્ણયમાં જો કંઈ મોટામાં મોટું વિધન હોય તો તે એક વનસ્પતિનાં અનેક નામોનું છે. કુતૂહલી જિજ્ઞાસુ પાઠકને માટે રાજનિઘંટુમાંથી એકજ ઉતારો નીચે ઉદ્ધૃત કરું છું:—

મદ્રાયાં તુ વલા નીલી દન્તી કાશ્મીરી સારિવા ।

શ્વેતાદ્રિકર્ણાં ગૌરી ચ સપ્ત પ્રોક્તા ભિષ્ગવૈર: ॥

એક ‘મદ્રા’ શબ્દ સાત અર્થમાં વપરાયલો છે. હવે વિચાર કરો કે મદ્રા શબ્દ જ્યાં વપરાયો હોય ત્યાં શું લેવું ? દરેક સ્વબુદ્ધિ અનુસાર દ્રવ્યો ગ્રહણ કરે છે. પળ આ પદ્ધતિ જ્ઞાત્રીય નથી. મળે પ્રાચીન સમય માટે એ પદ્ધતિ યોગ્ય હશે, પળ હવે આ પ્રથા જ્ઞાત્રીવાર ન ટકવી જોઈએ. એક શબ્દનો એકજ અર્થ અથવા બે અર્થો હોય તો આટલી સંદિગ્ધતા ઊભી ન થાત—ન થાય.

રાજનિઘંટુમાં જ નહિ પળ ટીકાકારોનાં વચનોમાં પળ આવો જ ગોટાલો છે. કેટલીક વસ્ત તો ટીકાકારોએ પળ મનમાની રીતે અર્થો કરેલા છે.

एक मोरट शब्दनो अर्थ करवो होय छे त्यारे केटली मुस्कली आवे छे तेनो टुंक परिचय अहीं अस्थाने नहि गणाय. इक्षुमूलनो अर्थ मोरट आप-वामां आवे छे. (चरक टीका सू. ४ ९) एज टीकाकार मोरटनो अर्थ मूर्वा आपे छे. डल्हण वळी तेनो आंकेलनां फुल अथवा शेरडीमूल एवो अर्थ आपे छे. पं. हरिप्रपन्नजी तेमना 'रसयोग सागर'मां अमृतलोहना पाठमां मोरटनो अर्थ लताकरंज (जुओ पा. ८६) करे छे. श्रीकंठ 'हस्तिकर्ण पलास इत्यन्ये मूर्वा वा' आवो परिचय आपे छे. आतो मघवा बिडौजा जेवुं थयुं. हस्तिकर्णपलास एटले शुं? हस्तिकर्णनो अर्थ शोधतां रातो एरंडो अथवा भूपलाश नीकळे. त्यारे आ शब्दारण्यमांथी प्रवासीने रस्तो केम जडे? ते बिचारा मुंझाया विना शुं रही शके? पं. हरिप्रपन्नजी हस्तिकर्णपलाशनो अर्थ भूमिकु-प्पांड करे छे (रसयोग सागर. पा. ९०) आम प्रत्येक व्यक्ति आ शब्दारण्यमां यथेच्छ विहार करो शके एवी स्वतंत्रता आपणने आपणा पूर्वजो तरफथी मळेली छे !

आ वोसमी सदीना शास्त्रीय जमानामां आवो गोटाळो झाझीवार न टकवो जोइए. वैद्योए भेगा थइने आनुं सत्वर निराकरण करी नाखवुं ज रह्युं. पण पुराणप्रिय हिंदुमन निराकरण करवानुं पसंद ज नथी करतुं. तेने मन पुराण एटले पवित्र अने शुद्ध एवुं ठसी गयुं छे. सुभाग्ये हवे पंडितोनी बुद्धिमां पण शास्त्रीयता आववा लागी छे ए शुभ चिन्ह छे. वैद्यो कदीये भेगा मळशे के केम ते विपे मने जवरी शंका छे, अने भेगा मळ्या पछी लड्या विना रहेशे खरा ? खदिरसार जेवा शब्दनो चर्चामां दिवसो काढी नाखे एवा वैद्यधुरंधरोना समाजमां एके सपाटे काम करी नाखवुं ए रमत नथी. एटले ज आ यादीमां में तनतोड श्रम लइने विद्वानोने पसंद पडे एवी ढवे निर्णय करवा प्रयास कर्यो छे. टीकाओ जोइ छे, पूर्वापर संबंध जोयो छे अने तर्क पण कर्यो छे. आशा राखुं छुं के गूजरातना वैद्यराजोने मारो आ निर्णय कवूल रहेशे ज. जेने कबुल न होय ते मासिको-द्वारा आनी चर्चा उठावे अने मंथन आदरी नवनीत मेळवे.

बॉटेनीस्टोनું अनुकरण करो.

वनस्पति शास्त्र (Botany) नां नामो केवी रीते बदलातां आव्यां छे ते बोटेनीस्टो सारी रीते जाणे छे. पहेलां तो लोकोए कामचलाउ अमूक नामो राखी लीधां, पछी दर कोंप्रेस वखते तेमां घटतो फेरफार करता रह्या. आ विषय उपर प्रो. लॉडले तेमना " Vegetable Kingdom " नामना अद्भूत ग्रंथनी प्रस्तावनामां नीचे प्रमाणे लखे छे ते आपण सर्वेए जाणवा जेवुं छे.

" It is full time, indeed, that-some stop should be put to

this torrent of savage sounds, when we find such words as Calucechinus, oresigenesa, Finanstrina, Kraschenni nikovia Gravenhorstia, Amorgejofskya.....and hundreds of others like them, thrust into the records of Botany without-even an apology. If such intolerable words are to be used, they should surely be reserved for plants as repulsive as themselves; and instead of libelling races so fair as flowers or noble as trees, they ought to be confined to slimes, mildews Blights & Toadstools. The author has been anxious to do something towards alleviating this grievous evil, which at least need not be permitted to eat into the healthy form of Botany, clothed in the English language."

P. XVI.

ભાવાર્થ

“કૅલ્યુસેચીનસ, ઑરેસીજીનેસા, ફીનેન્સ્ટ્રીના, કૅશ્ચીની, નીકોલીયા, પ્રેવન હાર્ટ્સીયા, ઇન્ડ્રેજોફસ્કીયા—ઇત્યાદિ આ અને આવાં જ વીજાં હજારો જડબાતોડ, જંગલી નામોના ઝંજાબાતી પ્રવાહને હવે અટકાવવો જ જોઈએ. હવે તે માટે વસ્ત્ર ભરાઈ ગયો છે. વનસ્પતિ શાખ જેવાં સુંદર શાખમાં, જરા પણ ક્ષમા યાચના સિવાય, આવાં જડબાતોડ નામો ઘૂસાડવામાં આવ્યાં છે તેને માટે કંઈ હવે કરવું જ જોઈએ. જો એવાં નામો લગાડવાં જ હોય તો એટલું નામો કેટલાક દુષ્ટ છોડવાઓ માટે જ રાખવાં જોઈએ, અથવા તો વીજાં કોઈ વિકરાલ પ્રાણીઓ કે સ્વનિજો માટે રાખવાં. પુષ્પો જેવાં સુંદર અથવા તો વૃક્ષો સમ ઉદાત્ત વસ્તુઓ માટે આવાં નામો ન જ શોમે.

અંગ્રેજી ભાષારૂપી વર્ણોમાં પરિધાન થયેલી વનસ્પતિ શાખરૂપી સુંદરીનાં સુષ્ટિત અને સુંદર અંગ પ્રત્યંગો માટે આવાં કટંગાં નામો ન શોમે. આ દુઃસ્વદ સ્થિતિ દૂર કરવાને માટે આ લેખક એ દિશામાં કંઈ પ્રયત્ન કરવા ઇચ્છે છે.”

ઉપરના ફકરામાં આપણે જડબાતોડ નામોને બદલે ‘કર્ણપ્રિય પણ અનેકાર્થવાહી વ્યર્થ નામો’ આવો શબ્દ રાખીએ ! કારણ સંસ્કૃત ભાષામાં જે નામો છે તેનું લાલિત્ય ઓર છે. વિષ્વક્ષેનકાન્તા, અશોકરોહિણી, અશ્વાવરોહિકા, આદારિશિખી, ઇન્દુબાલિકા, ઉત્તમવારુણી, ઉદુમ્બરપર્ણી, ઋષ્યપ્રોક્તા, અંતઃકોટરપુષ્પો, ઓદનપાકી, ગુડમંજરી, ગન્ધર્વહસ્તક, છગલાન્ત્રી, બ્રહ્મચારિણી, બ્રહ્મમુવર્ચલા, ભદ્રરોહિણી, મૃગગામિની (વિહંગ માટે) મૃતસંજીવની (ગોરક્ષ દુધી માટે) મ્લેચ્છભોજન, (ગોધૂમ=ઘઉં), વર્ણવિલાસિની (હલદર માટે), અગ્નિદમની (પં. હરિપ્રપન્નજી એનો અર્થ નાગદમની કરે છે.) તોયાધિવાસિની, હિડિમ્બિકા, ધવલકુસુમ-વહ્ની—આ અને આવાં હજારો નામોને આપણે તિલાંજલી આપવી પડશે.

શ્લોકો બનાવવાનો મોહ આપણામાં અજબ છે. કેમ જાણે ગદ્ય કરતાં પદ્યમાં લેખવાથી વિદ્વત્તા વધારે મહેકતી હશે ! જો પ્રાચીન લેખકોએ ગદ્યમાં લખ્યું હોત તો આટ આટલાં નવીન નામો વૈદ્યકમાં ઘૂસ્યાં ન જ હોત. અને હજી પણ સાયન્સના વિષયોને પદ્યમાં ઉતારવાનો આપણો મોહ ગયો નથી ! નિરંકુશાઃ હિ કવયઃ—એ ઉક્તિ વૈદ્યક કવિઓના વિષયમાં સાર્થક છે એમ કહ્યા વિના રહેવાતું નથી. (લંબાણ નહિ કરતાં હું વાંચકોને રસ-યોગ સાગરમાં પં. હરિપ્રપન્નજીએ વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણવેલો કાસીસાદિરસનો પાટ વાંચી જવા વિનવીશ. બ્રાહ્મીનાં નામોનું લીસ્ટ રાજનિઘંટુમાંથી વાંચી જવું). ગંધક માટે ‘મારારીનારીરજઃ’ શબ્દ બાપરવાનું શું પ્રયોજન ? અશોક માટે કાન્તાન્ધ્રિદોહદનું શું પ્રયોજન ? પ્રાચીનોએ ગમે તે કારણથી એ શબ્દો રાહ્યા હશે, માટે આપણે પણ તે શું કાયમ જ રાખવા ?

પણ હાં ! હું ભૂલ્યો. વૈદ્યો તો વૈદ્યકને અનાદિ માનનારા છે. સંસ્કૃત શબ્દને શાસ્ત્ર માનનારા વૈદ્યોની સંલ્યા હજી જેવી તેવી નથી. તે તો કહેશે કે ‘આજ કાલના નવા મળેલાઓ મોટા ઢાહ્યા કે ઋષિઓની ભૂલો કાઢવા વેટા છો ?’ જો આજ સ્થિતિ હોય તો લાચાર. કાલાય તસ્મૈ નમઃ !

પરિવર્તનશીલ વિજ્ઞાન.

સાયન્સ પરિવર્તનશીલ છે. જગત્ આખું યે પરિવર્તનશીલ છે. કોઈ પણ વસ્તુ તેના એકના એક સ્વરૂપમાં જીવંત રહી શકતી જ નથી. જે બુદ્ધિએ વૈદ્યકને જન્મ આપ્યો છે તે બુદ્ધિ, યોગ્ય લાગે તો, વૈદ્યકને વિકસાવો શકે છે—વિસ્તૃત બનાવી શકે છે. એકને એક જ જગોમાં રહેનારું શ્વાબોચીયાનું પાણી ગંધાઈ ઉઠે છે એ કોણ નથી જાણતું ? એ શ્વાબોચીયાના પાણીનો નિકાલ નહિ કરવામાં આવે તો તેમાંથી દુર્ગંધી મારશે અને આજુબાજુના જનપદનું સ્વાસ્થ્ય વગાડશે. આપણે આયુર્વેદને શ્વાબોચીયું જ રાખવું છે ? બંધિયાઠ પાણી રાખવું છે કે જીવંત વહેતો પ્રવાહ રાખવો છે ? જે જે અશુદ્ધિઓ જણાય, જે જે સુધારણાને અવકાશ હોય તે બહારથી ગ્રહણ કરી લેવાં જોઈએ. સાયન્સમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમ જેવું કશું જ નથી. વિજ્ઞાન અમૂક દેશની કે જાતિની મુઢી નથી. જે વાપરે તેને માટે તે છે.

આપણે ચરકના વસ્તુત્તરી તે આજદિન સુધીમાં નહિ જેવો સુધારો વધારો કર્યો છે. અલબત્ત રસ વૈદ્યકની નોંધી શાસ્ત્ર અસ્તિત્વમાં આવી અને વિકાસ પામી એ ભૂલવા જેવું તો નથી જ, પણ ચરકસુશ્રુતના વસ્તુત્તરી વનસ્પતિઓ ઉપરાંત આપણે બીજી ઓછી વનસ્પતિઓને અપનાવી છે. ભાવમિશ્રે ચોપચીની જેવી વસ્તુઓને અપનાવી છે અને ત્યારપછીના શોદલ જેવાઓએ ઘણી નવી વનસ્પતિઓને નિઘંટુમાં દાખલ કરી છે. પણ આટલા વસ્તુત્તરી (ચરકથી તે આજ દિન સુધીના આશરે ૨૦૦૦ વર્ષમાં) આપણે જરા પણ આગળ ધપ્યા નથી એટલું કહ્યા સિવાય ચાલતું જ નથી.

“ All things are undergoing incessant change. Every science is in a state of progression, and of all others the sciences of observation must be so. ”

Prof. Lindley. Ph. D. F. R. S., L. S.

અષ્ટવર્ગની વનસ્પતિઓ.

જીવક ઋષભક, મેદા મહામેદા, કાકોલી ક્ષીરકાકોલી વિગેરે અષ્ટવર્ગની ઔષધિઓને ચરકના ટીકાકાર ચક્રપાણિદત્ત અને સુશ્રુતના ટીકાકાર શ્રીડલ્હનાચાર્ય ‘ સ્વનામહ્યાતમ્ ’ એવી ઓઠ્ઠાણ ધાપીને જ સંતોષ માને છે. અર્થાત્ ચક્રપાણિદત્ત અને ડલ્હનાના સમય સુધીમાં—૧૧ મા સૈકા સુધીમાં—આ વનસ્પતિઓ અતિ પ્રસિદ્ધ હતી એમ જણાય છે. ભાવ-મિશ્રના ઘસતમાં આ વનસ્પતિઓ ‘ અતિ દુર્લભ ’ થઈ ગયેલી જણાય છે અને તેના બદલામાં યોગ્ય પ્રતિનિધિ દ્રવ્યો સૂચવવામાં આવ્યાં છે ! ભાવમિશ્રનો કાલ ઇ. સ.ના ૧૬મા સૈકાની શરૂઆતમાં છે. નવાઈ જેવી વાત છે કે ૩૦૦—૪૦૦ વર્ષ જેટલા વચગાળાના સમયમાં અષ્ટવર્ગની ઔષધિઓ ઓઠ્ઠાણાતી બંધ થઈ ગઈ ! તે ઘસતના વૈદ્યોના માનસનો આપણને આથી ટીક પરિચય મળે છે !

પણ હર્ષની વાત એ છે કે હવે આ તરફ વૈદ્યોનું ધ્યાન ગયું છે. હરિદ્વારમાં એક અષ્ટવર્ગ કાર્યાલય પણ ઉઘડ્યું છે અને દરવર્ષે સંમેલન સાથેના પ્રદર્શનોમાં નવા નવા નમૂનાઓ પણ આવવા લાગ્યા છે. બૂટી પ્રચાર જેવા વનસ્પતિની ચર્ચા કરતા માસિકમાં હવે વનસ્પતિઓના ફોટા પણ આવતા થયા છે. જો આવી જ પ્રગતિથી આપણે મંડયા રહીશું તો ઘણાંયે કિંમતી, અજ્ઞાત દ્રવ્યોને આપણે આપણા નિઘંટુઓમાં—ફાર્માકોપીયામાં સ્થાન આપી શકીશું. જુનું ન જડે તો પરવા નહિ, પણ નવું જે કંઈ હાથ લાગે તે પૂરા વિચાર પછીથી આપણે હજમ કરવું જોઈએ.

બુદ્ધિ પ્રથમ. શાસ્ત્રો પછી.

અશીરઃ વીરતરુઃ—અર્થાત્ એક ટીકાકાર અશીર (કાઠો વાળો) નો અર્થ વીરતરુ આપે છે. વીરતરુ એટલે વેલ્લંતરો (પંચમહાલ)—*Dichrostachys cineria*. બીજો ટીકાકાર કિણિહી નો અર્થ અપરાજિતા આપે છે. ત્રીજો ટીકાકાર સ્વઘ્વાઃ માલતી આવો અર્થ કરે છે. ચોથો કુષ્માન્ડ ને સર્પચ્છત્રમ્ કહે ! કોઈ કર્કશનો અર્થ પટોલમેદઃ કરે તો કોઈ વઢી કંપિલક—કપિલો એવો અર્થ કરે ! કોઈ ઇંદુદિને પુત્રંજીવ કહે છે તો કોઈ જીવન્તીને પટોલ જેવા પાનવાળો ઉત્તરમાં થનારી વેલ એમ ઓઠ્ઠાણાવે છે ! આ સંકરતામાં આપણું કર્તવ્ય શું હોવું જોઈએ ? હું એક જ જવાબ આપું. બુદ્ધિ પ્રથમ, શાસ્ત્રો પછી. ચરક સુશ્રુતમાં વર્ણવેલાં અનેક શાકો અત્યારે લગભગ અજ્ઞાત છે. ચરક સુશ્રુતમાં વર્ણવેલાં સ્થાવર

વિષને આપને કોઈ ઓઢસતા નથી, દિવ્યોષધિઓને હજી કોઈએ જોઈ નથી. ચરક સુશ્રુત વાગ્ભટ્ટની આશરે ૫૦૦-૬૦૦ વનસ્પતિઓમાંથી આપણને સ્વરી રીતે તો ભાગ્યેજ અર્ધનીયે ઓઢસાય છે. આવા સમયમાં આપણું શું કર્તવ્ય હોવું જોઈએ ! બુદ્ધિ કબુલ કરે એવા નિર્ણયો જ્યાંથી મળે તે હાલને માટે આપણે ગ્રહણ કરી લેવા જોઈએ. ભવિષ્યમાં જેમ જેમ આપણને મુલો જણાય તેમ તેમ તેમાં ફેરફાર કરી શકાશે. નવી વસ્તુઓને 'પણ આપણે દવાઓમાં લઈ લેવી જોઈએ.

ઉપસંહાર

વૃદ્ધત્રયીની વનસ્પતિઓની યાદી આપતા પહેલાં ચરક, સુશ્રુત, વાગ્ભટ્ટ, વૃન્દ, ભાવમિશ્ર શારંગધર—ઈત્યાદિ ગ્રન્થકારોના ગ્રંથોની ટીકાઓમાંથી વનસ્પતિ વિષયક વચ્ચેના તારવી કાઢી આપવામાં આવ્યાં છે. જિજ્ઞાસુ વાંચકોને આ તારવણીમાંથી ટીકાકારોનું મતપાર્થક્ય, વનસ્પતિઓ વિષેનું તેમનું તત્કાલીન જ્ઞાન અને કેટલેક સ્થળે તેઓએ દાસવેલો મતિવિભ્રમ ઇત્યાદિ જાણવા—જોવા મળશે. યથાશક્તિમતિ મ્હેં આ યાદીને સંપૂર્ણ બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, સ્વામીઓ તો ઘળીયે હશે—છે.

“ To demand perfection in a work of this nature is little less than impious; for perfection is the attribute, not of man, but of His Master. ”

Prof. Lindley. Intr. p. XI.

અર્થાત્.

આવી જાતનાં કામોમાં સંપૂર્ણતા ઇચ્છવી એ અપવિત્ર છે; કારણ કે સંપૂર્ણતા એ મનુષ્યનો નહિ પણ તેને બનાવનાર પરમાત્માનો ગુણ છે.

પ્રો. લીંડલે.

એટલે હું, પં. હરિપ્રપન્નજીના શબ્દોમાં 'ત્રુટિવિરહફલો રચ્યતે એષ ગ્રન્થઃ' એમ તો નથી કહી શકતો, પણ તેમના ઉપસંહારના શબ્દોમાં મ્હારો પણ સ્વર મેઢવી એટલું તો જરૂર લેવીશ કે:—

દૃશ્યેતાઽકઠિનં જનૈર્વિરચિતગ્રન્થપ્રયોગા ઇહ

વિન્યસ્તા ઇતિ, કિન્ત્વગાધધિષણા દૃષ્ટયા શ્રમો

જ્ઞાસ્યતે ॥

અર્થ—

સ્વરી રીતે તો જનસમાજને આ કાર્ય એક સ્વેચ્છા જોવું જ લાગશે, કારણ કે તેઓ કહેશે કે ઓહો હો ! એમાં તો શો વાધ માર્યો છે ? થોડી ટોકાઓ જોડીને એક નાની શો યાદી

तैयार करी तेमां शुं भारे काम छे ? परंतु आमां कुशाग्र बुद्धिथी अंदरनी घटनाओने जे जोशे तेने जणाशे के आमां केटलो बधो श्रम लेखकने पड्यो हशे ?

बापालाल ग. वैद्य

संज्ञा-परिचय.

- चः चरकसंहिता. (स्व. दाजीपदेवाळो गुटको.)
 सु. सुश्रुतसंहिता. डःहण भाष्य समेत. निर्णयसागर प्रेस.
 वा. अष्टाङ् हृदयम्. अरुणदत्तनी टीकावाळी डो. कुन्तेवाळी आवृत्ति.
 च. द. चक्रपाणिदत्त चरक टीकाकार.
 च. टी. चरक टीका
 अ. द. अरुण दत्त. वाग्भट्ट टीकाकार
 नि. पूः निघंटु आदर्श पूर्वाङ्क
 नि. उ. ,, उत्तराङ्क
 औ. संः औषधसंग्रह (डो. वामन देसाइ कृत)
 व. शा. वनस्पति शास्त्र
 रा. नि. राजनिघंटु
 ध. नि. धन्वन्तरीय निघंटु
 वै. श. सिं. वैद्यक शब्द सिंधु



चरकानिरुक्त

अग्निमुखी—लाङ्गलिया इति ख्याता ।

सू-स्था. अ. ४--४

अङ्गालोडयं—ह्रस्वोत्पलकंदः ।

सू. २७--११३

अजकर्णः—शालमेदः ॥ वि. ८-२०।५

अजगन्धा—(१) फोकान्दी । सू. ४-४९

(२) फीकान्दी । सू. १-७७

(३) अजमोदा ॥ सू. २-२

फोकान्धीति केचित्

(४) फोफादीति ख्याता ॥

चि. २३-२१०

(५) अजमोदा । चि. २७-४०

अजडा—शूकशिम्बी । चि. २-१८

अजमोदा—उप्रगन्धा ॥ चि. अ. १३-१२२

अजश्रृंगी—विषाणी । क. ११-११

अजा—अजानाम औषधिः । अजश्रृंगीति

ज्ञायते । मूल. चि. १ पा ३८३

अजाजी—सूक्ष्मजीरकम् ॥ सू. २७-३०४

अतसी—उमा इति ख्याता । सू. १३-१०

अतिच्छत्रा—(१) मधुरिका चि. १

(इन्द्रोत्तरसायनम्)

(२) शतपुष्पा अन्ये छत्रा-

तिच्छत्रे द्रोणपुष्पीद्वयम् ।

चि. ९-५६

अतिछत्रा—अरुणकोकिलाक्षः ॥

वि. ८-२०/१

अतिरसा—(१) शतावरी । सू. ४-७

(२) यष्टिमधु । चि. १०-३२

अधोगुडा—वृद्धदारकः ॥ सू. अ. १-७६

अन्तःफोटरपुष्पी—नील बुहना ।

सू. १-८१

अभिषुक—औत्तरापथिकम् । सू. १३-१०

अभीरुपत्री—शतावरीमेदः । वि. ८-२०।१

अंबष्टकी—अकर्णविद्रा ॥ सू. ४....९

अम्भःश्यामाका—जलजा ओडिका लोके

शरा इत्युच्यते । सू. २७-१६

अम्लिका—(१) कन्दप्रधाना कामरूपे प्र-

सिद्धा ॥ अम्लिकामेदमित्याहुः

वि. ८-२०/२

(२) स्वल्प विटपप्रायः काम-

रूपादौ भवति ॥

सू. २७....११८

अंशुमती—शालपर्णी । चि. २८-९३

अमोघा—(१) पाटला आमलकी वा ल-

क्ष्मणा वा । सू. ४-४९

(२) पाटला । शा. ८-२१

अमृणालम्—उशीरम् ॥ सू. ३-२४

अमृतासंगः—कपिकच्छुः । चि. २५-११५

अर्जकः—श्वेतपर्णासः सू. २७-१६५

अरिष्टा—कटुरोहिणी ॥ शा. ८-२१

अरुकं—निकोठा क्षोडा इति औत्तरापथिकाः ॥

सू. १३-१०

अव्यथा—(१) कदलो गुडूची वा हरी-

तकी वा सू. ४-४९

(२) गुडूची । शा. ८-२१

अवघातः—कर्णिकाकारः । चि. ७-१२६

अवदंशक्षमम्—लवलीफलम् ॥

सू. २७-१४१

अवाकूपुष्पी—अधः पुष्पी । चि. १४-२३४

अश्मन्तकः—(१) अम्ललोष्टः सू. ४-३३

(२) मालुयासदृशपत्रो वृक्षः

सू. १-११२

अश्वकर्णः—(१) शालभेदः॥ सू. २५-४८

(२) शालभेदः । चि. ३-
२५४

असनपर्णी—(१) अपराजिता ॥

चि. २६-६८

(२) अपराजिता । वि. ८-

२०/१

अक्षिपीडकः—श्वेतपीत शिबीभेदः ॥

चि. २३-२१३

अक्षीव—अन्दकःशोभांजनो वा।सू. ४-१५

—आ—

आस्फोता—अस्फूरमल्लिका।चि. १५-१२३

आत्मजा—पुत्रंजराख्याता॥ चि. ३-२६३

आसुरो—राजिका मण्डको वा । सू. अ. २७

श्लो. ९७

आखुपर्णी—मूषिकपर्णी। वृषपर्णी च तद्भेदः

पंजिपत्रिकेति ख्याता ॥

सू. अ. ४-१५

आदनी—घोषक भेदः । शा. ८-४६

आरुक्—कार्तिकपुरे प्रसिद्धम् ॥

सू. अ. २७-१२८

आदित्यपर्णी—नाम औषधिः या सूर्यकान्ता
विज्ञायते । (मूलं) चि. १-५१-

३८३

आम्रातं—आमडा इति ख्यातम् । सू. अ.

२७-१२५

आम्रफलसदृशं इति चंद्रिका (तच्च

द्विविधं)

—इ—

इंगुदी—पुत्रंजीवकफलम् । सू. २७-१४२

इक्षुवालिका—खाभारिका । सू. ४-१७

इक्षुमूलं—मोरटो वा । सू. ४-९

इन्द्रसाह्या—बीजपूरका । चि. ६-४०

इन्द्राणि—निर्गुण्डी । चि. २१-८३

इन्द्राणीशकं—केचित् मत्स्याक्षक इति

आहुः निर्गुण्डीत्यपरे ॥ चि.

२१....८८

—ई—

ईषिका—अम्बष्ठा ॥ चि. ३-२६३

—उ—

उदालः—बहुचारः । वि. ८-१८

उदालकः—बहुचारः । वि. ७-३०

उत्तली—वृश्चिकाली । वृश्चिकापत्रो ख्याता ।

चि. ९-५७

उपचित्रा—दन्ती । क. ६-५

—ऋ—

ऋष्यगंधा—(१) ऋष्यजाङ्गलकः ।

सू. ४-२

(२) ऋष्यजाङ्गलकी । बला-

भेदो वा॥ वि. ८-२०/१

ऋष्यप्रोक्ता—(१) बलाभेदः । वि. ८-
२०/१

(२) अतिबला ॥ चि. २९-

७०

(३) माषपर्णी । सू. ४-७

ऋषभि—शुकशिम्बा ॥ सू. ४-७

—ए—

एवार्क—(१) लोमस्तर्कः इति उल्बणः,
राजकर्कटी त्यन्ये, स्फुटिसंज्ञया
गौडे प्रसिद्धमिति त्रिविक्रम
इति शिवदासः ॥

सू. २७-१०७ टिप्पणी ।

(२) राजकर्कटी । सू. २७-१०७

एरका—होगल । सू. ३-२५

एलापर्णी—(१) नागबला अहिंसा इत्यन्ये ।

क. ६-९

(२) रास्ना । वि. ८-१८

—ए—

ऐन्दुकः—निक्षारः सू. अ. २७-११०

ऐन्द्री—गोरक्षकर्कटी । सू. ३-२५,

शा ८-२१

—ओ—

ओदनपाकी—नीलसिंटी । वि. ८-२०/१

—क—

कर्कारुः—कूष्माण्डभेदः । वि. १९-३५

कर्बुदारः—(१) कांचनः । सू. २७-९६

(२) श्वेत कांचनः । सू. ४-२३

कर्कन्धुः—बदरीशृगाल । सू. २५-४८

कर्कशः—पटोलभेदः । वि. ८-२०/१

कठिलकः—पुनर्नवा । सू. अ. २७-९३

कठिलका—रक्तपुनर्नवा । वि. ३-१८७

कदरः—(१) श्वेत खदिरः । सू. २५-४८

(२) विट् खदिरः । ४-४३

कलशी—पृथ्वीपर्णी ॥ वि. ३-१८४

कम्पिलकम्—गुण्डारोचनी । सू. १-८१

कमुकम्—(१) गुवाकम् ॥ सू. २५-४८

(२) पट्टिकालोघ्नं पूगं वा ।

चि. ६-३९

(३) पट्टिकालोघ्नं । चि. ४-७२

कपीतन—(१) गंधमुंडः । सू. ४-३३

(२) गंधमुण्ड इति ख्यातः ॥

चि-१५-१२४

कण्डीरः—रामठभेदः ।

स हि जलस्थलभेदाद्विविधः ॥

चि. ३-२६३

कटंभरा—कटभी । चि. ९-५६

कशेरु—चिञ्चोडकः वि. ८-२०/१

कशेरुकः—कशेरुकशब्देन चिञ्चोडका-

राजकशेरुश्च गृह्यते । सू. २७-

११३

कपोतवल्ली—(१) सूक्ष्मैला । वि. ८-२०/१

(२) कवडभेजु इति ख्याता ।

वि. ८-२०/१

कदम्बो—बहुफलः । सू. ४-२०

करमर्दः—कण्टकीफल इति चन्द्रिका, तद्वि-

विधं महदल्पं च, तत्र महत्प्रायशो

ग्रामभवमग्लं च, अल्पा तु करमर्दी

वनजा मधुराम्लफला इति आहुः इति

शिवदासः ॥ टिप्पणी. सू. २७-१५६

कायस्था—सुरसा । वि. १७-३७

कालंकृतो—कासमर्दः वि. ८-१८

काला—मज्जिष्ठा । चि. २८-६८थी७४

कालशाकं—कालिया इति ख्यातम् ।

सू. २७-८६

काकाण्डः—शूकरशिम्बः । सू. अ. २७—
३२

काकाण्डी—ख्याता । सू. १-७७

कारवी—(१) कृष्णजीरकम् ॥ सू. अ.
२७-३०४

(२) कारवीति अल्पद्राक्षा ।

चि. २४-१७८

(३) अल्पजीरकम् ॥ चि. १३
-१२२

काष्ठगोधा—नाम औषधिः गोधीकारा

चि. १५-३८३ (मूल)

काकनासा—वासाफलका । काकतुण्डक

इत्यन्ये ॥ चि. अ. १-६४

कालानुसार्यः—शीतला । चि. ३-२५४

काकाहा—गोष्ठोदुम्बरिका । चि. २१-८३

कालेयकं—कालियाकाष्ठम् ॥ सू. ३-२४

किणिही—कटभी । सू. ४-१५

क्रीतकं—यष्टिमधु । सू. १-८०

अस्यतु अद्यपि मूलं सुश्रुते प्रशस्तं,

मूलेनैव व्यवहारः तथापि

विरेचनं प्रति यष्टीमधुद्वयस्यापि

फलमेव प्रशस्तं ज्ञेयम् ॥ सू.

१-८०

कुमारजीवी—जीवशाकं । सू. २७-९७

कुतुम्बकः—द्रोणपुष्पिका । सू. अ. २७-९६

कुचेल—अकर्णविद्विकाभेदः सू. २७-९२

कुरण्टकः—ग्लानकः चि. अ. २१-८७

कुन्दुरुकः—शित्तिमारकः कुन्दकुमुमख्यातः ।

चि. २६-६२

कुटनटं—कैवर्तमुस्तकम् ॥ चि. १५-१२३

कुलिंगाक्षी—पेटिका । चि. ७-२०१

कुलिंङः—उच्चटभेदः सू. ४-२०

कुलिंङा—उच्चटा । चि. ८-२०१

कुंचिका—स्थूलजीरकम् । सू. २७-३०४

कुलकं—(१) कारवेल्लकम् । चि. ३-१८७

(२) कारवेल्लकः केचित्तु कुलकं
पटलभेदमाहुः । सू. २७-९४

कुवलम्—स्थूलबदरी । सू. २५-४८

कूष्माण्डः—सर्पच्छत्रम् । २७-९८

कृतवेधनं—ज्योतिस्निका ॥ सू. १-८२

कृतमालः—सुवर्णहलिः । सू. ४-१४

केलुटं—केलुटे हारितवचनं 'केलुटं स्वादु
विटपं तत्कन्दः स्वादुशीतलः'

इति । सू. २७-११०

कैटर्य—पर्वतनिम्बः । सू. ४-४८

कोविदारः—स्वनामप्रसिद्धः ।

कौञ्चादन—धिंचुलिका । सू. २७-११३

—ख—

खराश्वा—(१) कृष्णजीरकम् ॥ सू. २७—
१६७

(२) अजमोदा । सू. २३-१९

(३) अजमोदा । चि. २६-५८

खण्डिका—त्रिपुटकलायः ॥ सू. २७-२७

खुरकः—स्यन्दनः किं वा कोकिलाक्षः । चि.
२३-२४२

—ग—

गण्डीरः—शमठशाकम् । सू. ४-१५

गवेषुकः—(१) घुल्लंघः । स ग्राम्यारण्यभे-
देन द्विविधः । सू. २७-
१६

(२) घुल्लंघः । सू. २-२३

गन्धफली—प्रियङ्गु । चि. २३-५५

गाङ्गेरु—नागबलाफलम् । सू. २७-१३८

गुन्द्रा—गुल्लंघ । सू. ४-१७

गृजनकः—(१) स्वल्पनालपत्रः पलाण्डु-
रेव । सू. २७-१७९

(२) लोहितपलाण्डुः । चि. १७-
१२८

(३) रसोनकः किंवा गृजनकं
शोभाजनम् ॥ चि. १२-
६०

गोजिह्वा—दार्बिपत्रिका । सू. २७-९३

गोपी—शारिवा । वि. ८-१८

गोलोमी—(१) भूतकेशः । सू. ४-४८

(२) श्वेतदूर्वा । शा. ८-६०

(३) नाकुली ॥ चि. १०-३१

—च—

चतुरंगुल—स्वर्णहाली ॥ सू. ३-१५

चंचुः—नाडोचाः । चि. १९-३५

चंडा—(१) चोरहुली ॥ सू. ४-३७

(२) चोरपुष्पी । सू. ३-६

चारुकः—शाणबीजं । सू. २७-१७

चारटी—कुंभः । ब्रह्मयष्टिका इत्यन्ये ॥ चि.
९-५५

चिल्ली—गौडवास्तुकम् ॥ सू. २७-९५

चिवुपर्णी—नाडीपर्णी जालन्धरं शाकं ॥

चि. १४. ११४ थी १२५

चित्रा—(१) दन्ती । सू. ४-४

(२) गोरक्षकर्कटी तद्वोजमिह ।

सू. १३-१०

यदि वा चित्रा लोहितपरण्डः ॥

चुक्रिका—चाङ्गेरी । चि. १५-११२

चुचुपर्णिका—नाडीयमेदः । सू. २७-९६

चोरकः—(१) चोरपुष्पिका स्वनाम प्रसिद्धः ।
सू. ३-२२

(२) चंडालकः । चि. ९-५५

—छ—

छत्रा—(१) कोकिलाक्षः । वि. ८-२०/१

(२) मधुटिका । चि. ९-५६

—ज—

जटिला—उच्चटः । सू. ४-२०

जम्बीरः—पर्णासभेदः । जम्बीरफलं सुगंधि ।
सू. २७-१६२

जलपिप्पली—जले पिप्पल्याकारा स्यात् ॥
सू. २७-१६६

जातुशाकं—वंशपत्रिका सू. २६-८६

जीवन्ती—(१) सुवर्णनाला । स्वमान प्र-
सिद्धा ॥ सू. ५-६१

(२) स्वनामख्याता । सुवर्ण-
वर्णाभा । सू. ४-१

जीमूतः—(१) पीतघोषकः । क. २-१

(२) घोषकभेदः । सू. १-८२

जूर्णाहः—जोनार इति ख्यातः । सू. २७-
१७

ज्योतिष्मती—कांगणिका । चि. ३-२५४

—ट—

टङ्कः—काश्मीरप्रसिद्धम् ॥ सू. २७-१३२

—त—

तरुटः—कल्हारकन्दः । सू. २७-११३

तिन्दुकं—केन्दुः । सू. २७-१४३

तिलपर्णिका—हुलहुलिका । सू. २७-९३

त्रिपर्णी—हंसपादिका । सू. २७-९९

तृणशून्यं—(१) केतकीफलम् । सू. २७-१४१

(२) केतकी । २५-४८

तूदं—औत्तरापथिकफलम् । सू. २७-१३१

तेजस्विनी—तेजोवती । वि. ८-२०/४

तोदनं—धन्वनभेदः । सू. २७-१३८

अन्ये तु तोदनं वामप्रियफलं

आहु । वारणात्मिकेति दाक्षिणा

त्येषु दृश्यात्मित्याहुः । टिप्पणी

—द—

दर्भः—उल्लयातृणम् । सु. ४-१७

द्रवन्ती—(१) दन्तीभेदः । सू. २-८

(२) द्रवन्त्येव चीरितपत्रा । सू.

१-७८

द्वारदा—(१) शाकतरुः । वि. ८-२०/१

(२) शाकतरुः कपिकच्छुः वा ।

चि. १चतुर्थपादः रुद्रोक्तरसायने

द्वीपा—कण्टकारी । द्वीपो शरुरितिपाठे श-

तावरी देया ॥ वि. ८-१८

—ध—

धन्वयासः—दुरालभा । सू. ४-१२

धामार्गवः—पीतधोषकः । क ४-१

धामार्गवः—पीतधोषकः । सू. १-८२

धावनी—कण्टकारी । चि. ३-१८४

ध्यामर्क—गन्धतृणं । सू. ९-१८

—म—

नतं—तगरपादिका । तदभावे शीउलीच्छोप

गुडको गृह्यते । स. ३-२१

नता—प्रियङ्गुः चि. २६-११४

नन्दीतकः—कर्परनन्दी ॥ चि. (?) २६-११४

नलिनं—(१) पद्मभेदः । चि. ३-२५४

(२) श्वेतमण्डलपद्मम् । सू. २५-

४८

नलिनी—पद्ममृणालम् ॥ सू. २७-९८

नाकुलीद्वयम्—रास्नाद्वयम् । चि. ९-५६

नाकुली—रास्ना । चि. २३-५५

नागदन्ती—काष्ठपाटला ॥ चि. १०-३९

नाडी—नाडीचः । सू. २७-९३

नालिका—गोनाडीयः । सू. २७-९७

नारी—नारी नाम औषधिः

अश्वबलेति विज्ञायते या बल्वजस-

दृशपत्रा ॥ मूलं । चि. १ पा ३८३

नान्दीमुखी—यत्रिका ॥ सू. २७-२१

निचुलः—(१) हिज्जलमिति प्रसिद्धः ।

सू. २-८

(२) हिज्जलः । चि. १८-१८

निष्पावः—बल । सू. २७-३१

नीला—नीला नाम औषधि स्तु नीलक्षीरपुष्पो

लताप्रतानबहुला ॥ मूल. चि. १

पा. ३८३

नीलिका—नीलबुद्धा । सू. २-७

नीबारः—लोडिका । सू. २७-१६

नन्दीमायकः—उन्दीमानयक इति स्यात् । ॥

सू. २७-११०

—य—

प्रत्यक्षपर्णी—मूषिकपर्णी । क. ११-१२

पद्मा—(१) ब्राह्मणयष्टिका ॥ सू. ४-३१

(२) नाम औषधिः पद्माकारा पद्म-
रक्ता पद्मगन्धा च ॥ (मूल)

चि. १ पा. ३८३

प्लक्षः—अल्पदीर्घपत्रः । चि. ११-८४

पत्तूरः—(१) सालिचिका । चि. २६-४४

(२) सालिच ॥ सू. २७-९६

प्रत्यक्षश्रेणी—दन्ती ॥ सू. १-७६

प्रत्यक्षपुष्पी—अपामार्गः । सू. १-८४

प्रक्षीर्या उदकीर्या—करंजद्वयम् ॥ सू. १-

८१

पलंकशा—गुग्गुलुः जटामांसी वा ॥ सू.

४-४८

पयस्या—(१) क्षीरकाकोली विदारीकन्दो

वा । सू. ४-७

(२) विदारीकन्दः । सू. ४-२

प्रशातिका—(१) उडिकेति प्रसिद्धा । सू.

२१-२६

(२) ओडिकैव स्थलजा रक्त-

शका ॥ सू. २७-१६

पद्मम्—सरकमष्टदलपत्रम् । सू. २५-४८

पर्वपुष्पी—कुङ्कुदी । सू. २७-१०४

पर्वणी—पर्वशाकं ॥ सू. २७-१०४

पंचांगुल—चित्रैरण्डः ॥ सू. २७-१०५

पालिन्दी—स्यामकम् ॥ सू. ४-१६

प्राञ्जलम्—पानीयप्रलम् सू. २७-

१४३

पापचेलिका—पाठा । चि. ३-१८३

पियालः—पियालोऽयम् ममप्रसिद्धः ॥ सू.

२७-१९३

प्रियङ्गु—(१) कायनीति प्रसिद्धा ॥ सू.

२७-१६

(२) पुत्रागिति ॥ चि. ४-७३

पिण्याकः—तिलकल्कः ॥ निघण्टुकारस्तु

आह “पिण्याको हरितशिशुः”

सू. २७-४ टिप्पणी

पीलु—(१) औत्तरापथिकफलम् । सू. २. २

(२) औत्तरापथिकं । सू. २७-१४१

पीलुपर्णी—(१) मोरटकः ॥ सू. २७-९९

(२) मोरटः रास्नाभेदः इत्य-

परे ॥ चि. २७-३९

पुण्डरीकं—श्वेतशतपत्रं पद्मम् । सू. २५-४८

पूतना—हरीतकी ॥ चि. ९-५५

पूतीकः—कण्टकीकरञ्जः ॥ सू. १-११४

पूतनाकेशी—गोलोमीत्युच्यते ॥ चि. १०-

३१

पृका—सौराष्ट्रिका ॥ चि. २३-५२

पृथ्वीपर्णी—वर्जुलपत्रा सिंहपुच्छी । सू. २

-१८

पृथ्वीका—कृष्णजीरकम् ॥ सू. ५-१७

पोटगुलो—होगुलः । सि. १०-१३ थी४७

पोटगुलो—होगुलः । वि. ८-१८

—क—

फणिजकः—पर्णासमेदः ॥ सू. ३-२
फंजी—ब्राह्मणयष्टिका ॥ सू. २७-९५

—ख—

बल्यं—कवर्तमुस्तकः ॥ चि. २१-७३
ब्रह्मसुवर्चला—या हिरण्यक्षीरा पुष्करसद-
शपत्रा । (मूलं) चि. १ पा. ३८३
बिम्बी—ओष्ठोपमफला ॥ सू. १-७६
बिसं—करहाटः । वि. ८-२०/६
बिल्वपर्णी—बिल्वार्जकम् ॥ सू. २७-१८३
बुका—गन्धनाकुली ॥
रास्नाभेदः ॥ चि. ३-२६३

—भ—

भद्रश्रियं—श्वेतचन्दनम् ॥ चि. ३-२५४
भण्डी—स्वनामख्याता ॥ सू. २७-१८४
भव्यं—कर्मरंगफलं, केचित् त्वक् संहतिफलं
वदन्ति ॥ सू. २७-१२७
भद्रपर्णी—भादाली ॥ वि. ८-१८
भद्रौदनी—पीतबला ॥ सू. ४-२
भारद्वाजी—वनकार्पासी । सू. ४-२, वि.
८-२०/१
भीरु—जालान्धरं शाकम् ॥ वि. ८-२०/१
भूतीकः—यमानिका ॥ सू. ४-४२

—म—

मधुवल्ली—यष्टिमधुभेदः ॥ वि. ८-२०/१
मकुष्टकः—मोठ इति ख्यातः ॥ सू. २७-२६
मण्डूकपर्णी—मणिमणि ख्याता ॥ थान-
कुनी ख्याता इति पाठः ॥
(टिप्पणी) सू. २७-९२

मधुली—गोधूमभेदः ॥ सू. २७-२१
मधूलकः—गोधूमभेदः ॥ सू. २७-१८९
मधूलिका—मर्कटहस्ततृणम् ॥ वि. ८-
२०/१

मधुकपुष्पी—मधुकभेदः ॥ वि. ८-२०/१
मधुपर्णी—(१) गुडूची ॥ चि. २६
(२) विकंकतम् ॥ चि. २९-७१
(३) विकंकतम् ॥ वि. ८-
२०/१

मसूरविदला—श्यामलता ॥ क. ११-१२
वि. ८-१९
महाश्रावणी—(१) अलंबुषा । वि. ८।२०/१
(२) अलंबुषा शीतपुष्पा ।

इन्द्रोक्त रसायन ॥ चि. १

महापत्रः—श्यामनाकः ॥ चि. १४-११४
थी १२९

मर्कटी—शूकरशिंषा ॥ चि. ९-५५
महापुरुषदंती—शतावरी ॥ चि. ९-५
मत्स्याक्षको—मच्छुरिति लोके ख्यातः ।
अन्ये तु ऐन्द्रीभेदं मत्स्याक्षक-
माहुः ॥ ऐन्द्रीरसायनं ॥ चि. १

महाश्वेता—अपराजिताभेदः कटभी वा ॥
सू. ४-२७

माठीकः—देवदारु ॥ वि. ८-२०/५
मुकुन्दः—वाकसतृण इति लोके ॥ सू.
२७-१७

मुक्ता—रास्ना ॥ भू. ४-५०
मूषकपर्णी—तिलपर्णी ॥ चि. ३-२६३
मूषिकपर्णी—पुंजीपत्रेति ख्याता ॥ चि.
१२-६९

मूलकपर्णी—शोभांजनम् ॥ वि. ७-२४

मृष्टम्—राजिका ॥ सू. २७-१६५

मृणालम्—चेतसः सुगन्धिः ॥ चि. ३-२५४

मृणालनाडिका—वि. ८-२०/६

मृगलिण्डिका—विभितकम् ॥ सू. २५-४८

मोरटं—मूर्वा ॥ वि. ८-२०/१

मोरटा—मूर्वाइति अन्ये ॥ चि. ३-२६३

—य—

यवशाकं—क्षेत्रवास्तुकम् ॥ सू. २७-९८

यातुकः—शुक्ला शालपर्णी ॥ सू. २७-९९

युजातकः—औत्तरापथिककन्दः ॥ सू. २७

११३

युवती—नवमालिका ॥ चि. १-५८

—र—

रक्तमूली—समंगा ॥ सि. १०-१३थी४७

राजादनं—(१) क्षीरिका ॥ क. ६-५

(२) वेष्टुलिकीति ल्यातम् ॥

वि. ८-२०/१

राजक्षवकः—दुग्धिका ॥ सू. ४-२, सू.

२७-८७

रुहा—वृक्षरुहा रोहाञ्जलिकारिका ॥ चि. ०

३-२६३

रोहिषो—वामकर्पूरः ॥ चि. ३-२६३

—ल—

लता—(१) मंजिष्ठा ॥ सू. ३-२९

(२) श्यामदूर्वा ॥ सू. ४-८

लक्ष्मणा—स्वनामल्याता ॥ सू. २७-९८

लिलिरकः—पाषाणभेदः ॥ चि. ७ कुष्ठे

लोहाकः—लोहामारिषः ॥ सू. २७-९७

—व—

वन त्रपुषी—मृहत्फला गोडुंवा ॥ वि. ८-

२०/१

वरांगं—गुग्गुलुः ॥ चि. ७-७८

वयस्था—सूक्ष्मैला ॥ चि. ९-५६

वशिर—सूर्यावर्तः ॥ सू. ४-३९

वसुकः—वसुहृदकः अत्र जतूकर्णपठित एल-

वालुक कट्फलस्थाने ॥ सू. ४-

२०

वरकः—सामबीजम् ॥ सू. २७-१७

वनतितकं—पथ्यसुन्दरं ॥ सू. २७-९२

वार्ताकं—दक्षिणापथे फलवत् स्वाद्यते ॥ सू.

२७-१५७

व्याघ्रनखा—नची ॥ चि. १२-६९

वाय्वपुष्पी—पीतबला ॥ शा. ८-२१

वाटचायनी—श्वेतबला ॥ सू. ४-२

विदुलः—हिजलः ॥ सू. ४-२३

विश्वक्सेनकान्ता—प्रियङ्गुः ॥ सू. ४-

४९

विषाणिका—आवर्तनी ॥ सू. १-७६

वीरा—(१) जालन्धरं शाकम् चि. १

च्यवनप्राज्ञो

(२) विदारीकन्दः ॥ चि.

२१-७७

(३) क्षीरकाकोली ॥ शा-

लीपर्णीति अपरः ॥

चि. ९-९५

वृश्चिकाली—पथ्या ॥ चि. १०-३१

वृश्चीरः—अतुल्यवर्त्ता ॥ सू. अ. ४-२२

वृद्धरुहा—शतावरी ॥ सू. ४-१९

वृद्धादमी—वृद्धाको वृद्धादीक ॥ सू.

४-३५

वृद्धभूमकः—भूमिशिरीषः ॥ सू. २७-९७

वृक्षान्ध—महाद्रकम् ॥ सू. २७-१४७

—क—

शतावरी—शरका इति स्थातम् ॥ सू.

२७-१४१

शतपत्रं—अरुणकम् ॥ सू. २५-४८

शतवीर्या सहस्रवीर्या—दूर्वा ॥ सू. ४-४९

शङ्खकी—स्वनामप्रसिद्धा ॥ सू. ४-१२

शतपत्र—शतपुष्पा मधुरिके इति ॥ सू.

३-२३

शणपुष्पी—षण्ढारवः ॥ सू. १-७६

शतपर्वा—श्वेतदूर्वा ॥ चि. ३-२५४

शंखिनी—(१) श्वेतबुद्धा ॥ सू. १-८०

सू. ४-४

(२) श्वेतमल्लिकार्जुनो चि. १३-

१२१

शाल्मलकः—शाल्मलीभेदः रोहितको वा ।

क. ६-५

शाल्मली—शिमली आटा ॥ सू. ४-३३

शाल्मली—रोहिणिकः स्वल्पशाल्मलीर्वा ।

वि. ८-१८

शालेयः—चाणक्यमूलं मरी प्रसिद्धम् ॥ सू.

२७-१९५

शाद्वलं—दूर्वा । चि. २१-७४

श्यामाकः—तृणविशेषः ॥ सू. २-२४

शालकल्याणी—शालित्रीभेदः ॥ सू. २७-९९

श्यामाकः—श्वेतीतलोदिरिति प्रसिद्धः ॥

सू. ३-१

शार्ङ्गिष्ठा—(१) काकतिष्ठा ॥ सू. २७-९३

(२) गुंजा ॥ चि. १८-६९

(३) गुंजा ॥ वि. ८-१८

शार्ङ्गिष्ठा काकजंघा विक-

सवनीति लोके, काकमाची-

त्यन्ये । अन्येतु शार्ङ्गिष्ठा-

काकतिष्ठा गौरवर्तुलाव-

गुञ्जितचिरपोटिकेति प्र-

सिद्धम् ॥ शश्वरुषकेति

पूर्वदेशे काकादनीत्यपरे

सा च गुंजा इति प्रसिद्धेति

निघण्टुः ॥ (टिप्पणी)

शिविरं—तीरभुक्तौ सिद्धक इत्युच्यते । सू.

२७-१७

शिता—श्वेतदूर्वा ॥ सू. ४-८

शितमारकः—शालिष्ठः । चि. २६-५४

शीतपाको—शीतला वि. ८-२०/१

शीतकुम्भिका—काष्ठपाटला ॥ चि. ३-२५४

शीतकः—अम्बुलोठकः ॥ वि. ८-२०/२

शीतपर्णी—वृक्षफलः चि. ३-२६३

शुकबर्ह—ग्रन्थिपर्णकम् ॥ सू. ९-१९

शुषा—कासमर्दः सू. २७-८५

शृंगवेरी—गोजिह्विका किंवा आर्द्रकाकतिः

शृंगीवेरी ॥ सू. २७-१९९

श्वेतनामा—श्वेतापराजिता सू. १-७६

श्वेताद्राक्षा—काश्मीरमवा ॥ चि. २४-१७६

श्रेयसी—(१) रास्ना । चि. १८-१५९

(२) सा रास्नाभेदः । सू. ४-९०

(३) हस्तिपिप्पली ॥ चि. १०-१८

अताविषयिणः—शतावरी । चि. १०-३९
शैस्वरिकः—विडंग । वि. ७-२२

—स—

सतलो—चर्मकषा । सू. १-७६
सतवर्णः—पंचालसाः । वि. ८-२०/५
सर्मगा—(१) वराहक्रान्ता ॥ सू. ४-५
(२) वराहक्रान्ता लज्जालुसिति ।
चि. ४-७४

संवर्तकः—बिभीतकः । चि. ३-२५४
संहर्षा—वन्दाकः । वि. ८-२७/१
सर्पा—सर्पा नाम औषधिः सर्पाकाराः ॥ (मूल)
चि. १-पा ३८३
सहचरः—झिण्टिकी । वि. ७-२५
सदापुष्पी—स्तार्कः ॥ वि. ८-१८
सलोमशः—कासीसं तमालपत्रं वा ॥ सू. ३-२
स्वर्णक्षीरी—अंगुष्ठप्रभा ॥ सू. ४-४
सर्पच्छत्रं—सर्पफणाकारं छत्रकम् । सू. २७-१२०
स्वादुकंटकं—विकंकतम् ॥ चि. २७-३१
थी ३६

सुवर्णक्षीरो—सूर्यमण्डलाकार पुष्पो ॥ मूलं
चि. १ पा. ३८३

सुरभी—(१) शूकशिम्बा ॥ सू. ५-६२
(२) पर्णासमेदः ॥ चि. ३३-२३९

सुराह्वा—मोरक्षककर्मटीका ॥ चि. १४-
१३८ थी १६८

सुवहा—रास्ना हाफरमात्री वा ॥ सू. ४-१६

सुषवी—कारवेल्हकः । वि. ८-१८

सुवर्चिका—सूर्यावर्तः ॥ चि. १२-६०

सुवर्चला—सूर्यभक्तिका ॥ केचिन्नफलकमाहुः
सू. २७-९६

सूर्यावर्तमेदः अन्ये तु मारिषस-
दश नाळमार्तगलसदृशपत्रं लम्फ-
लकमाहुः इति शिवदासः ॥ टिप्पणी

सोमः—सोमोनाम औषधि राजः पंचदश
पर्व स सोम इव हीयते वर्धते च ॥ मूल
चि. १ पा. ३८३

सौमनस्यायनी—जातिकलिका जातिकोषो
वा ॥ वि. ८-१८

—ह—

हरेणुका—रेणुका । सू. ५-१७

हरेणवः—वर्द्धनकलायः । चि. २१-७६

हस्तिदन्ती—बृहत्फला गोडुम्बा नागदन्ती
भण्यते इत्येके ॥ सू. १-७६

हस्तिपर्णी—मोरटः । अस्याश्च शरत्कालभव
मेवफलं ग्राह्यं अत उक्तं “हस्तिपर्ण्याश्च
शारदम् ॥” इति । सू. १-८३

हस्तिश्यामाकः—श्यामाकमेद एवा सू. २७-१६

हिंगुशिवाटिका—वंशपत्रकम् । चि. १०-३४

हिंगुपर्णी—वंशपत्रिका । चि. ९-६७

हेमदुग्धा—स्वर्णक्षीरी ॥ क. १२-२१

हेमकाला—मंजिष्ठा । चि. २९-११४

—क्ष—

क्षीरशुक्ला—त्रिवृत् । वि. ८-२०/१

क्षीरिणी—(१) अम्रिका । चि. १९-३४

(२) क्षीरलता । सू. ४-२

(३) दुग्धिका । सू. २१-७७

क्षुद्रसहा—कुमारी । वि. ८-२०/१

क्षुद्रा—कोकिलाक्षः ॥ क. ७-१५

क्षेनकः—चोरकः ॥ चि. ३-२६३

सुश्रुत निरुक्तम्

(श्री डल्लनाचार्येण त निबन्धसंग्रह व्याख्यावल्गुः उद्धृतम्)

—अ—

अक्षः—बिभीतकः चि. ३, उ. ५८

अक्षं—बिभीतकम् चि. ९, उ. ४१,
उ. ९७

अक्षपीडः—यवतिका चि. ९

अक्षोटः—उत्तरापथे 'आखरोट्' इति
प्रसिद्धः सू. ४५

अक्षोडः—मदनफलाकारफलः मध्ये किञ्चि-
दुन्नतरेखान्वितः पर्वतपीलः 'आ-
खरोट्' इति लोके । सू. ४६

अग्निः—(१) चित्रकः उ. ४४, ५१, ५२
(२) चित्रकः, अजमोदा इति
अन्ये उ. २३

अग्निकः—(१) अजमोदा उ. ९, २४,
५३, ९५

(२) कलिकारिका, अन्ये भल्ला-
तकमाहुः । सू. ३७

(३) अजमोदः मोरट् इत्यन्ये । क२.

(४) चित्रकः, 'अग्निमन्थ' इत्यन्ये
'मोरट्' इति अपरे उ. ४२

अग्निमन्थः—(१) अरणी सू. ३७

(२) 'अग्निवधू' इति लोके । सू. ३८

(३) तेजोवृक्षः पूर्वदेशे 'अगेथु'
इति प्रसिद्धः सू. ३८

(४) तेजोवृक्षः 'अंगेशूर' इति
लोके । सू. ३८

(५) सर्जोवृक्षः, 'अग्निवधू' इति
पूर्वदेशे प्रसिद्धः । सू. ३९

अगवृत्तिका—शालकी । क. ७

अगस्त्यः—'अगथीया' इति लोके ।
सू. ४६

अगुरु—स्वनामख्यातं । सू. ३८

अजकर्णः—(१) सर्जः । चि. २०

(२) सर्जः पूर्वदेश प्रसिद्धः । चि. ११

सर्जः पूर्वदेशे प्रसिद्धः । क. १

(३) महासर्जः 'गंधमुण्ड' इति
लोके । चि. २७, चि. ९

(४) सर्जः सालभेद एव । सू. ३८

(५) 'पियासाल' इति लोके ।
चि. १९

(६) शवकर्णः प्रसिद्ध एव पूर्व-
देशे । चि. ३१

अजगंधा—(१) बोथयिका, लतौषधीत्येके,
अन्ये यवानिकामाहुः । सू. ३७

(२) जवानिका, बोथइ इत्यन्ये
सू. ४४

(३) बोविका चि. १८

(४) बोवयिका उ. ४२

(५) 'चोवका' इति भाषा, गयो
तु 'क्षेत्रयवानी' इति
आह । चि. ५

अजमोदा—स्वनामख्याता, अन्ये यवा-
निकामाहुः । सू. ३८

अजरुहा—अजरुहालक्षणमुशनसा प्रो-
क्तम्—“ कंदः श्वेतः सपिडको
भेदे चास्त्रनसन्निभः । गंधलेपन
पानैस्तु विषं जरयते नृणाम् ॥
दधानाम् विषपीतानां ये चान्ये
विषमोहिताः । विषं जरयते तेषां
तस्मादजरुहा स्मृता ॥ ” इति
क. १

अजलोमी—श्वेतदूर्वा उ. ६०

अजशृंगी—(१) मेढिका, कर्कटशृंगोत्प-
परे सू. ३८

(२) कर्कटशृंगी, उत्तमारणीत्य-
न्ये । उ. ३१

(३) कर्कटशृंगी, अन्ये ‘ अज-
मेढिका ’ इति लोके । सू. ३७

(४) छगलविषाणिका, उत्तमारणी
‘ मेण्डिका ’ इतिलोके सू. ३८

(५) छगलविषाणिका, उत्तमार-
णीति लोके, गरुडप्राच्यादयं
कर्कटशृंगी व्याख्याता ।

चि. १७

(६) विषाणिकेत्यपरे सू. ४४

अजा—अजगंधा ‘ वोव ’ इति लोके चि. १७

अजाजी—उत्तरापथे प्रसिद्धः जीरकविशेषः
उ. ४२, उ. ४७

अणुः—अश्मन्तकः उ. १९

अतसी—अलसी इति लोके प्रसिद्धा सू. ३७

अतिगुहा—शालिपर्णी क. ८

अतिवला—कंकतिका क. ८

अतिविषा—श्यामाभेदः उ. ४०

अतिमुक्तकः—(१) अवान्तकः सू. ४५

(२) मायवालिता, ‘ अवेतक ’

इति लोके उ. ६०

(३) तिंदुकः चि. ३०

अतियवाः—निःशुकाः कृष्णारुणयवाः एव
सू. ४६

अनन्ता—(१) सारिवा उ. ३३

(२) उत्पलसारिवा सू. १६;

शा. १०; क. ६; चि. ३,

११, ३८; उ. १०, २४,

२९, ३६, ६२.

(३) दुरालभा सू. ३७, उ. ३९

(४) लाङ्गलिका ‘ कलिकारि ’

इति लोके सू. ४६

अपरलता—प्रियंगुः शा. १०

अपामार्गः—शिखरी, ‘ अन्धकुडक ’ इति लोके

अपेहिवाता—प्रसारणी चि. १८

अब्दं—मुस्तं उ. ४०, मुस्ता उ. ९२

अब्जकेशरम्—पद्मकेशरम् उ. ४०

अभया—(१) हरीतकी उ. ६२

(२) हरीतकी, केचिदभयं मन्यन्ते

तन्मते उशीरम् उ. ५७

अभिषुकः—अभिषुरिति लोके सू. ४६

अभीरुः—शतावरी चि. ३८, उ. ४२

अमरकाष्ठम्—देवदारु उ. ११

अमरदारुः—देवदारुः चि. ३७, उ. ३९

अमरवरायुषकंधः—वज्रकंधः चि. १७

अमराह्वः—देवदारुः उ. ५२

अमृतवल्ली—गुडूची चि. १०

अमृत—गुडूची, सू. ३७; चि. २, १८;
क. ७.

अमृताद्वयम्—गुडूची हरितकी च । चि. ३७
अम्बष्ठा—माचिका, 'साकुर' इति लोके
चि. ११

अम्बु—बालकम् उ. ४७, ५२

अम्बुदः—मुस्ता उ. ३९, ४५, ५१, ६१

अम्बुरुहम्—कमलम् उ. ४७

अम्भोदः—मुस्ता चि. ३८; उ. ३९, ४०, ४१

अम्भोधरः—मुस्तम् उ. ५२

अम्भोरुहम्—पद्मम् उ. २६

अम्भोरुहकेशरम्—पद्मकेशरम् उ. ४५

अम्लम्—(१) काञ्जिकम् उ. ३९

(२) अम्लवेसतम्, अम्लीका वा इति
व्याख्यानयन्ति, तद् तु
जेज्जटाचार्येण दूषितम् उ. १२

अम्लिका—प्रसिद्धा चिंचा वक्रफला, सू. ४६

अरलुः—श्लोनाकमेदः, अन्ये श्लोनाकमरलु-
शब्देनाहुः उ. ४०

अरविन्दम्—पद्मम् चि. १७

अरिष्टः—(१) निम्बः सू. ३९, ४६; उ. ३९

(२) निम्बः, फेनिलावृक्षः वा उ. ३९

(३) कृष्ण बर्तुलफलो 'रीठा' इति
लोके प्रसिद्धः । शा. २

अरिष्टकं—कृष्णफलं 'रीठा' इति लोके उ. ६

अरिष्टपत्रं—निम्बपत्रं . १९

अरिमेदः—(१) रासकः क. १

(२) अस्मिञ्ज इति लोके प्रसिद्धः

सू. १३

अरुक्म्—अनेनैव नाम्ना प्रसिद्धम् । सू. २२

अरुष्कर—भल्लातकः क. ६

अर्कः—स्तूपुष्पः प्रसिद्धः सू. ३८

अर्कपुष्पी—(१) अर्कपत्रसदृशी लता, अन्ये
अर्कपर्णमाहुः । सू. ४६

(२) पयस्या अर्कसदृशपयः पुष्पा,
श्वेतदूर्वाविशेषां केचिदाहुः,
वृक्षजातिमन्ये । शा. १०

अर्कोत्तमा—इति पठित्वा अभिन्नपदेन
मन्दारकमाहुः एके । सू. ३७

अर्जकः—(१) कुठेरकः सू. ३९
उ. ४२, चि. ५

(२) श्वेतकुठेरकः सू. ४६

(३) कुठेरकः अन्ये सितपर्णा-
समाहुः । उ. ५९

(४) बर्बरिकाकारो लघुमञ्जरीकः
सूक्ष्मपत्रो निर्गन्धः श्वेतकुठेरकः ।
सू. ३८

अर्जुनः—(१) कुकुभः स. १३, ३८; चि. १

(२) त्वनाम प्रसिद्धो वृक्ष विशेषः क. ६

अलर्कः—(१) मन्दारः स. १६

(२) श्वेतार्कवृक्षः चि. ६

(३) मन्दारकः यस्य क्षीरं न
विनश्यति । सू. ३८

अलवणा—(१) काकमदनिका चि. १७

अलवणा—(१) काकमर्दनिका चि. १७

(२) ज्योतिष्मती वर्तुलपक्वरक्त-
फला; पीततैला 'काकमर्द-
नीका' इति लोके प्रसिद्धा ।

सू. ३८

अलसान्द्रः—राजमाषः सू. ४६

अलाबुः—(१) तिक्तालाबुः क. १

(२) तुम्बिनी सा च दीर्घवर्तुला-
दिभेदादनेकधा । सू. ४६

अवगुत्थं—वेगनामा काकादनीत्यर्थः सू. ४६

अवल्गुजः—'बाकुची' इति लोके सू. ४६

अवल्गुजफलं—बाकुचीबीजम् सू. ४२

अवल्गुजा—बाकुची चि. २८

अशनः—बीजकः उ. ४५

अशुक्लचंदनम्—रक्तचंदनम् उ. ५०

अशोकः—(१) स्वनाम प्रसिद्धः उ. १७

(२) लोहितकुसुमः स्वनामख्यातः

सू. ३८

अशोकरोहिणी—कटुका सू. ४२

अश्मभित्—पाषाणभेदः उ. ५९

अश्मभेदः—पाषाणभेदः उ. ५८

अश्मभेदकः—पाषाणभेदकः सू. ३८

अश्मन्तकः—(१) अम्लोटकानुसारी क. ५

(२) अम्लोटः कोविदारस-
दृशपत्रकः । चि. ७

(३) अम्लोटक सदृशो वृक्षः ।

सू. २९

(४) कोविदारसदृशः अम्लपत्रः

'अम्लोटक' इति लोके ।

शा. १०

(५) यमलपत्रकः, आसम्त इति
लोके सू. ४६

अश्वकर्णः—(१) गर्दभाण्डः उ. ३१

(२) शल्लकी उ. ४२

(३) सर्जभेदः क. ६

(४) पूर्वदेशे प्रसिद्धः क. ६

(५) पूर्वदेशे गंधमुण्ड पिप्पल
सदृशः सू. ११

(६) पूर्वदेशे गंधमुण्डो अश्वत्थ-
सदृशः । सू. ४६, चि.

९, क. ३

(७) पूर्वदेशप्रसिद्धः अश्वत्थ
सदृशः चि. २/१९

(८) पूर्वदेशे 'गंधमुण्डा' इति
ख्यातः अश्वत्थ सदृशः

चि. २१

अश्वगंधा—प्रसिद्धा सू. ३७

अश्वत्थः—पिप्पलः सू. ३८

अश्वबला—(१) हिस्फोत्थः मेथिका भेदः
चि. ६

(२) उपोदकी, ब्रह्मदेवस्तु अश्व-
बलां उपवनभूमौ मेथिकाकारं
वृक्षं कथयति । चि. १

(३) मेथिकेत्यन्ये, तत्र, अश्वबला
तुरस्कदेशे बृहत्पत्रमेथिकाभेद
एव 'हिस्फिथा' इति लोके,
तन्त्रान्तरे मेथिका हिस्फिथ-

योः पृथग्गुणनिर्देशः कृतः—

“ वातपित्तहरो तिक्ता लघ्वी
श्लेष्माविरोधिनी । मेथिका
तत्समं किञ्चित् हिस्फित्थं पु-
ष्टिदं गुरु ॥ ” सू. ४६

अश्वमारकः—करवीरः सू. ३८, चि. ८

असनः—(१) बीजकः क. ३; चि. ११;
उ. १८, ४१

(२) बीजकः पूर्वदेशे प्रसिद्धः

कटाख्यः स्वनाम प्रसिद्धः ।

सू. ३८

असनसारः—बीजकः उ. ५८

असरला—अरुणमूला त्रिवृत सू. ३७

असितमुष्कं—कृष्णपुष्पमोक्षकम् सू. ११

असितसारिवा—श्यामोलता उ. १२

अहिपुष्पम्—नागकेसरम् चि. १७

अहिंसा—बृहदहिंसा सू. ३७

आ

आक्षिकं—अक्षिकीफलम् सू. ४६

आटरूषकः—वासकः सू. ४६

आढकी—तुवरी सू. २१, ४६

आत्मगुप्ता—(१) कपिकच्छुः सू. ३७, ४६
उ. १२

(२) कपिकच्छुकः चि. ३८

आदारि—वेलन्तरसदृशपुष्पा लोहितफला
च, कार्तिककुण्डस्तु आदारिशि-
वी आउलीरिति प्रसिद्धा इति
व्याख्यानयति । उ. ४४

आदित्यपर्णी—सूर्यावर्तः चि. १५

आमयम्—कुष्ठम् उ. ३९

आम्रातकं—आम्रफलसदृशम् आम्राटकमिति
लोके सू. ४६

आमिषम्—गुग्गुलुः चि. ३७, उ. ११

आरग्वधः—(१) किरमालकः सू. ३८,
चि. १८

(२) कृतमालफलम् उ. ३९

(३) कृतमालकः चि. ८

आरेवतः—(१) आरग्वधः उ. १२

(२) किरमालकः सू. ३८;
चि. ९, २०

आरेवतकः—किरमालकः चि. ५

आरेवतफलम्—किरमालकफलम् उ. ५५

आर्तगलः—(१) ककुभः उ. १३

(२) नीलसहचरः उ. १७

(३) कण्टकफलो जलमुक्तदेशजः,
'ककुभ' इत्यन्ये । उ. ९

(४) ककुभः, केचिदार्तगलं कण्ट-
कीवृक्षमाचक्षते । स. ३९

(५) ककुभः सुगंधमूलं 'कौहा'
इति नाम्ना पूर्वदेशे प्रसिद्धः
सू. ३८

(६) ककुभकः सुगंधिमूलः 'कौ-
हा' इति नाम्ना पूर्वदेशे
प्रसिद्धः, अन्ये तु आर्त-
गलः कुरबक इत्याहुः बहिः
केशरः कण्टकितफलो वि-
टप इत्यन्ये । चि. ७

आर्द्राकुस्तुम्बुरी—इति पुष्पफलोपेता हरित

धान्यविटप आर्द्राकुस्तुम्बु-

रीति उच्यते । सू. ४६

आलुकं—पिण्डालुकादिभेदेन अनेक प्रका-

रम् । उ. ४२

आसनः—बोजकः सू. ४६

आसुरी—राजिका सू. ४६

आस्फोता—(१) सारिवा सू. ११; चि. ६,

९, १८; उ-३२

(२) सारिवा, अर्को वा उ-३९

इ

इक्षुरकः—(१) तालमखाना चि. ४

(२) कोफिलाक्षः (कः) उ. ९८

(क. ६)

इक्ष्वाकुः—(१) कटुतुम्बो चि. ३०, उ-९५

(२) कटुकालावुः सू. ३९

(३) तिक्कालावुः उ. ४७

इत्कटः—खगली सू. २१

इन्द्रपर्णी—इन्द्रवारुणी चि. १७

इन्द्रयवः—कुटजफलम् सू. ३८

इन्द्रवृक्षः—कुटजः उ. ९७, उ. ६१

इन्द्रसुरा—इन्द्रवारुणी चि. ३७, उ. ११

इन्द्रा—इन्द्रवारुणी क. १

इन्द्राहः—कुटजः चि. ३८

इन्दीवर—(१) अपि तज्जदः (कुरंठिकाभेदः)

दीर्घपत्रो बहुलपुष्पः । सू. ३८

(२) शरबालिका भेदः दीर्घपत्रः

बहुलपुष्पः । चि. ७

(३) कर्णपूरकाख्यो महापुष्पः

शरबालिकाभेदः । अन्ये

नीलोत्पलमाहुः । चि. ७

इभकणा—हस्तिपिप्पली उ. ९२

इंगुदी—(१) कंटकिवृक्षः प्रसिद्धः, अन्ये

पुत्रजीवकमाहुः । सू. ४९

(२) इंगुकः, पुत्रञ्जीवक इत्य-

न्ये । सू. ३९

इंगुदीत्वक्—इंगुदीबल्कलम् उ. ५२

इन्द्रपुष्पी—(१) लाङ्गलकी चि. १७

(२) कंटकी कृष्णपुष्पकरंजः,

कलिकारिका इत्यन्ये ।

सू. ३८

इन्द्रवल्ली—मत्स्याक्षकः, गण्डद्रुम इति लोके

उ. २८

इन्द्रवृक्षः—कुटज एव, द्विविधो हि कुटजः

बृहत्फलश्चेतपुष्पः स्निग्धपत्रः पुमान्

अणुफलवृन्ता श्यावारुणपुष्पा स्त्री ।

सू. ११

उ

उग्रा—वचा उ. २३, ४१, ५१, ६१

उच्चटा—श्चेतदूर्वारिका, स्वल्पविटपः प्रायशो

नदीतीरे दृश्यते । चि. २६

उडुम्बरी—भद्रनामा काकोदुम्बरिका महती ।

चि. ९

उत्कटः—महती खगाली चि. ७

उत्तमा—त्रिफला सू. ३७

उत्तमारणी—(१) योधामल्ली चि. ६

(२) उत्तमकरणी चि. १०

उत्पलम्—(१) स्वनामप्रसिद्धं सू. ४६

(२) नीलं उ. ४०

(३) ईषनीलम् सू. १३, उ. ३९

(४) नीलोत्पलम् सू. ३८, ४६;

चि. २, ३८; क. १; उ.

१७, ३०, ३९.

(५) नीलोत्पलम्, नागकेशरमपरे
उ. ४५

(६) कुष्ठम् उ. ४३

(७) सौगंधिकम् सू. ४५

उदकीर्या—चिरबिल्वः सू. ३९

उद्दालः—आरण्यकोद्रवः चि. ५

उद्दालकः—(१) आरण्यकोद्रवः सू. १३,
२०; चि. ९; शा. १०

(२) वनकोद्रवः सू. ४६

उदीच्यम्—वालकम् उ. ३९

उदुम्बरः—प्रसिद्धः सू. ३८

उन्दुरुकर्णिका—मूषिककर्णिका 'उन्दरी'
इति लोके; उन्दुरुकर्णीम् द्रवन्ती-
माहुरन्ये, अपरे दंतिनीमाहुः ।
सू. ३८

उन्मत्तः—धुस्तूरकः उ. २१

उपकुञ्चिका—स्थूलजीरकः ईषत्कृष्णो 'बृह-
जीरक' इति लोके । सू. ४६

उपकुल्या—पिप्पली उ. ५२

उपकुल्याद्वयम्—पिप्पली गजपिप्पली च इति
उपकुल्याद्वयम् चि. ९

उपोदकः—'पोइ' 'पुइ' इति वा लोके चि. १

उपोदिका—पोइ सू. ४६

उरुबूकः—(१) शुक्लैरण्डः सू. ४६, चि. ५
उ. ४२

(२) रक्तैरण्डकः सू. ४६, उ. ५१

(३) रक्तैरण्डः, शुक्लैरण्डमपरे उ. ४२

उलुम्बकाः—सरसाः भृष्टयवाः चि. १०

ऊषणम्—(१) मरिचम् उ. १८

(२) पिप्पली उ. ५८

ए

एकैषिका—(१) शुरुमूला त्रिवृत् सू. ३७

(२) अविद्धकरणी पाठेति लोके,
त्रिवृदिति जेज्जटः । सू. ४९

(३) शतावरी, अन्ये त्रिवृद्भेद
माहुः । चि. १७

एरण्डः—स्वनामप्रसिद्धः सू. ३८

एर्वारुः—(१) ग्रीष्मकर्कटिका सू. ४९;
उ. ३, ५५, ९८

(२) रोमशा कर्कटी सू. ४२

(३) लोमशा कर्कटी सू. ४६,
चि. ३०

एलवालकम् (१) स्वनामप्रसिद्धम् क. २, ६

(२) कुष्ठगंधिकम् उ. ३९

(३) हरिवालकम् कृष्णगंधिक-
फलसदृशम् सू. ३८

एलः—(१) सूक्ष्मैला उ. ४, ३९, ४७

(२) स्थूलैला क. ६

ऐङ्गुदम्—इङ्गुदीफलम्, अन्ये पुत्रञ्जीव-
कमाहुः । सू. ४६

ऐन्द्री—इन्द्रवारुणी, अन्ये श्योनाकभेदमाहुः ।
उ. ६२

ऐरावतः—नारङ्गम् उ. १२

ऐरावतम्—ऐरावणिका कृष्णलोहितालपफला
सू. ४६

ऐरावती—नागबला चि. ३८

अं

अंकोठः—संग्राही चीरितस्वल्पपत्रः 'अंकोल'
इति लोके । सू. ३७

अंकोलः—अंकोटः चि. ७

अंजनम्—रसाञ्जनम् सू. १६, उ. ३९

अंबष्ठा—(१) पाठा क. ५

(२) माचिका 'साङ्करड' इति प-
श्चिमे प्रसिद्धा, पाठा इत्य-
परे । सू. ३८

अंशुमती—शालपर्णी चि. ३, क. ७, उ. ९८

ऋ

ऋषभः—स्वनामरव्यातः सू. ३८

ऋषभकः—कूर्चशोषकः स्वनामप्रसिद्धः ।
चि. १७

ऋषभी—कपिकच्छुः सू. ३८, क. ७

क

ककोलकम्—बृहत्ककोलम् सू. ४६

ककुभः—(१) अर्जुनः सू. ३८, उ. ३१

(२) सुगंधिमूलो विटपी चि. ९,
११, १५

(३) सुगंधिमूलो विटपविशेषः क. ६

कच्चकः—मध्यलेखानिचितः ऋजुकपत्रः ईष
द्रक्तमूलः 'कवहक' इति मालवके
प्रसिद्धः । चि. ७

कच्छुरा—(१) कंकतिका उ. ४०

(२) कंकतिका, अन्ये दुरालभा-
माहुः । उ. ४०

(३) कुंकुमर्दनिका, शुकरिबिरि-
त्यन्ये सू. ३९

(४) कंकतिका, 'शूकरिबा' इति
एके, 'दुरालभा' इत्यन्ये ।
उ. ४०

कटंकटेरी—दारुहरिद्रा उ. १२

कटमी—श्वेतस्यन्दः क. ५

कटशर्करा—गाङ्गेष्ठी सू. ११

कटफलम्—काश्मरी क. ५

कटफलः—(१) काश्मरी 'कायफल' इति
लोके स. ३८

(२) सोमवल्कः 'कायफल' इति
लोके सू. ३८

कटुङ्गः—(१) अरलुकः सू. ३८, चि. ११

(२) अरलुकः श्योनाक इत्यन्ये
उ. ६१

कट्टी—कटुरोहिणी क. ७

कटुकाफलम्—लताफस्तूरिका इति पञ्जि-
काकारौ, श्रीमत्सदेवस्तु लघु-
ककोलकमाह । सू. ४६

कटुकिका—अरण्यकासमर्दनिका, अन्ये ति-
क्तारिकामाहुः, अपरे तु कटु-
तिक्तपुष्पामर्कफलाकारफलां
प्रसिद्धामाहुः । सू. ४६

कटुरोहिणी—(१) कटुका उ. ४०

(२) तिक्ता उ. ५०

कठिञ्जरः—कुरहञ्जनः 'कीलमुआ' इति
लोके, कुनाडिका इति कचित्
तत्र कुनाडिका गोनाडिकः ।

सू. ४६

कठिलम्—पुनर्नवाशाकम् उ. ३९

कणा—पिप्पली उ. ४०, ५१, ५२

कतकः—(१) तोय प्रसादनफलम् सू. ४२

(२) शशकपुरीषप्रतिमं फलम्

सू. ४५

(३) शशपुरीषानुकारि अंबुप्रसादनं

फलम् उ. १२

(४) प्रागुक्तः शाकोऽपि चि. ७

कतकफलम्—(१) अम्बुप्रसादनं शशकशु-

ष्कपुरीषप्रतिमम् चि. ७

(२) स्वनामल्यातं शशकपु-

रीषप्रतिमफलमम्बुप्रसा-

दनम् सू. ३८

कदरः—(१) आपीतसारः खदिराकारः

चि. ११

(२) खदिराकारः श्वेतसारः सू. ३८

कदली—रम्भा स्वनामप्रसिद्धा सू. ३८

कदंब—वृक्षकदंब सू. ३८

कदंबपुष्पी—(१) अलम्बुषा, मुण्डितिकेति

लोके चि. १९

(२) भूमिकदंब, अलम्बुषाम-

परं उ. ४४

कनकक्षीरी—कंगुष्ठमित्यन्ये सू. ११

कनकाह्वयम्—कंगुष्ठम्, नागकेसर मित्य-

न्ये । सू. ४४

कन्दली—श्वेतलक्षणबहुपुटकन्दविशेषः, स-

र्पच्छत्रकमिति लोके । सू. ३९

कपित्थम्—स्वनामप्रसिद्धम् सू. ४६

कपीतनः—(१) आम्रातकः सू. ३८

(२) गर्दभाण्डः क. ६

कपोतवङ्का—(१) प्रसिद्धा एव चि. ७

(२) कवडबन्धेति लोके प्रसिद्धा

उ. ३२

(३) कटभीसदृशपत्रो विटपी

मध्यदेशे प्रसिद्धः चि. ७

(४) सुवर्चला, अन्ये शिरोष

सदृशपत्रा स्वरूपविटपा इति

द्रव्यान्तरमाहुः । सू. ३८

करक—(१) छत्रक उच्यते सू. १

(२) छत्रकं, छत्रकमेदं सुखंडक-

संज्ञमित्यन्ये । सू. २०

करमर्द—स्वनामप्रसिद्धः सू. ४६

करञ्ज—वृक्षकरंजः सू. ४५, ४६

करञ्जेषु—नक्तमालेषु उ. ३०

करञ्जद्वयम्—(१) इति एकः चिरबिन्वः,

द्वितीयः कंटकी विटप-

करंजः सू. ३८

(२) वृक्षविटप करंजौ । सू. ३८

करञ्जिका—(१) नक्तमालः चि. २, क. ६

(२) वृक्षकरञ्जः चि. ९

करहाटम्—मदनफलम् चि. १८

करहाटकः—कंटकीफलो भद्राख्यः क. ६

करीरः—(१) अंकुरः सू. १

(२) वंशाङ्कुरम् सू. २०

(३) गूढपत्रः उ. १७

(४) मरुजद्रुमः स्वनाम ख्यातः
सू. ४६

(५) मरुदेशेषु अतिप्रवृद्धो वृक्ष-
विशेषः । नि. २

(६) गूढपत्रः मरुदेशेषु अति-
प्रसिद्धः कंटकिवृक्षः उ. ५७

कर्चूरः—सटी सू. ३९

कर्कटाल्या—कर्कटशृङ्गी चि. २, उ. ५१

कर्कन्धु—अल्पं (बदरं) सू. ४६

कर्कारुः—(१) वाडवम् त्रपुसम् सू. ४५

(२) वाडवं त्रपुसम् 'खरवारू' इति
लोके । सू. ४६

(३) वाडवं त्रपुसम् 'खेरसा' इति
लोके । चि. ३०

कर्कोटकः—प्रसिद्धः सू. ४६

कर्दमकः—शालिभेदः । सातिशये पङ्के
निष्पद्यते इति कर्दमकः लोकतोऽव
गन्तव्यः । सू. ४६

कर्बुदार—(१) काञ्चनारः सू. ४५

(२) श्लेष्मातकभेदः सू. ४६

(३) श्लेष्मान्तकः 'बव' इति 'लि-
सोडा' इति च देशभाषया
प्रसिद्धः । सू. ३९

कलभः—अंतर्वेषां कलविः इति लोके सू. ४६

कलमः—शालिविशेषः कलंबिरिति लोके
प्रसिद्धः सू. २०

कलशी—पृश्निपर्णी सू. ३८, उ. ३९

कलायः—(१) त्रिपुटः सू. १९, २१

(२) त्रिपुटकभेदः सू. ४६

कलिका—कालेयकम् उ. ५१

कलिंग—इन्द्रयवः उ. ५६, ४०

कशेरुकपिण्डाद्—प्रसिद्धौ सू. ४६

कह्लारः—(१) रक्तोत्पलम् उ. २६

(२) रक्तोत्पलम् बृहत्पत्रिकेति लोके
अन्ये सौगंधिकोत्पलम् सू. ३९

(३) सौगंधिकोत्पलम् उ. ४७

कमुकः—(१) पूगफलम् सू. ३८, क ६, चि ११

(२) पूगः, वृक्षरोध इत्यन्ये, सारा-
धिकारात् । सू. ३८

काकजंघा—एतन्नाम्ना प्रसिद्धा एव । चि. १९

काकणन्ती—गुञ्जा उ. ४०

काकणन्तिका—चिरिहिण्टिकेति लोके, का-
कादनीत्यपरे । नि. २

काकनन्ती—गुञ्जा चि. १८

काकनासा—वायसफला चि. ३७

काकमाची—मृष्टफला स्वनामप्रसिद्धा । सू. ३८

काकाण्डफलं—अश्वकः, कपिकच्छुसदृशशिबः

काकाण्डः 'शूकरशिबी' इति लोके ।

सू. ४६

काकादनी—(१) हिंसा सू. ३९

(२) काकहिंसा इति अर्थः
चि. १९

(३) काकर्तिदुकः उ. ४४

(४) काकर्तिदुका उ. ३४

(५) काकतिदुकः 'काला' इत्य-
न्ये । उ. ३२

(६) वायसतिदुका, अल्पहिंसे-
त्यन्ये । चि. १८

(७) वायसतिदुका चि. १४,
उ. ५१

(८) कृष्णश्रीफलिका क. ७

काकाहयोदुम्बरिका—गोष्ठोदुम्बरिका उ. ४७

काकोडुम्बरिका—काष्ठोडुम्बरिका चि. २२

काकोली—क्षीरी स्वनाम्ना प्रसिद्धा सू. ३८

काञ्चनक—धुस्तूरकः सू. ३९

काञ्चनक्षीर्यौ—दे, एकं कंकुष्ठम् अन्या
पीतदुग्धा यवतिक्ता चि. ८

काणविकाणिके—काकोलीक्षीरकाकोत्यौ ।

उ. ६०

काण्डेक्षुकः—महती खगाली, अन्ये इक्षुमे-
वाहुः । सू. ३८

काम्बोजिका—कूविका, गयी तु माषपर्णी-
माह । चि. १९

कारवी—कृष्णजीरकः उत्तरापथे प्रसिद्धा,
कारवी यवानीत्येके, अजमोदेत्य-
परे, अन्ये राजिकामाहुः । सू. ४६

कार्पासी—(१) वनकार्पासिका, कार्पासवि-
टपसदृशी सू. ३९

(२) वनकार्पासी उ. २१

कार्पासिनी—वनकार्पासिनी उ. ४७

कालमालं—बर्बरिका सू. ४६

कालमालः—कृष्णमल्लिका बर्बरिका इति

लोके । सू. ३८

कालशाकम्—श्राद्धार्हम् सू. ४१

काला—(१) हिंसा चि. १८

(२) अहिंसा चि. ८, सू. ३७

(३) कटुहिंसा चि. १८

(४) कासमर्दः चि. १७

(५) कालानुसारिवा, श्रीपर्णिका-
मन्ये । उ. ५८

कालानुसार्यम्—(१) तगरमूलम् उ. १८

(२) तगरम्, शैलजमिति
केचित् । सू. ३७

कालानुसार्या—(१) तगरम् चि. १७

(२) कालानुसारिवा क. ५

कालानुसारिवा—(१) तगरम् उ. १७

(२) कालवल्ली चि. २२

(३) कृष्णसारिवा चि. २०

(४) तगरभेदः क. ६

कालानुसारी—तगरं चि. २

कालिन्दम्—कृष्णबीजम् कूष्माण्डसदृशम्
कलिन्देति लोके सू. ४६

कालिन्यक—जोनलकूष्माण्डभेदः सू. ९

कालीयम्—कृष्णचन्दनम् चि. २०

कालीयकम्—(१) दारुहरिद्रा क. १

(२) दारुहरिद्रानुकारि द्रव्यम्
उ. ४५

(३) दारुहरिद्रानुकारि प्रसि-
द्धम् उ. १२

(४) मलेन्द्रीचन्दनम् इति
प्रसिद्धम् । सू. ३८

कालेयकः—वर्णचंदनविशेषः, मलयाद्रिचं-
दनमिति लोके सू. ३९

कालेयकम्—(१) पीतचंदनम् क. ६
(२) दारुहरिद्रानुकारि द्रव्यम्
उ. ४४

काशः—(१) चमरपत्रः सू. ३८
(२) चामरपुष्पः सू. ३८

काश्मरी—श्रीपर्णी क. ६

काश्मर्य—गाम्भारीफलम् सू. ४६;
उ. ३९, ४७

काष्ठालुकः—उत्पलकंदः स्वनामप्रसिद्धः ।
सू. ४६

कासमर्दः—(१) प्रसिद्धः सू. ४६
(२) स्वनामख्यातः सू. ३८

कांगुकः—गौरकृष्णपष्टिकः सू. २०

किणिही—(१) अपामार्गः उ. १७
(२) कटभी सू. ३९; क. २, ५;
चि. २२; उ. २४
(३) नीलस्यन्दा क. ५
(४) श्वेतस्यन्दः उ. ६१

किरातसित्तकः—भूर्निवः सू. ३८, ४६

किंजल्कः—(१) केशरः उ. १७
(२) पक्केशरम् उ. १५

किंशुकः—पलाशः सू. ४६

किंशुकम्—पलाशपुष्पम् सू. ४६

कीटशत्रुः—विडंगः उ. १२

कीटारिः—विडंगः, कीटमारणीति अन्ये
चि. २

कुक्कटा—कुक्कटशिबी, कुक्कटी कुक्कटसदृश-
कंदा महोषधिः । उ. ६०

कुक्कटी—(१) कुक्कटी शरीरवत् कुसुमचित्रा
वल्ली स्फटिकरचितकुक्कटाण्ड-
तुल्यकन्दा । उ. २९

(२) स्फटिकरचितकुक्कटाण्डसदृश-
कंदा, कुक्कटशरीरवत् कुसुम-
चित्रा वल्ली । उ. ३३

कुक्कटाण्डकः—कुक्कटया अण्डानि इव
वर्णेन वर्तुलतया च तंडुलाः यस्य
स । सू. ४६

कुचंदनम्—(१) रक्तचंदनम् सू. ३८
(२) मलयाद्रिचंदनम् सू. ३८

कुटजः—(१) इन्द्रयवः सू. ३८
(२) इन्द्रवृक्षः सू. ३८

कुटन्नटम्—तगरम् उ. ११, ३६

कुटन्नटः—(१) स्योनाकः क. ५
(२) स्योनाकः सू. ३८, चि. २२
(३) स्योनाकः, फलीबमन्क
इति लोके । क. ६

कुठेरकः—तद (कर्बुरिका) मेद एव सू. ४६

कुतुम्बः—द्रोणपुष्पः सू. ४६

कुन्तलिका—चूष्मसदृशा दीर्घफला सू. ४६

कुन्दः—निर्गन्धम् श्वेतपुष्पम् उ. ५१

कुन्दुरकः—शङ्खीचापः सू. ३८

कुम्जः—(१) स्वनामप्रसिद्धः उ. १०
(२) गुञ्जा चि.

कुबेराक्षी—(१) ...

(२) काष्ठपाटला, पोटिका इत्य-
न्ये सू. ३९

कुम्भिका—(१) वारिपर्णी उ. ३२

(२) पानीयकुम्भिका उ. ४०

कुम्भी—स्थलकुम्भी यस्यास्त्वक् वक्रा भवति ।
उ. ५९

कुम्भीकः—(१) श्लक्ष्णत्वक्को रोमशः कुम्भी-
नामा वृक्षः यस्य त्वक्
वक्राकारा भवति, अन्ये
पाटलामाहुः, अपरे स्वल्प
विटपमाहुः । सू. ३८

(२) स्थलकुम्भिका चि. १७

कुम्भीका—दाडिमाकारफला उ. ३

कुमुदम्—(१) 'कुइआ' इति लोके सू. १३

(२) चन्द्रोदयविकासि सू. ४६

(३) श्वेतम् उ. ४०

(४) श्वेतोत्पलम् सू. ३८, ३९, ४६

कुरवकः—स्निग्धपत्रः सितकुसुमः स्वनाम
प्रसिद्धः । क. ५

कुरण्टिका—(१) कुरण्टिकाभेदः चि. ७

(२) कृष्णसूक्ष्मफला 'सिरिवा-
लिका' इति लोके । सू. ३८

कुरुण्टक—(१) सहचरपुष्पम् सू. ४६

(२) पीतपुष्पः, कंटाशैलुआ इति
लोके । सू. ३८

कुरुण्टिका—अम्लानसदृशपत्रकुसुमा हरि-
तपुष्पा, अन्ये कुनालिकाकुरुण्टिके
उत्तरापथजे इति आहुः । सू. ४६

कुरवकः—कण्टसेलयाकः सू. ४२

कुरुवृन्दकः—नीहिगुरुः सू. ४६

कुलाहलः—(१) मुण्डितकः सू. ४६

(२) मुण्डिकेति प्रसिद्धः सू. ३८

कुलीरः—(१) कर्कटः चि. २५

(२) कर्कटशृङ्गो उ. २१

कुलेचरं—खुखुण्डकः सू. ४६

कुबलयः—रक्तोत्पलम् सू. १३

कुवलयम्—(१) ईषत् नीलधवलम् सू. ३८

(२) कुमुदभेदः सू. ४६

कुशः—(१) ह्रस्वदर्भः सू. ३८

(२) ह्रस्वोमृदुः सूचीपत्रः सू. ३८

कुशादिपंचमूलम्—कुशकाशनलदर्भक्षवः इति
कुशादिपंचमूलम् । चि. ३८

कुस्तुम्बुरु—(१) धान्यकं सू. ३८

(२) धान्याकं उ. ३९

कुस्तुम्बुरुकम्—धान्यं सू. ४६

कुस्तुम्बुर्यः—धान्यकाः उ. ४९

कुंकुमम्—प्रसिद्धम् सू. ४६

केबुकः—ग्राम्यः वन्यश्च स्वनामप्रसिद्धः

सू. ४६

केबुकः—'केसुर' इति नाम्ना प्रसिद्धः ।

उ. ५४

केशरः—बकुलः उ. ४७

केशरम्—बकुलम् सू. ३८; चि. ९, ११

केशराह्वयैः—बकुलैः चि. ९

कैटर्थः—पर्वतनिम्बः चि. १८, शा. १०

कोकिलाक्षक—खगली उ. ५८

कोरदूषकः—कोद्रवः सू. ४६

कोलः—बदरमञ्जा सू. ४५

- कोलम्—(१) बदरम् उ. ६१
 (२) स्वल्पबदरम् सू. ४६
 (३) मध्यप्रमाणं बदरम् सू. ४६
 (४) पंचकोलम् उ. ३९

कोला—चव्यं उ. ५१

कोलास्थि—बदरास्थि उ. १२

कोविदार—(१) काञ्चनारः सू. २९, ३९,
 ४६; क. ५; उ. ४९

(२) काञ्चनारः तद्भेदो वा ।

. ४६

(३) काञ्चनारकः, 'कोविदार-
 मपि काञ्चनारकं मल्लिकां
 विचकिलं विदुर्बुधाः' ।

सू. ४२

कोशकारः—इक्षुभेदः उ. ४०

कोशवती—(१) घोषकः क. ७, उ. ५६

(२) कटुकोशातकी चि. १८

कोशातकी—(१) देवदाली चि. १०, १७

(२) घोषकः क. २

(३) घोषकः, 'तोरइ' इति
 लोके । सू. ४६

(४) घोषकः, 'घुसेण्डिका'
 इति लोके क. १

(५) घोषकः, घुषुडी इति लोके
 स. ३७

(६) घोषकः, सा चतुर्विधा—
 बृहत्फला, अल्पफला, पी-
 तपुष्पा, श्वेतपुष्पा इति ।
 सू. ११

कोशाग्रः—(१) स्वनामख्यातः सू. १८

(२) कोशम्ब इति प्रसिद्धः सू. ४५

कोशाग्रम्—'कौसिम्ब' इति प्रसिद्धम्
 सू. ४६

कोटजा यवाः—इन्द्रयवाः उ. ४०

कौशुम्बम्—प्रसिद्धम् सू. ४६

कंकुष्ठः—सुवर्णक्षीरीनिर्यासः सू. २८

कंगुका—कंगवः, अन्नविशेषाः इति अपरे
 सू. ३७

कंटकी—विकंकतवृक्षः, कंटकारिकेति
 प्रसिद्धा, काकइ इति लोके । सू. ३८

कंटकीकरंज—पूतिकरंजः, चिरविल्व इति
 अन्ये । चि. १९

कंटकिवृक्षा—खदिरबदरारिमेद सुगदारुप्रभ-
 तयः । चि. १०

कंपिलः—रोचनिका उ. ९५

कंपिलकः—(१) रोचनिकः सू. ४५

(२) रोचनिका चि. ४

(३) रोचनिका, स्वनामख्यातः।
 सू. ३८, चि. ३०

कृतमालः—किरमालः चि. ३०

कृतवेधन—(१) कोशातकः शा. १०

(२) कोशातकी सू. ४२, ४३,
 ४५; चि. ६, ३०

(३) कोशातकीभेदः सू. ३९,
 उ. ५५

कृमिघाति—विडंगम् उ. ४२

कृमिघ्नं—(१) विडंगम् उ. ४०

(२) विडंगसार चूर्णम् उ. २१

कृमिघ्ना—विडंगः उ. १०

कृमिशत्रु—विडंगम् उ. ६१

कृष्णगंधः—शोभाञ्जनकः सू. ४६

कृष्णगंधा—(१) शोभाञ्जनकः चि. ४

(२) शोभाञ्जनकः, शमी इत्य-

परे चि. १७, १८

कृष्णव्रीहि—कृष्णतुषतण्डुलः सू. ४६

कृष्णसारिवा—छलहेष्टापत्रसदृशच्छदा चं-
दनगंधा 'कालवेलि' इति लोके।

सू. ३८

कृष्णा—पिप्पली चि. १५; उ. ५०, ५२

कृष्णाबीजम्—पिप्पलीतंडुलः उ. १२

कृष्णाह्वा—पिप्पली उ. १७

स्व

खदिर—गायत्री, स्वनामख्यातः सू. ३८

खरपत्रं—तस्य (क्षवकस्य) एव भेदः,

बोवङ्कामपरे, मरुबकमन्ये। सू. ३८

खरपुष्पः—मरुबकः, अन्ये क्षवकभेदमाहुः।

केचित् वोडयिकेत्यपरे। सू. ४६

खरमञ्जरी—अपामार्गः उ. १२, १९

खर्जूरम्—द्विविधम् वृक्षविटपभेदेन, त्रिविध

मित्यपरे, त्रैविध्यं च वृक्षखर्जूरम्

द्विविधम् इति कृत्वा तत्र पारसी-

केषु देशेषु महत्प्रमाणं स्वादु भिन्नं

पिण्डखर्जूरम् इत्यतो हेतोः। सू. ४६

—ग—

गजलेण्डम्—गजगण्डीरकः, नदीपिप्पलिके-
त्यन्ये। चि. ९

गजादिनामा—हस्तिपिप्पली चि. १८

गजशना—शल्लकी उ. ४०

गजाह्वा—गजपिप्पली उ. ६०

गण्डीरः—(१) अपि द्विविधः स्थलजो जल-
जश्चेति, तत्र स्थलजो हरितशाकम्।
सू. ४६

(२) द्विविधः स्थलजो जलजश्च,
तत्र स्थलजो हरितशाकपठितः
जलजो जलपिप्पलो गण्डीरः
चि. ४

(३) सारप्रधानः तरुविशेषः सू. ४५

गलोडयम्—पद्मबीजम् चि. ९

गवाक्षी—(१) इन्द्रवारुणी सू. ३७, ३८;
उ. ४४

(२) द्रवकर्णी चि. ३०

(३) श्वेतपुष्पा इन्द्रवारुणी सू. ३९

गवेधुकः—(१) तृणविशेषः सू. ४६

(२) तृणविशेषः, 'जलगोधुम' इति
लोके, अन्ये तु पुलाकशब्देन
अप्राप्तपार्कं घान्यामाहुः। सू. २२

ग्रन्थिकम्—पिप्पलीमूलं उ. ४२, ५२

गंधनाकुली—(१) गंधमूला रास्ना क. ६

(२) सुगंधिरास्ना उ. ३२

गंधर्वहस्तः—एरण्डः च. ४

गायत्री—खदिरः उ. ४१, ४५

गायत्रीसारः—खदिररसः ५२

गाङ्गेयम्—मुस्ता उ. १७, ३९

गाङ्गेरुकी—नागबला सू. ४६

गिरिकदंबः—स्वनामख्यातः उ. ३१

गिरिकर्णिका—(१) श्वेतस्यन्दः चि. ११

(२) श्वेतस्यन्दा चि. ८

(३) सेफन्दः सू. ३९

(४) अपराजिता भेदः उ. ५९

गिरिकर्णी—अतस्त्यन्दा उ. ६१

गिर्वाहा—अतस्त्यन्दा क. २

गिल्लोडयः—(१) कंदः प्रावृडजातः शण-

पत्राकारः वल्लीयुक्तः चर्मण्वतीनदीभवः

चेत् वर्तुलपाषाण सदृशः, 'गुगिलोट'

इति लोके । चि. ११

(२) कालकलंकः शितोडयकंदः प्रा-

वृडजातः शणपत्रिकाकारः व-

ल्लीयुक्तो गिल्लोटीति लोके, का-

लिंदकतकः अंगलोडय इत्यन्ये

पठन्ति चिचोटकमिति च व्या-

ख्यानयन्ति । सू. ४२

गुक्का—(१) चिरहुण्डिका चि. १७

(२) चिरिहिण्टिका चि. १४

गुडम्—इक्षुविकृतिम् उ. ४४

गुडशर्करा—गाङ्गेटीफलम् उ. ४२

गुडुची—प्रसिद्धा सू. ३८

गुन्द्रा—(१) भद्रमुस्ता चि. १७

(२) पटोरकभेदः चि. ३७

(३) पादरकभेदो 'गोदर' इति

लोके सू. ३८

(४) एरकाभेदः गवेधूकेत्यन्ये उ. १०

गुप्तफलम्—कपिकच्छुफलम् उ. ४६

गुह्य—(१) शालपर्णी क. ६

(२) पृश्निपर्णी क. ८

गुहातिगुह्य—शालपर्णीपृश्निपर्ण्यौ सू. १९

गोचंदना—प्रियंगुः चि. २८

गोजिहा—(१) गोजीश्मकम् उ. ३९

(२) दावीपत्रिका कर्कशा दीर्घपत्रा

'गोजिभी' ति लोके । सू. ४६

गोजी—(१) गोजिहा चि. १९, २२;

क. ६, ७

(२) गोजिहा, अन्ये शास्त्रोटकमाहुः ।

सू. १ चि. ९

(३) गोजिहिका उ. २४

(४) गोजिहिका, शास्त्रोटकः इत्यन्ये

चि. १८

गोधा—'गोसाप्' इति भाषा चि. २५

गोपघोष्ठा—(१) कर्कटी क. ६

(२) घोटाबदरी चि. ११

(३) कर्कोटी, बदरभेद इत्यन्ये,

यामकोलिकेति प्रसिद्धा पूगभेद-

मपरे । सू. ३८

गोपा—सुगंधमूला सारिवा क. १

गोलोभी—दूर्वा चि. ८; उ. १९, ३२,

३६, ६०.

गौरी—(१) हरिद्रा चि. ५

(२) हरिद्रा, गोरोचनेत्यपरे चि. १७

गृञ्जनः—रसोनभेदः उ. ५६

—घ—

घनम्—(१) मुस्तम् उ. ४०

(२) मुस्ता उ. ५५

घोष्ठाफलम्—बदरीफलम् चि. १७

—च—

चणकः—प्रसिद्धः सू. ४६

चण्डा—(१) अजमोदाकारः, सुगंधिद्रव्यम्

. ४२

(२) स्वनामल्याता, ईषत्कृष्णा चोद-
कभेदः, अजमोदाकारा सू. ३८

चर्मवृक्ष—(१) पूर्वदेशे नौवृक्षः क. ५

(२) चर्मलोह इति प्रसिद्धः लकुच-
द्रुमाकारो महावृक्षः । चि, ११

चव्यं—हस्तिपिप्पलीमूलं स्वनामल्यातं सू. ३८

चाङ्गेरी—(१) अम्लपत्रिका उ. ४०

(२) अम्लचाङ्गेरी इति लोके सू. ३७

चित्रकः—प्रसिद्धः सू. ३७

चित्रफला—(१) गुडदुग्धिका उ. ५८

(२) इन्द्रवारुणी, चित्राण्डिकेत्यन्ये ।
उ. ३२

चित्रा—(१) दन्ती चि. १४

(२) एरण्डः, दन्तीत्यन्ये । चि. २

(३) चित्राण्डिका पटोलफलाकारफला
आरण्यकचण्डका इत्यर्थः, अन्ये
द्रवन्तीमाहुः । सू. ३९

चिरबिन्दः—वृद्धकरंजः चिरिहिल इतिलोके
सू. ३७

चिल्ली—(१) क्षेत्रवास्तुकः सू, २०, ४२
चि. ६, उ. १७

(२) क्षेत्रवास्तुकः, गौडवास्तुकमि-
त्यन्ये, यवशाकमाहुरेके, अन्ये
तु यवशाकान्तरमाहुः । सू. ४६

चुचुः—चुचुरिति लोके चि. ६

चुचूः—चुचुरिति लोके चि. १

घूचू—चुकु इति लोके सू. ४६

घूचू—नाडिकाकारपत्रः ' चुचु ' इति

लोके । सू. ४६

चूतः—आम्रः चि. २५

चोचः—(१) त्वग् चि. १७

(२) त्वग्भेदः वनवासिकात्वक् सू. ३८

चोचकः—द्वितीया स्थूला त्वक् याम् शाल्मक
मित्याचक्षतेः । क. ६

चोरकः—(१) ग्रंथिपर्णानुकारी क. ५

(२) स्वनामल्यातः, ग्रंथिपर्णकभेदः
ग्रंथिपर्णाकार एव । सू. ३८

चोरकपत्रः—लाक्षावृक्षः । सू. ३८

चंदनम्—(१) कुचंदनम् उ. १०

(२) रक्तचंदनम् सू. ३८; उ. १०,
१७, २४, ३८, ३९, ४०

(३) रक्तचंदनम्, सितचंदनमित्यपरे
चि. २७

(४) रक्तचंदनम्, गोशीर्षाख्यं चंदनम्
इति गयी । शा. २

(५) श्रीचंदनम् ' श्रीखंड ' इति
प्रसिद्धम् सू. ३८

चंपकः—राजचंपकः सू. ४५

छ

छगलान्त्री—(१) वृद्धदारकः सू. ३९

(२) वृद्धदारकः, बुद्धेत्यपरे
सू. ४६

(३) वृद्धदारकभेदः, बुध्नमेव
इत्यपरे । सू. ३८

छत्रातिछत्रे—द्रोणपुष्पीद्वयम् सू. १९

छदनम्—पत्रकम् उ. ५१

ज

जटा—(१) जटामांसी क. ७, उ. ६२

(२) गंघमांसी उ. ६०

(३) द्वितीया मांसी क. ६

जटिला—मांसी सू. २९; उ. ३६, ६१

जतुमुखः—जतु लाक्षा तदाकृति मुखं यम्य
असौ सू. ४६

जलं—बालकम् क. ८

जाती—(१) मालती सू. ३९

(२) प्रसिद्धा उ. ४७

जातीकोशः—जातिपत्रिका, जातिवनीति
लोके सू. ४६

जातुकशाक—पौष्करशाकम् सू. २०

जातुकं—शुक्लशालपर्णी सू. ४६

जातुकन्दः—(१) गुग्गुलुः सू. ३७

(२) गुग्गुलुः उत्तरापथे प्रसिद्धः

सू. ३७

जालिनी—कोशातकी क. ७ चि. २

जिगिनी—गुडमज्जिका 'गुलदुणि' इति
लोके, पूर्वदेशे स्वनाम प्रसिद्धा ।

सू. ३८

जीमूत—(१) देवदाली चि. ३०

(२) मुस्तकः चि. ३७

जीमूतक—देवदाली सू. ३९, ४३, ४५;
चि. १४, १८

जीवकः—(१) स्वनाम प्रसिद्धः सू. ३८

(२) जीवनाम्ना प्रसिद्धः सू. ४६

(३) कूर्चशीर्षकः स्वनामख्यातः

सू. ३८

जीवन्ती—(१) डोडिका उ. १७, सू. १९,
चि. ६

(२) डोडी सू. ४२, ४६

(३) स्वर्णजीवन्तीफलं सू. ४५

(४) 'डोडिका' इति लोके ल-
तार्कफलाकारसक्षीरफला,
अन्ये सुवर्णजीवन्तीमाहुः।

सू. ३८

(५) उत्तरापथे महाकंदः वा
कर्कोटीसदृशपत्रा, लाटवि-
षये तु मूलिनी महाप्रताना
उ. ४०(६) पटोलसमानपत्रा कंदवती
पश्चिमदेशे प्रसिद्धा, लाट-
देशे स्थूलवल्ली । उ. ९१(७) जीवा, तण्डुलीय सदृशी
इत्यन्ये, डोडिका इत्यपरे ।

सू. ४६

(८) शुष्कयावनाञ्चवर्णा लतौ-
पधि पार्वतीया सू. ४३जंबीरः—हरितशाकमुत्तरापथे जंबीरगंधि
किंचदम्लं । सू. ४६

जंबुः—भूमिजंबुः चि. ६

जंबूद्वयम्—एका राजजंबू बृहत्फला, द्वितीया
काकजंबू स्वल्पफला, द्वयग्रहणात्
भूमिजम्बायाः तृतीयायाः निषेधः

सू. ३८

ज्योतिष्क—काकमर्दनिका चि. १४

ज्योतिष्मती—(१) काकमर्दनिका सू. ४५,

३९; उ. ६२

(२) कुङ्कुमर्दनिका चि. ८

(१) ककुन्दनी सू. ३९

ट

टुण्डुक—श्यानाक सू. ३८, क. ६, चि. २२

टंकम्—काश्मीरे स्वनाम प्रसिद्धम् बहु-

प्रकारम् सू. ४६

ड

डुडुरक—‘डोडी’ इति स्वनामप्रसिद्धः सू. ४६

त

त्रपुस—(१) मुधातकः ‘त्रुसण्डी’ इति लोके
चि. ३०

(२) सुधावासः उ. ५८

त्रपुसम्—(१) कर्कटीभेदः चि. ३

(२) तिरसीति लोके सू. ४२

(३) सुधावासः ‘तेवसा’ इति लोके
सू. ४५(४) कर्कटीफलं ‘त्रिपुडी’ इति
लोके सू. ४५

त्रपुसादयः—कर्कटीभेदाः सू. ९

त्रायन्तिका—मद्यन्तिका चि. ११

त्रायन्ती—त्रायमाणा उ. ३९

त्रायमाणा—स्वनामप्रसिद्धा सू. ३८

त्रिकंटः—गोक्षुरकः उ. ५२

त्रिकंटकः—गोक्षुरकः सू. ३८, चि.

७, उ. २४

त्रिपर्णिका—दुग्धिका वनकार्पासीत्यपरे ।

४६

त्रिपुटाः—स्वस्थाः त्रिपुटाः सू. ४६

त्रिभण्डी—(१) त्रिवृत् चि. १७ उ. ४४

(२) शुक्ला त्रिवृत् सू. ४४

त्रिवर्गः—त्रिफला चि. २, उ. ४१

त्रिवर्णम्—त्रिजातकम् सू. ४४

त्रिवृत्—रक्तमूला त्रिवृत्, ‘निशोत्र’ इति
लोके । सू. ३८

त्रिवृतया—त्रिजटया उ. ४७

त्रिसुगंधि—त्रिजातकम् उ. ४७

त्र्युषणम्—त्रिकटुकम् उ. ४०

त्वक्—(१) चोचम् उ. ४७

(२) त्वचम् उ. ४०

(३) वराङ्गम् क. १

(४) वराङ्गम्, ‘गुडतज’ इति लोके
सू. ३८

(५) वनवासिका त्वक् उ. ४७

त्वक्सारः—वंशः सू. १

त्वरितक—षष्टिकवत् त्वरितम् पच्यते इति ।
सू. ४६

तण्डुलीयकः—‘चुलाह’ इति लोके । सू. ४६

तमालम्—(१) पत्रकम् उ. ४७

(२) तमालपत्रं, पत्रकमिति लोके
सू. ३९

तरुणी—स्वनामप्रसिद्धा । सू. ४६

तर्कारि—अरुणिका सू. ३८, ४६; उ.
१७, २१, ३५

तलकोटः—अंकोठः उ. ५१

तस्करः—चौरकः चि. ३७

ताडः—ताडी सू. ४६

ताम्बूलपत्रं—नागवल्लीपत्रं, पर्णमिति लोके

सू. ४६

ताम्रवल्ली—वामतरुणी मञ्जिष्ठा । शा. १०

तामलकी—(१) भूम्यामलकी उ. ५१

(२) दरफलिका भूम्यामलकी इति लोके । उ. ३९

तापसवृक्षः—(१) इंगुदः चि. १८

(२) इंगुदः, पुत्रवल्लीवक इत्यन्ये ।

सू. ३८

तालः—स्वनामल्यातः सू. ३८

तालपत्री—(१) मुषली

(२) मूषिकपर्णी चि. २५

तालपर्णी—मुषली चि. ११

तालमूली—मुषली उ. ५१

तालमूलिका—मुषली, मुषकपुच्छाकारा शिफा। चि. ७

तालीतलम्—भूम्यामलकमूलम् । चि. १७

तालीशम्—तालीशपत्रम् सू. ३९

तिष्ठा—(१) कटुका चि. ९

(२) कटुतुम्बी—उ. ६०

तिन्तिडीकं—वृक्षाम्लम् सू. ४६

तिन्दुकः—कालसारः वृक्षः सू. ४६

तिन्दुकी—तिन्दुकवृक्षः 'टिबरुयणि' इति लोके । सू. ३८

तिनिः—तिनिशः चि. १६

तिनिशः—(१) स्यन्दः उ. ४०

(२) स्यन्दः चि. ११, ११, १९; क. ६

(३) स्यन्दनः 'सादण' इति लोके

प्रसिद्धः । सू. ३८

तिमिरः—नवरागिपत्रः 'तिवरिया' इति

प्रसिद्धः । उ. ५१

तिल्वकः—(१) स्वल्परोधः सू. ३९, ४४

(२) स्वनामप्रसिद्धः सू. ११

(३) पट्टिकारोधः उ. १७, २४, ३९, ४२, ४४

(४) पट्टिकालोधः चि. ४, ८, १०, १४.

(५) रोध्राकारः बृहत्पत्रः रक्तत्वक् चि. ३०

(६) रोधः, अन्ये तिल्वकः रोध्राकारः बृहत्पत्रः रक्तत्वकः वैरेचनिकः । सू. ३८

तिलपर्णिका—चोरकः, श्रीहस्तिनीत्यपरे । सू. ४६

तिलपर्णी—हुलहुलः सू. ३९

तिलपर्णीक—'हुलहुल' इति लोके, गयी तु तैलपर्णीकः सरलरसः । क. ६

तीक्ष्णगंधा—शोभाञ्जनकः उ. २३

तुगा—(१) वंशरोचनानुकारि पार्थिवं द्रव्यमाहुः । उ. ५७

(२) वंशलोचना, अन्ये वंशलोचना-नुकारि पार्थिवं द्रव्यमाहुः । उ. ५२

तुगाक्षीरी—(१) वंशरोचना सू. १२

(२) वंशरोचना सू. ३८, उ. ३२

(३) वंशलोचनम्, अन्ये वंशलोचना-नुकारि पार्थिवद्रव्यम् । उ. ४१

तुङ्ग—(१) पुन्नागः चि. ११

(२) पद्मकेशरम्, पुन्नाग इति अपरे।

क. ८

तुण्डिकेरी—वनकार्पासिका नि. २, १६;

उ. ४८

तुम्बी—तिक्कालाबु सू. ४५

तुरंगगंधा—अश्वगंधा उ. ४१

तुरुष्कः—(१) सिंहकः उ. ५१

(२) सिंहारकः सू. ३८

तुन्नरकः—(१) पश्चिमोदधितीरे सू. ४६

(२) पश्चिमसमुद्रभूमिषु प्रसिद्ध एव
चि. ९

(३) पश्चिमसमुद्रभूमिषु पलाशानुकारी
वृक्षः । चि. ३०

(४) “पत्रैस्तु केशराकारैः कलाय-
सदृशैः फलैः । वृक्षाः तुवरनामानः

पश्चिमार्णवतीरजाः ॥ ” सू. ४६

(५) पश्चिमार्णवतीरजातमाहुः । तदुक्तं

“पत्रैस्तु केशराकारैः कलाय-
सदृशैः फलैः । वृक्षस्तुवरको

नाम पश्चिमार्णवतीरजः ॥ ”

सू. ४५

तृणम्—सुगंधितृणम् उ. ४७

तृणपंचमूली—कुशाकाशानलदर्भकांडेक्षुका इति

तृणसंज्ञा । चि. ५

तृणमूलम्—कुशादिपंचमूलम् । चि. ३८

तृणशून्यम्—मल्लिका, केतकीफलमित्यन्ये
सू. ४६

तृणशून्यमूलैः—केतकीकंदैः चि. १८

तृणशून्या—केतकी, मल्लिका इत्यपरे । क. ६

तेजोवती—(१) कासमर्दनिका चि. २२

(२) काकमर्दनिका उ. २४, ३९,

४०, ५१ चि. २

तोदनं—राजप्रियं शीतफलं रावणाम्लिकेति

प्रसिद्धम्, काश्मीराम्लिकेत्येके । सू. ४६

तोदपर्णी—स्वनामप्रसिद्धा । सू. ४६

तोयं—बालकं । क. २, ६; उ. ४७

—द—

द्रवन्ती—(१) शम्बरी चि. १९, सू. ४५

(२) चीरितपत्रिका चि. २

(३) चीरितपत्रा दन्तीभेदः उ. ४२, ५२

(४) दन्तीभेदः सू. ११

(५) चीरितपत्रा संबरीति लोके सू.

३९, ४४

द्राविडी—एला सू. ३८

द्वे सहे—मुद्रपर्णी माषपर्णी च । उ. ४०

दक्षिणापथगाः—चंदनजातीफलकंकोलखं-

गादयः चि. ४

दधिनाम—कपित्थम् उ. ५०

दधित्थः—कपित्थः उ. २१, ४९

दन्तशठ—(१) जंबीर सू. ४२

(२) जंबीरफलम्, अन्येजंबीरभेद-

माहुः । सू. ४६

दन्तः—गोदन्तः उ. १२

दन्ती—(१) दन्तिनी सू. ३७, चि. १९

(२) उडुम्बरपर्णी चि. २

दर्भः—(१) कुशः सू. ३८

(२) दीर्घः पृथुलः स्वरपत्रः सू. ३८

दारुः—(१) दारुहरिद्रा उ. ४०

(२) दारुहस्तकः चि. १८

(३) दारुहरिद्रा; विदेहदर्शनात् उ. १९

दारुः—देवदारु उ. ३९, २४

द्विपी—चित्रकः उ. ६०

दीप्यक—(१) अजमोदा चि. ८, १९;

उ. ४२

(२) अजमोदा, यवानीत्यपरे ।

उ. ४७

(३) यवानो, अन्ये अजमोदामाहुः ।

उ. ४०

दीर्घमूला—दुरालभा, शालपर्णी इत्यपरे
सू. ३८

दीर्घवृन्तः—श्योनाकः चि १

दीर्घवृन्तत्वक—अरुलत्वक्, अन्ये श्योना-
कत्वगित्याहुः । उ. ४०

दुःस्पर्शा—दुरालभा चि. ११, उ. ५५

देवकाष्ठम्—देवदारु उ. ५२

देवदाली—स्वनामख्याता 'देवली' इति
लोके । सू. ३९

—ध—

ध्यामं—गंधतृणम् चि. १२

ध्यामकं—(१) कत्तृणम् क. २, ५, ६

(२) कत्तृणम् रोहिषमिति लोके ।

सू. ३८

धनुषः—(१) धनुर्वृक्षः चि. १५

(२) धनुर्वृक्षफलं, 'धामण' इति
लोके । सू. ४६

(३) धनुर्वृक्षः यस्य 'धामन' इति
लोके प्रसिद्धिः चि. ३८

(४) 'धामरण' इति 'धामन'
इति च प्रसिद्धः सू. १३

धवः—(१) स्वनामप्रसिद्धः सू. ३८

(२) शकप्रालयः अनेनैव नाम्ना प्र-
सिद्धः । सू. ३७

धात्री—(१) आमलकम् उ. १०

(२) आमलकी उ. १२, १९, ३९

(३) आमलकीफलम् उ. ५२

धान्यम्—धान्यकम् उ. ४२

धानाः—शुष्कभृष्टयवाः चि. १०

धामार्गवः—(१) पीतघोषः उ. ४७

(२) महाकोशातकी चि. १४, ३०

(३) पीतपुष्पकोशातकी सू. ३९

—न—

न्यग्रोधः—वटः सू. ३८

नक्तमालः—(१) करंजः चि. ४, २३

(२) बृहत्करंजः सू. १३, ३८

नगवृत्तिकः—जिम्बिनी गुडमज्जनिकेति लोके
वृक्षिकालीत्यन्ये । चि. २०

नगवृत्तिका—शल्लकी चि. १५, क. ५

नतम्—तगरम् उ. १४. १८

नदीमल्लतकः—लोजनकः

नन्दीमुखः—आडीचञ्चुसदृशमुखतण्डुलः ।

सू. ४६

नन्दीवृक्षः—(१) काश्मरी अन्ये गर्दभा-
ण्डमाहुः । सू. ३८

(२) अत्र प्ररोही ' पार्श्वपिप्पल ' इति

लोके । सू. ३८

नराधिपः—कृतमालः । चि. ३७

नरेन्द्रः—किरमालकः चि. ९, १८

नरेन्द्रद्रुमः—आरग्वधः चि. ९

नलः—(१) स्वनाम्ना ख्यातः । सू. ३८

(२) स्वनामप्रसिद्धः शुषिरपर्वा उ. ५८

(३) शुषिरपर्वा स्वनामख्यातः ।

चि. १७, उ. २६

(४) दूर्वाकाराङ्कुरोऽन्तःशुषिरः स्व-

नामख्यातः । सू. ३८

नलदम्—(१) मांसी क. १, सू. ३८

उ. ३९

(२) उशीरम् उ. १७, ३९

(३) उशीरभेदः लामजकम् क. ६

(४) जटामांसी उ. ३१

नलिनम्—ईषद्रक्तम् पद्मम् उ. १७

नलिनकेशराणि—पद्मकेशराणि सू. ३८

नलीनम्—ईषद्रक्तम् सू. १३

नागः—नागकेशरम् सू. ४५, ४६, उ. ४७

नागकेशरम्—स्वनामप्रसिद्धम् सू. ३८

नागदन्ती—(१) दन्तिनी सू. ३८, चि.

८, उ. ३०

(२) इन्द्रवारुणीभेदः जेजटाचार्य-

मते तु दन्ती क. ६

नागपुष्पम्—(१) नागकेशरम् सू. ३८;

क. २, ९; उ. ३९, ४७

(२) नागकेशरम्, अन्ये नागकेशर-

पुष्पसमपुष्पो मातृकारत्नाहुः ।

सू. ३८

नागरम्—शुण्ठी उ. ४०, ६२

नागविन्ना—इन्द्रवारुणीभेदः, वृक्षिकपत्रि-

केत्यपरे । उ. ६२

नाडिका—' नाली ' इति लोके सू. ४६

नादेयी—जलजंबू चि. ४

नान्दीमुखी—तद (मधुलिका) भेदः सू. ४६

नालिका—शाकविशेषः शा. १०

निकुम्भा—दन्ती चि. ११, उ. २४

निकुम्भः—(१) दन्ती चि. १७, उ. ९१

(२) दन्तीवृक्षः उ. ५५

निकोचकम्—उत्तरापथिकं कोल्लकफलं उत्त-

रापथादवगन्तव्यम् । सू. ४६

निचुलः—(१) वेतसः क. ८, चि. १६,

१९, २२

(२) जलवेतसः चि. ११, ३७

निचुलकः—जलवेतसः क. ६

निदिग्धिका—कटकारिका । उ. ५५, ५८

निर्गुण्डी—नीलनिर्गुण्डी सू. ३८

निर्गुण्डीपत्रस्वरस—नीलसिन्धुवारस्वरस, नील-

सिन्धुवारश्च शेफालिका इति लोके उ. ५२

निर्दहनः—चित्रकः उ. ४०

निर्दहनी—(१) चित्रकः, अजमोदा इ-

त्यन्ये उ. ५७

(२) अग्निमन्थः गणिकारिकेत्यन्ये ।

उ. ९९

(३) मोरटः, अग्निमन्थ इत्येके, अपरे

चित्रकमाहुः । चि. ४

निशाः—हरिद्रा चि. ८, उ. ३९

निशाच्छः—शटी चि. ३८

निशो—शिलाहार रेद्रे क. ८

निष्पावः—(१) शिम्बः चि. १८

(२) राजशिबी चि. ९

(३) अत्र राजशिबी सू. १९

निष्पावकः—राजशिबीः सू. २१

नीपः—(१) महाकदंबः चि. ४

(२) कदंबफलम् सू. ४६

(३) धूलिकदंब सू. १

नीरजम्—नीलोत्पलम् चि. २५

नीलपुष्प (कुरंटकः)— स एव दासीकुरण्ट-

कः सू. ३८

नीलिनी—(१) श्रीफलिका सू. ४५

(२) रजनिका शारदफला उ. ६१

(३) नीलबुध्ना, श्रीफलिकेत्यन्ये ।

सू. ३९

(४) नीलाञ्जनिका शारदफला

नीलिका चि. ९

नीली—(१) श्रीफलिका सू. ४४

(२) नीलाञ्जनिका शारदा चि. २

(३) नीलाञ्जनिका शारदं फलं

क. ६, चि. ३०

(४) शारदंफलं, श्रीफलमिति लोके

चि. १७, चि. १९

(५) नीलाञ्जनिका शारदफला,

श्रीफलीति लोके चि. २५

नीवार—(१) उल्लिधान्यम् चि. १४

(२) प्रसाधिका, धान्यमध्ये रक्त-

शूको भवति, उल्लिधान्यं

मिति लोके प्रसिद्धम् । सू. २१

(३) प्रसाधिका, । सू. २०

(४) उल्लिधान्यं, तद्विधान्यं

एकम् धान्यसदृशविटपधान्यं

स क्षेत्रजं, द्वितीयं महादल-

काण्डं तत्तु सलिलजं, तत्र

सलिलजं सलिलधृतं तत्रस्तंब-

परोहम् रक्तशूकं, तदेव प्रशा-

न्तिका इति तंत्रान्तरे पठ्यते ।

चि. ११, सू. ४६

नृपवृक्ष—(१) किरमालकः उ. ५७

(२) गिरिमालकः उ. ४२

नृत्तकौण्डक—मर्कटक उ. ५१

नैचुलं फलम्—वेतसफलम् उ. ५१

नैषध—‘कोरक’ इति आख्यायते स च

धान्यविशेषः । सू. २१

प

पुक्षः—पर्कटी सू. १२, ३८, क. ६

प्लवः—गोपालदमनकः चि. ११

प्रकीर्या—कंटकीविटपकरंजः सू. ३९

प्रग्रह—किरमालकः क. ६

प्रत्यकूपुष्पा—अपामार्गः सू. ४३

प्रपौण्डरीकम्—स्वनामख्यातं यष्टीमधुद्रव्या-

दीपत स्थूलं मधुरसम् नेत्राभ्योत-

नार्हम् द्रव्यम्, अन्ये श्रीपुष्प-

माहुः । सू. ३८

प्राचीनामलकं—प्रादेशोद्भवं पानीयामलकं

इति लोके । सू. ४६

प्राचीबल—मत्स्याक्षकः, काकजंघा नदी-

पिप्पली इत्यपरे, केचिदाचार्या
एवम् वदन्ति-यद्यपि प्राचीबल-
शब्देन काकजंघा गडदूर्वा जलपि-
प्ली च उच्यते तथाप्यत्र काकजंघैव काक-
माचीसानिष्यात् वातकफकृमिबा-
धिर्यहरत्वाच्च । सू. ३८

प्रियक—बीजक उ. ४७

प्रियंगु—कंगुनिकेति लोके सू. ४६

प्रियालः—चारः चि. ३

पञ्चाङ्गुल—एरण्डः, अन्ये तु पञ्चाङ्गुलशब्देन
पटोलफलसदृशफलां लतां स्निग्ध
पत्रां शारदफलामाहुः । सू. ३९

पञ्चाङ्गुलतैलम्—एरण्डतैलम् उ. १७

पटोलः—कुलकः स्वनामख्यातः सू. ३८

पतंगम्—रक्तचंदनम् सू. १३, १६, चि.
२१, उ. २४

पत्तूर—(१) कुचंदनम् स. ३९

(२) शरबालिकः उ. ११

(३) शिरबालिका चि. १९

(४) शिरबालिका भेदः महापत्रः

सू. ४६

पत्तुवारः—सितिवारः सिरिवालीति लोके
प्रसिद्धा उ. ९

पत्रं—पत्रकम् सू. ३८; उ. १२, १७, १९
४७

पथ्या—हरीतकी सू. ३७; उ. ४५, ६१;
चि. २

पथकेशरम्—स्वनामख्यातम् सू. ३८

पथम्—(१) कमलम् उ. ३९

(२) लोहितपथम् उ. ३९

(३) ईषच्छुक्रम् सू. १३

(४) पथपुष्पं सूर्योदयविकासि

सू. ४६

पथकम् (१) प्रसिद्धम् उ. ४०

(२) पथकाष्ठः सू. ३८, उ. ३९

(३) पथकाष्ठम् कातिककुण्डः

पथकं जलजं मन्यते उ. ४७

पथा—(१) भार्गी चि. २, ११; उ. ४०

(२) पथाचारिणी, भार्गीमपरे शा. १०

पनस—बहिष्कंटकी महाफलः, कटाहल इति
लोके सू. ९ । कटाहल इति लोके

सू. ४६

पयस्या—अर्कपुष्पो सू. १६; शा. १०;

चि. २०; क. १, ८; उ. १७, ४०

(२) अर्कपुष्पी, क्षीरविदारिकेत्यन्ये
चि. ५

(३) अर्कपुष्पी, दुग्धिकामन्ये । उ. ५८

(४) अर्कपुष्पी अन्ये दुग्धिकामाहुः
अन्ये क्षीरकाकोलीति । उ. ४०

(५) अर्कपुष्पी, गयी तु पयस्याम्
क्षीरकाकोली क्षीरविदारी वा
ब्रूते । शा. १०

(६) क्षीरकाकोली । सू. ३९

(७) क्षीरविदारी शा. १०

(८) क्षीरविदारी, जेज्जटाचार्यस्तु
अर्कपुष्पीमाह । चि. १७

(९) विदारीभेदः सू. १६, ४२

पर्णी—शालपर्णी उ. २१

परिषोदयम्—शालिपर्णी पृथिपर्णीचा। उ. ३९

पर्यटकः—प्रसिद्धः सू. ४६

पर्वतः—शिरवालिका उ. ५४

परिपेल्लवः—(१) वन्यकः उ. ४७

(२) वन्यकः, कैवर्तमुस्तक-

मन्ये क. २

परूषकं—(१) स्वनामप्रसिद्धम् उ. ३९

(२) फालसा इति लोके सू. ४६

परूषक—(१) अल्पास्थिः मृदुफलः 'फालसा'

इति लोके सू. ४६

(२) धन्वपत्रकः, स्वनाम्नैव प्रसि-

द्धः । स द्विविधः वृक्षविट-

पमेदात् सू. ३८

परूषकाणि—परूषकफलाणि उ. ४२

पलङ्गवा—गुग्गुलुः उ. ३९, ५५, ६१

पलाण्डु—(१) लशुनमेदः सू. ४६. उ. १९

(२) स्थूलनालाग्रपत्रः गुन्द्रालि-

काभेदः सू. ४६

पलाशः—(१) किंशुकः सू. ११, ४९; क.

६ उ. १७

(२) शठी चि. ४

पंचाङ्गल—एरण्ड चि. १८

पाटलः—पाटलापुष्पवर्णव्रीहिः पाटलः सू. ४६

पाटला—(१) सुगन्धिपुष्पवृक्षः उ. ४७

(२) वसन्तदूती स्वनामप्रसिद्धा

सू. ३८

पाठा—अविद्धकरणी 'पाद' इति लोके। सू. ३८

पाण्डुकः—(१) पाण्डुकशालिः, स च

पाण्डुपुष्पकः सू. २०

(२) इति पाण्डुतुषः पाण्डुशुकश्च

पाण्डुकः सू. ४६

पापचेलिकं—पाठाशाकम् उ. ३९

पारावतः—(१) पारावतवत् शुकतण्डु-

लः सू. ४६

(२) कामरूपे मधुराम्लरसफलं

सू. ४२

(३) कामरूपे फलम्, पाककाले

धवललोहितं मधुराम्लं च. सू. ४६

पारावतपदी—ईषलोहितः हंसपदीभेदः चि. ९

पारिजातः—(१) प्रसिद्धः चि. १४

(२) पारिभद्रकः चि. ११

पारिभद्रः—(१) पर्वतनिंब उ. ५४

(२) पर्वतनिंबः, अन्ये पारिभद्र-

शब्देन कंटकवृक्षं रक्तकुसु-

मं फलभद्रवासंज्ञकं। उ. ९८

(३) फलभद्रः रक्तकुसुमः कंटकी

रोहिणीसदृशपत्रः पूर्वदेशे प्रसिद्धः

क. ३

पारिभद्रकः—(१) रक्तकुसुमः क. ६

(२) निंबवृक्षः सू. २९

(३) देवदारुः, अन्ये रक्तकुसुमः

कंटकीवृक्षविशेषः स्वनाम्ना

प्रसिद्धः। सू. ११ vide text

पालङ्गया—(१) 'पालङ्' इति लोके सू. ४६

(२) शाकविशेषः 'पालङ्' इति

लोके सू. ४२

पलाशः—शठी चि. १०

पालाशं शोणितं—किंशुकसरः, अन्ये पलाश-
स्वपुरमाहुः उ. १०

पालिन्दि—कालवल्ली चि. १७

पालिन्दी—(१) त्रिवृत् क. १, ७

(२) त्रिवृत् कालवल्लीत्यपरे क. ५

(३) कालवल्ली उ. २६

(४) श्यामात्रिवृत् सारिवामन्ये

उ. १०

पिचुकः—पककरी, कार्पासफलमित्येकेचि. ७

पिचुमन्दः—निंबः चि. २०, क. ६

पिचुमर्दः—निंबः चि. ३०

पिण्डफल्य—तिक्कालाबुः चि. १८

पिण्डीतकः—(१) मदनः सू. ३७ चि. ३०

(२) मदनकः, यस्य पत्रं पाण्डु
रवर्णं भवति तदिह ग्राह्यम्
चि. २५

(३) त्रिविधः, कृष्णपुष्पः, श्वेत-
पुष्पः, पीतपुष्पश्च । चि. १७

पिण्डीतक कृष्णं—कृष्णपुष्पः मदनः चि. २५

पिण्याकः—तिलखली क. ७

पिप्पली—अपरे पिप्पलीशब्देन मदनफल-
बीजानि कथयन्ति । उ. ४२

पियालः—(१) चारः सू. ४२; चि. ५, ९,
३०; उ. ४०, ५२

(२) सारद्रुमः सू. ३८

(३) प्रसिद्धः मधुराम्बलफलः सू. ४५

(४) चारः मधुराम्बलफलः प्रायशः

मगधेषु सू. ४६

पियालमज्जा—चारुलीति लोके प्रसिद्धः सू. ४६

पीलुः—उष्ट्रप्रियो गुडफलः, भावानके 'पीलु'
इति प्रसिद्धः उ. ५५

पुण्डरीक—(१) श्वेतपद्मम् सू. ३८, उ. ४७

(२) अतिश्वेतपद्मम् सू. १३

(३) श्वेतपद्मं तत्सदृशः सौकु-
मार्यवर्णसौरभैर्यः स पुण्डरीकः
सू. ४६

पुत्रस्त्रीवः—मध्यवर्तुलतीक्ष्णाग्रफलः जंबीरप-
त्रो वृक्षः उ. ३१

पुत्रस्त्रीवक—अनेनैव नाम्ना प्रसिद्धः चि. १९

पुत्रश्रेणी—(१) द्रवन्ती क. ६

(२) एरण्डसदृशफलपत्राल्पविटपा
'संबरी' इति लोके सू. ३८

पुनर्नवा—(१) श्वेता सू. ४६

(२) शुक्ललोहिता चि. २५

(३) वर्षाभूः 'साटोडी' इति
लोके . ३८

पुनर्नवे—सितपीतपुष्पे क. २

पुनाग—(१) स्वनामप्रसिद्ध क. ६

(२) पद्मकेसरम् सू. १

(३) तुङ्ग पूर्वदेशे प्रसिद्धः क. २

(४) तुङ्गः स्वनामख्यातः, अन्ये
सुरपर्णिका सुगंधिपुष्पा दक्षि-
णापथे 'सुरपती'ति
प्रसिद्धः । सू. ३८

(५) देववल्लभः, स्वनाम प्रसिद्धः
उ. ४९

(६) देववल्लभः राजचंपकमिता
लोके इत्यन्ये । सू. ३८

(७) सुरधर्षिका, सुगंधिपुष्पा द-
क्षिणापथे सुरपति नाम्ना
प्रतीता सू. ३८

पुनागकेशरम्—पद्मकेशरम् सू. ३८

पुर—गुग्गुलुः—क. ५, उ. ३९

पुराहया—शल्लको, गुग्गुलुमपरे उ. ५२

पुष्करबीजम्—पद्मबीजम् सू. ४२

पुष्करवर्तिः—आमोदमिति उत्तरापथे सू. ४६

पुष्पफलम्—कूष्माण्डः सू. ९, ४६; उ. ४७

पुष्पाण्डकः—पुष्पाणीव सुगन्धीनि सुकुमा-
राणि अण्डानि तंडुलानि यस्य स
पुष्पाण्डकः लोकतोऽवगन्तव्यः
सू. ४६

पूतिकरंजः—(१) चिरबिल्वः, कंटकीकरंज
इत्यन्ये चि. १४

(२) कंटकीकरंजः, अन्ये पू-
तिकः चिरबिल्वः, करंजः
नक्तमालः इति पृथक्कुर्व-
न्ति । सू. ४६

पूतीकः—(१) चिरबिल्वः सू. ३८, ३९;
चि. ४, ९, ३०; उ. ३६
४२, ५१, ६१

(२) चिरबिल्वः, कंटकीविटप
करंज इत्येके । सू. ३७

पृथक्पर्णी—पृथिपर्णी सू. ३७

पृथ्विका—इला, हिंगुपत्रिका इति अन्ये क. ५

पृथ्वीका—(१) कृष्णजीरकः सू. ४५

(२) हिंगुपत्रिका उ. ४२

(३) हिंगुपत्रिका, 'कृष्णजीरक'
इत्यन्ये । उ. ४२

(४) श्यामवर्णः स्थूलजीरकः, हिं-
गुपत्रिकेत्यपरे क. ६

(५) स्थूलजीरकः, एला इत्यन्ये,
हिंगुपत्रिका इति अपरे
चि. २

पृथिपर्णी—पृथक्पर्णी, 'पीठवनी' इतिलोके
सू. ३८

पौष्करम्—पुष्करमूलं उ. ६१

—फ—

फल्ली—(१) भार्गी सू. ३८, क. १

(२) पाठामेदः, अन्ये भार्गीमाहुः।
उ. ४०

फल्लीशाक—'वाड' इति प्रसिद्धः, भार्गमिके
मन्यन्ते । सू. ४६

फणिजकः—फाणिज इति लोके, अन्ये
मरुबकमाहुः । सू. ४६

फणिजकः—(१) तीक्ष्णगंधः, स्वनाम्नैव
प्रसिद्धः, अन्ये निर्गुण्डी
माहुः । उ. ११

(२) तीक्ष्णगंधो 'मरुबक'
इति लोके, अन्ये तु अने-
नैव नाम्ना प्रसिद्धः । सू. ३८

फलं—(१) त्रिफला चि. ३८

(२) मदनफलं सू. ४१, चि. ३७

फन्गु—(१) काकोदुम्बरिका चि. ९;

उ. ५९, ६१

(२) काकोदुम्बरिका, 'कदुम्बरी'
ति लोके सू. ४६

फेनिला—उपोदिका उ. ३९

—ब—

ब्रह्मचारिणी—मुण्डितिका, पतंगकाष्ठमित्यपरे
सू. १९

बकुलः—स्वनामप्रसिद्धः सू. ४६

बदरम्—महा (बदरम्) सू. ४६

बन्धुजीवः—(१) मध्याह्नपुष्पकः क. १,
उ. ६

(२) मध्याह्नपुष्पकः, 'मरुनी-
था' इति लोके सू. ३९

बन्धूकः—बन्धुजीवकः, वादुली इति लोके
सू. १

बर्हिष्ठम्—(१) बालकम् चि. १८, उ. ११
(२) बालकम् उ. ३९

बलातिबले—शुक्लपीतपुष्पं बलाद्वयम् सू. ३९

बस्तगंधा—बौबइका उ. २१

बहुपत्रा—मयूरशिखा क. १

बहुपुत्रा—शतावरी, बहुपत्रा इति केचित्
व्याख्यानयन्ति पठन्ति च क. १

ब्राह्मी—(१) लवणिका चि. ७

(२) मण्डूकपर्णी अन्ये लवणिका-
माहुः । उ. ६२

बाणः—सहचरः सू. १

बाष्पद्वयम्—तच्च लोहितं कृष्णं च सिन्धु
विषये, केचित् वर्षामृद्वयमिति
पठन्ति । चि. ४

बाहीकम्—कुंकुमम् क. ६

बिंबी—(१) ओष्ठोपमफला उ. ४७

(२) आधोऽपमफला, 'तिण्डुरिका'
इति प्रसिद्धा सू. ३८

(३) किन्दुरिका सू. ३९

(४) कुन्दरिका सू. ४६

(५) कुन्दुरिका क. ६

बिंबोतिका—कुन्दुरिका सू. ४६

बिम्बोलोटाख्यः—हिमाद्रिजो वृक्षः उ. १२

बिल्वः—(१) प्रसिद्धः सू. ४६

(२) श्रीफलः सू. ३८

बिल्वपेशिका—बालबिल्वगिरः सू. ३८

बिसम्—(१) बिसाण्डकम् उ. ५४

(२) बिसेन्द्रकम् उ. ४६

(३) भिसण्डकः सू. ४६

(४) पद्ममूलम् चि. ११, उ. ४८

(५) भिषष्टकमिति लोके चि. ५

(६) पद्ममूलम् विशाण्ड इति लोके
सू. २१

(७) पद्ममूलम् अन्ये स्थूलपद्म-
नालं बिसमाहुः । सू. ४६

बिसमंथिः—पद्ममूलम् सू. ४५

बीजः—पीतसारः बीजक इति यावत् उ. १०

बृहती—(१) अणुफला, स्थूलफला वा
उ. ४२

(२) स्थूलफला उ. ३०

बृहतीद्वयम्—(१) एका अणुफला, द्वितीया
कंटकी स्थूलफला । उ. ४२

(२) स्थूलफला चणकफला च । उ. ५१

बृहत्सौ—(१) क्षुद्रफला स्थूलफला च
उ. ४०

(२) सूक्ष्मफला स्थूलफला च. सू. ३८

(३) स्थूलफला चणकबृहती च.
शा. १०

—भ—

भद्रकाष्ठ—देवदारु क. ७

भद्रदारु—देवदारु सू. ३७, ३८; उ. ५५

भद्ररोहिणी—कटुका उ. ४०

भद्रश्रियम्—(१) शुक्रचन्दनम् चि. ५

(२) श्वेतचन्दनम् क. ६

(३) श्रीचन्दनम्, श्वेतचन्दनम् इति
गयी । शा. २

भल्लुकः—श्योनाकः चि. ७

भल्लुकः—श्योनाकः, शोणा इति लोके
सू. ३७

भव्यम्—(१) तालपत्रप्रमाणं उत्तरापथजम्,
अन्ये कर्मरङ्गमाहुः । उ. ४७

(२) आरुक्म कर्तिकेयपुरे प्रसिद्धम्
अन्ये तु कर्मरङ्गफलमाहुः,
भव्यम् तालफलोपमं बल्कल
संहतिमात्रमित्यपरे । सू. ४६

भाण्डी—मिण्डीति लोके समाहरन्ति । चि. ३०

भार्गी—स्वनामल्याता । सू. ३८

भिल्लोटकः—हिमवदासनभूमिजः ककुभा-
कारिफला वृक्षविशेषः । उ. १७

भुजंगपुष्पम्—नागकेशरम् उ. ४६

भूतकेशी—मांसी उ. ६०

भूतिकम्—कृत्तूणापरपर्यायम् चि. ३७

भूतिकम्—(१) सुगंधितृणम्, 'रोहिषम्' इति
प्रसिद्धम् उ. ३९

(२) रोहिषम् उ. ५१

भूर्जिव—(१) किरातम् उ. ४०

(२) किरातक उ. ६१

(३) किराततिलक उ. ३९

भूमिकदंब—मुण्डतिका चि. २

भूर्ज—मृदुत्वक् स्वनामल्यातः सू. ३८

भूस्तृण—(१) रोहिषः, उम्बाकमन्य सू. ४६

(२) अंगुदाकनामधेयः द्रोणपुष्पसदृशः
अन्ये तु भूस्तृणम् रोहिषमिति ।

सू. ३८

भृंगराजः—मार्कवः चि. २५

—भ—

भकुष्ठकः—मोठ सू. ४१

भगधोद्ववा—पिप्पली उ. ४१

भण्डूकपर्णी—(१) ब्राह्मी सू. ४२, सू. ४६

(२) ब्राह्मीमेद चि. ९

भण्डूकी—(१) ब्राह्मी उ. ५७

(२) ब्राह्मीमेद उ. २१

भत्स्याक्षक—ब्राह्मी, 'धूस्तर' इत्येके, अन्ये
रक्तपुष्पमानूपं 'भत्स्याक्षक' इति लोके
प्रसिद्धमाहुः । शा. १०

भदन—(१) भदनफलम् चि. ३८, उ. ५५

(२) पिण्डीतकः भयनफल इति लोके
सू. ३८

भदनकोदवा—भदोत्पादकाः कोदवाः चि. १७

भदयन्तिका—(१) मल्लिका क. १

(२) मन्वादिरामञ्जनी 'महेन्द्री'
इति प्रसिद्धा । चि. ९

मदयन्ती—मल्लिका चि. २

मन्वालुकम्—रोमशमधुरस्वादमेव सू. ४६

मधुकम्—(१) प्रसिद्धम् सू. ३८, ४६

(२) यष्टीमधु उ. १२, १९, ३९,
४०, ४३, ५५, ९८; क. ६

(३) यष्टीमधुक. सू. ३८, उ. २६

मधुकः—स्वनाम प्रसिद्धो वृक्षविशेषः उ. १७

मधुकद्वयम्—स्थलजलजमेदेन क. ८

मधुपर्णी—मधुयष्टिका शा. १०

मधुरसा—मूर्वा सू. ३८; उ. १९, ४९

मधुलिका—(१) कर्कटकः सू. ४२

(२) मर्कटहस्ततृणम् सू. ४६

मधुशिग्रु—रक्तशोभाञ्जनक सू. ३८, ४६

(२) लोहितकुसुमोऽल्पविटपः शो-
भाञ्जनकमेदः सू. ४६

(३) तर्कारी, मेशशृङ्गीत्येके चि. ६

(४) शकविटपः रक्तशोभाञ्जनक
इत्यपरे क. ६

मधुकः—(१) गुडपुष्पः उ. ३९, ४७

(२) गुडपुष्पम्, 'महुवा' इति लोके
सू. ३८

मधूच्छिष्टम्—मदनम् उ. ५१

मधुरिका—मूर्वा उ. ३५

मधूलिका—(१) मर्कटक उ. ५२

(२) तृणजातिः 'मर्कट' इति लोके
उ. ५१

(३) तुण्यविशेषः मर्कटिका इति लोके
चि. ३८

(४) मर्कटतृणविशेषः चि. ३

(५) मर्कट हस्ततृणमित्यपरे उ. ३५

(६) गुडूची, मर्कटतृणमपरे उ. २४

(७) स्वल्पगोधूमो मध्यदेशे पीडीके-
सिख्याता, मर्कटहस्ततृणं वा ।
सू. ४५

मयूरक—अपामार्ग सू. ३७, ३८; चि.
५-२३

मर्कटी—(१) कपिकच्छुः उ. २९

(२) कपिकच्छुः मर्कटमूली इत्यन्ये,
शूकशिबी इत्यपरे । उ. ३३

मरिचं शुक्लम्—(१) शोभाञ्जनकबीजम् उ. ११

(२) शोभाञ्जनकबीजमित्यर्थः अन्ये
शुक्लमेव मरिचं कथयन्ति । उ. ११

मलयः—काकोदुम्बरिका चि. ८

(२) सैव काकोदुम्बरिका अल्पविटपा
चि. ९

मलयज—सुरभिचंदन उ. ४७

मल्लिका—प्रसिद्धा । सू. ४६

मसूराः—द्विविधाः कृष्णाः पाण्डुराश्च, तत्र
कृष्णवर्णाः मसूराभिधानाः, पाण्डुवर्णाः
मंगल्यकाभिधानाः । सू. ४६

महार्निवफलम्—इति महार्निवो 'ब्रेक्षा' 'प-
र्वतनिव' इति लोके । सू. ३८

महामेदा—स्वनामख्याता सू. ३८

महाशूक—(१) सोहुण्ड क. ६

(२) सेहुण्ड सू. ४४; चि. १४, उ.
२१, ४१,

(३) सेहुण्डमेद सू. ३९
महाशालि—महातंडुलक सू. ४६
महाश्यामा—वृद्धवारकः सू. ३८
महाश्वेता—नीलपुष्पः सेफन्दः, वन्ध्या क-
कोटिका इत्यन्ये । सू. ३८
महासहा—माषपर्णी सू. ३८, उ. ४२
महासुगंधा—उत्पलसारिवा उ. २६
महिषशूक—मध्यदेशे तिष्ठवासीति प्रसिद्धः
सू. ४६

महीकंदब—(१) मुण्डितिका उ. ४१
(२) अलम्बुषा, मुण्डितिकेति लोके,
जेजटाचार्यो भूकंदबमाह ।
चि. १७

महौषधं—(१) शृङ्गी उ. ४०
(२) शुण्ठी सू. ३७
मंगल्याः—पाण्डुवर्णाः मसूराः सू. २०
मंजूकपर्णी—ब्राह्मी सू. २०
माम्ब्री—षिप्ली चि. ८; उ. १७, ५५
माणकं—महापत्रं, यथापूर्वमघःपत्रपरित्या-
मि सू. ४६

मातुलुंग—(१) बीजपूरक सू. ३७, ४६;
क. ५
(२) बीजपूरकः, 'मधुकर्कटी' इ-
त्यन्ये । उ. ४५

मातुलुंगाम्बः—बीजपूरकरसः चि. ५
महातुलुंगी—(१) सुरभिफला वनजा अरण्य
बीजपूरकः सू. ३९

(२) केचिन्मातुलुंगो मधुकर्कटीमाहुः
उ. ५६

मार्कवः—(१) भृङ्गाराजः चि. १९, २०;
उ. ५३

(२) भृङ्गारक चि. ७
मालती—जाती सू. ३७, ३८, ४६; क.
५; चि. ९

माषपर्णी—'माषवनी' इति लोके, अरण्य-
माषस्तंब इत्येके सू. ३८

मुकुन्द—मुल्लन्द सू. ४६
मुकुन्दक—ईषत्कृष्णषष्टिकः सू. २०
मुकुन्दककाकलकासनपुष्पकुरबककेदाराः—
कृष्णषष्टिकाः स. ४६

मुकुकुन्दः—कण्टकायबदरः चि. १८
मुञ्जात—उत्तरापथज स्वल्पकन्द चि. १७
मुञ्जातक—स्वनामल्यातः स्वल्पकंदः उत्तरा-
पथे सू. ३९

मुद्रपर्णी—'मुद्रावनी' इति लोके सू. ३८
मुद्राः—नानाविधाः, हरितपीतकृष्णरक्तमेदेन
सू. ४६

मुरङ्गी—शोभाजनक क. ५; चि. ११,
२३, १४

मुरङ्गी—मधुशिमः चि. ६
मुस्तम्—प्रसिद्धम् उ. ३९

मुस्ता—'मुधा' इति भाषा । चि. ३८
मुष्कक—(१) कालमुष्कक क. १

(२) कृष्णपुष्पमुष्कक चि. ४

(३) क्षारवृक्ष, 'मोरवक' इति लोके
सू. ३८

(४) क्षारवृक्ष, ' मोषउ ' इति लोके
सू. ४६

मूर्वा—(१) चोरस्नायु चि. २, ९, ९,
११, उ. ३९, ४०, ४१,
४४, ९२, ९९, ५८, ६१;

(२) धनुर्गुणोपयुक्ते लतामेदे चि. १

(३) हघोडः चोरस्नायुकः सू. ३८

(४) कन्दली सदृश स्वल्प विटप
'हघोड' इति लोके सू. ३९

(५) चोरस्नायुः विरोपाटिकेत्यन्ये,
अपरे तु काकजंघामाहुः ।
सू. ४४

(६) धनुर्गुणोपयोग्या, ' दूषउड ' इति लोके, अन्ये चोरस्नायु-
माहुः । सू. ३८

(७) चौरस्नायुः, यया पूर्वदेशे गुणान्
कुर्वन्ति धनुषाम् । अन्ये को-
विदार सदृशयुग्मपत्रलता विशे-
षम् अश्मन्तकमाचक्षते । सू. २५

मूलम्—पिप्पलीमूलम् क. ६

मूलकम्—पिप्पलीमूलम् उ. ४२

मूलकपोतिका—बालमूलकम् उ. १७; सू. ४६

मूलकशिबो—कुशिबो सू. ४६

मूषिकपर्णी—(१) द्रवन्ती, द्रव्यान्तरमित्य-
न्ये क. १

(२) दन्ती, अन्ये मूषिककर्णा-
ख्यं द्रव्यान्तरमाहुः ।

उ. ९४

मूषिका—' मूषिका लोमशा कृष्णा भवेत्
साऽपि च तद्गुणा ।' (अजरु-
हासदृशगुणा) (इदं लक्षणं उश-
नसा प्रोक्तम्) क. १

मृगभोजनी—इन्द्रवारुणी चि. १७

मृगादनी—(१) कर्कटिका, इन्द्रवारुणीफल-
मित्यन्ये क. ५

(२) इन्द्रवारुणी चि. २, उ. २८

मृगेर्वारु—इन्द्रवारुणी सू. ३९, उ-३०

मृणालम्—(१) उशीरम् चि. २

(२) पद्मनालम् सू. ४६ चि. ९
१९; उ. ४६

(३) पद्मकेशरम् उ. ४६

(४) विसम् उ. ३९

(५) पद्ममूलात् स्थूलप्ररोहः, अ-
न्ये तु सूक्ष्मं नालमाहुः ।
सू. ४६

मृद्वीका—द्राक्षा सू. ३८

मेदा—स्वनामख्याता

मेषविषाणनामभिः—मेषशृंगी फलैरित्यर्थः
उ. १७

मेषशृंगः—(१) कर्कटशृंगः सू. १३

(२) इक्षुदीमेदः उ. १५

(३) पुत्रजीवानुकारीवृक्षः उ. १७

(४) कर्कटशृंगम् पुत्रस्त्रीवक्
इत्यन्ये चि. २

(५) कर्कटशृंगः, स च पुत्र-
स्त्रीवक् सदृशो तरुविशेषः

सू. ३८

मेषशृंगी—(१) कर्कटशृंगी सू. ३८, उ. ४०

(२) कर्कटशृंगी, गयी तु पुत्र-
जायकमेवमाह चि. ९

(३) मेढशृंगः, पुत्रस्त्रीवक स-
दशपत्रो वृक्षः, अन्ये
कर्कटशृंगमाहुः। सू. ३९

मोचः—(१) कदलीफलम् सू. ४६

(२) शाल्मलीचोचः चि. १७

मोचकी—शाल्मली चि. २

मोचरस—(१) शाल्मली निर्यास उ. ४०

(२) शाल्मलीचुपः सू. ३८

(३) शाल्मलीचोपनिर्यासः चि. ११

मोचा—कदलीपुष्पम् उ. ४८

मोदयन्ती—मल्लिकेति लोके ख्याता चि. २५

मोरटः—(१) इक्षुमूलम् चि. ७

(२) अंकोलपुष्पा 'मोहहर' इति
लोके, हस्किर्कर्णपलाश इत्य-
न्ये, इक्षुमूलमित्यपरे। सू. ३८

मोहनवल्लिका—वटपत्रिका उ. ६०

मोहनिका—पुत्रंजीवी, अवाक्पुष्पी इत्यपरे।
चि. २८

—य—

यवकः—शूकधान्यविशेषः, तस्य च यवा-
काराः तण्डुलाः सू. २१

यवतिका—यवक्षेत्रेषु जायते, तित्तसप्ताष्टपत्रा
यवतित्तेति प्रसिद्धा सू. ४५

यवफलः—वंशः, अन्ये यवफला दुग्धिका
इत्याहुः उ. ३१

यवफला—दुग्धिका क. ६

यववैणुः—वैणुयवः इति अन्नजातिः उ. २१

यवशूकः—यवक्षारः उ. १७

यवाः—प्रसिद्धाः उ. ३१, ४७

यवासः—(१) दुरालभा सू. ४४

(२) धन्वयवासकः, पूर्वपदलो-
पात् उ. ५२

यविकाः—निःशूकाः स्वल्पाः सू. ४६

यष्ट्याहम्—यष्टोमधु उ. ६०

यष्टिकाद्वयः—मधुयष्टिका उ. ४५

यासः—दुरालभा उ. ३९, ६१

यूथिका—वृक्षविशेषः, सा द्विधा ईषत् श्वेत-
पुष्पा अतिस्वतमुष्का च। सू. ४६

योजनवल्ली—मञ्जिष्ठा सू. ३८

रञ्जनी—शिरहला सू. ३८

रजनी—हरिद्रा सू. ३८, चि. २, उ. ४५

रजनीद्वय—पिण्डहरिद्रा दारु हरिद्रा च.
उ. ३९

रजनी च मुख्याम्—पिण्डहरिद्राम् उ. ५७

रम्यक—(१) द्रेका पर्वतनिबः 'राजनिब'
इति लोके चि. ४

(२) द्रेका 'महानिब' इति लोके
प्रसिद्धः, पटोलमूलमित्येके
सू. ३८

(३) द्रेका 'बकाइन' इति लोके
पटोलमूलमित्यपरे सू. ३९

रक्तवृक्षस्य—रक्तचंदनस्य सू. ४६

रक्तशालिः—स्वनाम्ना प्रसिद्धः सू. २०

रक्ता—मञ्जिष्ठा क. ५. चि. ३७, उ. ५२

रक्ता लता—मञ्जिष्ठा क. ९

रत्नालक—उत्पलकंदः स्वनामप्रसिद्धः सू. ४६

रक्तोत्पल—लोहितोत्पल सू. ३८

राजक्षवकशर्क—कृष्णराजिका, अन्ये तु

राजक्षवकः बृहत्पत्रः क्षवथुकाकर

इत्याहुः । सू. ४६

राजद्रुमः—किरमालकः क. ३

राजवृक्षः—(१) आरग्वधः चि. ९

(२) किरमालकः सू. ३७, ३८;
चि. ११

राजसर्षपाः—श्वेतसर्षपाः सू. १६

राजादन—(१) क्षीरिका सू. ३८, ४६;

चि. ११

(२) चारः ' अन्ये क्षीरिकामाहुः।

उ. ४८

रात्रि—हरिद्रा चि. ९ उ. १०

रास्ना—(१) गंधनाकुली क. ८

(२) सुरभिः सू. ३७

(३) सुरभी स्वनामख्याता सू. ३८

(४) सुरसा (कौटा आमरुल)

इति भाषा चि. ५

रुक्—कुष्ठम् उ. ४२

रूपिका—(१) अर्कः सू. ४३ चि. ९

(२) श्वेतार्क चि. १७

रेणुः—(१) पर्पटः चि. ३७

(२) पर्पटकः चि. ३८

रोध्रः—(१) लाक्षाप्रसादनः रक्तः सू. ३८

(२) श्रावरम् उ. ४०

रोहिणी—(१) कटुका उ. ३९, चि. १८

(२) कटुफल सू. ३८

(१) कटुतुम्बी चि. १

रोहिणीफल—रोहिणी हरितकौमेदः तत्फलं,

अन्ये कटुतुम्बीमाहुः । चि. १

रोहितः—दाडिमपुष्प तुल्य पुष्पः उ. १७

रमा—कदली चि. १

—छ—

लक्ष्मणा—लक्ष्मणालक्ष्णं तु—'पुत्रकाकाररक्ता-

ल्पबिन्दुभिर्लाञ्छिता सदा ।

लक्ष्मणापुत्रजननी बस्तगन्धाकृ-

तिर्भवेत् ॥' इति तां च शर-

त्काले पुष्पफलोपेतां दृष्ट्वा शा. २

लक्ष्मीः—शमी, लक्ष्मणा इत्यन्ये, विष्णु-

क्रान्ता इत्यपरे । सू. १९

लता—प्रियङ्गुः उ. १०

लताकस्तूरिका—दक्षिणापथे विटपः शकु-

नापि तुल्यः सू. ४६

लम्बा—(१) कटुकालावुः चि. १९

(२) तिक्तालवुः उ. ३४

लवङ्गम्—श्री चंदनपुष्पम् सू. ४६

लवलीफलम्—सुगन्धिफलम् स्वनामप्रसिद्धम्

तल्लक्षणमुच्यते, " घनस्नि-

ग्धा हरितांशुः प्रपुन्नाटसद-

कृच्छदा । सुगन्धिमूला लवली

पाण्डुकोमलवत्कला ॥ "

इति सू. ४६

लशुनम्—लशति भिनत्ति रोगान् इति

लशुनम् । उ. १०

लाङ्गूल—शब्देन कलिकारिका उच्यते । चि. ९

लाङ्गूलको—कलिकारिका सू. ११

ला. लाहवा—कलिकारिका चि. २

लाङ्गलाहा—कलिकारिका सू. ३७

लाङ्गलिका—कलिकारिका चि. १८

लाङ्गली—कलिकारिका चि. ८, उ. ५७

लाङ्गली—कपिकच्छु सू. १९

लामजं—उशीरमेदः क. १

लामजक—(१) उशीरमूलम्, उशीरमेद इति

पाठान्तरम् । चि. १७

(२) उशीरमेदः सू. ३९

(३) पार्वतोत्पलम्, अन्ये उशीरमाहुः

उ. ४७

लावाक्षः—लावाक्षि सदृशतंडुलः सू. ४६

लोणिका—लोणिया सू. ४६

लोघ्रम्—प्रसिद्धम् सू. ३७

लोहितशालि—रक्तशालिः सू. ४६

लोहितिका—मञ्जिष्ठा, रामतरुणी इत्यन्ये
चि. ११

लोहम्—अगुरु चि. ८

—व—

वक्रम—तगरम् क. ६, ७, ८; उ. ९, १८

वचा—(१) स्वनामख्याता अरुणवर्णासू. ३८

(२) द्वितीया अरुणा सू. ३८

वज्रप्रोक्ता—वज्रकंदः उ. ६०

वज्रवृक्षः—सेहुण्ड इति लोके सू. ३८

वज्राख्य—द्वितीयसेहुण्डः, अश्वंवा चि. ९

वज्जुल—(१) वेतस सू. ३८, उ. २६

(२) जलवेतस क. ८

वत्सादनी—(१) गुडूची सू. ३९

(२) वत्सपुत्रकः 'वत्सवितया'

इति लोके, गुडूचीत्यपर ।

सू. ४६

वनमुद्रः—तु वने जायते, कृष्णमुद्र इति
प्रसिद्धः मुद्रिकेति लोके । सू. ४६

वयःस्था—(१) गुडूची उ. ६०

(२) गुडूची, ब्राह्मीत्यन्ये उ. ३६

(३) ब्राह्मी, अन्ये गुडूचीमाहुः ।

उ. ३२

वर्णक—(१) रोचनिका कम्पिलक इत्यर्थः

उ. ३५

(२) रोचनिका, अन्ये वर्णकत्वक्
शब्देन कर्णिकार वृक्षस्य
वल्कलं कथयन्ति, तत्र इच्छति
गयी । उ. १०

वर्धमानः—एरण्डः क. ६

वर्षाभूः—(१) पुनर्नवा सू. ४६, उ. ५९

(२) श्वेतपुनर्नवा उ. २१, ४७, ५१

(३) रक्तपुनर्नवा चि. २३;

उ. ३९, ४२

वरक—(१) वरटिका, शाकम्भरीभूमौ

प्रायशः । सू. ४६

(२) वरटिका, तन्वाभविशः ।

सू. २१

वराहकंदम्—टङ्क वास्तुकम् उ. १७

वराहम्—वनवासिकात्वक् क. ६

वराहकंदः—'वकाळक' इति प्रसिद्धः । सू. ४६

वराही—वराही गृष्टिरुच्यते । सू. ४६

वरी—शतावरी चि. १५, उ. १७

वरक—वर इति लोके सू. ४६

वरुणः—(१) वृक्षविशेषः स्वनामप्रसिद्धः ।

सू. ४६

(२) तिक्तशाकद्रुमः 'वरुण' इति

लोके । सू. ३८

वल्लीफल—(१) कुष्माण्डादिवल्लीजं अन्ये

शिब्यादिकमाहुः । सू. २०

(२) अलाबुप्रभृति, अन्ये कूष्मा-

ण्डकादीनि । सू. २१

वल्लीशिबी—शूकशिबी सू. ४६

वशिरः—मर्कटसंज्ञं तृणजातिविशेषः सूर्या-

वर्तमेद इत्यन्ये । चि. ७

वसिर—(१) सूर्यावर्तफलम् देशान्तरे ज्ञेय-

मित्यर्थः । सू. ४६

(२) मर्कटपिप्पली तृणजातिः अपा-

मार्ग इति प्रसिद्धः सू. ३८

(३) अपामार्गः, सूर्यावर्तमेद मित्य-

परे । सू. ३८

वसुकः—(१) बकपुष्पम् चि. ७

(२) शिवमल्लिका, बकपुष्पमिति

लोके । सू. ३९

(३) बुकः, केदारगिरौ 'बगहुल'

इति प्रसिद्धः । सू. ४६

(४) बुकः, 'बकपुष्प' इति लोके ।

सू. ३८

वाहि—अजमोदा उ. ५२

वाजिगंधा—अश्वगंधा उ. ४१

बाताम्र—मज्जमधुरस्निग्धो दीर्घाकारः ।

सू. ४६

वायसी—(१) काकमाची चि. ९

(१) काकतित्ता चिरपोटिकेति लोके

काकमाचीत्यन्ये । चि. ९

वारणकेशरम्—नागकेशरम् उ. ५०

वाराहीकंदः—गृष्टिकाकंदः चि. १७

वार्ताकु—वृन्ताकः वर्तुलफलः 'बंङ्गण'

इति लोके । सू. ४१

वास्तुक—टंकवास्तुकः । सू. २०, चि. ६

वास्तूक—टंकवास्तूकः 'टंकचूचू' इति

लोके सू. ४६

व्याघ्रनख—(१) नख उ. ३९

(२) बृहन्नखः, बृहन्नखीत्यन्ये

सू. ३८

व्याधिघातः—किरमालकः चि. ९

वांशी—वंशलोचना उ. ३५

विकंकत—कंटकिका चि. ११

विकंकतवृक्ष—कंटकारिका चि. १८

विजया—हरीतकी उ. २४, ३९

विडंग—(१) प्रसिद्धः सू. ३८

(२) कृमिहा सू. ४५

विदारी—(१) बिडाली सू. ४४

(२) विदारोकंद सू. ३८, ४६

(३) विदारोकंदः, कोहलाकारः

लोहितकुसुमः, स च द्विविधः

दीर्घकंदो बहुक्षीरः, हस्ति-

पादको महाल्पक्षीर इति ।

सू. ३८

विदारीगंधा—शालपर्णी सू. १६, ३८

विदुलः—वेतसः सू. ३९, चि. १, उ. ४७

विनिर्दहनी—चित्रकः उ. ४४

- विशल्या—(१) पाटला श्म. १०
 (२) काष्ठपाटला क. ५
 (३) गुडूची उ. ६२
 (४) काष्ठपाटला, इन्द्रवारुणी-
 त्यन्ये । उ. ५५
 (५) अग्निशिरववृक्षः चि. १८
- विशाला—इन्द्रवारुणी चि. ९
- विश्व—शुण्ठी उ. ३९, ५२
- विश्वदेवा—(१) गाङ्गेरुकी प्रसिद्धा, गुड-
 शर्करा इति पूर्वदेशे सू. ३८
 (२) गाङ्गेरुकी 'गुडशर्करा'
 इति लोके, अन्ये सित-
 कुसुमां बलामाहुः । शा. २
- विषम्—प्रसिद्धम् चि. ९
- विषध्नी—हरिद्रा, अन्ये निर्विषामाहुः ।
 उ. ६२
- विषमुष्टिक—द्रेका, राजनिंब इति प्रसिद्धः,
 बृहदलम्बुपामपरे, कर्कोटीमित्यन्ये ।
 सू. ३८
- विषाणिका—(१) मेषशृङ्गी सू. ३९, चि.
 ३०, उ. ६०
 (२) आवर्तनिका चि. १८
- वीरतरः—शरः वेष्टन्तरो वा । उ. ३९
- वीरतरुः—(१) शरः उ. ४०
 (२) स्वनामप्रसिद्धः चि. १५
 (३) बिल्वनासिका शर इत्यन्ये ।
 सू. ३९
 (४) शबरः, अन्ये तु वीरतरुः
 'वेष्टन्तर' इति नाम्ना प्रसिद्धः

- जाङ्गलदेशे नर्मदावृक्षे जर्म-
 प्वती नदी समीपे च,
 तल्लक्षणमुच्यते—'वेष्टन्तर
 र्जगाति वीरतरुः प्रसिद्धः
 श्वेता सितारुण विलोहित-
 नीलपुष्पः । स्याज्जातितुल्य
 कुसुमः शमी सूक्ष्मपत्रः
 स्यात्कण्टकी विजलद्रवज
 एष वृक्षः॥' इति सू. ३८
- व्रीहयः—वार्षिकास्तु व्रीहयः, कण्डितशुक्ला-
 स्तु व्रीहय इत्यन्ये । सू. ४६
- वृक्षः—कुटजः चि. ११, उ. ४०.
- वृक्षक—(१) कुटज सू. ३८, ४५; चि.
 १७, १८, २३
 (२) कुटजफलम् । उ. ४७
- वृक्षकबीजानि—इन्द्रयवाः उ. ३९
- वृक्षज—इन्द्रयवः उ. ४२
- वृक्षादनी—(१) वन्दाकः चि. ७
 (२) बन्दाकः चि. ८
 (३) वन्दाकः, वृक्षकलम्बुकेत्य-
 न्ये । सू. ४६
 (४) वन्दाक वृक्षः, कलम्बुके
 त्यन्ये । उ. ९
 (५) बन्दाकः, 'कबलेखू' इति
 लोके, वृक्षकलम्बुकमलम-
 परे । सू. ३८
 (६) अशोकः उ. ४०
- वृक्षाम्लम्—तिन्तिडीकम् उ. ४२
- वृषः—वासकः सू. ४६, उ. ३९

वृक्षिका—(१) वृक्षिकाः सू. ३८
 (२) वृक्षिकाः शृंगतुंगाकार-
 फला पाठापत्रा ईषद्रोमशा
 श्वेतपुष्पपुच्छा दक्षिणा-
 वर्तवल्ली मेषशृंगोमेदः,
 वृक्षिकाकमन्ये। सू. ३८

वृक्षीकः—श्वेतपुनर्नवा उ. ३९
 वृक्षीवः—शुक्रपुनर्नवा उ. ४२, ५९
 वेणवः—वेणुयवाः—सू. २०
 वेणुत्वक्—वंशच्छल्ली उ. ५२
 वेणुपत्रिका—वंशपत्राणि, अन्ये वेणुपत्रिकां
 वंशसदृशपत्रिकां द्रव्यान्तरमाहुः।
 क. १

वेणुयवाः—वंशफलानि सू. ४६, चि. १०
 वेत्रकरीर—(१) वेत्राग्रम् सू. ४६
 (२) वेत्राङ्कुरः सू. ४२
 वेत्रफलम्—पद्मबीजसमम् सू. ४६
 वेत्राम्लम्—अम्लवेतसम् अन्ये तु वेत्रकरी-
 रम्। उ. १२

वैजयन्ती—(१) अरणिका चि. ४, ११
 (२) तर्कारी सू. ४२
 (३) अग्निमन्थवृक्षः चि. १९

वैदलम्—सुद्र-मुद्रावैदलम् उ. ४२

व्योषम्—(१) त्रिकटु उ. ५२
 (२) त्रिकटुकम् उ. २३, २६,
 ४१, ४४, ६१
 (३) शुण्ठी मरिचपिप्पल्यः उ. ६१

बंजुल—वेतसः चि. ५

वंशः—वंशत्वक् क. ८

वंशकरीरः—वंशाङ्कुरः सू. ४६

वंशजः—वंशकरीरः वंशाङ्कुरमिति यावत्
 उ. १२

वंशावलेखः—वंशत्वक् चि. १८

—श्व—

श्रवणाहया—मुण्डितिका सू. ३७

श्वदंष्ट्रा—गोक्षुरकः सू. ३८, ४६; चि. ९
 उ. ३९, ५८, ५९

शक्रयव—इन्द्रयव उ. ३९, ४०

शकुनादृतः—उत्तरकुरोः सकाशात् हंसैरानीतः,
 अवन्त्यां नगर्याम् स एव 'व-
 क्रनाक्षा' प्रसिद्धः, मगधदेशे
 तु पाशक 'इति', वृद्धवैद्या-
 स्तु—“द्वीपान्तरत्समानीता ग-
 रुडेन महात्मना। शकुनादृतः
 स शालिः स्यात् गरुडापरना-
 मकः ॥” इति आहुः सू. ४९

शटी—स्वनाम्ना प्रसिद्धा सू. ४६

शणः—(१) बन्धनार्हत्वक् प्रसिद्धः सू. ४६
 (२) परिपाके सस्वनफलः सू. ३७

शणपुष्पा—शणसदृशविटपः 'सणहुल्ली'
 इति लोके। सू. ३९

शतपर्वकः—जलगण्डीरः उ. ५८

शतवीर्या—शतावरी, नीलदूर्वा इत्यन्ये।
 सू. १९

शतावरी—(१) प्रसिद्धा। सू. ३८

(२) शतमूली स्वनाम प्रसिद्धा।

सू. ४६

(३) सूक्ष्मपत्रा ' शतावरी ' इति लोके । सू. ३८

शम्पाकः—किरमालकः सू. ४६; चि, ३०, ३८

शमीफलम्—सङ्गरमुच्यते सू. ४६

शल्लकी—गजभक्ष्या ' साल ' इति लोके । सू. ३८

श्यामा—(१) अरुणमूला त्रिवृत् उ. ४२, ५५

(२) त्रिवृत् चि. १८, उ. २४

(३) त्रिवृद्विशेषः चि. ८, २०

(४) त्रिवृद्विशेषः वृद्धदारुक इत्यन्ये । चि. ५

(५) प्रियंगुः सू. २८; क, १; चि. ३७, ३८

(६) वृद्धदारुकः सू. ४४, ४५ चि. १०, १४, १९, ३७; उ. ४२, ४३

(७) श्यामलता, प्रियंगुरित्यपरे क. १, ५.

(८) श्वेता त्रिवृत् सू. ३८

श्यामाकः—त्रिविधः—श्यामाकः, उष्ट्रश्यामाकः हस्तिश्यामाकश्चेति । श्यामाक शब्देन तोयश्यामाक उच्यते, उष्ट्रश्यामाकः स्थूलश्यामाकः, हस्तिश्यामाकः श्यामिकेति लोके सू. ४६

शाकः—(१) खरमसृणपत्रपृष्ठोदरपत्रो वृक्षः चि. ७

(२) खरमसृणपत्रपृष्ठोदरः सू. ४२

(३) पूर्वदेशे प्रसिद्धः सू. ३८

(४) महाखर पत्रः चि. ९

(५) महापत्रः ' श्रीपण ' इति लोके । क. ६

(६) महावृक्षः कर्कशपत्रः सू. १ शा. १०

(७) वृक्षविशेषः, महाखरपत्र लक्षणः । नि. १६

शाकफलानि—शाको मसृणककशोदरपृष्ठ-लो वृक्षविशेषः, तस्य फलानि । सू. ३८

शाङ्गैष्टा—(१) काकजंघा चि. २३

(२) कोठकरंजः सू. ४४

(३) ' काकजंघा ' इति लोके उ. २६

(४) काकतित्ता, भमुरटा इति लोके गूथकरञ्ज इति अपरे । चि. ९

(५) काकजंघा, ' विकसवनी ' इति लोके, अन्ये तु शाङ्गैष्टा काकतित्ता गौरव-वर्तुलावगुण्ठितफला ' चिर-पोटिका ' इति प्रसिद्धा ' सुसुखदाका ' इति पूर्व-देशे, काकजंघा इत्यपरं सा च गुञ्जेति प्रसिद्धा । सू. ३८

(६) यवतित्ता गौर वर्तुलावगुण्ठितफला, चिरपोटिका

इति प्रसिद्धा, 'शङ्कर' इति पूर्वदेशे, काकजंघामन्ये, काकमाचीत्यपरे ।

सू. ३८

शाल्मली—प्रसिद्धा सू. ४६

शाल्मलीवेष्टक—शाल्मली निर्यासकः, अन्ये वेष्टकम् वृन्तमाहुः । उ. ४०

शालः—(१) प्रसिद्धः उ. ४१

(२) सर्जमेदः उ. १७

शालनिर्यास—(१) राला उ. ५१

(२) सर्जरस उ. ५०

शालयः—(१) रक्तशाल्यादयः उ. ४४

(२) इति अकण्डितशुक्लाः हैमन्ताः । अन्ये तु कण्डिताः शुक्लाः अकण्डितशुक्लाश्च हैमन्ताः शालयः । सू. ४६

शालामुखः—कृष्णशुक्लाहार तण्डुलः । सू. ४६

शालः—पद्मकंदः उ. ५४

शालकम्—प्रसिद्धम् सू. ४६

शिखी—(१) लाङ्गलकी क. ८

(२) मयूरः, कुक्कुट इत्यन्ये । क. ५

शिग्रुः—(१) शोभाञ्जनो विटपः उ. ३९

(२) शोभाञ्जनकः सू. ३७, ३८; उ. १७, ४५, ६१

(३) शोभाञ्जनफलं सू. ४५

(४) शोभाञ्जनकः, विट्शाकमन्ये । उ. २१

(५) शोभाञ्जनकः, सुवासमित्यन्ये । सू. ४६

(६) विटपशाकः, शोभाञ्जनमन्ये । चि. ९

(७) विटपशोभाञ्जनः उ. ४२

शिम्बी—शिम्बीशब्देनात्र हरितमुद्राः उ. १७

शिरीषः—विषघाती, 'शिरीस' इति लोके सू. ३८

शिवाटी—श्वेतपुनर्नवा, शेफालिकेत्यन्ये । उ. २३

शिशपा—(१) कृष्णसारा 'सांसह' इति लोके । सू. ३८

(२) कृष्णसारा स्वनामख्याता सू. ३८

श्रीः—(१) लवङ्गम् चि. २२

(२) इति श्रीवेष्टकः, नवनीतधूपः, 'गुगुली'ति लोके । उ. २४

श्रीनिकेतनम्—नवनीतधूपः सरलनिर्यासः इति । चि. ९

श्रीपर्णी—(१) काश्मरी उ. १२, २४, ४३, ४७

(२) गाम्भारीफलम् उ. ३९

श्रीवेष्टक—(१) सरलनिर्यासः चि. २२

(२) नवनीतधूपः सरलनिर्यासः चि. ११

(३) सरलद्रुमः गुगुलीति लोके सू. ३८

(४) सरलरसः, नवनीतपिण्डप्रायः गुगुलीति लोके प्रसिद्धः । सू. ३७

शीतम्—रसाञ्जनम् । कर्पूरमन्ये । उ. १७

शीतपाक्यम्—बलाफलम् सू. ४१

शीतभीरुः—शीताद्विभेतीत्येवं शीतभीरुः

लोकादवगन्तव्यः । सू. ४६

शीतशिवम्—(१) कर्पूरम् सू. ४२

(२) कर्पूरम् शमीत्यपरे क. ६

(३) कर्पूरम्, शतपुष्पाभेदमेके
गवेधुकेत्यपरे । सू. ३९

(४) शतपुष्पाभेदः चि. ११, १७

शीर्णवृन्तम्—सुवासकम्, त्रपुसभेदः, अन्ये
कर्बुरमाहुः, एके तु शीर्णवृन्तम्
पाकावस्थायां यस्य वृन्तम् शटितं
भवति इत्यर्थः, अपरे तु खुरद-
पुत्रकमाहुः । सू. ४६

शुक्ति—(१) जलशुक्तिः सू. १३

(२) तद्भेदः अल्पनखः सू. ३८

शुकः—ग्रंथिपर्णः चि. १८

शुकनसा—चर्मकारवटः चि. १९

शुकनासा—(१) चर्मकारवटः चि. १७

(२) चर्मकारवटः 'कुप्यक'
इति कान्यकुब्जे, चर्मकार
जम्बूपलासिकेति मालवीया
वदन्ति । चि. १

(३) श्योनाकः सू. ४२

शुकाख्यः—(१) चर्मकार वटः क. ७

(२) चर्मकारवटः, अन्ये शुक-

शिम्बामाहुः उ. ४४

शुकाख्या—(१) चर्मकारवटः चि. २

(२) चर्मकारवटः, शुक्रशिबाम-
परे । उ. ५१

शुकाह्वय—चर्मकारवट चि. १८

शृगालविन्ना (१) पृश्निपर्णी चि. ५, उ. ५८

(२) पृश्निपर्णीभेदः उ. ४२

(३) अन्ये पृश्निपर्णीभेदं दोर्घ
पत्रं सिंहपुच्छमाहुः । सू. ३८

शृंगवेरम्—शुण्ठी सू. ३८, ४६; उ. ४०, ५०

शृंगाटकम्—(१) जलमध्ये त्रिकंटकम्, सू.
२१; चि. ११, १७

(२) जलमध्ये त्रिकंटकम्, सिंघाडा
इति लोके । सू. ४६

(३) त्रिकंटकम् जलजंफलम् चि.
३, उ. ४२

(४) द्विविधम् स्थूलाल्पभेदेन ।
सू. ४२

शृंगी—कर्कटशृंगी उ. ५१, ५२, ६०

शेफालिका—रक्तवृन्ता शारदकुसुमा सू. १

शेलु—(१) श्लेष्मातकः क. २, उ. ४०

(२) श्लेष्मातकः, 'लिसा' इति लोके ।
सू. ४६

(३) दक्षिणापथजं शाकम् श्लेष्मान्त-
कमपरे । उ. ४५

श्लेष्मातकः—(१) बहुवारः क. ६

(२) शेलुः चि. ३८

(३) शेलुः, 'लिसोडा' इति
लोके । चि. ५

श्लेष्मातकी—'बहुवार' इति लोके क. ५

श्लेष्मातकप्रसवम्—बहुवारपुष्पम् ड. ४७

श्वेतकर्कटम्—त्रयसम् उ. ५८

श्वेता—(१) वचा क. ६

(२) श्वेतवचा सू. ३९

(३) श्वेतस्यन्द क. १, ५, ७;

चि. १९; उ. २४

(४) इति पुनर्नवाविशेषणम्,

अन्ये श्वेताम् कटभीमाहुः

क. ७

श्वेता गिरिहा—श्वेतस्यन्दा क. ५

श्वेते द्वे—इति श्वेता महाश्वेता च, कटभीद्वय
मित्यर्थः, अन्ये तु श्वेते द्वे श्वेत-
स्यन्द श्वेतवचा इति भाषन्ते ।

क. ६

शैरेय—कटशेलुवाकः चि. ९

शैलमेदः—पाषाणमेदः उ. १०

शैवलम्—(१) शैवालम् सू. १३; चि.

५, ११.

(२) दूर्वा उ. १०

(३) दूर्वा सदृशम्, हठमित्यन्ये
उ. २१

शैवालम्—दूर्वा उ. २६

शंखालुकः—उत्पलकंदः, स्वनामप्रसिद्धः
सू. ४६

शंखिनी—(१) यवतिकाभेदः चि. ५,
१४, १९, ३०

(२) यवतिकाभेदः श्वेतबुध्नी-
त्येके । सू. ३८

(३) यवतिकाभेदः, श्वेतबुध्ने-
त्यपरे । सू. ३९

(४) यवतिकाभेदः सुदुग्धा

बृहत्पत्रा सू. ३७

(५) तद् (सप्तछा) भेदः
चि. १०

(६) श्वेतश्रीफलिका, अन्ये
यवतिकाभेदमाहुः ।

. ४५

—घ—

षड्ग्रंथा—वचा चि. ९, ३८; उ. ४२

षष्टिकः—(१) गौरषष्टिकः सू. २०, ४६

(२) ब्रीहिभेद एव स. ४६

षष्टिकाः—ग्रैष्माः षष्टिकाः प्रायेण गर्भपाकाः

षष्टिका इत्यन्ये । सू. ४६

—स—

स्वर्यगुप्ता—कपिकच्छुः चि. २६; उ.
४९, ५८

स्वादुकंटकः—गोक्षुरः, कण्टकारिवृक्षमन्ये
चि. १२

सतीनः—(१) वर्तुलकः सू. २०

(२) वर्तुलकलायः सू. ४६; उ.
४५, ४६

सतीनकः—(१) वर्तुलकः सू. ४६

(२) वर्तुलकः स्वल्पाः त्रिपुटाः
सू. ४६

सदापुष्पी—अर्कः सू. ४३

सदाभद्रा—काश्मरी उ. २४

सप्तच्छद—सप्तपर्ण उ. ३९, ५१

सप्तपर्ण—सप्तच्छदः, ' सातवन ' इति
लोके । सू. ३८

(२) शाल्मली सदृशपर्णो गजमद
गंधपुष्पः, शरदि विकसनशोलः
उच्चैर्वृक्षः 'सातवन' इति
लोके । सू. ३८

सतला—(१) सातलेति प्रसिद्धा सू. ४५

(२) यवतिका चि. १०

(३) यवतिकाभेदः चि. ३०,
क. ५

(४) यवतिकाभेदः, शंखिनी
अपि तदभेदः चि. ४

(५) सातला, सेहुण्डभेदः, अपरे
तु बुधमाहुः । सू. ३९

(६) सातला स्नुहीभेदः सू. ३८

(७) सेहुण्डभेदः सू. ४४

(८) सेहुण्डः, जेजटस्तु सप्तलां
यवतिका भेदमाहुः । सू. ४६

सप्ताहः—सप्तपर्णः सू. १ चि. ९

समझा—(१) मझिष्ठा । चि. २

(२) मझिष्ठा, वराहक्रान्ता इति
अपरे चि. १६, उ. २१

(३) लज्जालुः उ. ६१

(४) लज्जालुका उ. ४०

(५) लज्जालुका, अन्ये वराहक्रा-
न्तामाहुः । उ. ४०

(६) वराहक्रान्ता क. ८ उ. ४०

(७) गणिकारिका, वराहक्रान्तेत्य-
परे चि. ८

(८) अञ्जलिकारिका, वराहक्रा-
न्तामपरे उ. ३९

(९) अञ्जलिकारिका, लज्जालु-
क्रीतिलोके प्रसिद्धा, वराह-
क्रान्तामपरे । सू. ३७

सर्जः—(१) लघुसर्जः चि. ९

(२) शालभेदः सू. १३

(३) सर्जरसः 'राल' इति प्रसि-
द्धः, अंतर्लोपात् रसः गंध
रसः 'बोल' इति लोके
सू. ३८

सर्जकः—स्वनामप्रसिद्धो वृक्षविशेषः । क. ६

सर्जरसः—(१) सरलनिर्यासः चि. २२

(२) सालनिर्यासः उ. ३१

(३) राला सू. १३; उ.
२४, ३१

(४) राला इति लोके प्रसिद्धः
सू. ३७

सर्पगंधा—(१) नाकुली क. ९

(२) वर्षासु छत्राकारा उ. ६०

सर्पगंधिका—सर्पच्छत्रिका क. ७

सर्पाक्षी—(१) रक्तपुष्पा पूर्वदेशे प्रसिद्धा
क. ६

(२) लोहितपुष्पा, शंखपुष्पी भेदः
क. ८

सर्षपाः—श्वेतसर्षपाः विशेषेण वमनार्हाः
सू. ३९

सरः—सरकर्णिका सू. ४६

सरलं—वृक्षविशेषः चि. ३८

सरला—(१) त्रिवृत् चि. ५, १७, १९,
२२; सू. ३९, उ. २४

(२) त्रिवृत्, केचित् सरलाम्
शालतक्रमाः चि. १८

(३) शुक्ला त्रिवृत् उ. ३६

(४) धूपकाष्ठः चि. २५

(५) पीतदारु देवदारः चि. ३०

(६) सरति इति सरला त्रिवृत्
विरेचनीयत्वात् । चि. ३७

(७) सरलः, विशंसिकामन्ये ।
सू. ३७

सविषचूर्णम्—वृश्चिकालीनामकं क्षुपभेदं
केचित् कथयन्ति । चि. २३

सहचरः—कंटासेलियाकः सू. ३९

सहचरद्वयम्—कंटशेलुद्वयम् सू. ३८

सहदेवा—(१) नाङ्गेरुकी प्रति प्रसिद्धा ।
चि. ५

(२) पीतपुष्पा बला उ. ३०

(३) बलाभेदः पीतपुष्पा 'काङ्कसी'
इति लोके शा. २

(४) पीतपुष्पा 'काङ्कसी' इति
लोके, अन्ये बलाम् नीलपु-
ष्पामाहुः । सू. ३८

सहस्रवीर्या—(१) दूर्वा उ. ५८

(२) श्वेतदूर्वा सू. १९

सहा—(१) माषपर्णाः चि. २३

(२) माषपर्णी चि. ५

(३) मुद्गपर्णी क. ८

(४) मुद्गपर्णी, माषपर्णीत्यन्ये
उ. १७

सहाचर—शैलेयः चि. ३७

सहाद्वयम्—मुद्गपर्णीमाषपर्ण्यौ सू. ४६

सहे—(१) मुद्गपर्णीमाषपर्ण्यौ क. ७
उ. ३१

(२) मुद्गपर्णी माषपर्णी च.
चि. २

स्वादुकंटकः—विकंकतवृक्षाः कंटकारिकेति
प्रसिद्धा । सू. ४२

सारिवा—(१) प्रसिद्धा उ. २६

(२) उत्पलसारिवा क. ८; उ.
१७, ३९

(३) उत्पलसारिवा सुगंधमूला ।
उ. ३९

(४) जम्बूपत्रा दुग्धगर्भाबल्ली
स्वनामप्रसिद्धा सू. ३८

सारिवाद्वयम्—(१) सारिवा उत्पलसारिवा
च. उ. ३९

(२) आस्फोता काकबल्ली
च. उ. ६१

सालः—शङ्कुः तस्य सारः सालसारः सू. ३८

सावरः—रोधः क. २

सावरकम्—रोधम् उ. ४०

सावररोध—लोधः तस्यैव ग्राहिवात् नेतरः
तस्य विरेचनत्वात् सू. ३८

सावरलोध—श्वेतस्थूलत्वक् सू. ३८

स्थिरा—(१) शालपर्णी चि. १७, उ. ३९

(२) शालिपर्णी क. २

सिञ्चितिका फलम्—तदभेद (बदरभेद)
एव, अतिमधुरो मुष्टि
प्रमाणः उत्तरापथजः।
सू. ४६

सितकर्णिकः—श्वेतकर्णिकारः उ. ४५

सितसिन्धुवारः—श्वेतनिर्गुण्डो क. ५

सितमरिचम्—शोभास्त्रनकबीजं, शुक्लमपि
मरिचमस्तीत्येके । सू. ४६

सिता—(१) शर्करा सू. ४४, उ. ५०

(२) शर्करा, श्वेतदूर्वा इत्यन्ये ।

सू. ३७

सितोपला—शर्करा उ. ५२

सिद्धार्थः (क)—(१) सर्षपः सू. १९, ३९
उ. १७, ६१

(२) श्वेतसर्षपः सू. ४६;
उ. ४०, ६०

सिन्दुकः—निर्गुण्डो उ. ३१

सिन्धुवारः—(१) निर्गुण्डो उ. ४५

(२) निर्गुण्डोभेद क. ६

(३) श्वेतपुष्पा निर्गुण्डो क. ५

सिंहः—रक्तशोभाञ्जनकः चि. ९

सिंही—बृहत्कण्टकारिका । उ. ३९

स्नुही—(१) सेहुण्डः चि. ८, ९

(२) सेहुण्डः, स च बहुकण्टकः
श्रेष्ठः चि. १४

स्नुहीक्षीरम्—सेहुण्डदुग्धम् सू. ३७

सुगंधकः—(१) देवशालिः सू. २०

(२) देवशालिः पाश्चात्ते सू. ४६

(३) गंधतृणम्, अल्पं भूतृणम्,
सुगंधितृणमिति केचित् ।
सू. ४६

(४) द्रोणपुष्पः । अन्ये बृहत्सु-
गंधतृणम् इति । सू. ३८

सुगंधा—सर्पसुगंधा नाकुली इति यावत् क. ५

सुगंधिका—(१) सर्पगंधिका क. ५

(२) सर्पसुगंधिः क. ६

(३) उत्पलसारिवा चि. १७

सुधा—(१) सेहुण्डः सू. ३८; चि. २, १८

(२) स्नुही चि. ८

सुनिषण्णकः—(१) सिरबालिका, चतुष्पणीं
त्यपरे । सू. १९, ४२
उ. ४५.

(२) चतुष्पत्री, अन्ये शिर-
बालिकामाहुः उ. १७

(३) शिरबालिका इति लोके,
श्रीब्रह्मदेवस्तु चतुर्दल-
माह, तल्लक्षणं कथ्यते
“चांगेरीसदृशैः पत्रैः
सुनिषण्णः चतुर्दलः ।
शाको जलान्विते देशे
चतुःपत्रीति कथ्यते ॥”

इति ॥ सू. ४६

सुमना—जाती सू. २८, ३७; चि. ९,
१६; उ. १७, ३९

सुमनः फलैः—जाती फलेः सू. ४६

सुमुख—(१) वनबर्बरिका सू.—४६

(२) राजिका, अन्ये तु वनबर्ब-
रिका ‘सडहा’ इति नाम्ना
जेजीमुक्तौ प्रसिद्धा । सू.—३८

सुरद्रुमः—(१) देवदारुः चि. ३७

(२) देववृक्षः उ. ६१

सुरभिः—रास्ना चि. ५

सुरसः—तुलसी उ. ४२

सुरसा—(१) तुलसी उ. ४२, ६२

(२) तुलसी इति लोके सू. ३९

(३) सुरभिपर्णा तुलसीति लोके
सू. ४६

सुरसा { श्वेतकृष्णकुसुमे ते च लोके
श्वेतसुरसा { तुलसी इति प्रसिद्धे सू. ३८

सुरसाप्रजम्—तुलसीपल्लवम्, मल्लिका
कुसुममिति केचित् । क. ८

सुरस्याः प्रसूनम्—तुलसीपुष्पम् क. ५

सुरसो—कपित्थसदृशपत्रा, 'बिल्वनासी'
इति लोके प्रसिद्धा, श्वेतनिर्गुण्डी
इत्यन्ये । सू. ३८

सुरा—सुराहम्, अन्ये इन्द्रसुरा इन्द्रवारुणी
इति उ. ६२

सुराख्यम्—देवदारु उ. ४१

सुरेन्द्रकंदः—वज्रकंदः सू. ४६

सुरंगी—रक्तकुसुमः शोभाञ्जनकः 'पीलु'
इति लोके सू. ३९

सुवर्चला—(१) सूर्यावर्त सू. ४५, चि. २३
(२) सूर्यभक्ता शा. १०, चि. २
उ. ४७

(३) सूर्यावर्तभेदः सू. ४६

(४) सूर्यावर्तः सौञ्चलीति लोके
सू. ३७

(५) सूर्यावर्तः वृश्चिकपत्री
सू. ४२

(६) सूर्यावर्तः केचिन्मारुष-
सदृशदण्डम् आर्तगल-
सदृशपत्रम् लप्पसमाहुः
सू. ४६

सुवर्णक्षीरी—(१) कंकुष्ठम् चि. ४

(२) अनन्तासदृशपत्रा, कंकुष्ठ-
मित्यपरे । सू. ३८

(३) अनन्तासदृशपत्रा 'हिया-
बलि' इति लोके, कंगुष्ठ
इत्यपरे । सू. ३९

सुवहा—(१) गोपदी चि. २

(२) गोधापदी उ. ५१

(३) रास्ना उ. ३४

(४) गंधनाकुली, नापीणीति लोके
गोधापदीत्यपरे कन्दाली-
त्यन्ये । चि. १७

सुषवी—(१) पानीयवल्ली चि. ५

(२) कारवेल्लकः, अन्ये तु पानीय-
वल्लीमाहुः सू. ३८

स्फूर्जकः—(१) श्योनाकनाम्ना प्रसिद्धः
लकुचाकारपत्रकाण्डः सू. ३

(२) फणिज्जकाकारः प्रायशः
पारियात्रे भवति । चि. ५

(३) वनकुरण्टकाकारः फणिज्ज-
कापरपर्यायः उ. ३९

स्थूलकंदः—ग्रामकंदः सू. ४६

सूर्यवल्ली—(१) अर्कपुष्पो, सूर्यावर्तभेद
इत्यन्ये । सू. ४५

(२) पटोलसदृशपत्रा यस्याः
पत्ररसेनाक्तं मांसं स्विन्न-
मिव भवति, अन्ये सूर्या-
वर्तमाहुः । क. २

सूरणः—स्वनाम प्रसिद्धः सू. ४६

सृङ्गा—कुटिलपुष्पा, सुगन्धि द्रव्यमौत्तरा-
पथिकं सू. ३८

सेलुः—छेभान्तकः सू. ४६

सेव्यम्—उशीरम् उ. ४२

सैरेयकम्—कटशेलुकः चि. ३

सैरेयकद्वयम्—रक्तपुष्प नीलपुष्प कटशेलु-
याद्वयम् । सू. ३८

सोमः—(१) सोमवल्कः कटफलाख्यः क. ६

(२) सोम एव, सोमवल्कल इत्यन्ये

अपरे सोमा ब्राह्मी इत्याहुः ।

सू. ३७

(३) सोमसंज्ञः, सोमलतेत्यन्ये,

कन्थल इति जेज्जटाचार्यः

तन्न इच्छति गयो चि. १७

सोमराजी—बाकुची क. ५, ६.

सोमवल्ली—गुडूची क. १: उ. २८

सोमवल्कः—(१) कटफलम् सू. ३७

(२) कट्वलः क. १, ३

(३) वाक्कलः चि. १२

सोमा—गुडूची, सोमलता इत्यन्ये । क. १

सोमाह्वया—त्रिसंधिका, सोमलतेत्यपरे ।

चि. २

स्थौणेयम्—ग्रंथिपर्णिकम् क. ६

स्थौणेयकः—घुणेरकः सू. ३८

सौगंधिकं—(१) कुमुदभेदः उ. ४५

(२) गर्दभपुष्पाभिधानमत्यन्तसु-

रभि चंद्रोदयविकासि ।

सू. १३

(३) नीलोःपलाकारवर्णम् उत्प-

लम् सुगन्धि च । सू. ३८

सौवीरम्—महत्तमं (बदरं) आमपकावस्थाः

मधुरं मरुदेशजम् सू. ४६

—ह—

हटः—जलकुम्भिका सू. ४५

हठः—जलकुम्भिका चि. ११, २९

हयमार(क):—करवीरः सू. ३७, चि. ८

हरिचंदन—रक्तचंदन उ. ४७

हरितकम्—“कुठेरक शिग्रुसुरससुमुखासुरिभू-

स्तृणाः ।

चुक्रकशुक्रिका चेति वर्ग

हरितकं विदुः ॥”

सू. १९

हरिद्राम्—पिण्डहरिद्राम् उ. ४४

हरितपिप्पली—गजपिप्पली सू. ३८

हरिमन्थः—चणकः सू. ४६

हरिवृक्षः—इन्द्रवृक्षः, धवाकारः इति एके,

कुटज इत्यन्ये पठन्ति, हरिद्रा-

वृक्ष इत्यपरे पठन्ति चि. ११

हरेणवः—कलायाः चि. २

हरेणुः—(१) रेणुकः सू. ३७; उ. १७, ३९

(२) रेणुकानाम् गंधद्रव्यम् चि. २

(३) वर्तुलकलायः सू. २१, उ. १८

(४) स्वल्प वर्तुलः सू. ४६

(५) सतीनभेदः वर्तुलकलायः ।

सू. २०

हरेणुका—रेणुका सू. ३८, क. ६

हस्त्यालुकम्—महाकाष्ठालुकमित्येके सू. ४६

हस्तिकर्णः—(१) गजकर्णकारैकपत्रः 'भूपालाश' इति लोके, रक्तैरण्ड इत्यन्ये । सू. ३९

(२) महापणो भूपलाश इत्युच्यते, अन्ये रक्तैरण्डमाहुः ।

सू. ४५

हायनकः—(१) घोटकपुच्छः, स च शालिशोषः सू. २१

(२) शङ्खुवाक इति लोके, जेज-
टस्तु घोटकपुच्छः इत्याह ।
सू. ४६

हिमं—चन्दनम् उ. ४२

हिरण्यपुष्पी—कलिकारिका शा. १०

हिंसा—बृहदहिंसा उ. ५१

हीबेर—बालक उ. ९, ३९, ४०, ४७,
चि. १७

हुतभुक्—चित्रकः उ. ४२, ५२

हुताशः—चित्रकः उ. ४१

हुताशनः—चित्रकः उ. ६१

हेमक्षीरी—कंकुष्ठम् चि. ९

हैमवताः—उत्तरापथगाः—कस्तूरिशठीकुष्ठ-
मांसीसरलसुरदारुमुरात्वगादयः
चि. ४

हैमवती—(१) वचा क. ५, उ. ३९

(२) श्वेतवचा सू. ३८, ४४

हंसपादी—मधुसूता, हंसपदाकारपत्रा पीत-

पुष्पा, जलमुक्तदेशजानां 'हंस-
पदी' इति लोके प्रसिद्धा सू. ३८

हंसाह्वया—हंसपदी चि. १८

—स—

क्षणदे—दे हरिदे उ. १७

क्षवः—फाणज्जकारः प्रायशः पारियात्रे
भवति । उ. ५६

क्षवकः—(१) छिक्काकारः 'छिक्कणी' ति
लोके सू. ४६

(२) छिक्काकरः फणिज्जकारः
लोके छिक्किनी इति प्रसिद्धः
उ. ४०

(३) क्षवथुकारः फणिज्जकारः
'चिह्नारिकाय' इति पारियात्रे
प्रसिद्धः, 'छिक्किनी' इति
लोके सू. ३८

(४) छत्रकः, अन्ये तु क्षवकं
द्रोणपुष्पीसदृशं विटपमाहुः
तत्र, तस्य अनुद्भित्वात्
सू. ४६

क्षारः—यवक्षारः उ. २६, ४२

क्षीरकाकोली—तद(काकोली)भेदः स्वनाम-
ख्यातः सू. ३८

क्षीरपलाण्डुः—स (पलाण्डुः) एव सक्षीरः
मधुररसः क्षीरपलाण्डुः इति
उच्यते । सू. ४६

क्षोरपिप्पलः—क्षीराजातः पिप्पलः क. ८

क्षोरमोरट—(१) मोरट एव

(२) किलाटमस्तु, पोलुपर्णी-

त्येके सू. ४२

क्षोरविदारी—दीर्घकंदा भृशं मधुरा चि. ९

क्षोरवृक्षाः—(१) न्यग्रोधोदुम्बराश्चत्थप-

क्षादयः सू. ४६

(२) वटोदुम्बराश्चत्थप्लक्षगर्द-

भाण्डाः चि. ७

क्षोरशुक्रक—क्षीरविदारी चि. १९

क्षोरशुक्ला—क्षीरविदारी चि. ३, १६, २४

क्षोरिणी—अर्कपुष्पम् चि. ९

क्षीरीकपीतनः—आर्द्रशिरीषः उ. ४८

क्षुद्रबृहती—लघुकंटकारिका । चि. १२

क्षुद्रसहा—मुद्रपर्णी सू. ३८ ; ३. ४२

क्षुद्रश्वेता—श्वेतस्यन्दा श्वेतपुष्पा 'सेफन्द'

इति लोके । सू. ३८

क्षुद्रैला—सूक्ष्मैला क ६



વાગ્મટ્ટ નિરુક્ત

[આપણા પ્રાચીન આયુર્વેદિક આચાર્યોએ લગભગ ૫૦૦ વનસ્પતિજન્ય ઔષધોનો ઉપયોગ કર્યો છે, પણ એમાંની ઘણી ટીકાઓ અત્યારે સંદિગ્ધ છે. આ સંદિગ્ધતાનાં કારણો વિષે 'આયુર્વેદ વિજ્ઞાન'માં ઘણો વાર લેવામાં આવ્યું છે એટલે પુનરુક્તિની જરૂર નથી. પણ સંદિગ્ધતાનું એક મોટું કારણ પ્રાચીન આચાર્યોએ વાપરેલાં વનસ્પતિ નામો અપરિચિત થઈ ગયાં છે એ પણ છે. ચરક, સુશ્રુત, વાગ્મટ્ટ વગેરે પ્રખ્યાત ગ્રંથકારોના ટીકાકારોએ તે તે સ્થળે વનસ્પતિનાં અપરિચિત નામોના પર્યાયો આપવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. ક્વચિત્ આ રીતે નિરુક્તિ આપતાં તે તે વનસ્પતિની ઓઝસ્વાણ-પાનની રચના, મૂળની રચના વગેરે પણ ટુંકામાં આપે છે. ક્વચિત્ તે ટીકાકારના વસતીનાં દેશો ભાષાનો પર્યાય આપે છે. જુદી જુદી ટીકાઓમાંની આ સામગ્રી એકઠી કરવામાં આવે તો સંદિગ્ધ વનસ્પતિઓમાંની કોઈ કોઈ ઉપર અજવાળું પડવાનો સંભવ છે. પણ ટીકાઓના સમુદ્રમાંથી આવા છૂટક ઉલ્લેખો એકઠા કરવામાં શ્રમ ઘણો અને તાત્કાલિક ફળનો સંભવ ઓછો; એટલે આવો શ્રમ કોણ છે ? પણ રા. રા. માઈ બાપાલાલે સ્વરો શાસ્ત્રીય વૃત્તિથી ચરક, સુશ્રુત, વાગ્મટ્ટ (અષ્ટાંગહૃદય) વૃન્દમાધવ તથા શાર્ફધર એટલાની છપાયેલી ટીકાઓમાંથી આવાં નિરુક્તિદર્શક વચનોનો જુદો સંગ્રહ કર્યો છે. એમાંથી વાગ્મટ્ટના અષ્ટાંગહૃદય ઉપરની અરુણદત્તની ટીકામાંથી જેટલી વનસ્પતિ નિરુક્તિ મળી તે અહીં આપી છે. ટીકાકાર અરુણદત્ત બંગાળના છે અને ૬૦ સ. ૧૩મો શતકની શરૂઆતમાં થઈ ગયા હોવા જોઈએ એમ ડા. ૦ હર્નલે સંકારણ તર્ક કર્યો છે.

ચરકના મહાન ટીકાકાર ચક્રપાણિદત્ત અને સુશ્રુતના સમર્થ વ્યાખ્યાકાર ડહ્લહનથી વાગ્મટ્ટના આ ટીકાકાર અર્વાચિન છે એટલું જ નહિ પણ ચક્રપાણિદત્તનો કે ડહ્લહનનો ટીકાઓમાંથી આ વિષય ઉપર જેટલું અજવાળું પડે છે એટલું અરુણદત્તની ટીકામાંથી નથી પડતું. અરુણદત્તે ઘણી વાર સ્વાલી પર્યાયો-અસ્પષ્ટ પર્યાયો જ આપ્યા છે. છતાં વાગ્મટ્ટે વાપરેલ વનસ્પતિઓની અરુણદત્તની નિરુક્તિ આ નીચે નમુના તરીકે આપી છે. ક્રમે ક્રમે આ બધા ગ્રંથોની નિરુક્તિ છાપવાનો વિચાર છે. જુદા જુદા ટીકાકારોના સુલભતાઓને સરસાવ્યા પછી સંદિગ્ધ વનસ્પતિઓ ઉપર જેને જે કાંઈ સૂક્ષ્મે તે આ માસિકદ્વારા બહાર પાડશે એવી આશા છે.]

(" આયુર્વેદ વિજ્ઞાન "ના તંત્રીની નોંધ.)

चाण्डिका निरुक्त

अ.

- अतिष्ठा—शतपुष्पा । उ. ६-३९
 अश्वत्थरा—गिरिकर्णिका । उ. ४-४९
 अश्वोड—स्नेहफलाख्यम् । सू. ६-११८
 अहिमास्क—अस्मिदकः । उ. २२-१०७
 अवल्लुजा—वाकुत्तो । सू. ६-७४
 अभिषुक्तं—स्याराटम् । „ ६-११८
 अभोड—यस्तावरो । „ १५-६
 अभंता—यवासकः । „ १५-३७
 अजात्री—जीरकः । „ १५-३३
 अर्क—सदापुष्पी । „ १५-२८
 अलर्क—मंदारकाल्य श्वेतकुसुमः । „ १५-२८
 अश्वकर्णः—कुशिकः । „ १५-१९
 अमस्तकः—(१) मालकपर्णम् ।

चि. ११-१८

(२) यमलपत्रकः स्म. २-५४

आ.

- आरगवधः—शम्याकः । सू. १५-१७
 आदिका—आर्द्रधानिका । „ ६-१०७
 आस्फोता—गिरिकर्णिका । „ ३०-९
 आसुसै—राजिका । „ ६-१०४
 आम्रातः—कपिचूडः । „ ६-११७
 अमर्जका—खरमत्रकः । „ ६-१०५
 अंबुषा—मयूरशिखाख्या । „ १५-३८
 अंशुमतीद्वयं—आलपणी पृष्टिपणी ।
 सू. ६-१६६
 अंकोडः—इति तिलः । „ ६-११७

इ.

- इषीका—दर्भमूलम् । सू. २३-१९
 इत्कटा—सूक्ष्मपत्रिका दीर्घलोहित. यष्टिका
 काष्ठविशेषः । सू. १५-२४

उ.

- उत्तमारणी—करंभः । उ. ३०-२७
 उरुमाणं—त्रिघण्डफलम् । सू. ६-११९
 उशीरं—वीरतरुः । „ १५-११
 उन्दुरु—रास्ना । चि. ९-५३
 उदकोर्या—करंजकः । सू. १५-२८
 उपोदिका—मयाला खंडपालक्या इति
 प्रथिता । सू. ६-८३

ए.

- एकैशिका—त्रिवृत् । उ. २२-६७
 चि. १७-३५
 एर्वारुः—कर्कटिका । सू. ६-८८
 एलवालु—येलेयम् । „ १५-२६
 एला—चेला । „ १५-३३
 ऐन्दी—वेन्द्रवारुणी । उ. १-९
 ऐरावतं—बागरंगम् । सू. ६-१३५

क.

- कच्छुरा—काणिहारा चन्वयवासकाल्यः ।
 सू. १५-३८
 कलशी—पुष्पिपणी । „ १५-३५
 कलंब—कदंबः । „ ६-११
 कम्पिलकः—रंजनकः । „ १५-३
 कर्कशु—हृस्वबदरो । „ ६-३३५

कल्हार—सागन्धिकः । ,, ३-३९
 कलोडयं—पद्मबीजम् । ,, ६-९०
 कसेरुकं—मागधं । ,, ६-९०
 कर्कशः—कम्पिलुक । ,, ६-७६
 कटिल्लं—दीर्घपत्रा वर्षाभू । ,, ६-७६
 कदरः—खदिराकृतिः श्वेतसारः ।

सू. १५-१९

कपोतवंका—सुवर्चला । चि. ११-१८

कपीतनः—(१) कपीचूडः वानीराख्यः ।

सू. १५-४१

वानीरः । चि. १०-४१

करंभ—उत्तमारणी । सू. १५-२१

करंजः—कैडर्यः । ,, १५-४५

करंज युग्म—एकः पूतिकरंजः चिरबिल्वाख्यो
 अपरो नक्तमालाख्यः । सू. १५-१७

कट्वंग—श्वोनाकः । ,, १५-३८

कट्वंग—अरुणफलकम् केचित्तु टुंड-
 कफलं राढमित्याहुः । सू. १५-३३

क्रमुकः—पट्टिकाः लोघ्नः । ,, १५-४५

कट्फलं—(१) रोहिणी सोमवल्कः

सू. १५-१३

(२) कुमुदारोहिणी सू. १५-२६

(३) सोमवल्कम् सू. १५-४०

कारवी—अजमोदः । चि. १४-१८

काकतिक्ता—शार्ङ्गोष्ठा । सू. १५-१७

कायस्था—क्षीरकाकोली । उ. ६-३६

काकांडोला—कटभी । सू. ६-२१

कालमुष्क—मोक्षः । ,, ३०-८

कान्ता—गंधप्रियंगुः ॥ शा. २-४

कास्मर्यः—सर्वतोभद्रा ॥ सू. १५-११

काशः—श्वेतचामरकः । ,, १५-२४

कार्लिंगं—कर्चरम् ॥ ,, ६-८८

कालमाला—कृष्णार्जकः कुबेरकभेदः ॥

सू. १५-३०

काकमाची—गुडफला ॥ ,, १५-४०

कालविषाणिके—काकोलीक्षीरकाकोल्यौ ॥

उ. ५-३

काला—नीलिनी ॥ चि. १४-१३

कालानुसार्या—उत्पलसारिवा । शा. २-४९

काच्छी—सौराष्ट्रीका । उ. ६-३९

कामुकः—रक्तमंजरी । अतिमुक्तक इत्यन्ये ।

सू. १५-३०

किणिही—गिरिकर्णिका । चि. २०-२६

कुटिलं—तगरम् ॥ उ. २४-८

कुटरणी—शुक्ला त्रिवृत् ॥ सू. १५-४५

कुचेला—पाठा । ,, ६-७६

कुक्कुटी—शितिवारकः । उ. ५-३

कुलकं—काकतिदुकः । सू. ६-७६

कुतुंबकः—द्रोणपुष्पी । ,, ६-९१

कुटिंजरं—ताम्रमूलकम् ॥ ,, ६-९१

कुशद्वय—स्थूलसूक्ष्मभेदेन दर्भद्वयम् ॥

सू. १५-२४

कुरुटकः—स्थितिवारकः । ,, ६-९१

कुटन्नटः—श्वोनाकः । चि. १०-४१

कुलहलः—भूकदंबः अलंबुषाख्यः ॥

सू. १५-३०

कुरंटः—सितिवारकः । ,, १५-२१

कुटेरः—वैकुण्ठः । ॥ ६-१०४
 कुत्सितांबः—कदंबः । ॥ १५-२५
 कुंभः—त्रिवृत् ॥ ॥ १५-२
 कुंतली—सूक्ष्मतिलजाति ॥ ॥ ६-७४
 कृतवेधनं—धामार्गवः ॥ ॥ १५-३
 केशी—गंधमासी । उ. ६-३४
 केलटं—हस्त्यकसंज्ञं उदुम्बरमेद ॥

सू. ६-२०

कोशातकः—घंटोलिः ॥ ॥ ६-७६
 कोशवत्यौ—घंटालिकैका धामार्गवो द्वितीया
 राजकोशातकी ॥ सू. १५-१
 क्रौञ्चादनम्—तमेदम् ॥ ॥ ६-९१
 कंडूकरी—कपिकच्छुः । ॥ १५-९

ख.

खपुरः—कुंदुरुकः । ॥ १५-४३
 खरबुसः—मरुबकः । ॥ १५-३०

ग.

गतशोकः—अशोकः ॥ ॥ १५-२६
 गवेधूकः—तृणधान्यविशेषः । ॥ ६-९१
 गवाक्षी—(१) गवादनी स्थाणुकर्णी संज्ञा
 इन्द्रवारुणी इत्यन्ये ॥

सू. १५-४५

(२) विशाला द्वितीया इन्द्र-
 वारुणी ॥ सू. १५-२

गालान्—मदनान् ॥ चि. १-६
 गुडमंजरी—कालाशाल्मली ॥ उ. ४०-५२
 गुंदा—पदपरकः ॥ सू. १५-६, २१
 गुंठः—वृत्ततृणम् ॥ सू. १५-२४
 गोपसुता—सारिवा ॥ ॥ १५-९

गोक्षुरकः—मक्षकंटकः ॥ ॥ ६-१६६
 गोजिन्हा—गोधूमिका तु गोजिन्हा गोजी
 क्रोष्टुक मूलिका ॥ सू. ६-७६
 गंधपलाशः—गंधपत्रम् ॥ चि. १४-२४
 गंडीर—स्तुहि ॥ सू. १५-३३

—घ—

घराघरी—वेणी च देवदाली च जीमूतं
 चेति पर्यायाः ॥ क. १-२३
 घुणप्रिया—अतिविषा । चि. १-१४३
 सू. १५-३३
 घेंटा—पूगविशेषः । ॥ १५-१७

—च—

चर्मसाह्ला—सातला । ब्राह्मीत्यन्ये ॥
 सू. १५-४५
 चारटी—पद्मचारिणी ॥ उ. ६-३४
 चांगेरी—भुद्रालिका ॥ सू. ६-७३
 चित्रा—मूषिकपर्णी ॥ ॥ १५-१
 चिरबिल्वः—पूतकरंजः ॥ ॥ ६-१७
 चिर्भटं—डंगरं मालवेषु प्रसिद्धं अति-
 प्रसिद्धं जालंधरादिषु ॥ ॥ ६-८८
 चोरकः—(१) ग्रन्थिपर्णी ॥ ॥ १५-४३
 (२) चंडा ॥ उ. ६-३५
 चोचं—(१) त्वक् ॥ सू. १५-४३
 (२) पनसफलम् ॥ ॥ ३-३१
 चंद्रलेखा—बाकुची ॥ चि. ३-१३४
 चंद्रशकला—बाकुची ॥ ॥ १५-४४
 चंडा—कोपना ॥ सू. १५-४३

—छ—

छत्रा—धान्यकम् ॥ उ. ६-३६

जौगकर्णः—बस्तकर्णः ॥ सू. १५-१९

—ज—

जलशूकः—शैवालः ॥ उ. १८-५६

जया—अरुणिका । ” ६-३५

जयाद्वयम्—तर्कारी हरीतकी च इति

जयाद्वयम् ॥ सू. १५-२१

जातिरसः—बालः । चि. १९-२४

सू. १५-४३

जिगिणी—कृष्णशाल्मली ॥ ” १५-२६

जीवन्ती—जीववर्धना ॥ सू. १५-८

जीवन्तः—बृहद्गांधारम् ॥ ” ६-९२

जूर्णः—तृणधान्यविशेषः दक्षिणापथे

गोधलकं इति प्रसिद्धः ॥ ” १४-२१

जौगकः—अगुरुसंज्ञः ॥ ” ९-१९

ज्योतिः—चित्रकः ॥ चि. ८-३४

जंबीरः—करपत्रकः । सू. ६-१०५

जंबुद्वयम् । एका राजजंबुः बृहत्फला

अन्या ह्रस्वफला काकजंबुः ॥

” १५-४१

जुष्टुकः—श्योनाकः ॥ ” ६-१६५

तर्कारी—अरुणिका । ” ६-९५

साप्रवल्ली—रामतरुणी मंजिष्ठा इति

लोके ॥ शा. २-५९

तिक्ताद्वयं—एका कटुका अन्या काक

तिक्ता ॥ सू. १५-४०

तिल्वकः—रोध्रः ॥ ” १५-२

तिलपणि—बदरकः । ” ६-७४

त्रिपादी—हंसपादी कीटमारिकाख्या ॥

” १९-९

त्रिवृत्—

See क. २-१९

तीक्ष्णवृक्षः—पीलुः । सू. १५-४९

तुरुष्कः—कृत्रिमो निर्यास विशेषः ॥

” १५-४९

तुम्ब—अलाबुसंज्ञम् ॥ ” ६-८८

तूती—पूतीकरंजः ॥ उ. ४-४७

तंडुलीयः—मंडारिकाख्य ॥ सू. ६-८१

द्रवन्ती—उंदुरकर्णिका ॥ ” १५-४५

दाडिमं—शुकेष्टम् । ” १५-१३

द्राक्षा—मधुफला । ” १९-१३

दावी—पीतद्रुः । ” १५-४

दीप्यकः—कारवी ॥ चि. ५-५२

दीर्घवृन्तः—श्योनाकः । ” ९-७८

दूर्वा—शाद्वलम् ॥ सू. १५-६

देवदाली—धरंधरा ॥ ” १५-१

देवांह—किलिमम् ॥ ” १५-३५

दंती—मुकूलकः चित्राख्यः ॥ ” १५-४५

दंतशठम्—जंबीरम् ” ६-१३६

धवः—शकटाख्यः ॥ ” १५-१९

धानका—धान्याकम् ॥ ” १५-१६

धावन्यौ—कंटकारिका महोटिकाख्ये ।

” २०-३८

ध्यामकम्—द्वदग्धकम् ॥ ” १५-४३

नमस्करो—समंगा ॥ ” १५-३८

नलः—मृत्पुष्पाख्यः ॥ ” १५-२४

नागदन्तो—पर्वपुष्पिका । ” १५-२८

नालिका—दीर्घनालरूपा कलबुसंज्ञा ॥

” ६-९१

भाहीकलाय—सकुलाक्षकः सुवर्चलाभेदः

,, ६-७५

नागाबिन्ना—नागदंती । उ. ६-३९

निष्पावः—राजशिम्बी ॥ सू. ६-१९

निकुम्भः—दन्ती ॥ ,, १५-२

निकोचनं—सरलफलम् ॥ ,, ६-११८

नीलिनी—नीलपुष्पा भारवाही संज्ञा

,, १५-२

नृत्यकुण्डलीबीज—तुवरीबीजः ॥ चि. ११-३०

नेपाली—कस्तुरी ॥ उ. ९-२

नंदी—(१) जयवृक्षः ॥ सू. १५-४१

(२) तुंडेरिका ॥ ,, ६-१०

(३) जयवृक्षश्च शब्दितः ॥

,, ६-७६

नंदीवृक्षः—प्ररोही ॥ ,, १५-३८

पद्मा—पद्मचारिणी । ,, १९-३७

पलाशः—शटी ॥ ,, १५-२६

पद्मकः—मरुद्भवः ॥ ,, १५-१६

पत्तुरा—मत्स्याक्षकः ॥ ,, ६-९८

परुषकः—मृदुफलः बंधनच्छदः ॥

,, १६-१३

मृदुफलः । ,, ६-११७

पर्लकषा—लाक्षा ॥ उ. ६-३५

पशुगंधा—अजगंधा मकरंतरालयो ॥

सू. १५-३३

परिपलेवं—कुटन्नाटं गोपा-

लदमनिकाख्यम् ,, १५-२६

कसेलं—कर्कशच्छदम् । ,, १५-१७

आंबुफलम् ॥ ,, १५-१५

प्लक्षः—शुंगीप्लक्षकाख्यः ॥ ,, १५-४१

प्लवः—कुटन्नटः । चि. २१-७८

गोपालदमनाख्यं ॥ सू. २०-३८

प्रकीर्यः—पूतिकरंजः ॥ ,, १५-१९

प्रकीर्या—करंजकः ॥ ,, १५-२८

पालनीका—त्रायन्ती ॥ चि. १-९१

पाठा—प्राचोना । शा. १-१६

सू. १५-३३

पार्था—सुवर्चला । सू. १५-२१

पाटला—ताम्रपुष्पम् । सू. ६-१६५

वसंतदूती ॥ ,, १५-१७

पालेवत—रैवतकाख्यं द्विधा ॥

,, ६-१३३

प्राणदा हरीतकी चि. ९-४

पिचुकः । शितिवारकः । चि. ११-२७

पियालः—द्राक्षारसप्रियः ख-

रस्कंधाख्यः ॥ सू. १५-४१

प्रियालं—सन्नतरुः ॥ ,, ६-११९

प्रियाव्हा—कंगुणिका । उ. ५-१९

प्रियंगुः—श्यामा ॥ सू. १९-६

पीतः—कुरंटकः ॥ चि. १५-४४

पीततैला—काकादनी ॥ सू. १५-२८

पुन्नागः—रक्तकेसरः । ,, १९-४३

तुंगो—रक्तकेसराख्यः ॥ ,, १५-३७

पृथ्वीका—हिं गुपत्री । ,, १५-४

पुंडूः—प्रपौण्डरीकम् ॥ ,, १५-१२

पूतना—हरीतकी ॥ उ. ६-३४

पोटगलः—नलः । चि. १३-४२

पंचांगुलः—एरण्डः ॥ सू. १५-९

फलिनी-प्रियंगुः ॥	॥ १९-१४
गंधप्रियंगुः ॥	॥ १९-४३
फणिज्जकः—मरीचकः ।	॥ १९-३०
मरीचकः तीक्ष्णगंधः	
प्रकीर्तितः ॥	॥ १-१०५
बस्तगंधा—कारवी ॥	चि. १७-३६
बस्तांत्री-वृषगंधा ॥	सू. १५-४५
बहलपल्लवः—शोभांजनः ॥	॥ १९-२१
बहलबहुरसः—इक्षु ।	॥ १५-४५
बाष्पिका—हिं गुपत्रिका ।	चि. ५-३१
ब्राह्मी—मंडूकपर्णी ॥	उ. १-९
बिल्वः—पूतिवातः ॥	सू. १५-२१
बिम्बी—गोल्हा ओष्ठोपम—	
फलसंज्ञा ॥	॥ १-५१
गोल्हा ॥	॥ १०-२२
बूक—इश्वरमल्लिका ॥	॥ १५-२४
बोटः—अलंबुषा ॥	चि. ३-१३३
भल्लुकः—रयोनाकः ।	सू. १५-२१
	चि. ११-१८
मार्गी—अंगारवल्ली ॥	सू. १५-३०
फंजी ॥	॥ १५-२८
मूर्जः—बहुपूटाख्यः ।	॥ १५-१९
मूस्तृणं—गूढबीजकम् ॥	॥ ६-१८४
गुह्यबीजम् अतिच्छत्रा-	
ख्यम् ॥	॥ १५-३०
भूतकेशी—मांसीपुत्रजारा ॥	॥ १९-३०
भूकंदः—स्फोटाख्यः प्रावृद्धद्वयः	
प्रसिद्धएव ॥	॥ १-१११

मंडो—शिरीषः ॥	॥ १९-१९
महापुरुषदंता—शतावरी ॥	उ. ६-३६
मर्कटी—कपिकच्छुः ॥	॥ ६-३४
महाश्वेता—कटभी ।	॥ ४-४६
मलयूरसः—बाकुचिकाकाथः ॥	चि. २०-२
मधूली—जलजा मधुयष्टी गोधुम-	
विशेषो वा ।	चि. ५-३३
मधूलिका—मधुयष्टि ।	क. १-२३
मधुफला—द्राक्षा ॥	चि. ६-१४९
मदो—धातकी ॥	॥ ६-१४९
मल्लिका—गंधवार्षिका ॥	सू. १५-२१
मदनीयहेतुः—धातकी ॥	॥ १५-३७
मधुस्रवा—मरुद्री, सुरंगी ॥	॥ १५-१५
मधुरसा—मूर्वा ॥	॥ १५-१७
मण्डूकपर्णी—आदित्यपर्णी ।	॥ ६-७५
माद्री—रेणुका ।	चि. ६-१४९
मालती—सुमनाः ।	सू. २५-२१
मानडुमः—शात्मली ।	॥ १५-३७
माषकः—वास्तुकः ।	॥ ६-१०
मार्षः—गंधारिका ।	॥ ६-९१
मिसि—शतपुष्पा	॥ १५-३
मुकूलकं—दंतीफलम् ॥	॥ ६-११८
मुस्ता—गांगेयी ॥	॥ १९-४०
मूर्वा—पोलुपर्णी ॥	॥ १५-१
मूलकपोता—लघुमूलं तोतिका-	
संज्ञं देशान्तरे प्रसिद्धं	
कुरुक्षेत्रादौ देशे ॥	चि. ९-२२
मोचा—शल्लकी ।	सू. १५-२६

मोहनवल्ली—मंदाकः ।	उ. १-३
मोचं—कदलीफलम् ॥	सू. ३-३१
मोरटः—मूर्वा ।	„ १५-२१
क्षीरमोरटः ॥	„ १५-२१
मांसी—कृष्णजटा ॥	„ १५-१४
यवानकः—यमानीभेदः ॥	चि. १४-१७
यष्ट्याहं—क्लीतिका	सू. १५-३५
यवशाकं—द्वयपत्रा चिल्ली ॥	„ ६-१२
युक्ता—(१) रास्ना ।	

(२) गिरिकर्णिका इत्यन्ये ॥

	„ १५-२६
योजनवल्ली—मंजिष्ठा ॥	सू. १५-३७
रास्ना—रस्याः ।	„ १५-२८
युक्तरसा ॥	„ १५-३
राजाहं—कर्णिकारम् ॥	„ १५-१३
राजादनं—चापप्रियम् ॥	„ १०-२२
राजक्षवः—क्षुब्धबोधनो राजशा-	
काल्यः ॥	„ ६-७१
रुजाकरः—हितालः ॥	„ १५-२१
लता—प्रियंगुः ।	उ. १-२

गंधप्रियंगुः गौरसारिवा

इत्यन्ये	शा. २-५५
लक्ष्मणम्—मधुयष्टिकम्	सू. ६-९३
लोणीका—लोणारः ॥	„ ६-९१
लट्वाबोजं—कुसुम्भ बीजम् ।	चि. ११-७
लंबा—तुंवी दोर्घतिका अलाबुसंज्ञा ॥	
	सू. १९-१
वरणः—रुमालः ॥	„ १५-२१

भालः ।	„ ६-९५
वशीरं—सामुद्रलवणम् ।	चि. ११-१८
वनतिकर्कं—वत्सकः ॥	सू. ६-७४
वसुक—ईश्वरमालिका ॥	चि. ११-१८
वयस्था—घात्री ॥	उ. ६-३५
वचा—गोलोमी ।	सू. १५-१
	„ १५-३५
वर्षाभूः—स्थूलपुनर्नवः ।	चि. १-११३
	सू. ६-९६
वाप्यं—कुष्ठम् ।	चि. १९-८८
वास्तुकं—टक्कवास्तुकाव्यम् ।	सू. ६-७२
व्याघ्रनखः—समुद्रजः ॥	„ १५-४३
विशल्या—लांगली	उ. ६-३९
	सू. १९-२८
विषघ्ना—अतिविषा ।	उ. ६-३९
विदारी—वृष्यकन्दा ।	सू. १५-९
शृगालिका ॥	„ ६-८४
विषा—काकोली ।	उ. १-१९
विकसा—मंजिष्ठा ।	चि. ५-७८
विरला—तिंदुकी ॥	सू. १५-४१
विषाल्या—शुक्लकन्दा ॥	„ १५-४०
विदुलः—जलवेतसः ।	„ १५-१
विषमुष्टिः—कर्काटी ।	महानिब इत्येके ॥
	सू. १५-३०
विदारीगंधा—शालिपर्णी ।	चि. ५-४१
वीरा—काकोलिका ।	उ. ६-३५
वृषकः—(१) मयानन्दः ।	चि. ११-७
(२) वासकः	चि. १४-१८

वृक्षीव—सूक्ष्मपुनर्नवा ॥ चि. १-११३
 क्षुद्रवर्षाभूः ॥ सू. १५-९
 वृक्षकः—नंदोवृक्षः । „ ३०-९
 वृद्धिः—श्रावणी ॥ „ १५-१२
 वृश्चिकाली—उष्ट्रधूमकः । „ १५-२८
 उष्ट्रधूमको मेषशृंगी ॥ „ १५-९
 क्षेत्रः—वंशसदृशः । „ ६-७४
 वेष्टः—विडंगः ॥ „ १५-४
 सस्सी—तुंवास्पत्रिका । „ १५-३०
 सर्पगंधाख्या—नाकुली । उ. ५-३
 सर्पसुगंधा—नाकुली । चि. १४-१०३
 स्वविस्म—शैलीयम् ॥ चि. ३-१३३
 स्वर्णक्षिरी—कंकुष्टम् ॥ सू. १५-४५
 सदाफलः—उडुम्बरः । „ १५-४१
 समंगा—नमस्कारी रक्तमूलाख्या ॥
 सू. १५-३७
 सतच्छदः—संयुक्तच्छदः ॥ „ १५-१७
 सारिवा—उष्णवल्ली ॥ „ १५-११
 स्थिरा—शालिपर्णी ॥ चि. २२-४२
 सुषवी—स्थूलजीरकः । „ १४-१३
 कारवी—पानीयवल्ली अजशृंगी । सू. १५-१७
 सुमुखः—कटुपत्रकः । „ ६-१०४
 सुवर्चला—रविभक्ता ॥ „ ६-९२
 सुसः—कृष्णतुलसी । „ ६-१०४
 सुगाला—श्रेष्ठसर्जरसः ॥ „ १५-४
 सुनिष्पणः—स्वस्तिकाख्यो जलमध्ये भवति ।
 पत्रैः चागेरी सुल्योऽग्निकरोऽपि

वृष्यः । सू. ६-७३
 सुवृक्षः—विकंकतः कंटकी वृक्षः कंटकारिका
 इति प्रसिद्धः ॥ सू. १५-१७
 सूर्यवल्ली—करवीरकाकारपुष्पी । उ. ३५-२१
 स्पृक्षा—देवी ॥ सू. १५-४३
 सैर्यकः—सहचरः ॥ „ १५-१७
 सैर्यकयुग्मं—सहचरद्वयमेको रक्तपुष्पः कुरव-
 काख्यो अन्यः पीतपुष्पः कुरंटका-
 ख्यश्च । सू. १५-२१
 स्फोटहेतुः—भल्लातकः । चि. २०-११
 सोमवलकः—सितसारः खदिरः सू. १५-४१
 स्थौणेयम्—तैलपोतकम् ॥ „ १५-४३
 सौवीरबदरम्—कर्णीकबदरम् ॥ „ ६-११७
 शकुलादनी—कटुका ॥ „ ६-७६
 शताव्हा—शतपुष्पा । चि. २२-३६
 शबरकंदकः—लशुनः ॥ उ. १८-५८
 शम्याकः—कर्णिकारः ॥ सू. १५-२
 महानिम्बः ॥ चि. २१-३४
 शावररोध्रः—अक्षिभेषजापरसंज्ञः ॥
 सू. १५-२६
 शादकं—पद्ममूलम् ॥ „ ६-१०
 शा. २-४
 शाकं—(१) खरच्छदं
 वृक्षविशेषः । सू. १५-१३
 (२) वरदारु ॥ „ १९-१९
 शाङ्गेष्टा—अंगारखलिका ॥ „ ६-७४
 श्यामा—(१) मालविका त्रिवृत्
 मसुरविदलाख्या ॥ „ १५-४५
 (१) मालविका ॥ चि. १५-६०

शिपिवा कः—करजः ॥ चि. ११-११
 शिपिवा—मंडलपत्रिका ॥ सू. १५-१९
 शिपु—फलपत्रकः । „ ६-१०४
 शीतपाकी—शिखंडीका ककालिका मेदः ॥
 सू. १५-६
 श्रीवासः—चंडाश्रीवेष्टकाख्यः ॥ „ १५-४३
 शुक्तिः—नखः । „ १५-४३
 शूकरी—वृद्धदारकः । उ. ६-३५
 शूर्पपर्णी—मुद्गपर्णी माषपर्णी च ॥
 सू. १५-९
 शृंगी—अतिविषा । उ. ५-३
 शृंगाटक—त्रिकोणाकृति जलोद्भवम् कंदम् ॥
 सू. ६-९०
 श्रेयसी—हस्तिपिप्पली ॥ चि. ६-४४
 शंखिनी—यवतिक्ता ॥ सू. १५-२

श्वेतबाहः—अर्जुनः । सू. १५-१९
 श्वेतायुग्म—एका किणिहिसंज्ञा अन्या महा-
 श्वेता पालिदीसंज्ञा ॥ सू. १५-२८
 श्वेतकटभी—श्वेतगुंजा ॥ उ. ९-१०
 हरिचंदन—यच्छेदे द्योतिमान्मृगं च सुष्ठु
 शीतवोर्यं च तद्हरिचंदनं मुच्यते ।
 सू. ३-४०
 हेमदुग्धा—कनकक्षीरी । „ १५-२
 हैमवती—श्वेतवचा — „ १५-४०
 हंसपादी—कोटमारिका ॥ चि. ५-३७
 त्रिपादी कीटमारी । चि. २२-४२
 क्षवकः—क्षुद्धिबोधनः ॥ सू. १५-४०
 क्षीरिणी—कांचनक्षीरी ॥ „ १०-२४
 क्षीरमोरटा—मधुसूता ॥ चि. ६-११३
 क्षुमा—अतसी ॥ चि. २२-३४



चक्रान्त निरुक्त

अग्निकः—लाङ्गलकी । पृष्ठ ४६२

अजगन्धा—(१) छागलगन्धैति भानुमती;
अन्ये यवानिकामाहुः ।

पृ. ४५९

(२) फोकान्धी. ५३२

(३) अजमोदा. ४१०

(४) क्षेत्रयमानी ३५३, ३०२

अजमोदा—वनयमानी. ६६५

बमानी. २४८, ३०७

बस्तगन्धा (वनयमानी) १३९

अजशृङ्गी—आवर्त्तलिका ३८४

कर्कटशृङ्गीति भानुमती चन्द्रिका

च ॥ ४५९

अजाजी—सितजीरकः इतिनिश्चलः ३०६

कृष्णजीरकम् । २४८

कृष्णजीरकम्, सितजीरकमि-

त्यन्ये ॥ ४६

अजटाः—भूम्यामलकी. १२८

अतसी—तिसीति भाषा. २५७

वर्तुलकलायः । २६९

अतिच्छत्रा—शतपुष्पा. २३७

अतिबला—गोरक्षतण्डुला २६४, ६४९.

श्वेतबला. ३७३, ११३

श्वेतपुष्पा. २५७

अतिमुक्तकः—माधवीलता. ९४३

अतिरसा—जलयष्टिमधु, अन्ये तु ज्योतिष्मती

त्याहुः । २४४

अतिलता—दूर्वा प्रियंगुर्वा ॥ ६६०

अतिविषा—मूर्वा इति निश्चलः, यष्टिमधु
इत्यन्ये ॥ २६८

अनन्ता—अनन्तमूलम् । १७

अमराम्—पोयारा. २८३

अपेतराक्षसी—श्वेततुलसी । २४१

अभयम्—उशीरम् । २७७

अभीरुः—जटुलम् ५५२

शतमूली. ६२७, २७७

शतावरी. २४३

अमण्डः—एरण्डः । ६३२

अम्रस—गुडूची. ३९३

अमलदीप्तः—चन्द्रः तन्नामत्वात् कर्पूरम् । २८८

अर्जकः—श्वेतपर्णासः इति डल्बणः । १४५

अर्त्तगलः—खगडः, होगल इत्यन्ये, अर्जुन

इति तु भानुमती । ३८४

अमृणालम्—उशीरम् । २१५, ५८१, १०८

अमृतलता—गुडूची । २६९

अमृता—आमलकी, अन्ये तु अमृतां गुडू
चीमाहुः । ३३६

अम्बष्टकी—दक्षिणापथे ख्याता, तदभावे

पाठमेव द्विगुणां गृह्णन्ति, लक्ष्मणा

मित्यन्ये । ६४८

अम्लिका—तिन्तिडी अग्निदीपनयोगे, पुरीष-

संप्रहादौ पुनरम्लिका चाक्षेरी

गृह्यते ॥ १३७

अम्लीका—पक्व तिन्तिडीफलम् । २१२

अम्लोटजः—चाक्षेरी ४८

अरिष्टः—निम्बः ४३

अरुणा—अतिषिषा ५७१

अलम्बुषा—मुण्डिरि ४०२

मुण्डितिका. ३०६

अलवणा—ज्योतिष्मती ४७६

अवाकमुष्पी—हेठवहली १२३

अश्मन्तकः—(१) अम्लोटकः मातुया
वा ॥ ६६०

(२) मानुआक इति ख्यातः ॥ ६९४

(४) अम्लोटकः कोविदार सदृश-
पत्रः ॥ ३८१

अश्मभिद—पाषाणभेदी ४३

अश्वकर्णः—शालभेदः गर्दभाण्डो वा ॥ ६९१

अश्वगन्धा—ख्यातैव ॥ ५३२

अश्वमुत्री—शल्लको. ३१६

अस्थिसंहारः—हारश्चः ॥ ७०७

अशनः—(१) पीतशालः १८४, १२३

(२) स्वनामख्यातः, न तु पीतशाल
इत्याहुः ॥ ५११

(३) पीतशालः अशन एव इत्यन्ये
५४१

अशनमल्लिका—हाफरमल्लिका. १९६

अहिंसा—कुलकारालिः कालकडामेदः ॥ ४१९

अहीन्द्रः—अनन्तमूलम् ॥ १८१

—आ—

आलुपणी—मूषकपणीं दन्तीभेदो वा ॥ द-

वन्ती मूषकपणीं दन्तीभेदो वा,

मण्डकपणीं इत्यन्ये ॥ १४८

आटरूपकः—बासा. ३०

आढकी—तुक्री, १६३, ३८९

कादित्यवल्ली—सूर्यावर्तः ॥ ५६३

आमम्—स्वनामख्यातं वणिजः द्रव्यम् ॥ २५६

आमयाः—कुष्टम् २२४

आम्रसारः—आम्रसदृशफलः स्वनामख्यातो

राढायामिति केचित्, अन्ये

आम्रसारः आम्रफलस्थिमज्जा इति

६७५

आर्तगलः—आगडामूलं अर्जुनवल्कले वा ॥

५३१

आर्गडा इति ख्यातः, होंगलः

इत्यन्ये ॥ ३८१

आरगवधः—शोनालः ॥ २५

आरेवत फलम्—स्वर्णाल फलम् ॥ ३४६

आलुकम्—पिण्डालुकम् ३६३

आसुरी—राजिका. ९९

आस्फोता—हाफरमाली. ५४६

नवमल्लिका, हाफरमालीतिख्यातो १४१

आशुः—धान्यभेदः ॥ ५२५

—इ—

इक्षुदम्—पुत्रक्षीकफलमध्यम्, फलस्वगित्यन्ये

१९८

इन्दीवरम्—नीलोत्पलम् ॥ १३१

चुआकः ३८१

इन्द्रवारुणी—गोरक्ष कर्कटी ॥ ६१

इन्द्रसुरा—गोरक्षकर्कटी निर्गुण्डो वा ॥ ४०२

इन्द्राणी—निर्गुण्डोपर्यायः ॥ ४६५

इरिमेदः—विट्सारः ॥ ५७८

इक्षुरालिका—स्वाग्रभेदाः ॥ ३१९

छटा वा नड इति नाम्ना इति ख्याता
खगडी ॥ ३२९

इक्ष्वाकिका—वनखगरीति ख्याता १९२

—उ—

उडुम्बरः—फल्युः कर्कशपत्रत्वात् ॥ ४४९

उत्पलम्—नीलोत्पलम् । ३४, ३०, ४७२.

उत्पलकेशरम्—किंजल्कः । ६३७

उत्पलशारिवा—अनन्तमूलम् । ५५५

उदीच्यं—बालकम् ६

उदालः—वनकोद्रवः । ३८९

उपकुञ्चिका—कृष्णजीरकः । ४१०, ३५१,

३८५, ६५०

स्वल्पकृष्णजीरकम् । १३७

स्थूलकृष्णजीरकः । ९९

उपकुल्या—पिप्पली. ३४१, २९

उशीर—वीरणमूल. २८३

उष्ट्रकण्टकं—स्वनामख्यातम् । डंखुर इति

केचित् ५३८

—ए—

एकैषिका—त्रिवृदिति भानुमती, अन्ये तु

पाठा इत्याहुः ॥ ४५९

एवार्कः—ग्रीष्मभवा कर्कटीति डल्बणः । ३४२

एरका—होगलः एलवालुक इत्यन्ये, पेटिकेत्य-

परे । ४५९

एलवालुकम्—स्वनामख्यातं सुगन्धिद्रव्यम् ।

२३५, २२

—ऐ—

ऐन्द्री—गोरक्ष कर्कटी । ४३८, २३९

ऐरावती—नागबला । ७९३

—अं—

अंकोटः—अंकोड इति ख्यात तरुः । ७८

अंशुमती—शालपर्णी २४९, ४९४

—क—

ककुभः—अर्जुनः ३४२

कच्चोरकः—गन्धशठी २७७

कच्छुरा—शूकशिम्बी, दुरालभा इत्यन्ये ॥ २७७

कटभी—लताफटकीति ख्याता, अन्ये तु करइ

इति आहुः । २३३

कटम्भरा—प्रसारणी वृश्चिकपत्री वा । २७७

कटभी प्रसारणी वा । २३७

कटुका—लताकस्तुरी । २७७

कटुकं—मरिचं न तु लताकस्तुरी । २६९

कटंकटेरी—दारुहरिद्रा । ३९३

कण्टाकुम्भाडुलता—स्वनामख्याता । ५३७

कतक—तोथ प्रसादनफलं प्रायो मगधे

भवति । ३८१

कतूणम्—गन्धतृणम् । १९६, २४९

कदरः—विट्खदिरः । ३९२

कन्दः—वन्य ओलः । ५२५

कपीतनः—गन्धमुण्डः ४८६

कपोतवक्त्रकः—कडई इति ख्यातः, स च

शिरीषसदृशः स्वल्पपत्रः स्वल्प-

विटपः । ३८१

कम्पिलक—गुण्डारोचनी. ४१, ३१५

गुण्डारोचना कमलागुडी (कमीला)

इति ख्याता । १४९

करमवारुणी—उष्ट्रकण्टकः, गङ्गापालकेति

केचित् । ७४७

करमर्दः—स्वल्पमधुरफलः क्षीरीति लोके
इति सुश्रुतटीका । ५३१

कर्कारुकः—कूष्माण्डमेदः । कूष्माण्डा कृति
उत्कलदेशे प्रसिद्धः । ३७४
तिक्तालाबु, अन्ये तु कूष्माण्डमेद
इत्याहुः ॥ ४४१

कर्कोटकं—का करोल इति ख्यातम् । १२

कर्णमोटः—स्वनामख्यातः । ४६५

कर्णी—स्वर्णालुः । ५१७

कलसी—पृश्निपर्णी, १९१, ६६६

कलाय—वर्तुलकलायः । ३२९, ३३८

कलायविदली—स्वनामख्याता लता ॥ ४६९

कशिका—श्वेतार्कः ३३७.

काकजङ्घा—स्वनामख्याता. ४९

काकजानुकः—काकजङ्घा । ६४६

काकणन्ती—गुञ्जा । ४४७

काकनासिका—कायुयाहुंटो. १८७

काञ्चनः—जलजो विटपः चीरित पत्रः ।
३८१

काञ्चनक्षीरी—काञ्चनक्षीर्याः अभावात् कंकु-
ष्टमाहुः । ३५५

काकादनी—काकतिन्दुकः । ४४७

कारवी—सुगन्धिसूक्ष्म कृष्णजीरकम् । ९९
कृष्णजीरकम् । ३८, २१२, ३०७
स्वल्पप्रमाणं जीरकमीषत् कृष्णं ।
४१०

कालमुष्ककः—कृष्णपुष्पो घण्टापाटलिः ।

१२४

काला—कालाकडा मंजिष्ठा वा । ४४७

कालानुसारिवा—तगरपादिका । ३८०

तगरपादिका, तदभावे शियली-
छोपडः ॥ २६२

कालीयकम्—कालीया इति ख्यातम् २३१

कालीयाकाष्टम् । ४७५

कलम्बकः । २८३

कालेयं—कालेयकाष्टम् । २७

काशी—स्वनामख्याता । ७०७

काश्मरी—गाम्भारी. ८२

कासमर्दकः—कालकासुन्दा । ४९९

कान्तकामकम्—भद्रमुस्तकम् । ४६७

किरातः—चिरायतेति ख्यातम् । २२

कुक्कुरमेञ्चुकः—गोरक्षतण्डुला । ६६६

कुचन्दनम्—रक्तचन्दनम् । ३९१

कुटजटः—कैवर्तमुस्तकम् । २३१, ५३२

कुठारकः—कुडालिया । ४६६

कुठारिका—कुठारिया । ४६५

कुठेरकः—पर्णासः । १३०

कुण्डलो—गुडूचो. ५३४, ५४०

कुन्दुः—कुन्दुरुसंज्ञकम् सुगन्धिगन्धद्रव्यम्,
कुन्दुरुद्राप्तिरिति ख्यातम् । २७७

कुन्दुरुः—कुन्दुरुखोटिः । २६०

कुमुदं—मल्हारपुष्पम् । ६४९

कुम्भीकः—(१) कुम्भाडुलता दाडिमसमान
फला स्थूलद्रव्यम् ॥

४७९

(२) पाह्ला—३९०

कुरुप्रिटका—श्रीद्विस्तिनो । कुरुप्रिटका

सूक्ष्मफला मस्तकमंजरी वृक्षिणदेशे

स्थितचराख्या इत्याह ॥ ३८१

कुरुण्टो—नीलशिण्टी । २७७

कुलकं—पटोलपत्रम् । ५०९

कुलिका—कालाकडभेदः स्वल्पफलः कुड-

कराणि इति ख्यातः ॥ ६८७

कुस्तुम्बरु—धनोयकम् ५३१

कुष्टप्रम्—एडगजः । ६९२

कुशी—गोरक्षतण्डुला । ७४१

कूलकः—पटोलः । १२

कुताञ्जलिः—लजालिया । ४९

सूर्यभक्ता अंजलिकारिकेति ख्याता,

लजालुया इत्यन्ये, लजावती इति

कुत्रचित् ॥ ६६७

कृष्णगन्धा—शोभांजनकः, अन्ये तु कृष्ण-

गन्धा शमीत्याहुः तत्र ॥ २७३

शोभांजनकः । ४४६, ४९६

कृष्णवेत्रं—कालियालतेति प्रसिद्धम् । ५०४

कुण्टिकः—राजिका । ६६५

केतकी—केओडा इति ख्याता ॥ २७६

केबुक—केडताडा इति ख्यातस्य तस्य मूल-

स्वरसं ग्राह्यम् ॥ १४८

केशरः—नागकेशरः । १०८

केशिनी—भूतकेशी मांसी वा ॥ ५५९

केशी—भूतकेशी ॥ २३७

कैरवं—कुमुदम् । ६४१

कोला—चवी । ३३१

कोरक—ककोरकम् । ५८०

कुष्कवदरम् । २६९, ३५६

कोषः—जातिकोषः । २८०

कोषातकी—घोषकः । १०४

कोशाग्रः—कुसुम्भ इति ख्यातः ४६९

कोण्टी—पृश्निपर्णी । ७९

कौन्ती—रेणुका । २३९, ४३२

कंगुनीका—कायनि । ४७७

क्रीतकम्—यष्टिमधु । ५२२

—ख—

खण्डकर्ण—खाण्डकानः (खारकोनः) इति

ख्यातः । ५२५

खदिरीबीजम्—अशोकबीजम् । ३७८

खराभा—अजमोदा ३८९

खुड्वाकपत्रम्—धेतपत्रम् ॥ २९५

खोटिः—काष्ठखोटिः । २८२

—ग—

गजचिर्भटो—गोरक्षकर्कटी । ३५३

गण्डीरः—रामठः, स तु स्थलजो ग्राह्यः ॥ ३०१

गङ्गापालकम्—पालङ्कसदृशपत्रं गङ्गापालकम्

गाङ्गरा इति ख्यातम् । १३०

गण्डीरिका—स्नुही, अन्ये तु मंजिष्ठा ॥ ५१७

गदं—कुष्ठम् । ५१८

गन्धपत्रं—वाटियापत्रम् । २८८

गन्धकली—प्रियंगुः । १९२

गन्धरसः—स्वनामख्यातः । २१०

गवाक्षी—गोरक्षकर्कटी, धेतापराजिता

इत्यन्ये ॥ १५६

गोरक्षकर्कटी ॥ ४११

गवेधूक-गुलुञ्चः । १४२

गुल्मम् । २१७

गौरक्षतण्डुला । २१५

गायत्री-खदिरः । १७६

गिरिकर्णिका-श्वेतापराजिता ॥ १४५

गुडपुष्पो-मधूकवृक्षः । १४५

गुन्द्रा-गुलुञ्चः, ३८१, ५३१

गुल्मकः-गुलुञ्चः ३८१

गुहा-पृश्निपर्णी ॥ ६३३

गुध्नवल्ली द्वयम्-कानागर कुडकराणिमेदात्
रक्तश्वेतपुष्पमेदाद्वा ॥ ४२

श्वेतरक्तमेदात् । २५७

गोकण्टकः-गोक्षुरः ॥ २६९

गोजिह्वा-दार्वाशाकः । १२

गोजी-शाखोटकः । ५६६, १२७, ४४६
दार्वाशाकः शाखोटको वा ॥ ४४९

गोधावती-गोहालिया लता ॥ ४५३, ३७८

गौरा-हरिद्रा प्रियंगुर्वा ॥ ४७१

ग्रन्थिः-ग्रन्थिपर्णम् ॥ २८०

ग्रन्थिकम्-ग्रन्थिपर्णी न तु पिप्पलीमूलम् ॥

२७७

पिप्पलीमूलम् ॥ २७, ९९

ग्रन्थिपर्णी-गेठेला ९१३

गाठियाना । २८३

-घ-

घुसृणम्-कुङ्कुम् २८८

घोण्टा-अरण्य बदरम् । ४७६

-च-

चक्रमर्दः-एडुञ्जी । २८३

चण्डा-चोरपुष्पी, २६०, ४९७

चतुरंगुल-श्वोनालः । ४९९

चन्दनं-रक्तचन्दनम् ६

उक्ते चन्दनशब्दे तु गृह्यते

रक्तचन्दनम् ॥

चन्दनश्रीः-श्वेतचन्दनम् ॥ २६०

चन्द्रः-कर्पूरः । २८३

चपला-पिप्पली, ३३१

चलः-सिलहकः । २८२

चलम्-सिलहकः । २८३

चाम्पेयं-चम्पकफल्का, नागकेशरो वा ॥

२७७

चारटी-कुम्भार पद्ममृणालम् इत्यन्ये,
ब्रह्मबद्योत्परे ॥ २३७

चित्रकम्-स्तचित्रकम्, मांसलत्वात् । ८

चित्रफला-गोडुम्बाकर्कटीभेदः । ३८०

चित्रा-दन्ती । २४४

चिरबिल्वः-बृहत्करंजः । ४६२

छाटाकरंजः । ३६२

चिरबिल्वः-करञ्जः । ११२

चुक्रिका-चाङ्गेरी । ११९

चाङ्गेरी, चुकाइ इति ख्याता ॥

३२४

चेलकावक्-गुवाकवृक्षात् त्वक् । २८८

चोत्कः-चोरपुष्पी । २३७

चोरपुष्पी-चोरहुली । २८३

चोरा-चोरपुष्पी । ५१३

-छ-

छत्रा-मधुरिका । २३७

-ज-

जटिला—मांसी. २३७
जम्बीरः—पर्णाशमेदः । ६७६
जया—जयन्ती २३७
जलकर्णा—मोरटा । १८३
जलकुम्भी—पाह्ना । ४४१
जवाकुसुमम्—ओडूपुष्पम् ॥ ५६०
जाती—आमलकी २१८
जातीकोषः—रससारः । २८२
जालिनी—पीतघोषकः १५५
जिह्वा—मंजिष्ठा, ३९१, २८८
जीरकं—सूक्ष्ममुख कृष्णजीरकम् प्रसिद्धम् ॥
१६५
जीवकः—पीतशालः । १३८
जीवनोयगणमन्त्रे पठितं वणिग्द्र-
व्यम् ॥ ६४९
जीवन्ती—स्वनामख्याता । १८७
ज्योत्स्निका—कोषातकी; घोषकमेदः । १२०
त.
टण्डुकः—ज्योनाकः । ३८१
त.
तगरः—पिण्डतगरः । २९३
पिण्डतगरमूलम् ॥ २६२
तण्डुलीयक—क्षुद्रमारिषः । ८१
तण्डुलीयकालम् रिषयोः—स्वल्पपत्र बृहत्पत्र
मेदेन मेदः ॥ ५२५
तर्कारी—जयन्ती ३८४
तापसवृक्षः—पुत्रक्षीवकः । ४४७
तालपर्णी—तालमूली । ४४१

ताक्ष्यजं—रसाञ्जनम् । २७७
तिक्ता—लताकस्तुरी । १९२
तिन्तिडीकं—महार्द्रकम् । ३५३ ९९२,
२०९, १६९, ४१८.
तिन्दुकः—तेन्दुफलम् । ३९२
तिनिशः—आहुकः । ३९१
तिरीटः—पट्टिकालोधम् । ६०३
तिल्वकः—सावरलोध्रः ३४१
तुगा—वंशलोचना । २०९
तुगाक्षीरी—वंशलोचना, तदभावे तालक्षीरी ॥
१२७
तुम्बीफलं—पकतिकालावु । ५९३
तुम्बुरु—स्वनामख्यातम् ३५४, ४९७,
३१५.
वणिक्द्रव्यविशेषः । ३२१, ९९
तुरुष्कः—सिलहकः २६०, २७९
तेजनी—चवी. ५१९
तेजवती—चवी. ५६७
तेजोवती—ज्योतिष्मती ५१२
चविका. २०६
चवी. २१२
ज्योतिष्मती अन्ये तु चवी इत्याहुः
४८१
तैलम्—सिलहकम् । २७७
त्रपुषं—मायाम्बुफलम् । ३८७
त्रायन्ती—त्रायमाणा । ४१
त्रायमाणा—बलोयालता । २५
त्रुटिः—सूक्ष्मैला ॥ १८१

तृणक—चिनाबाल इति नाम्ना प्रसिद्धम् ।

४९९

गन्धतृणम् । ५१२

त्वक्पत्रम्—तेजपत्रम् । २८०

त्वक्पत्री—तेजपत्रम् । २८२

—य—

धौणेयक—प्रन्थिपर्णम् ॥ ४३२

—द—

दण्डोत्पला—स्वनामख्याता ॥ ४४५

दर्भः—उलुकः २२१

उलुघासः १६८

उलुयामूलम् ३७०

दलम्—तेजपत्रम् । ११२, २६०

दार्वास्त्वचः—तस्य दुर्लभत्वात् अत्र काष्ठ-
मेव गृह्यते ॥ ८४

द्राक्षाम्रयम्—द्राक्षामधुयष्टि नीलोत्पलम् ॥
२२३

दिव्यौषधिः—मनः शीला, कणामूलं वा ।
१७६

दीप्यकम्—जीरकम् ९१२, ४३०
यमानी. २२९, ३२२

स्थूलजीरकम्—६६५

दीर्घवृन्तः—स्थोनाकः । ८२, ६५९

दुःस्पर्शः—दुरालभा, कण्टकारीति अन्ये ॥
३४२

देवपुष्पी—देवहुली २८२

द्विकम्—अगुरु । ५८०

द्वीपिः—चित्रकः ५०२

१२

द्वे विदार्यौ—विदारीकन्दः क्षीरविदारी च ॥

२७२

द्वे शारिवे—श्यामलतानन्तमूले । ३०

दुमः—कुटजः ५१७

द्रोणपुष्पी—दण्डकलस इति केचित् । १९५

—ध—

धन्वनः—धामनी ३९०

धन्वयवासक—दुरालभा । ३७०

धावनी—कण्टकारिका । १९१, ३७२

ध्यामम्—गन्धतृणम् । ६९२, २७७, ४८

ध्यामकम्—गन्धतृणम् । ४३२, ५१३

—न—

नस्त्रीत्रयम्—यद्यपि पञ्चनख्यो भवन्ति,
यदुक्तं 'नस्त्री पञ्चविधा ज्ञेया
गन्धार्थं गन्धतत्परैः । काचिद्व-
दरपत्राभा तत्रात्पल्लवोऽपरो ।
काचिदश्वखुराकारा गजकर्णसमा-
ऽपरा । वराहकर्णसंकाशा पञ्चमी
परिकीर्तिता ॥ ७

तथाप्यत्राद्यासु चतसृषु मध्ये नस्त्रीत्रयं ग्राह्यम्
वराहकर्णिकायाः निषिद्धत्वात् ; यथा करि-
कर्णं तुरगखुरं नखं प्रयुज्जीत गन्धयोगेषु ।
धूपेषु बदरोत्पलपत्रं न वराहकर्णमुभय
त्रापि ॥ २८२

नतम्—तगरपादुका, तदभावे शियलीछोपरः
२३५, १८१, ५३९.

तगरपादिका ॥ ५३४

नन्दीवृक्षः—गन्धमुण्डः । ३९१

नलदम्—मांसी । १८१, २६०, ५३८

नलिका—नालुका, १९२, २८८

नाकुली—रास्ना ६९२

महापैशाचिका व्यवहृता । २४४

नाकुलीद्वयं—रास्नाद्वयम्, रास्ना गन्धरास्ना

च ॥ २३७

नागदन्ती—स्थूलमूला दन्त्येव । ४७५

नागबला—गोरक्षतण्डुला, १७९, २५७,

३६९

गोरक्ष चाकुलिया इति ख्याता ॥

२९५

नागाव्हा—नागबला, गोरक्षतण्डुला इत्यर्थः ।

३७५

नादेयी—भूमिजम्बुका ॥ ३५४

निकुम्भः—दन्ती, ४७६, ३८९

निचुलः—इज्जलः । ३९५

निचुलानि—इज्जलस्य फलानि । २४३

निदिग्धिका—कण्टकारी । ४४

निर्दहनी—मूर्वा । ३२१

निष्पावः—श्वेतशिम्बिः । ४४९

नीपकदम्बौ—स्वल्पबृहत्कदम्बौ । ३९५

नीलिनी—नीलबुद्धा । ४०९

लतावेणीति प्रसिद्धा । ५५९

नीली—नीलबुद्धा ४१, ४७

नीलेति ख्याता लता ॥ ५६२

नीवार—उडिया । १६२

—प—

पटोली—पटोलपत्रम् ४६३

पटारटी—कुम्भारुलता । ६९२

पत्तकम्—स्तवचन्दनम् । ४५१

पत्तूरः—शालिन्ध्रः १४८, ३८३, ४६९,

६०१

पत्रम्—तेजपत्रम् । १८१, २३१

(२) पत्रं तु तेजपत्रसदृशमेव

सुगन्धिपत्रम् ॥ २८०

(३) पत्रं तु सुगन्धिपत्रान्तर्

तेजपत्रसदृशं वाटिया पत्र-

मिति ख्यातम् ॥ २८२

(४) तेजपत्रं तमालपत्र मित्यन्ये ।

४०३, ६३३

पद्मकं—पद्मकाष्ठम् ३१

पद्मा—ब्राह्मणयष्टिका ५३४

ब्रह्मयष्टिः । ६६०

पयस्या—क्षीरकाकोली ४५६, ६२३

पर्वतमेदः—पाषाणमेदः । ३७३

पलङ्कषा—गुग्गुलुः । ४८

पलाशः—किंशुकः अन्ये तु शटीमाहुः

३६८

पाकलं—कुण्टम् । ६३८

पाठा—आकनादी २४

पारसोकयमानी—खोरासानी बमानी इति

ख्याता । १४७

पारिजातः—पारिभद्रः । ३८९

पारिभद्रः—पालितामादार इति प्रसिद्धः ।

२६४

मन्दारविशेषः ॥ १४८

पाषाणः—पाषाणमेदी ३८१

रुः—स्वनमालसः । ४५२

पिप्पलीक—सद्वत्फलम् । २१६

पीतकाष्टं—गन्ध द्रव्य विशेषः, श्वेतचन्दन-

मिति केचित् । २३१

पीताद्वय—हरिद्राद्वयम् ॥ ३८९

पीतिका—हरिद्रा ॥ ५६९

पीलु—औत्तसपथिकतरुः । ६०१

पीलुनी—मूर्वा, पीलु इति पाठान्तरे पीलु
औत्तराप्रथिकफलम् । ३४१

पुण्डरीक—उत्तरापथजं पुण्डरीक काष्ठं ।
६०९

पुष्करमूलम्—तदभावे कुष्ठमेव द्विगुणं
ग्राह्यम् ॥ ११९

पूगं—गुवाकफलम् । ६१६

पूतना—हरीतकी, २३७, २४१

पूतनाकेशी—भूतकेशीति केचित् । अन्ये

तु पूतना हरीतकीभेदः केशी भूत-

केशीत्याहुः ॥ जतुकर्णे गोलोमी

पठ्यते, न तु पूतना ॥ २४४

पूतिः—खट्वाशी, १९२, २८३, २६०

पूतिक—लाटाकरंजस्य मूलम् । २०६

नाटाकरंज इति ख्यातः । २६५

लाटाकरंजः । ३९३, ५०५, ३५

करंजः । ३९०

पूतिकेति करंजफलविशेषणम् तेन

लाटाकरंज इत्यर्थः । ३४६

पूरकः—मातुलकम् । ७९०

पूरकम्—ब्रोजपूरस्य फलत्वक् इति निश्चलः ।

२२९

पेटीका—आ पीटुपरीति ख्याता । ६५२

पौष्करं—पुष्करमूलम्, तदभावे कुष्टम् ॥

२८

प्रत्यक्षपुष्पी—अपामार्गः । ४७९

प्रत्यङ्गिरा—कण्टकीशिरोषः । ३८७

प्रलम्बं—तालाङ्कुरः, ताललम्ब इत्यन्ये ॥

७४५

प्रसारणी—गन्धभादाली, ३१२, २६४

प्रशातिका—रक्तशूका, रक्त उडिया इति

ख्याता, सा जलमध्ये प्रायो भवति ।

१६२

प्रावृद्धजा—वर्षाभूः पुनर्नवा । ७०७

प्रियंगुः—कंगुः कायोनीति लोके । १६३

पृका—पिडिकपुष्पं (पिडि इति भाषा) ।

२६०

पिडिङ्गफूल । २८३

पृथ्वीका—कृष्णजीरकम्, हिङ्गुपत्रिका ।

इत्यन्ये ॥ ३५६

कृष्णजीरकम् न तु सूक्ष्मैला । १६७

प्लवं—कैवर्त्तमुस्तकम् । २१६, ४३२, ३९०

प्लक्षः—पाकुडी, ३९१, ५९३

—फ—

फञ्जी—ब्रह्मयष्टिका । २०४

फणिज्जकः—पर्णासिभेदः । ४९६

पर्णासिभेदः निर्गुण्डी इत्यन्ये ॥

६०१

फल्गु—काकोडुम्बरिकाफलम् १६२, २४२

डुमर इति लोके । २४२

फलिनो—प्रियंगुः १२२

फलम्—कटफलं मदनफलं वा ॥ १७७

—ब—

बन्बोलः—तुलसी वावुह इति ख्यातः ।

५७९

बहिष्टम्—बालकम् । १०१

बला—पीतपुष्पा । २५७

बालकम् २८२

बस्तगंधा—फौकान्धी (अजगंधा)

बहुपुत्री—शतावरी । १९२

बहुला—एला १८०

बहुशल्यः—खदिरः ३९०

बाष्पिका—क्षुद्ररजिका । ६६५

बिम्बी—डुमरीति श्रीकंठः । ५४३

तेलाकुचा । ३८४

डिम्बिरिति ख्याता, तेलाकुचा

इत्यन्ये । ४४४

बिसं—बालमृणालम् । ६३७

बीजपूरः—मौखरः इति ख्यातः । ७४८

बोलः—गन्धरसः । ५१३, २८२

बंगसेनः—बकपत्रः ३२५

ब्रह्मदण्डी—ब्रह्मयष्टिका । ४९

बृहत्पत्रो—वडवड इति ख्यातः ॥ ९२६

—म—

भण्टाकी—कण्टकारी । ४२८

भद्रमुस्तम्—मुस्तकमेव ॥ ७३

भद्रश्रीयम्—श्वेतचंदनम् । २८३

भद्रेकटः—भादखेड इति राढाया ख्यात-

तरुः । ६६४

भल्लूकः—श्लोणाकशाकः कर्कशमसृण
पृष्ठोदरपत्रः प्रायो मरुदेशे भवति ॥

३८१

भार्गी—वामनहाटी. ३२

भूतिकं—यमानी. २४६, ३५, ७३

कतूणम्. २०६

भृङ्गम्—गुडत्वक्-११

—म—

मकुष्टकः—वनमुद्रः । १२

मण्डूकपर्णी—थानकुनीति ख्याता ॥ ७१८

मदनं—तृणधान्य विशेषः मयनघास इति

ख्यातः ॥ २३०

मदयन्तिका—वनमल्लिका । २४३

मल्लिकामेदः । ११२

मदयन्ती—मल्लिकामेदः । ५५३

मघी—गुवाकः । ५३८

मधुपर्णी—गुडूची. ३३४, ५२६, ६२६

मधुरी—महुरी. २८३

मधूकसारः—मधूकं फलविशेषः तस्य सारः

फलास्थि । ३७

मधूलिका—मर्कटहस्ततृणम्; अन्ये तु

गोधूममेद इत्याहुः ॥ ४९४

मर्कटी—शूकशिम्बी ।

मरुबक—स्वल्पपत्रा तुलसी । २८३

मालिकाद्वयः—मल्लिका ताम्रमल्लिका च ॥

५१३

महापिचुमर्दः—निम्बसदृश बृहत्पत्रोदृक्षः,

वाकायनीति लोकख्यातः । ११२

महापुरुषदन्ता—शतावरी. २३७

महाराष्ट्री—४६१

महाश्यामा—श्यामालता । २७७

वृद्धदारुकः ॥ ३४०

मसूरविदलैः—त्रीहिमसूरदलैः इति बकुलः ।

अन्ये तु मसूरविदलं श्यामालतामा

हुः ॥ ३०

मार्गः—अपामार्गः । ४१९

मातुलङ्गी—मधुकुक्कुटि, १४५, २५२

मिषिः—शतपुष्पा, ५१२

न तु मधुरिका वृद्धव्यवहारात् ।

मधुरी; गुयामोहरीति लोके ॥ २८८

मुञ्जातकफलं—औत्तरापथिकम्, तदप्राप्तौ

तालमस्तकम् । ७४४

मुण्डितिका—मुण्डरी । १२८, २९०

मुष्ककः—घण्टापारुलिः १३७

घण्टापारुली. ३९३

मेषश्रृंगः—मेषश्रृंगी, पुत्रञ्जीवक वृक्ष इत्यन्ये

६२३

मोचकः—कदलीकण्टः । ५४५

मोचरसः—शाल्मलीनिर्यासः । ४७९

मोरटम्—इक्षुमूलम्, अंकोलपुष्पमिति

भानुमती; हस्तिकर्णपलाश इत्यन्ये ॥

३८४

मृणालम्—उशीरम् । ३१

मृणालविसे—स्वल्पमहद्भेदात् । मृणाल-

मुशीरम् । विसंपद्यमूलम् इति

अन्ये ॥ १९१

—य—

यबासक—दुरालभा ३२

यासः—दुरालभा, ३८

युञ्जातम्—औत्तरापथिकः कन्दः, तदभावे

तालमस्तकम् । २४३

—र—

रक्तसारः—रक्तचंदनम् । ३९१

रसः—गन्धरसः । २८०

राजवृक्षः—शोणालुफलम् ३४१

रुक्—कुष्टम्. २८८

रुद्रजटा—रुद्रजटा रुजड इति ख्याता ॥

४३८

रूपिका—अर्कपर्णः । ४३८

रेणुः—रेणुकम् । १९२

रोहिषम्—गन्धतृणम् ३९५

गन्धतृणमेदम् २४३

रोहीतक—रोहड इति ख्यातः तरुः । ४२३

—ल—

लघुः—अगुरु. २६०, २७७

लजा—लजाल, अन्ये तु वराहक्रान्ता

इत्याहुः ॥ ४६७ वराहक्रान्ता ॥

४३८

लता—प्रियंगुः दूर्वा इत्यन्ये ॥ ४७९

लवनिका—लवंगः ५८०

लक्षणा—स्वनामख्याता ॥ ५२५

लाङ्गली—विषलाङ्गीति ख्याता ॥ ५१३

लामञ्जकम्—उशीरम् ॥ ४०३

लोमशो—धातुकाशीसं तमालपत्रं वा ॥ ४९६

लोहितयष्टिका—मंजिष्ठा ॥ ६१

—व—

वज्रवल्ली—अस्थिसंहारः । ५७९

वत्सादनी—गुडूची. ६६४

वन्ध्या—प्रियंगुः । १९२

वन्यम्—कैवर्तसुस्तकम् ॥ ४९७

वयःस्था—शुकानना, ब्राह्मीत्यन्ये २३७

ब्राह्मी, गुडूचीत्यन्ये, अपरे तु त्रिगु-

ण्डीमाहुः ॥ २३७

वर्द्धमानः—एरण्डः । ५२६

वर्षाभूः—रक्तपुनर्नवा । ६०

वराहभू—गुडत्वक् । २१३

वसुक्—वसुहट्टः । ३८१

वशिरम्—सूर्यावर्तः ३३४ श्वेतसूर्यावर्तः ।

५२६ सूर्यावर्तभेदः । ३८१

वाजिकर्णः—शालभेदः । ५७९

वानरी—शुकशिम्बी । १७९

वाप्यम्—कुण्टम् । १९२

वायसी—काकमाची । १९३

वाराही—वाराहीकन्दः । तदभावे चर्मकारा-
लकम् । ३८३, ५३१.

वाराहीकन्दः—तल्लक्षणं यथा—“ ताम्बूल-
सदृशैः पत्रैः ग्रन्थिभिः समलंकृतम् ।
सर्जार्जुनानिभैः पुष्पैः शोभते च
सुगन्धिभिः ॥ वराहच्छविवर्णेन
पिच्छलेन सुवर्चसा । कन्देन
कटुतिक्तेन नीलोत्पल सुगन्धिना ।
जायते सा गिरौ रम्ये विन्ध्ये
श्रीपर्वते तथा ॥ ” वृन्दे तु
“ वराहमूर्द्धवत् कन्दो वाराही
कन्दसंज्ञितः, भिषजां तदलाभे च
चर्मकारालको मतः इत्युक्तम् ॥ ”

किन्तु वाराही कन्दोपेक्षया चर्म-
कारालकस्याति ह्रीनगुणत्वेन ज्ञात-
तत् प्रतिनिधित्वं युक्तम् ॥

वाराही कन्दस्य दुर्लभतया चर्म-
कारालकमेव गौडीयैर्वाराहीकन्द
संज्ञया गृह्यते । तस्तुतस्तु वाराह-
कन्दकाचर्मकारालकं द्रव्यान्तरं
तल्लक्षणाभावात् ॥ ७४३

विकसा—मंजिष्ठा. २६०, २७७

विकंकत—वैखर इति लोके । ६६४ । वयङ्क-
लिरिति ख्यातः । ४४७

विडंगतण्डुलम्—विडंगस्य निस्तुष सार-
भागः । ३२८

विदारी गन्धा—शालपर्णी । ३७५

विशल्या—दन्ती, काष्ठपाटला वा ६८८

विशाला—गोरक्षकर्कटी । ३८०, २३५,
५१४, १५५

वीरतरुः—शरः । ३८०

वीरा—क्षीरकाकोली, पृश्निपर्णी त्यपरं ॥ २३७
क्षीरकाकोली ॥ ३५८

वेछः—विडंगः ४०१

वेष्टकम्—कुन्दुरिति ख्यातम् ॥ ५८१

व्याघ्री—विहनेति ख्यातं सुगन्धि द्रव्यम्,
नखीत्यन्ये ॥ २८८

वृश्चिकाली—वृश्चिकपत्री । १४१ विछाटीति
ख्यातः । १६०

वृश्चिकपत्री, विछाटीति ख्याता ॥

वृक्षीरः—पुनर्मवा. ५२५

श्वेतपुनर्मवा । ६०, २७७ ३६१

वृक्षधारुकम्—वृक्षदारुकमूलम् ॥ ३०६

वृषः—वासकः १७६

वृक्षादनी—वन्दाकः ३८१

वन्दा । ६०७, २२

वृक्षाम्लम्—महार्द्रकम् । ५४७, १३७

—स—

सतीनः—वर्तुलकलायः ॥ २२५

सप्तला—चर्मकषा, नीलबुहनेत्येके । ३४१

सम्पाकः—सोणाणुफलम् । ३४६

समन्वितकारः—सहकारः । ५५६

समंगा—यद्यपि समंगाशब्देन मंजिष्ठापि

उच्यते, तथापि वराहक्रान्त्यैव

व्यवहरन्ति वृद्धाः ॥ ६६

वराहक्रान्ता—७३

सर्जः—धूनकः । ६२, ५४५

सर्जरसः—धूनकः २९५

रक्षधूपः ६३२

सरणी—प्रसारणी. २६९

सरला—सरल काष्ठम्, न तु त्रिवृता ॥ २७७

सवरी—वरी शतावरी तथा सहवर्तमाने ति

सवरी ॥ २९३

सहचरः—शिण्टी २६५

सहदैवा—दण्डोत्पलभेदः ।

सहा—माषपर्णी । ६७९

सातला—चर्मकषा । ४०७

सितमरकः—शालिञ्जः ॥ ३८५

सिन्धुवारः—निर्गुण्डाकारः शुक्लपुष्पः ।

६९२

सिन्धुवारिका—निर्गुण्डो । ५१५

सिंहपुच्छी—पृश्निपर्णीभेदः । सा च कल्लु

पत्रसदृश दीर्घपत्रा काटवा सिंह-

पुच्छीति ख्याता ॥ ३२५

सुन्दरी—प्रियंगुः २८८

सुमना—जाती । ४७२

सुरभिः—शल्लकी । ५८१

सुरसः—पर्णासः ४९७, १९९

पर्णासः—वृन्दलिखित

तन्त्रान्तरसंवादात् निर्गुण्डी वा ॥

४५५

सिन्दुवारः, पर्णास इत्यन्ये ॥ ५९२

सुरसा—निर्गुण्डी । ६६१

पर्णासभेदः सुरहिमल्लीति लोके ॥

६३२

सुरसाग्रम्—निर्गुण्डीमंजरी ॥ ६९२

सुरेश्वरा—निर्गुण्डी. ४५५

सुरंगी—शोभाञ्जनकः ॥ ४५५

सुवर्चला—सूर्यावर्तः । ११३

सुषवी—कारवेलः ॥ ४६५, ९३७

सूर्यावर्तः—जामाट् सूर्यावर्तः, स च

श्वेतः ॥ ९२८

सेव्यम्—उशीरम् ॥ २१७, २३१

सोमवल्कः—खदिरः । ३९४

सौगन्धिका—अनन्तमूलम् । ४७९

स्थलपद्मम्—माणकन्दः । ४९७

स्थिरा—शालपर्णी. १९१, २३७

स्थौणेयम्—प्रश्निपर्णम् ॥ २६०, ६६२

स्वगुताफलम्—रक्तान्तावी बीज ॥ ६७९

स्वर्णक्षीरी—कंकुष्टः । ४१०

स्वादुकण्टकः—विकंकतः । ५६८

—श—

शतपर्वा—वंशः । ३८७

शताव्हा—सुल्लुफा (सोया) इति ख्याता ॥

१४६

शुल्फा (सोया) इति ख्याता ॥ २६५

शम्याकः—शोनालः । २६

शल्लकीरसः—शल्लक्या रसः अन्ये तु शल्लकी

रस शब्देन कुन्दुरुमाहुः ॥ यदुक्तं

गन्धान्वि “ कुन्दुरुः तीक्ष्णगन्धः

स्यात् भीषणः शल्लकीरसः ” ॥

२८२

शल्यकः—खदिरः, अन्ये तु मदनफलमाहुः ॥

३९०

शल्लकी—स्वनामख्याता । २८०

शाकः—मरुजस्तुरः कर्कशपत्रः । ४४९

शार्ङ्गष्टा—काकजंघा गुंजा वा अनयोः

मूलम् ॥ ४१८

शारदः—सप्तपर्णः । ३८९

शारिवा—श्यामलता ॥ २६२

अनन्तमूलम् । ५३४, ४५६, २३

शारिवे—अनन्तमूलश्यामलते ॥ ४७२

शालनिर्यासः—धूनकः । ४६५

शालिजः—खट्वाशी. २८७

शावरी—लोध्रम् । ६६७

शिकटी—त्वनामख्यातैव । ५३८

शित्तिमारः—शालिञ्चः । ३७१

शिवाटिका—वंशपत्री (हिं गुपत्री)

शोतली—शियलीछोपडः, तथा च रत्नकोषः

‘ शीयली शीतकुम्भी च शुक्रपुष्पा

जलोद्भवा । कालानुशारिवा तस्याः

परोक्षे नव तद्गुणैः ॥ ३८६

शुकतरुः—शिरीषः । ५३४

शुकनाशिका—चर्मकारवटकः । ६७

शुभा—वंशलोचना ॥ १७६

शूकरी—बोराहिका, तदभावे चर्मकारालुकः ।

२३७

शेलुः—बहुवारः । ५३९

शैलं—शिलारसः १९२

शंखिनी—श्वेतबुहा । ४११

ढोलकलम्बीत्यन्ये ॥ ३४१

श्यामा—वृद्धदारुकः । ४३८, ३१५,

१३७, ४९

श्याममूला त्रिवृत् । ३४०

प्रियंगुः । २७७

श्वेतमरिचम्—शोभांजन बीजम् । ३७

श्वेता—श्वेतपराजिता कटभी वा ॥ ३४१

श्वेतापराजिता । २३९.

श्याव्हः—नवनीत खोटिः । ५९३

श्रावणी—मुण्डितिका । ३६९

श्रीपुष्पम्—पुण्डरीकम् । ५८१

श्रोवासो—नवनीत खोटिः । २६०, ४६५,

देवदारु. ५९७

श्रीवेष्टकः—नवनीत खोटि. ४३२

शृगालकण्टकम्—स्वनामख्यातम् । ५३८

शृगालकोली—शेयाकुल इति ख्यातः बदरी-

भेदः ॥ ४६८

श्रेयसो—हस्तिपिप्पली । २४३

—ह—

हपुषा—लज्जापल्लवात् २५६, ३६६

हरेणवः—वर्तुलकलायाः । ५३२

हली—लङ्गलीयामूलम् । ५८९

हस्तिकर्णः—हस्तिकर्णपलाशः ॥ ६९९

हस्तिपिप्पली—चवो. ९९

हिङ्गुपत्रिका—वंशपत्रिका । ६६५

हिंसा—कालाकडाभेदः । ४५३

कालाकडा. ४४६

काला ओकडा २०६

हेम—नागकेशरम् । २३१

हेमक्षोरी—कंकुष्ठम् । ३४१

हंसपादी—स्वनामल्याता । ४८०

—क्ष—

क्षवकः—हाश्विया लोकनाथ इति लोके ।
६४०

क्षवपत्रम्—हाश्वियापत्रम् । ३४३

क्षुद्रा—कण्टकारी । ३२

क्षुरकः—कोकिलक्षः ॥ ७४०

शार्ङ्गधर निरुक्त



अर्जता—यवासा । (गू) ऊ. ११-५९

यवासकः । म. २-१३५

अवल्गुजा—बाकुचीति शब्दवाच्यद्रव्यवि-

शेषः ॥ म. २-१३५

अतिविषा—अतीस शब्दवाच्या ॥ ऊ. ११-८

असन—वृक्षविशेषः पीतसारः विजयसारः ॥

म. २-१३२.

अजगंधा—(१) वनतुलसी (गू) म. ७-१२०

(२) बर्बरिका । बाकुची । (गू)

म. ६-९७

(३) वावरी ॥ म. ६-१२६ थी

१२९

(४) वनतुलसी (गू) म. ६-८१

अजशृंगी—कर्कटशृंगी (गू) म. २-१३९

कर्कटाख्या । म. १-१२९

अजमोदा—यमानी ॥ म. ६-७६

अग्नि—भल्लातकः । म. ९-१८७

चित्रकः (गू) म. ९-१८७

अरलुः—प्रसिद्ध एव वृक्षविशेषः तदभावे

श्यानाकः ॥ म. १-२९

अलावु—कटुतुम्बी ॥ तुम्बी (गू) ऊ. ११-८

अलम्बुषा—मुण्डितिका । म. १-१६

अजाजी—कृष्णजीरकः । ऊ. ११-१०४

अम्बष्टा—आम्रमेदः । (गू) । म. २-११२

अग्निमन्थद्वयम्—इति तर्कारि, तस्यमेदोऽर-

णिः । म. २-१२८

इ.

इन्द्रवारुणिका—चिर्मटः । म. ७-६

चिर्मटी ॥ म. १२-५६

इरिमेद—(१) दुर्गन्धि खदिरः । (गू)

(२) विट्खदिरः । ओजशब्दवाच्यः

म. ९-५३

इक्षूरः—कोकिलाक्षः तालमस्वाना इतिलोके ॥

म. १-१५४

ए.

एरण्डः—पंचाङ्गुलः । ऊ. ५-४७

एलोयः—(१) एलवालुकम् । (गू)

(२) कुमारीरसजनितनिर्यास द्रव्य

विशेषः 'एलुवा' इति प्रसि-

द्धः । केचित् एलीयशब्देन

एलवालुकं वदन्ति ऊ १२-५६

उ.

उशीरं—तृणमेदः रक्तपत्रं दर्भवत् ॥ म.

२-५६

उपकुंचिका—(१) जीरकमेदः "करोँजी" ।

शब्दवाच्यः ।

(२) कलवाजिका । (गू) । म.

६-९९

(३) कृष्णजीरकः कल्बजिका ।

म. ७-९०

पलवालुकम्—(१) स्वनामख्यात तच्च कुष्ठ-
गंधि षट्फल सदृश ।

म. ९-३८

(२) हरिवालुकम् (गू) म. १०-४८

ऐ.

पेरावती—(१) नागबला इति भानुमती ।

ऊ. १-२३

(२) नागरंगफलम् । (गू) ऊ.

६-२३

क.

करकं—दाहिमम् । म. ६ पा. १८५

कम्भारी—‘शीवन’ ॥

कर्कोटी—वन्ध्याकर्कोटी वल्ली ॥ म. १२-४१

ककुभः—अर्जुनः सुगंधमूलो विटपविशेषः ।

अथवा ‘कौह’ शब्दवाच्य वृक्ष-
विशेषः ॥ म. २-११३

क्रमूकं—पूगफलम् । प्र. ४-२०

कपिकच्छु—वानरी ॥ प्र. ४-१४

कलिंग—फलवर्तुलम्, ब्रह्मशीर्षम् ॥ (गू)

प्र. ४-१७

करंजः—बृहत्करंजो वृक्षविशेषः लोके
‘चोला’ इति प्रसिद्धा ॥ म. ९-५३

कम्पिल्लक—(१) शेरिशब्दवाच्यः वृक्षवि-
शेषः कम्पिल्लेत्थपरे ॥ म.

९-५१

(२) रेचनकः ‘कपिला’ शब्देन
विख्यातः ।

(३) रक्ताङ्गकः (गू) म. ५-३६

काकोदुम्बरिका—कटुमरिशब्द वाच्या ।

कटुम्बर । (गू) म. ४-३

कारवेल्ली—(१) ‘करेला’ शब्द वाच्या ।

म. १२-४५. उ. ११-४३

(२) शाकविशेषः (गू) म. १२-४५

काकनासा—काकजंघा । (गू) । ऊ. ५-४७

काकनासिका—(१) कौवाडोडीति लोके ।

(२) विष्णुकाय । (गू) ।

म. अ. ८-११

काकोली—चर्वणतः मधुरा क्षीरप्राया वर्णतः

शुक्ला च ॥ म. ५-२८

काकिनी—किंकड़बोजं ॥ ऊ. ८-४६

काञ्चनारः—(१) वृक्षविशेषः प्रसिद्धएव
निजनाम्ना ॥ म. ७-९५

(२) जम्बूला ॥ (गू) म. १०-१४

कुष्ठं—गंधि, कट्फलसदृश द्रव्यविशेषं ॥

म. १०-२९

कुल्माषा—(१) कुत्तिसतमाषाः । म. १०-१२

(२) अर्धस्विन्नमाषाः ॥ (गू) ।

म. १०-१२

कुस्तुम्बुरु—घान्यकम् ॥ म. ६-१०१

कुटजः—गिरिमल्लिका । म. १-२४

कुठेरकः—(१) ग्रन्थिपर्णो निजनाम्ना प्रसि-
द्धः । स च द्विविधः एको क्षु-
द्रपर्णः, अपरो बटपत्रः इति ।

[१०] कदुम्बरः । रामतुलसीत्यन्ये ॥

(गू) क. ११-५४

(३) सेतुतुलसी ॥ म. १२-२४४

कुटेरः—वावरी । गू । उ. २-१६९

कुठारः—कुठारविष्णु कुटजमेदः इत्यन्ये ।

तदभावे जम्बुत्वक् इच्छति तत्र-

परे ॥ अस्मत् संप्रदाये कुठारलि-

जातिपात्री शब्दत्रास्यो द्रव्यविशे-

षः ॥ म. ११-४४

कृष्णजीरकम्—पाश्चात्यखुरासानीति लोके ।

म. १-६६

कुतमालकः—राजवृक्षः ॥ म. २-१९

कृष्णोत्पलम्—नीलकमलम्, तदभावे क्रमल-

बीजमिति एके कृष्णोत्पल शब्देन

रीठा (अरिष्टकफल) शब्द द्रव्य

विशेषं व्याख्यानयन्ति तत्र सर्व-

मतम् ॥ उ. ११-६९

कोद्रवं—कुधान्यविशेषः ॥ प्र. ४-२०

कोशाम्र—जंतुवृक्षः तत्फलं अम्लं ग्राही भव-

ति ॥ म. २-१११

कोशातकी—घोषारी ॥ म. ९-६०

कौन्ती—रेणुका । म. ९-३८

कंकुष्ट—सुवर्णक्षीरी ॥ म. ११-७२

कंकोलं—कंकोलफलद्रव्यं त्रिजनामप्रसिद्धं

तत्र विविधं मरीचकंकोलं क्षीर-

कंकोलं च ॥ म. ६-६७

कुन्दुरुष्कः—धूपः निर्यासविशेषः ॥ ग. ९

पानुं २२४

—ग—

गजपिप्पली—चक्रफलम् । प्र. ४-११-१२

म. २-४१

गन्धकं—गन्धली लवणम् ॥ म. २-१७

म. ६-२६

गिरिकर्णिका—(१) ' सोमन्द ईशकन्द '

इति प्रसिद्धः ॥ म. ९-६१

(२) ' गणियारि ' शब्दवाच्या-

लोके ' इस्फन्द ' इति प्रसिद्धः

म. ७-५०

अपराजिता (गू) म. ७-६०

गुन्द्रा—पटेरकमेदः, गुन्द्रिणी । (गू) ।

म. २-१०३

गुग्गुलु—शालनिर्भासः ॥ प्र. ४-१३

गांगेरुकी—(१) नागबला ' गुडसकराति '

शब्दवाच्या ॥ म. ६-१५४

(२) गणगेरी । (गू) म. १-२०

(३) नागबला ॥ म. १-२०

—च—

चक्रमर्द—प्रसिद्धः लोके प्रमाह सन् जन्मः

उ. ११-५०

चन्द्रप्रभा—(१) कर्पूरः । चन्द्रप्रभाशब्देन

शठी शतावरी च कथयन्ति

संज्ञाशब्दवाच्या ॥ म. ७-४०

(२) कर्पूरः । चन्द्रवत् प्रभा यस्येति

व्युत्पत्त्या, यदा चन्द्रप्रभाशब्द-

लिङ्गा कर्पूरमेदः । (गू)

म. ७-४०

त्राङ्गोरी—प्रसिद्धा, साच अम्बरसा, अम्बर
त्राङ्गोरीति लोके प्रसिद्धा ॥

म. ९-२१

चिरबिल्व—वृक्षकरंजः विरहुल इति लोके ॥

उ. ११-८६

—ज—

जाती—मालती । (गू) उ. १०-१३

सुमना ॥ म. ९-८१

जम्बुद्वय—क्षुद्रजंबु राजजंबुमेदेन । म. २-११३

जबन्ती—शाकभेदः । जीवन्तीत्यपरे । म.

१२-२१०

शाकभेदः ॥ म. ११-८८

जालिनी—‘ तोरह ’ शब्दवाच्या । कटु-

तुम्बी बीजानि (गू) उ. ११-८

ज्वालामुखी—जयन्ती । (गू) म. १२-२४०

(२) जयन्ती सा चतुर्विधा भव-
ति ॥ म. ११-१३

जीवन्ती—शाकविशेषः साच उत्तरापथे प-
र्वतेषु वृन्दावृक्षशाखास्ति तत्रैव
उत्पद्यते ॥

(२) दोडीशाकः । (गू) म,
६-१६-१७

—ट—

टुण्डुक—श्योनाकः । प्र. ४-१२

—ड—

डिण्डीषोषा—रक्तैरण्डः ॥ म. ९-२१

द्वारक्षीरी—बांसी ॥ म. ६-७१

तिक्ता—रुताकस्तूरी ॥ म. ९-१०२

त्रिवृत्—त्रयन्तो ॥ उ. ४-२६

तिन्तिडीक—(१) विटपविशेषः, तस्य कञ्ज-
नि अम्बानि भवन्ति ॥

(२) वृक्षाच्छं । (गू) म. ३-१०

तण्डुलीयक—(१) शङ्खनिर्माणः “ चौराह ”
इति शब्दवाच्यः ॥

(२) मेघनादः । (गू) म. ५-२२

तेजीनी—यविका इति चक्रः । मूर्वा इति
कार्तिकः ॥ उ. १०-१८

तेजोव्हा—(१) चव्यं । यत्र च तेजोव्हा चवि
का तत्र तेजोव्हा ज्योतिष्मती एवं
सर्वत्र ॥ म. ७-६

(२) चवी ॥ म. ७-६

(३) तुम्बुरुः ॥ (गू) म. ७-६

तुम्बुरु—स्वनामप्रसिद्धः शूलघ्नः ॥ (गू) ।
६-१०१

तुणिः—‘ लीदि ’ पादपो वल्लरंजनार्थकः
पीतवर्णः ॥ म. २-१११

तुगाक्षीरी—(१) वंशरोचना । (गू) ।

(२) वांशी । तदभावे तद्वक्षीरं
प्राप्यम् । तद्वक्षीरं कर्चूरकृत
प्रकारः ॥ म. ६-६१

तुरुष्कः—सिंहकनिर्यासविशेषः । म. ९
पृष्ठ २२४

—द—

देवदाली—(१) बल्लोमंज्ञा । प्र. ४-८

(२) वंदाली । (गू) म. ९-५०

दार्वा—(१) दारुहरिद्रासमं गाञ्जलिकारीका ।
उ. १०-१८

(२) दारुहरिद्रा ॥ म. १-९

दन्ति—जयपालमूलम् । (गू) म. ६-१००

द्रोणपुष्पी—(१) नहुल इति प्रसिद्धा । 'गूमा'

शब्दवाच्या इतिलोके । म. १२-३६

(२) 'गूमा' इतिलोके ॥ म. १-१०

दुरालभा—समुद्रान्ता तस्याः अलामे यवा-

सकः ॥ उ. ४-२२

—घ—

धन्वः—यवासकः । (गू) । उ. ६-२३

धन्वनागरः—धन्वदेशजः नागरमुस्तम् ॥ उ.

६-२३

धन्वयासः—(१) दुरालभा । म. २-८८

(२) यवासा । (गू) म. २-८८

(३) घमासा । (गू) म. २-१६

धान्यकं—कुस्तुम्बरी ॥ म. ३-७

कुस्तुम्बरु ॥ म. २-१९९

न.

नतं—तगरपादिका । म. ९-३८

नखं—सुगंधौषधिः ॥ म. ९-१९१

नलदं—मांसी । तगरम् । (गू) ऊ. ११-६३

नकाब्दम्—करंजफलम् ॥ म. ९-१८४

नलिका (१) गंधनलिका उत्तरदेशे प्रसिद्धा

तदभावे त्वक् ॥ (गू) म.

९....१७-१८

(२) इन्दिवरा । म. ९-१९२

(३) सुगंध तृणविशेषः ॥ म. ९

पृष्ठ २२४

निचुलः—जलवेतसः ॥ उ. ११-९७

नीलिनी—अधराजिता । (गू) म. १२-१४०

नागबला—गांगेरुकी । प्र. ४-१४

—प—

परुषकः—(१) गिरिपीलुः । (गू) म. ३-१०

(२) फालसाशब्दवाच्य इह्रस्ववि-

टपः ॥ म. ३-१०

पद्मक—काष्ठविशेषं, तत्तु चंपकवत् वृक्ष

विशेषः ॥ म. ९-३०

पर्पटः—कटुपत्रः (गू) म. २-१६

प्रसारिणी—(१) गंधमादालि पूर्वदेशे । (गू)

म. ९-११९

(२) पूर्वदेशे प्रसिद्धा । (गू) ।

म. ९-१००-१०१

(३) स्वनामल्याता ॥ प्र. १-४५

प्रपुनानटं—चक्रमर्दबीजानि ॥ म. २-३३

पाठा—पाटला । (गू) ।

पारसीकयमानीका—(१) पारस्यदेशभवा पा-

रसी खुरासानी शब्दवाच्या ।

म. ५-२६

(२) “अजनायणि” गूर्जरदेशे प्र-

सिद्धा (गू) म. ५-२६

पाषाणभेदः—प्रतीतः वजेतीति लोके ।

म. २-१०१

पातालगरुडी—पातालमूली प्रसिद्धा साच

छिन्नरुहा आकृतिः तद्भेदश्च तदभावे

छिरहण्टैवग्राह्या ॥ म. ११-४४

पाटला—पाण्डुरा (गू) । म. ८-१०

फलेरुहा । (गू) म. २-२९

प्रियंगुः—(१) कान्ता । उ. ६-१९

(२) लताविशेषः तस्याः फलानि
म. ६-१४५

(३) लताप्रियंगुफलम् ॥ (गू) ।
म. २-१४

(४) लताविशेषः तस्याः फलानि
न तु वृक्षप्रियंगुः । म. २-१४

पियालबीज—चिरोस्त्रीति प्रसिद्धम् उ. ११-१८
पिप्पलः—चिरौजी ॥ म. २-१११

पीतदारु—दारुहरिद्रा ॥ म. ९-१८५

पीतिका—हरिद्रा । उ. १०-१८

पुनर्नवा—वर्षाभूः 'साठ' इतिलोके ॥ म.
२-७६

पृथ्वीका—सूक्ष्मैला ॥ म. ६-१९३ पृष्ठ
पृष्ठपर्णी—संजीवनी । (गू) म. ६-२९

म. २-२८

पूतीकः—पूतीकरंजः । उ. ५-४७

पूतीकेसरं—गंधमार्जारी ॥ म. ९-१९१

पौष्करं—कुष्ठम् ।

पुष्करमूलम् तदभावे कुष्ठं ग्राह्यम् ॥

म. ६-३८

प्रतिविषा—शुक्लकन्या । म. ६-४३

अतिविषा । (गू) म. १-४३

—ब—

बला—स्वरकफाष्टिका (गू) म. २-१०

बकपुष्पः—(१) अगस्तिवृक्षः (गू) म. २-१२८

(२) काकह लोके । म. २-१२८

(३) वसुकः । अर्कः यद्वा बकुलः

॥ (गू) म. १-१०३

बालकम्—उदीप्यम् । (गू) म. ६-४९

ब्राह्मी—पश्चिमदेशे प्रसिद्धा ॥ (गू) म.
२-१०४

बाकुची—कृमिघ्नः । (गू) । म. ६-१५०

बिल्वः—श्रीफलः । (गू) । म. २-२९

बिम्बी—विरोति इतिलोके । सा च पीलुपर्णी
कथिता । ग. २-१२९

बीजकः—विजयसारो वृक्षविशेषः ॥ प्र.

२-६२

बृहती—बृहत्कण्टकारिका ॥ प्र. ४-१७

—भ—

भद्रः—पारिभद्रः रक्तकुसुमः कण्टकी वृक्ष-
विशेषः स्वनाम्ना प्रसिद्धः । फल-
हृदामूलम् इति अपरे । तदभावे
देवदारु ग्राह्यम् ॥ म. ९-१०१

भद्रैला—बृहदेला म. ६-७६

भार्ङ्गी—(१) ब्राह्मणयष्टिका ॥ म. २-१५१

(२) द्वीजा । उ. ५-४७

भृंगराजः—केशरंजनः 'वमना' इति प्रसिद्धः
॥ म. २-१३५

—म—

मधुकपुष्पं—'मुहुवा' शब्द वाच्यं ॥ म.
३-७ उ. ८-२०

मधुक—(१) मधुयष्टीति जलजाता वल्लीवि-
शेषः मधुरा भक्षणतः असौ वि-
ख्याता सर्वत्रैव ॥ म. ६-१६-१७

(२) गुडपुष्पः । (गू) । उ.

१-१७-१८

महेरणा—शल्लकी वृक्षः ॥ म. ९-२०१

मल्लपुः—काण्टोदुम्बरिका ॥ म. १२-३५

महानिम्बः—(?) कार्मुकः ' बकाइनी ' इति लोके । म. ५६

(५) निम्बार्कः ' बका ' इति लोके प्रसिद्धः ॥ म. २-१३५

मदा—प्रातकी ॥ म. ६. पा. १९५.

महाश्यामो—दीर्घपत्रः स च विधाराशब्द वाच्यः ॥ म. ९-६०

माषपर्णी—मार्जारमोदिनीति कृष्णनाला हय-पुच्छिकाकारा पर्वतोद्भवा मधुरा च ॥ म-६—१६—१

मातुलुङ्गः—बीजपूरकः । तस्य केशरं मध्य-स्थितावयवविशेषम् लोके चतुरी-नामकं वाच्यं ॥ उ. १०-१६.

मिस्ती—शस्तपुष्पा । उ. २-२५

मीनाघ्नी—' मछेछी ' शब्दवाच्या । मत्स्य-गंधा । (गू) । म. ११-३०

मुकूलं—दन्ती उ. ४. पा. ३१६

मुल्लूखी—तालमूली ॥ म. ७-२९

मुरा—गंधद्रव्यम् । म. ९-१९१

मुचुकन्दः—कुन्दभेदः प्रसिद्ध एव । तौ तु शुक्लरक्त पुष्पभेदेन ज्ञातव्यौ ॥ उ. ११-६३

मुण्डतिका—भूकदम्बकं केदारमुण्डीतिलोके । म. ७-९९

मुण्डी—केदारमुण्डी कदंब इति प्रसिद्धः । म. १—१७

मुद्रपर्णी—मुद्रवत्पर्ण यस्याः सा । मुद्रपर्णी क्षुद्रा वनसंभवा ॥ म. ६, १६-१७

मृणालम्—कमलनालं । म. ३-३

मूषकर्णिका—(१) इति वातिभेदाः ॥ म. २-७४

(२) ' मूषकर्णी ' औषधी केचि-द्रुदन्तीमाहुः ॥ (गू) । म. २—७४

मूर्वा—(१) चोरस्नायुः । म. २—१२९

(२) मोरटा (गू) म. २-१०३

(३) चोरस्नायुः मोरहरीति लोके ॥ उ. ११—६०

मेषदुग्धी—प्रसिद्धा ॥ [गू] म. ११-८७

मेषशृङ्गी—बल्लीसंज्ञा प्रसिद्धा, मेठाशृङ्गीति लोके । म. २—१२९

मोचरसः—शाल्मलीनिर्यासः ॥ म. १-२९

मांसी—गंधमांसी, जटावद्विष्टपः । म. ९-५३

—य—

यवतित्ता—सर्पा । म. ११—७७

यष्टीमधुक—' मुलहटी ' शब्द वाच्यम् ॥ म. ९—११५

याम्यं—चन्दनम् ॥ म. ९—१९१

—र—

रविप्रियः—रक्तकमलम् । म. ९—२०१

रसांजनम्—कृष्णापाषाणसदृशं द्रव्यविशेषः । उ. ६—१९

रास्ना—सुरभि ॥ म. २—८९

रुदन्ती—शाकभेदः पश्चिमे अतीव विख्यातः प्र. ४—१३

रेणुका—कौन्तीति पर्यायनाम्ना प्रसिद्धा । निर्गुण्डीबीजानि रेणुकाशब्दवा-च्यानि इत्येके ॥ म. २-८२

रोहिण्यः—गन्धतृणम् । म. २-४३

रोहिण्यः—(१) विटपविशेषः रुहेरीति लोके
म. २-११७

(२) सुगन्धितृणम् (गू) म.
२-११९

(३) रोहिण्यतृणः (गू) म. १०-७३
—छ—

लकुचः—क्षुद्रपनसः नारंगफलं इति एके
प्र. २-२१ ।

लज्जालु—लज्जावती, स्वनामख्याता ॥ म.
२-६७

लज्जाम्ना—क्षेतकण्टकारिका । अन्ये अल्पवि-
टपमाहुः ॥ म. ९-८७

लज्जा—अलककजननी ॥ ऊ. ११-४३

लज्जाली—(१) कलिकारिका ॥ म. ९-१४२
(२) कलिहारी (गू) म. ९-१४२

—ब—

बन्या—विटपलम्पो गुल्मविशेषः ।
म. १२-२७०

बनिता—प्रियंगुः ॥ म. ९-१९२

बन्नी—सेहुण्डः । म. ९-१८५

बन्नी—खुरासान देशोद्भवा (गू)
म. २-८८

बन्नीप्रनखः—नखमेदः शुक्तिकाकारं सुगंध
द्रव्यविशेषः ॥ ऊ. ११-६४

बिबमुष्टिः—(१) कुचलशब्दवाच्यः ॥
(२) महानिम्बम् ॥ (गू.) ।
म. १२-१९६

(१) महानिम्बफलं कुचैलं वा ।

द्वयोः अभावे समुद्रफलं

वा देयम् ॥ (गू) म.
१२-२२३

विकचा—मंजिष्ठा । (गू) म. ९-२१५

वीरतरुः—उशीर इतिलोके शणो वा । वेङ्ग-
तरुः वा ॥ म. २-१८२

वेतसः—बंजुलः जलवेतसः इति प्रतीतः ॥
म. २-१११

वृक्षाम्बु—तिन्तिडीक ॥ म. ६ पा १८५

वृद्धदारुः—निःसृतामेदः ॥ म. २-८९

वृक्षवन्दा—वृक्षादनी ॥ म. २-१०२

—घ—

शणः—परिपाके सस्वनफलः प्रसिद्धः ॥
ऊ. ११-८४

शलाटु—बिल्वफलम् । म. ५-२८

शटी—कर्चरमेदः ॥ म. २-१८

शतपुष्पा—मिसी ॥ म. ९-१२६

शलकी—करिप्रिया ॥ म. २-११३

शाखोटः—(२) प्रसिद्धः सिहोरो इतिलोके ॥

(१) हिंगोटः । (गू) म.
२-१२५

शालिपर्णी—शालिपर्त्री । म. २-१०

श्यामा—वृद्धदारुकः । (गू) उ. ४-२५

शातला—(१) चर्मकषा लोके सेहुण्डमेदः
इति ॥ त्रिसटेनापि यवतिक्त
कशब्देन लिखितः ॥

(२) पीतसेहुण्डः । तदभावे सेहु-
ण्डजटावक् वा पत्राणि ॥
(गू) म. ६-८४

शुटं—नालप्रन्धिः ॥ म. २-१५५

शुकनासा—श्वोनाकः म. ९-८७

शूलिका—अल्पविटपा बर्बरीति लोके ॥

म. १-१२

शेख—(१) शास्त्रोटकमजा ॥ ऊ. ८-४६

(२) गुन्द्रिणी (गू) ऊ. ६-२३

शिशुद्वयम्—शिशुमधुशिशु च हरितरक्तभेदेन

म. २-१३८

शतपुष्पाद्वयम्—लघुस्थूलभेदेन एका 'सौफ'

इति प्रसिद्धा । अपरा 'सोवा'

शब्दवाच्या ॥ म. १-९७

शेफाली—(१) निर्गुण्डी ॥ म. २-८४

(२) निर्गुण्डी 'संभारु' इतिलोके

ऊ. २-२५

श्रेष्ठा—स्थलपथिनी ॥ म. ९-२०१

श्वोनाकः—(१) दुण्डुकः (गू) म. २-२९

(२) अरलुः (गू) म. १-१२

शंखपुष्पकम्—श्वेतपुष्पी । म. ८-३२

शंखिनी—(१) शंखपुष्पी (मू) म. ९-६०

(२) नाकुली प्रसिद्धा । म. १-१८

—ष—

षड्ग्रन्था—शठी तदभावे वचा प्राह्या ।

म. १-१८

—स—

समंगा—(१) मंजिष्ठा ॥ म. ९. पृ० २२४

(२) लज्जालुका मंजिष्ठा वा ॥

ऊ. ११-५९

सप्तशब्दः—सप्तपर्णशब्दवाच्यः सच शा-

स्मली प्रसिद्धा, शुभमपत्रः ॥

म. ९-४५

सहचरः—(१) कुरण्टकः पियावासा इति

शेषः प्र. १-४५

(२) प्रीतवासा [गू] म. २-९०

सरलं—धूपवृक्षाः ॥ म. ९-१९१

सातला—सेहुण्डभेदः 'घटघव' लोके ।

म. ९-६०

सारिवा—(१) आस्फोता सा च गोपवल्लीति

प्रसिद्धा ॥ ऊ. ११-५८

(२) अनन्तमूलम्, यद्वा उत्तरापथे

'सारिस' इति सुगन्धि द्रव्यम् ॥

[गू] म. २-१३७-१४२

(३) आस्फोता । सा द्विविधा ।

शुक्राकृष्णा भेदेन । शुक्रा-

जम्बुवत्पत्रा व्रततिः । कृष्णा

कलहंसवत् पत्रा सुगंधा । म.

२-१३७ थी १४२

(४) अनन्तमूलं 'आफोइ' इति लोके

म. २-११

स्थिरा—शालिपर्णी ॥ म. ९-७२

सुवर्णपुष्पी—सोनी शब्दवाच्या विटपविशेषः

तदभावे बृहद्वलाप्राह्या अपरे वस्थू-

लकं गृह्णन्ति ॥ ऊ. ११-४०

सूचीपुष्पं—केतकी ॥ (गू) म. ९ पृ. २१५

सूर्यावर्ता—सुवर्चला । सा च द्विविधा, एका

मोचली शब्द वाच्या अपरा ब्रह्म-

सौवर्चलीति ॥ ऊ. ११-१५२

स्थूलकः—(१) कृष्णजीरकम् । ऊ. २-२५

(२) स्थूलकणा (गू) । म. ६-८२

सृक्का—मालती । म. ९ पानुं २२४

सेव्यं—उशीरम् ॥ म. ९-१५१

—ह—

हृषुषा । (१) द्रव्य विशेषं विपटसंज्ञा ॥

हृषुषं । ऊ. ११-१०४

(२) विषुषा ॥ ऊ. ६-३१

(३) सातला ॥ ऊ. ४-२५

(४) जंबुवद्विपटविशेषा व्याख्यातः

म. ६-१२०

(५) स्वनामख्यातं तच्च जंबुवद्वि-

टपविशेषः ॥ म. १-९०

(६) विगन्धिका । (गू) म. ६-८१

हरेणु—(१) त्रिपुटः । ऊ. १३-६८

(२) द्रव्य विशेषं हरेणुका इति

वाच्यम् । तदभावे निर्गुण्डी

बीजमिति सर्वत्र ॥ ऊ. ११-६०

हिज्जलः—(१) हिजलस्य फलं कतकफलं

इति प्रसिद्धम् ॥

(२) हिंगोटः (गू) ऊ. १३-१०४

हिंगुपत्री—विपटविशेषः तस्याः पत्राणि हिंगु

गंधसदृशानि भवन्ति । स द्विवि-

धा । एका च अरुणपत्रिका तन्वी

अपरा वणुपत्रिका हिंगुलफला ॥

म. ६-९९

हेमाव्हा—(१) चोकपत्रमात्रम् ॥ (गू) ।

म. १२-१४१

(१) स्वर्णक्षीरी सतु रक्तक्षीरे-

हुण्ड मेदः यस्यमूलं चोक

इति प्रसिद्धम् । म. ९-१४३

(२) चोकं (गू) । म. ६-८२

हेमक्षीरी—स्वर्णक्षीरी, कंकुष्टमेदः इत्यर्थः

चोक इति लोके ॥ म. ६-९०

—क्ष—

क्षुद्रा—लघुकंटकारिका ॥ म. १-३६



अर्जता—यवासकः अ. १५-२
 अलम्बुषा—मुण्डितिका । अ. ४१-२० ।
 अ. २५-१९
 अग्निकः—लंगलकी, अन्ये भल्लातकमाहुः ॥
 अ. ४४-२१
 अण्डः—भल्लातकः ज्योतिष्मती वा ॥ अ.
 ५१-५०
 अस्मभित्—पाषाणमेदः तदभावे चर्मकारा-
 लकम् ॥ अ. ३४-१२
 अजश्रुंगी—आवर्तनिका, लंगलविषाणिका
 तूतमारणी
 मिडिआऊली इति लोके ॥
 अ. ३४-१
 अरिष्ट (पत्रं)—निम्बपत्रं फेनिलवृक्षपत्रं वा ।
 अ. ३६-१९
 अमृतफलं—आमलकम् । अ. ५१-८९
 असनः—पीतशालः । अ. ३५-१८
 अजगंधा—(१) फौफानिका बोवइका इति
 देशान्तरे प्रसिद्धा ॥ अ. ३०-१
 (२) फौफनी बोथइका इति दे-
 शान्तरे प्रसिद्धा ॥ लतौषधीत्येके ।
 अन्ये यवानिकामाहुः । अ. ४४-७
 अभीरुः—शतावरी । अ. २२-१७५
 अ. २३-१२
 अतिरसा—यष्टिमधु ॥ अ. २२-१२०

अभयम्—उशीरम् । अ. २२-१७५
 अमृतलता—गुडूची ॥ अ. २२-१२७
 अर्जकः—श्वेतपहनासः ॥ अ. ६-५९
 अजमोदा—यवानिका ॥ कस्यचिद्विपणी—
 “अन्तः प्रमार्जने प्रायेणाजमोदा
 यवानिका । बहिः संमार्जने योज्या
 त्वजमोदाऽजमोदिका ” ॥
 अतिच्छत्रा—रुद्रपुष्पा ॥ अ. २०-२९
 अस्मन्तकः—(१) कोविदारसदृशा अम्ल-
 पत्रो अम्ललोहितः
 ‘मालु आवा’ इति लोके ॥ अ.
 ६९-१
 (२) ‘मलुआ’ ॥ अ. ३५-२७
 अस्मन्तकः—(३) अम्ललोटकः । कोविदा-
 रसदृशपत्रो मलुआवा ॥ अ. ३४-१
 अरुणा—अतिविषा अ. ६६-५
 अजाजी—(१) अजं स्वाभाविकं मंदाग्नि-
 त्वम् अजति क्षिपति इति अजाजी
 जोरकः ॥ अ. ३०-१
 (२) कृष्णजोरकम् सितजोरक-
 मित्यन्ये ॥ अ. १-२२८
 अवाकूपुष्पी—हेठाहुली ॥ अ. ४-२९
 अहिंसा—कलाचकडः । बृहदहिंसा कंधारि
 इति दल्लणः ॥ अ. ४४-३

अश्वकर्णः—सकमेदः पूर्वदेशे प्रसिद्धो अ-

सत्थसहस्र इति डल्लणः ॥ अ.

४१-६

अश्वकर्णः—गर्दभाण्डः गंधमुण्डः इति डल्लणः

अ. ४९-६

अक्षं—सौवर्चलं त्विहेति चक्रः ॥ अ.

२२-१५४

अक्षिप्रभः—तेजोवृक्षः अस्मीति लोके ॥

अ. ३४-१

अम्बष्टा—दक्षिणे ख्याता । गृह्णन्ति अन्ये

च लक्ष्मणाम् अ. ६३-१४

अम्बष्टकी—दक्षिणपथे ख्याता । तदभावे

षाडैव द्विगुणा । अ. ६३-१४

—आ—

आदकी—तुवरीबीजम् । अ. ३५-१

आमबः—कुष्ठम् ॥ अ. २१-४

आरेवतं—सुवर्णालु । अ. २९-७

आम्भ—‘आम’ इत्याख्यातं वणिग्द्रव्यम् ॥

अ. २२-६७

आम्भधः—सुवर्णालुः । अ. १-९९

आम्भुपर्णी—(१) मूषकपर्णी दन्तीमेदो वा ॥

अ. ७-५

(२) आम्भुपर्णी दन्ती । अन्ये मू-
षिकपर्णाख्यं द्रव्यान्तरमाहुः ॥

अ. ७-६

आर्जः—चेतपर्णासः ॥ अ. ६८-११

आम्भडः—एरण्डस्य बीजम् ॥ अ. ५४-१२

आर्तगल—(१) अर्प्रडाकः । अ. ३४-७

डल्लणस्तु ककुभः सुगन्धिमूलः क-

वहा इति नाम्ना पूर्वदेशे प्रसिद्धः ॥

अन्धे तु बाहिः केसरिकण्टकित-
फलो बिटप इति व्याख्यातम् ॥

अ. ३४-७

(२) अर्जुन आम्भडको वा । उष्ट्र-
कंटकः । अथवा नीलः सहचरः
इति डल्लणः ॥ अ. ५४-५

(३) अर्गाडकः अर्जुनो वा ॥ अ.
३४-१

आम्भोमशः—तमालपत्रमिति बाष्पचन्द्रः ॥

अ. ५१-२४

आलुकं—पिण्डालुक काण्टालुक मध्वालुक
हस्त्यालुक शादक शृंगाट मृणाल
विसादिकम् अ. ३०-६०

आस्फोता—(४) उरमल्लिका सारिवा इति
डल्लणः ॥ अ. ५१-१०८

(२) अफरमल्लिका ॥ अ. ६१-२३

—इ—

इक्ष्वाकुः—कटुकालाबूः । अ. ७३-१०

इक्ष्वालिका—खरजडिका (?) । अ.
२६-२४

इत्कटः—महती खगली ॥ अ. ३४-११

इक्ष्वालिका—(ii) षड्गली । सुशुते इक्षु-
वालिका स्थाने इक्षुरकपाठः तत्र
कोकिलाक्षकः अ. २६-३१

इक्ष्वालिका—वनखण्डिका । अ. १०-७८

इर्वारुः—ग्रीष्मकर्कटिका ॥ अ. २८-१५

इन्दीवरः—(१) चूया । डल्लणस्तु इन्दीवरे
अपि तद्देवो दीर्घपत्रो बहुपुष्पः

कपोतवंका सुवर्चला केवाऽवेदुआ ।

अन्ये शिरीषसदृशपत्रा विटपेति

द्रव्यान्तरमाहुः अ. ३४-१

(2) शिरिवालिकामेदो दीर्घपत्रो

बहुलपुष्पः । जैज्जटस्तु इन्दीवरं

नीलोत्पलं तन्नेच्छति गयी ॥ अ.

३४-१२

इन्द्रसुरा—गोरक्षकर्कटी निर्गुण्डी वा ॥ अ.

३६-१५

इंगुदी—पुत्रजीवकः तस्य च फलं ग्राह्यम्

अ. ११-२५

उ.

उत्पलसारिवा—श्यामलता ॥ अ. १५-२

उग्रगंधा—वचा ॥ अ. ३०-३३

उपकुल्या—पिप्पली । अ. २८-९ अ.

६-१३

उषणं—पिप्पली । अ. ३३-२

उत्पलं—नीलोत्पलं न तु कुष्ठम् टीकाकारैः

अव्याख्यातत्वात् ॥ अ. १०-३१

उपकुंचिका—स्वल्पजीरकम् अ. ६-३४

उरुबूकः—शुक्लैरण्डः । अ. ३०-५७

उशालः—वनकोद्रवः ॥ अ. ३६-१

उदुम्बरः—काकोदुम्बरिका कर्कशपत्रत्वात् ॥

अ. ४१-३६

उजटा—सूक्ष्मैला ॥ अ. ७०-३१

ए

एलम्—एलवालुकम् । अ. १४-१

एलवालुकम्—स्वनामख्यातम् ॥ अ. १-२५५

एलकाल्यम्—एलवालुकं होगलो वा ॥

पिडिकेति चक्रः । अ. ४२-२९

एकैषिका-(१) त्रिवृत् पाठा इति अन्ये ॥

अ. ४४-७

शुक्लमूला त्रिवृत् इति डल्लणः ॥

(२) पाठा ॥ अ. ५४-१४

अन्ये एकैषिका जंबवृक्षी । कुरण्ड

इति लोके । अन्ये त्रिवृदमेवमाहुः

अ. ५४-१४

ऐ

ऐलेयम्—एलवालुकम् । अ. ९-६०

अं

अंशुमती—शालिपर्णी ॥ अ. ६१-२१३

क

कदर—बिट्खदिरः ॥ अ. ३५-१३

कलायविदली—स्वनामख्याता लता ॥ अ.

४४-४४

कटुका—लताकस्तुरी ॥ अ. २२-१७५

कटुक—मरिचम् । अ. २२-१२७

कचोरकः—गंधशठी ॥ अ. २२-१७५

कच्छुरा—शूकशिम्बा दुरालभा वा ॥ अ.

२२-१७४

कण्टाकुः—वाद्रु (?) स्वनामख्याता लता ॥ अ.

५१-५

कपोतवंका—कटभीसदृशपत्रो विटपो मध्य-

देशे प्रसिद्धः ॥ अ. ३४-७

कटंकटि—दारहरिद्रा । अ. ५८-१०५

कम्बुक—पत्र ॥ अ. ७-२

कर्कारुः—कूष्माण्डमेदः अ. ५६-१२

(२) तिक्ततुम्बी कुम्भाण्डभेदः वा ॥

अ. ४१-६

(३) कुम्भाण्डभेदः जोताल इति लोके ।

अ. ३२-२४

कत्तृणम्-गंधतृणम् ॥ अ. ३१-२४

कटंभरा-(१) प्रसारणी वृक्षिकपत्रिका वा
तस्याः अंधिमूलम् ॥ अ. २२-१७५

(२) कटभी भद्राली वा ॥ अ. २०-२६

कटभी-तद्रवडिः (गिरिकर्णी) अ. २०-६

कलशी-पृश्निपर्णी ॥ अ. १-८९

काकनासा—काउ आटोटिका बंगलताफलम्
जैजटस्तु काकनासा वासा फल-
वदिति अ. १०-३२

काकादनी—वायसतिन्दुकः अहिंसा इति
अन्ये ॥ अ. ४१-३१

कायस्था—सिन्दुवारः सूक्ष्मैला वा ॥ अ.
२०-२५

काञ्चन—जलजः विटपः चीरितपत्रः । अ-
न्ये कञ्चक इति पठन्ति । क-
ञ्चको मध्यलेखानिचितः चुञ्चू-
कसदृशपत्रः ईषद्रक्तमूलः कचक
इति मालवदेशे प्रसिद्धः । अ.
३४-७

कारबी—कृष्णजीरकम् ॥ अ. २५-२४
अ. ११-६
अ. १-१५५

कामाची—काकमाची ॥ अ. ५४-१७

कालकमुक्कः—कृष्णपुष्पा घण्टापाटली ॥
अ. ५-१११

काकणन्ती—गुल्जा अ. ४१-३१

कार्पास—पर्कट । अ. ३-३८

कासमर्द—शोभाजन, मूलक । अ. १२-१६

कालीयकं—मलेन्द्री ॥ अ. १९-७

काशः—चामरपुष्पः । अ. ३४-१

काला—(१) कडावकडो मंजिष्ठा वा ॥ अ.
४१-३१

(२) वडहिंसा । अ. ५४-१४

कालानुसारिवा—तगरपादिका ॥ अ. ३३-१४

किणिही—कटभी ॥ अ. ६०-११

कुटज—बृहत्फलशुक्लकुसुमस्निग्धपत्रस्य
पुंनामधेयस्य कुटजस्य । अ. ३-३७

कुठारः—कुन्दाहिच्छिनः ॥ अ. ४५-२१

कुटभटः—तगरः । अ. ५७-७४

कुलिक—स्वल्पहिंसा । अ. ६८-८

कुन्दु—कुन्दुरुः । अ. २२-१७४

कुश—ह्रस्वदर्भः ॥ अ. ३४-१

कुस्तुम्बुरु—धान्यकम् ॥ अ. ५-६१

अ. १-१२४

कुण्डली—गुडूची ॥ अ. ५९-६

कुम्भा—त्रिवृत् ॥ अ. ३०-३३

कुरण्टिका—(१) श्रीहस्तिनी । अ. ३४-१
कृष्णसूक्ष्मफला शिखालिका इति
लोके ॥

(२) शिरिवालिकामेदो लोहित-
पुष्पः अ. ३४-१२

कुम्भीकः—(१) कुम्भाण्डः दाडिमसमान-
फलः ॥ अ. ४७-१६

(२) पान्ही ॥ अ. ३५-४५
कुलकं—पटोलपत्रम् ॥ अ. १-४५

हस्तिवेचना—घोषिका कोशातकी ॥ अ.

७३—१०

कृष्णागंधा—(१) शोभांजनः ॥ अ. ५१-२५

(२) शोभांजनकः शमीत्यपरे ॥

४१-२७

केशी—भूतकेशी ॥ अ. २०-२४

केन्दुकम्—स्वनामप्रसिद्धम् ॥ अ. ३६-९

कोला—चवी ॥ अ. २७-२०

कौन्ती—रेणुकम् ॥ अ. २२-१७५

अ. १-२५५

अ. २२-७९

कंचटं—कलौकलं च वा शाकम् (?)

अ. ३-२५

कंपिलकं—गुडरोचनिका ॥ अ. १-१७९

ग

गजचर्मटम्—गोरक्षकर्कटी ॥ अ. ३०-२६

गवाक्षी—(१) श्वेतापराजिता । गोरक्षकर्कटी

वा ॥ अ. ८-१४

(२) गोरक्षकर्कटो तस्याः मूलमेव

सर्वत्र न तु गवाक्षी श्वेतापराजिता

कापि टीकाकारैः अव्याख्यातत्वात्

अ. ५-६८

गण्डीर—समठः स तु स्थलजो ग्राह्य रती-

क्षणात्वात् ॥ अ. २४-१३

गण्डीरिका—मंजिष्ठा समंगा वा ॥ अ.

५१-११७

गणधूर्क—(१) गोरक्षतण्डुल ॥ अ. २२
-१०५

(२) घुलुञ्चः ॥ अ. १५-१६

गवेधुः—घुलुवः ॥ अ. ५६-३३

ग्रन्थिकम्—(१) ग्रन्थिपर्णी ॥ अ. २२-१७४

(२) पिप्पलीमूलम् ॥ अ. २२-१५४

गुच्छकः—उच्चडुञ्चः (?) गुन्द्रा इति डल्लणः

अ. ३४-७

गुहा—पृश्निपर्णी, स्नुहा वा ॥ अ. ११-
२४६

गुन्द्रा—(१) घुलुञ्चः पट्टेरकमेदः गावर इति
लोके ॥ अ. ३४-१

(२) पट्टेरकमेदः घुलुञ्चः ॥ अ.
५४-७

गोजी—(१) दार्वापत्रिका शाखोटक इत्यन्ये
॥ अ. ४१-३६

(२) गोजीन्हा, शाखोटक इति
अन्ये ॥ अ. ४१-२७

(३) शाखोटकः ॥ अ. ५-११७

गंधरसः—बोलः ॥ अ. २२-७९

-घ-

घनसारः—कर्पूरम् ॥ अ. २२-१७४

घोषवती—शतपुष्पेति वृन्दस्य व्याख्या ॥

अ. २२-६८

घोण्टा—स्वल्पकोलिः एलावणिका इति
अन्ये ॥ अ. ४७-५

-च-

चपला—(१) चवी, हस्तिपिप्पलीत्यन्ये ॥
अ. २७-२५

(२) पिप्पली ॥ अ. २७-१९

चण्डा—चोरपुष्पिका ॥ अ. १२-१०

चोरपुष्पी ॥ अ. २२-७९;

अ. ३९-४

चाम्पेयं—चम्पक कलिका ॥ अ. २२-१७५

चिरबिल्वः—(१) करंजः ॥ अ. ३०-३७

अ. १-४

(२) वृद्धकरंजः, चिरिहिलि इति

लोके ॥ अ. ४४-२१

चिल्ली—चिल्लाशकम् गोडवास्तुकम् ॥ अ.

६१-११५

चित्रफला—गोडुम्बी गोदुग्धिका इन्द्रवारुणी

पर्यायाः ॥ अ. ३३-१९

चुक्रिका—अम्ललोणिका ॥ चुक्रिका कुवावि ॥

अ. १६-२०

चैलं—सिहलकम् ॥ अ. १०-७३

चोधं—गुडत्वक् ॥ अ. २२-१७५

चोरटी—कूवादु ब्रसिका वा ॥ अ. २०-२४

चोरकः—चण्डा ॥ अ. २०-२४

चोरकम्—चोरपुष्पो ॥ अ. १२-१३

छ.

छत्रा—अजाजी मधूलिका वा ॥ अ. २०-२५

छत्रातिच्छत्रा—द्रोणपुष्पीद्वयम् ॥ अ. २०-२९

छिन्नोद्भवा—गुडूची ॥ अ. १-२०७

ज

जया—जयन्ती, अरुणिका ॥ अ. ३५-३

जयन्ती ॥ अ. २०-२४

जपापुष्पं—दूहल इति ॥ अ. ५७-९१

जटिका—मांसी, शतावरी वा ॥ अ. २०-२४

जल—पान्ही ॥ अ. ४१-७

जाती—घात्री । जातीरन्ध्र इह जाती

गृह्यते अ. जेमकवाच्छिखवा-

र्यत्वाच्च ॥ अ. १५-१७

जीमूतक—देवदाली ॥ अ. ७३-१९

जीवन्ती—(१) जीवन्ती शाकं कर्णाटदेशे

प्रसिद्धं डोडिका इति लोके

अ. ११-११५

(२) पटोलसदृशैः पत्रैः कन्दवती

पश्चिमदेशे प्रसिद्धैव लाटदेशे

तु स्थूलवल्ली लक्षणैश्च ॥

अ. ११-४७

(३) स्वनामख्याता वणिगद्रव्यम् ॥

अ. १०-३०

ज्योतिष्मती—कंकुमर्दनिका ॥ अ. ४८-१६

त.

तगरं—तगरपादिका तदभावे क्षैयली चोपडः

पिण्डतगरमित्यन्ये ॥ अ. २२-९६

ताम्रवल्ली—रामतरुणी मंजिष्ठा वा अ. ६५-१

तालपत्री—तालमूली ॥ अ. ४१-२७

तामलकी—तालमूली स्वनामख्याता ॥ अ.

५-९४

तिक्तालता—कस्तूरीका ॥ अ. १०-७४

तिल्वकः—शावरोलोघ्नः ॥ अ. २८-४

तिन्दुकः—केयुरिति लोके ॥ अ. ३५-१४

तिनिशः—नुकः ॥ अ. ४३-११

अच्छकः ॥ अ. ३५-८

तित्तिडी—शैलजं तित्तिडीकम् अ. ३०-१

तित्तिडीकम्—महार्द्रकम् ॥ अ. १३-४

तिरीटं—पट्टिकालोघ्नम् ॥ अ. १-१०९

त्रिहृत्—अरुणः ॥ अ. ९-४

त्रिहृत्—कण्टकारी दुरालभा गोक्षुरका ॥

अ. १-१६३

त्रिहृत्—गोक्षुरकः ॥ अ. २६-३६

तुरुष्कम्—सिहलकम् ॥ अ. २२-८०

तुम्बुरु—स्वनामख्यातम् ॥ अ. १२-१०

तीक्ष्णगंधा—ज्योतिष्मती फलं मूलं च ॥

अ. ५७-६६

तेजिनी—चविका मूर्वा वा ॥ अ. ५८-१०

तेजोन्हा—वचा । अ. ५८-६९

तेजवती—(१) चविका मूर्वा वा ॥ अ.

५८-२२

(२) ज्योतिष्मती ॥ अ. ५१-९९

(३) चवी ज्योतिष्मती च ॥

अ. ४८-१

(४) चवी ॥ यत्र पुनः चवी तेजो-

वती चास्ति तत्र परं तेजोवती

ज्योतिष्मती गृह्यते ॥

अ. ५-७८

तैलम्—सिहलकम् ॥ अ. २२-१७५

द.

दहं—पत्रकम् ॥ अ. २२-७९

द्वन्ती—चौरिपत्रा वन्ती ॥ अ. २८-३

दीप्यकम्—यवन्निकम् ॥

अ. ५२-४

अ. ११-५०

अ. ३५-२७

दुर्गन्धिः—दुरालभा अ. २-४७

घ

घवः—पर्वतोद्भवः अ. ३५-७

घनिकं—घान्यम् ॥ अ. १-१७३

घामार्गवः—पीतघोषो राजकोशातकी ॥

अ. ७३-१०

घावनी—कण्टकारीका ॥ अ. १०-६९

अ. ३२-१२

घ्यामम्—गंधतृणम् ॥ अ. २२-१७५

घ्यामकम्—गंधतृणम् ॥ अ. ३९-२७

न.

नल—दूर्वाकाराङ्कुरान्तः सुषिरः स्वनाम्ना

ख्यातः अ. ३४-१

नलिका—स्वनामख्याता । अ. १०-७४

नलदं—सांसी ॥ अ. २२-७९

नक्तमाल—बृहत्करजः । अ. ३४-१

नतं—तगरपादिका, तदभावे सर्वत्र शोयली-

छोडः इति लोके ॥ अ. १-२५१

नागदन्ती—दन्तीमेदः ॥ अ. ४८-५

नागबला—गोरक्षतण्डुला ॥ अ. ५-७

नाकुलीद्वयम्—रास्नाद्वयं सर्पगन्धाद्वयमन्ये ।

अ. २०-२६

नागाङ्क—नागकेसरचूर्णम् । अ. ५५-१२

नादेयी—भूमिजम्बुः । अ. ३०-१२

निष्पावः—श्वेतशिखिः ॥ अ. ४१-३८

निकुम्भ—दन्ती ॥ अ. ४७-३

नीली—नीलीवुहा (?) स्वनामप्रसिद्धा

इति चक्रः ॥ अ. १-१७९

नीलिनी—लता नेलीति ख्याता तदभावे
शरपुंसासदृशबिटपा ग्राह्या ॥

अ. १७-८५

नीचुलः—हिजलफलम् ॥ अ. २१-२०

(१) हिजलः जलवेतसः ॥ अ. ५८-१९

ष

पत्राङ्गम्—स्तचंदनम् ॥ अ. ५८-१५

पत्तङ्गम्—रक्तचंदनम् ॥ अ. ५८-५५

पक्खसः—शठी अ. ३९-२६

पत्तुरः—(१) शालिष शिरिवालिका इति ॥

अ. ३४-१२

(२) शालिम् (?) ॥ अ. ७-२

पथ्या—गुडूची अ. २३-१६

पवैतमेद—पाषाणमेदः ॥ अ. ३२-१९

पयस्या—क्षीरकाकोली । जैज्जटाचार्यस्तु

अर्कपुष्पामाहुः ॥ अ. ४३-५

पलाशा—शठी ॥ अ. ३१-२४

पष्मा—(१) पक्वचारिणी ॥ अ. ३५-२

(२) अवस्फोटी अ. ५५-८

प्लवं—केवर्तगुल्फः ॥ अ. ३९-२६ ॥

अ. ५८-४९

प्रसारिणी—भद्राली ॥ अ. २२-९३

यन्त्रिशती ॥ अ. २२-१५३

प्रत्यंगिरा—कण्टकशिरीषः अ. ६८-१

प्रत्यक्पुष्पी—अपामार्गः ॥ अ. ४७-२

पारसीय यवानी—पारसदेशसमुद्रवा य-

मानो ॥ अ. ७-१

पारिभद्रः—(२) पर्वतनिम्बः । अ. ३३-२

अन्ये पारिभद्रशब्देन कण्टकीवृक्षं
रक्तकुसुमं फलभद्रसंज्ञं वदन्ति ॥

(२) कम्बुक ॥ अ. ७-२

पारिजातः—पारिभद्रः ॥ अ. ३५-३

पिण्डारकतरुः—स्वनाम प्रसिद्धः ॥ अ.

४२-४

पीलुः—उत्तरापथिकः तरुः ॥ अ. ६१-२३

पीतिका—हरिद्रा ॥ अ. ५८-१०

पीलुनी—मूर्वा ॥ अ. २८-७

(द्वि) पुनर्नवम्—शुक्लोहितनालमेदेन ॥

अ. ८-२१

पुरा—स्वनामख्यातं वणिग् द्रव्यम् ॥

अ. १०-७३

पूतना—हरीतकी ॥ अ. २०-२४

पूरकम्—दीप्तिपूरकम् ॥ अ. १८-१६

पूतीक—(१) करंजः । अ. ३५-६

(२) चिरबिल्वः ॥ अ. ३४-१

(३) लदाकः (?) ॥ अ. ३०-२६

(३) लाटकंरंजः अ. २२-१०४

पूतिः—(१) पुत्तिकः स च लाटकः तस्य-

मूलम् फलं वा ॥ अ. ५६-६

(२) खटासिका ॥ अ. २२-७९

अ. १०-७३

पूतिकंरंजः—चिरबिल्वः इत्यपरे ॥ अ.

४१-११

पूगम्—(१) गदारुनेली ॥ अ. २२-१७५

(२) गूवाकफलम् ॥ अ. ५८-९९

पूगः—पर्कटिः ॥ अ. ३५-१३

पृथ्वीका—कृष्णजोरकम् नतु सूक्ष्मैला टी-
काकृद्धिः व्याख्यातत्वात् ॥ अ.

९-२५

प्रोटिका—शफरी पाठीनामाख्यातो वा
विटपः ॥ अ. ४५-२७

पौष्करमूलं—तद्विटपशाखाश्च कुष्ठमिति ज्ञे-
यम् ॥ अ. ३०-३३

पंचांगुलः—एरण्डः अ. ९८-३८

फ

फल्गुः—काकादुर्गतिः ॥ अ. ९-१४

फणिज्जकः—पर्णासमेदः डल्लणस्तु फणि-
ज्जकः तीक्ष्णगंधःस्वनाम्नैवप्रसिद्धः
इत्याह ॥ अन्ये निर्गुण्डीमाहुः ॥
अ. ६१-२३

फलिनी—प्रियंगुः ॥ अ. ५१-४ । अ.
१९-७

फल्ली—ब्राह्मणयष्टि ॥ अ. १२-९६

ब

बला—(१) समंगा म्विरिहिटिक इति लोके ॥
अ. २२-९४

(२) पीतपुष्पा ॥ अतिबला अतपुष्पा ॥
नागबला गोरक्ष तण्डुला ॥ अ.
२२-४.

बहुपत्री—शतावरी ॥ अ. १०-७७

बर्हिष्टम्—बालकम् ॥ अ. ६१-२३

बिल्व—चूत ॥ अ. ३-३०

बिसं—मृणालान्निर्गतः प्रतानः ॥

अ. २२-११५

बिम्बी—डिम्बिका ॥ अ. ४१-५१

बिम्बोष्टोपमफलिका बिम्बीरिति
लोके । टिंडुरिकेति प्रसिद्धेति

डल्लणः ॥ अ. ३४-१

बृहतीद्वयम्—एका चणकफला द्वितीया स्थू-
लफला ॥ अ. ३०-५७.

बोलः—गंधरसः अ. ७०-११

भ.

भल्लकः—श्योनाकः तिन्दुकः इति लोके ॥
अ. ३४-१

भण्टाकी—कण्टकारी ॥ अ. ३९-१६

भृंगराज—भृंगवत् रजति कृष्णीकरोति वा
भृंगराजः अ. ५७-७०

भूकदम्बः—अलम्बुषः ॥ अ. ९८-३८

म.

महापिचुमन्दः—पर्वतनिम्बः । निम्बसदृश
बृहत्पत्रो वृक्षो बकायनीति लोके ।
ग्रामनिम्ब एव पर्वतभवत्वेन पर्वत-
निम्ब उच्यते इत्याहुरन्ये ॥ अ.
५-४५.

मयूरकः—अपामार्गः । अ. ३७-३६

मर्कटी—शूकशिम्बा ॥ अ. २०-२४

मधुशिग्रु—रक्तशिग्रुः ॥ अ. ३४-१

मदनः—सिद्धलकः अ. ४४-४०

महापुरुषदन्ता—अपराजिता क्रान्ता शता-
वरी वा ॥ अ. २०-२६

मातुलंगी—मधुकर्कटी ॥ अ. २२-५२

मधुकर्कटीमाहुः ॥ अ. ६-६०

माचीकं—देवदारु ॥ अ. ६१-१५

माणकम्—भाष्टकम् ॥ अ. ३८-६

मिश्रिः—मधुरिका ॥ अ. ६६-९

शतपुष्पा न तु मधुरिका संप्रदायात्

॥ अ. ५१-९९

मुरंगी—रक्तशोभांजनकः ॥ अ. ५९-३

मुण्डितिका—मुण्डिनी ॥ अ. ९-१५

मुंजातम्—औत्तरापथिकः कन्दः तदभावे

तालमस्तकम् ॥ अ. २१-२१

मुंजातफलम्—,, ,, अ. ७०-२३

मूर्वा—स्वनामख्याता तदभावे जिल्लमूलम्

॥ अ. १-१०८

मेषशृंगी—स्वनामप्रसिद्धा मढासिंगीति लोके ।

मेषशृंगी कर्कटशृंगी इति ढलणः ॥

अ. ३४-१

मोरटः—(१) अंकोलपुष्पः मोरट इति लोके ।

हस्तिकर्ण पलाश इत्यन्ये मूर्वा

वा ॥ अ. ३४-१

(२) इक्षुमूलम् अ. ३४-११

य

यासः—दुरालभा । अ. १-१५५

योजनवल्ली—मंजिष्ठा ॥ अ. ७०-३१

र.

रसोनः—पिप्पली ॥ अ. १-२३१

रूपिका—श्वेतार्कः । अ. ४२-३

रेणुः—रेणुकम् ॥ अ. १०-७४

रोहिषं—भूतिकं गंधतृणाव्हयम् ॥ अ. २१-२०

रोहितक—रोहिडः ॥ अ. ३५-१५

ल.

लता—(१) प्रियंगुः अ. ४४-५५

(२) दुर्वा मंजिष्ठा वा ॥ अ. ६५-२

लजा—वराहक्रान्ता समंगा वा ॥

अ. ९८-१०१

वराहक्रान्ता ॥ अ. ४-२६

लवणा—ज्योतिष्मतीत्येके ॥ अ. ३०-३२

लामञ्जकम्—उशीरम् ॥ अ. ३६-१७

लाङ्गली—लाङ्गलकी ॥ अ. २३-२०

लोहितयष्टिका—मंजिष्ठा ॥ अ. १-२६३

व.

वनिता—प्रियंगुः अ. १०-७३

वरुणः—तिक्तसारः शाकद्रुमः वरुणः इति

लोके ॥ अ. ३४-१

वयःस्था—गुडूची ब्राह्मी वा ॥ अ. २७-२१

वज्राख्य—द्वितीयः स्नुही सेहुण्डः ॥

अ. ५१-१०८

वन्यम्—कैवर्तमुस्तकम् ॥ अ. ५२-१०

वर्षाभूः—रक्तपुनर्नवा ॥ अ. ३०-५७

पुनर्नवा ॥ अ. २९-७

वसुकः—(१) वकः वकपुष्पः इति लोके ।

अन्ये तु वसुकः अर्कः ॥ अ. ३४-१

(२) वसुहृदकः । वसुको बुको वक-

पुष्प इति लोके इति ढलणः ॥

अ. ३४-१

वशिरः—(१) मर्कटपिप्पली तृणजातिः अ-

पामार्ग इति प्रसिद्धः सूर्यावर्तो

वा ॥ अ. ३४-१

(२) मर्कटसंज्ञस्तृणविशेषः सूर्या-

वर्तमेद इत्यन्ये ॥ अ. ३४-६

(३) सूर्यावर्तः अपामार्गः इत्येके ।

अ. ३४-१

वज्रवल्ली—अस्थिसंहारः ॥ अ. ५८-९७

वायं—कुष्ठम् ॥ अ. १०-७२

वाटयाभिधानं—पुष्करम् ॥ अ. ३०-३३

वाजिकर्णः—सालभेदो गर्दभाण्डो वा ॥ अ.

५८-९७

वातघ्नानि—भद्रदार्वादिनि ॥ अन्ये तु वातघ्नः

सौभांजनकः अपरे तु वातघ्नमूल-

कल्कः इत्यत्र वातघ्नस्थाने मुरंगी

इति पठन्ति ॥ मुरंगी शोभांजनकः

अ ४३-२

विशाला—गोरक्षकर्कटी ॥ अ. ३३-१५

अ. १-१८८

विशल्या—दन्ती काष्ठपाटला वा ॥ अ.

६८-१३

विकंकतः—वयंकिलिरिति ख्यातः ॥ अ.

४१-३१

विजया—हरीतकी ॥ अ. ३०-३३

विकसा—मंजिष्ठा । अ. २२-८०

वीरा—क्षीरकाकोली पृश्निपर्णी वा । अ.

२०-२४ अ. ४-२९.

वृक्षाम्लम्—महार्द्रकम् ॥ अ. ५७-२५.

अ. ६-३४.

वृक्षकाली—वृक्षोपत्री ॥ अ. २०-२६

विच्छावती ॥ अ. ८-२२.

वृक्षीवः—श्वेतपुनर्नवा ॥ अ. ३०-५७

वृक्षादनी—(१) वन्दाकः वृक्षफलं पुकेत्यपरे

॥ अ. ६५-२.

(२) वन्दाकः, वृक्षफलं पुकेत्यपरे ॥

अ. ५१-६४.

(३) वन्दाकः वाटु इति लोके वृ-

क्षकलिम्बुक इत्यपरे ॥ अ. ३४-१

(४) वन्दाकः अ. ३४-७

वैदेही—पिप्पली ॥ अ. ६१-२२९

स.

सरला—सरलकाष्ठम् । अ. २२-१७४

सरलकाष्ठं, त्रिवृत इत्यन्त्रे ॥ अ.

४४-७.

समंगा—अंजलिफारिका । वाराहक्रान्तामपरे

अ. १-१०७.

सप्तताला—तालमूली ॥ अ. ५१-१०

सतीनः—(१) अल्पः वर्तुलः कलायः ॥

अ. ४६-५

(२) वर्तुलः महान्कलायः ॥ अ.

९-३.

सहा—माषपर्णी ॥ अ. ६६-१.

अ. २२-११६.

सप्तदलः—सरघवीति नाम्ना आख्यातम् गंध-

द्रव्यम् ॥ अ. ७०-३१.

सहचरः—नीलशिण्टी ॥ अ. २२-१०५

समन्वितकारः—सहकारः ॥ अ. ५७-७१

सर्पगन्धा—सर्पच्छत्रिका ॥ अ. २०-२६

सहदेवा—दण्डोत्पलभेदः ॥ अ. २६-३१

सप्तला—चर्मकषा इत्यन्ये ॥ अ. २८-४

सप्तलाशंखिन्यौ—नीलश्वेतबुद्धे ॥ अ. २८-४

सरणी—भद्राली ॥ अ. २२-१२७.

स्थलपद्मम्—माणकम् ॥ अ. ३९-१४.

सातला—चर्मकषा नीलबुन्हा वा ॥ अ. ३७

सारिका—अनन्तमूलम् ॥ अ. १-२०.

स्यावह—नवनीतलोदिः अ. ५१-२४

सिंहि—पृश्निपर्णी ॥ अ. ६१-४.

सिंहपुच्छी—कहराशिहुच्छकम् । अथवा

सिंहपुच्छी शृगालविना पृश्निपर्णी

भेदः ॥ अ. ३६-३१.

स्थिरा—शालपर्णी ॥ अ. २०-२६.

अ. १-३५६.

सुषणा—जाती ॥ अ. ४५-१५.

सुरसः—(१) सिन्दुवारः ॥ अ. ६८-१०.

(२) पर्णासभेदः ॥ अ. ६१-२३

(३) पन्नासः । अ. ५६-६.

अ. १२-१३.

(४) पर्णासः ॥ अ. ४२-२५.

सुरसा—निर्गुण्डी ॥ अ. ६५-१२.

निर्गुण्डी पन्नासो वा ॥

अ. ५०-१६.

सुषवी—कारवेल्लकः ॥ अ. ४४-३६

कारवपत्रकम् ॥ अ. ५६-३

सुरभिः—शल्लकीवेष्टकं मुरेतिल्यातं रास्ना

वा ॥ अ. ५८-१०५.

सुनिषण्णक—चतुष्पत्रा, अन्ये शिखिलि-

कामाहुः ॥ अ. ६१-११५

सूकरी—वाराहिकन्दः तदभावे चर्मकारा-

लुकम् ॥ अ. २०-२५.

सोम—कट्फलं इति मदाधरः ॥

अ. ४७-२१.

सोमवल्कः—कट्फलम् ॥ अ. ३५-२७.

सौगन्धिका—अनन्तमूलम्, उत्पन्नसारिका ।

अ. ४७-१७.

स्थौण्यम्—प्रश्निपर्णम् । अ. ५१-१०.

अ. २२-७९.

न.

शणः—परिपाके सस्वनफलः अ. ४४-१७

शतपर्वा—वंशः । अ. ३४-३४.

शल्यकम्—मदनफलम् ॥ अ. ३५-७

शकटी—स्वनामख्याता ॥ ५६-५.

श्रवणाह्वया—मुण्डितिका ॥ अ. ६०-३

शस्त्रदः—सप्तपर्णः । अ. ३९-३.

शाल्मली—शिवली (सावरी) मूलम् ।

अ. १-११६.

शाकः—(१) कर्कशमसृणपृष्ठोदरपत्रो वृक्षः ।

अ. ३४-७.

(२) महातरुजस्तुरः कर्कशपत्रः ।

स्वर्मसृण पत्रो महातरुः श्री-

पर्णः इति लोके इति डल्लणः ॥

अ. ४१-३६.

शालः—शंकुः । अ. १०-१८.

शार्ङ्गेष्टा—शुंजा काकजंघा वा ॥ अ. ३७-५०

श्यामा—(१) वृद्धदारकम् ॥ अ. २२-४८

(२) श्याममूला न तु श्यामा वृद्ध-

दारकः श्यामलता वा ॥

अ. ९-४

श्राविणी—मुण्डितिका देशान्तरीफलं वा ॥

अ. ११-२६.

शितमारकः शालिचः ॥ अ. ३२-१०

शीतलि—स्वनामख्याता ॥ अ. ३४-२९

श्रीः—कायकोटिः अ. २२-८०.

श्रीवासः—नवनीतखोटः॥ अ. २२-७९.

श्रीवेष्टकः—कुन्दुरुः ॥ अ. ४४-४०.

नवनीतखोटिः ॥ अ. ३९-२७.

श्रीफलः—बिल्वः । अ. १५-१५.

श्रीपुष्पः—पुण्डरीकं नवनीतखोटिर्वा ॥

अ. ५८-१०५

शुभा—वंशरोचना ॥ अ. ९-६०.

शुकतरुः—शिरीषः । अ. ५५-८.

श्रेयसी—(१) हस्तिपिप्पली ॥ अ. २१-२०.

(२) बातेतु रास्ना ॥ अ. ६-३४.

शेता—कटभी २५५५५५५५ वा ॥

अ. ५८-५७. अ. २८-४.

वचा वा ॥ अ. २०-६

बहुप्रन्थिः—पिप्पलीमूलम् ॥ अ. ३७-३९.

ह.

हस्तिकर्णः—पलाशः । अ. ६९-१५.

हरेणुका—रेणुकम् ॥ अ. १-९०.

हस्तिपिप्पली—चवो जातूकर्णे संभवात् ।

चवीफलस्य हस्तिपिप्पलीपर्यायो

दृश्यते ॥ अ. ४-२७.

हिलमोचा—हिलमोचीख्याता । अ. ५६-२

हिंसा—(१) कलावकटुः । अ. ५५-१२.

(२) कालीयकडः अ. ४१-२७

हेमक्षीरी—सुवर्णक्षीरी तदभावे कुष्टम् ॥

अ. २८-८

क्ष.

क्षवः छिकाकारस्तरुः । हांछिकेति प्रसिद्धः

॥ अ. २८-१८

क्षुरकः—कोकिलाक्षः अ. ७०-१४.



सिद्धमन्त्र निरुक्तः

-अ-

अक्षोट—(१) कर्पराल ।

(२) मदन फलभं मध्योन्नतरेखम् ।

अम्लिका—“अम्लिका स्वल्पविटपा

सुकुमाराल्पनाडिका । प्रायेण कामरू-

पादौ तत्कन्दधार्शसे हितः’ इति

बाष्पचन्द्रोक्तः ॥

अर्कवल्ली—आदित्य भक्ता ।

अर्गट—आर्तगल ।

अद्रिकर्णी—सूर्यिका ।

अरिमेदः—अहिमारः ।

अवाशिरः—सूर्यावर्तः, तस्याःफलम् गज-

पिप्पल्याकारः फलावशेष इति अन्ये ॥

विवृक्षः—मेषाशृङ्गी ॥

अस्थिशृङ्खला—वज्रप्रोक्ता ।

अश्मन्तः—अम्बोटजः ।

अश्वकर्णः—सस्यसंवरः ‘एन’ इति प्रसिद्धः ॥

अश्वच्छन्दा—अश्वगन्धा ॥

आ

आघाटः—अपामार्गः ।

आम्रवटम्—आम्रवाटम् ।

आरग्वधः—कार्तिकेयपुरे प्रसिद्धम्, तच्चतु

र्विधम् । आरुक् वीरसेनं च वीर वीरा-

रुक् तथा । विष्णुभक्तिसिद्धिविशेषण तच्च-

तुर्विधमारुक् ॥

आलुकानि—पिण्डालुकमध्यालुकहस्त्यालुक-

काष्ठालुकरतालुकादीनि ।

उ

उदालः—वनकोद्रवः ॥

उदुम्बरः—कृमिफलः ।

उक्तटः—लोहितशगलबीजम् ।

(कुषाम्य)

उत्तमारणी—करम्भा ॥

उरुमाणम्—वरुण ॥

उशीरम्—वीरगकम् ॥

ए

एरण्डः—पंचाङ्गुलः ।

एकैषिका—पाठा ॥

एर्वारु—ककटीफलम् ॥

एलवालुकम्—एलेबम् ॥

एलानम्—पैरावतम् ॥

ऐ

ऐरावती—गोवावती ॥

क

कर्कारु—लघुकूष्माण्डम्, लघुकर्णिका मित्येके ।

दीर्घालावुकं फलविशेष इत्यन्ये ॥

कर्चूरः—शटी ॥

कर्णिकारिका—कर्णिकाद्रुमः ॥

कटभी—किणिही ॥

कसेरुकम्—कृष्णः सूक्ष्मो वर्तुलो लोमशः

कन्दः ॥

कण्टाली—कण्टकारिका ॥

कर्मदी—क्षीरफलम् ॥

कङ्कुमिका—ज्योतिष्मती ॥

कल्पकः—गन्धकचूरः ॥

कङ्गोलम्—कटुकफलम् ॥

कतृणम्—ध्यामम् ॥

कठिलकः—पुनर्नवामेदः ॥

कलम्बुः—नालकः । कलम्बु नाडीका-
तयोः लक्षणम्— “ कलम्बुः
नालिकः स्वादुः सुशिरो बहुतोयजः ।
तद्मेदो नालिका श्लक्ष्णा ज्ञेया सान्या
कलम्बुका इति ॥

कलम्बुकाकञ्चुटकौ—जलशाक विशेषौ ॥

करञ्जी—उत्तन्दकी ॥

करंजः—नक्तमालः ।

करान्मलम्—करमर्दम् ।

कङ्कता—अतिबला

कलायः—वर्तुलो शिम्बिधान्यम् ।

कञ्चुरा—कांसुली फणिहा ।

करुणः—छगलाख्यः ।

काककुष्ठम्—कडकुष्ठम् ॥

काकतुण्डी—काकनासा ॥

काञ्चन—कोविदारः ।

कालाञ्जनी—नोली ॥

कामाता—काकमात्री ॥

काशः—काशेक्षुः ॥

काष्ठपाटला—पुष्पहीना पाटला ॥

काष्ठेक्षुः—अतिकठिनश्कोः मेदः ॥

किणिही—शिरोषपत्रा ॥

किङ्किरातः—किङ्किराङ्गः ॥

कुक्कुटी—कुक्कुटाण्डनिभैः कंदैः किञ्चित्

कटुकपिच्छिलैः । स्निग्धैः मरकत-

च्छाद्यैः खर्जुरीसदृशच्छदैः । इति अ-
ष्टाङ्गसंग्रहे उक्ता ॥

कुङ्कुमम्—बाल्हिकम् ॥

कुचैला—पाठाभेदः ॥

कुठिञ्जरः—कुजरः ॥

कुत्सिताम्बः—कदम्बः ॥

कुन्तली—चुञ्चुसदृशी दीर्घपत्रः शाकवि-
शेषः । चिरपोटीत्येके । सूक्ष्मतिल-
जातिरित्यपरे ॥

कुन्दः—माध्यः ॥

कुन्दुरुः—शल्लकी खपुरः ॥

कुबेरः—नन्दोवृक्षः ॥

कुरंगलेण्डिकम्—कर्कटम् ॥

कुरुण्टिका—शितिवारः ॥

कुरुविन्दः—व्रीहигुरुः ॥

कुलेवरः—छत्राकभेदः ॥

कूर्चपर्णी—मिटवल्ली ॥

केवुकम्—पेचुका ।

केदूलम्—स्वल्पविटपं कन्दे तत्स्वादुशी-
तलम् । कोविदेन तु लोकेन केदूठ
इति भण्यते ।

जलोदुम्बरिकेत्येके ॥

कोलानि—बदराणि । बहुवचनं बृहत्तद्
स्वमध्यानां फलानां ग्रहणार्थम् ॥

कोविदारः—काञ्चनारः ॥

कोशाम्रः—लाक्षावृक्षफलम् ॥

क्रौचादनम्—थैबुलिका ॥

ग

गण्डदूर्वा—गण्डाली ॥

गजदुमो—छताम्रतः ।

गन्धा—पशुगन्धा ।

ग्रन्थिपर्णी—गंध द्रव्य विशेषः ।

गर्दभाण्डकः—छायावृक्षः ।

गर्मोटी—गर्मोटीका (कुधान्य)

गवेधुका—(१) वार्षिकी (कुधान्य)

(१) कपिला ॥

गिरिपादिका—काकाण्डोला ।

गुन्थः—वृत्ततृणः ।

गृञ्जनः—पलाण्डुमेदः । तथाच

बाष्पचन्द्रः—“गन्धाकृतिरसैस्तुल्यो

गृञ्जनस्तु पलाण्डुना । सूक्ष्मनालाप्र

पत्रत्वात् भिद्यतेऽसौ पलाण्डुतः ॥”

गोजिन्हा—द्विपत्रिका ॥

घ

घुणपादी—नर्तनकः । (कुधान्य)

च

चञ्चपर्णी—चञ्चसदृशपत्रा ।

चञ्चुः—नाडिकाकारपत्रः ॥

चर्मरंगो—आवर्तकी ॥

चाङ्गेरो—अम्लपत्रो ॥

चिर्मिटम्—डङ्गरम् ॥

चिंचा—चुक्रिका ।

चीड—सरलः ।

चीनाकः—दीर्घमण्डपवल्लीफलम् ॥

छ

छत्राकम्—कर्बुरकम् ॥

छागकर्णः—कुशरीरः ॥

ज

जतुकरो—चक्रवर्तिनी ॥

जाती—मालती ।

जीवन्तः—नक्तमालः ।

जीवन्ती—(१) जीवनो

(२) स्वर्णजीवन्ती ॥

जूर्णाव्हः—जवनालः (कुधान्य) ।

ज्योतिष्मती—कङ्गुणिका ॥

जंबू—महास्कंधा ॥

झ

झिटिः—पाण्डुकर्कशा (कुधान्य) ।

झुझुः—भुम्भूकः ।

ट

टङ्कः—मन्मथदावणः ।

टिण्डुकः—अरलुः ।

ढ

ढण्डणः—वृक्षधूमकः ।

त

तरणी—रामतरणी ।

तरूढकम्—कल्हारम् ।

तर्कारी—अग्निमन्थः ।

त्रपुसम्—बालकम् ॥

त्र्यक्षः—नारीकेलः ॥

ताम्बुली—नागवल्ली ।

तिन्दुः—वीरकाः ।

तिन्दुकः—वीरली ।

तिन्दिशम्—छोटकम् ।

तिरिगिच्छि—कण्टकरञ्जः ।

तिलकः—स्त्रीवीक्षणदोहवः ॥

तिलपर्णी—बर्बरकः ।

त्रिपुटः—छांकः ॥

त्रिवृत्—कुम्भः ॥

तुम्बी—अलाबुः ॥

तुम्बुरुः—तीक्ष्णत्वतः ।

तुलसी—देवदुन्दुभिः ॥

तुवरः—पत्रैस्तु बकुलाकारः कलायसदृशः

फलैः वृक्षस्तुवरको नाम पश्चिमार्णव

तीरजः । इत्युक्तः ॥

तूदम्—उत्तरापथजम् ॥

तूनी—नन्दीवृक्षः ॥

तेजोवती—तेजोव्हा ।

तोदनम्—राजप्रियं शीतफलम् रावणाम्लिके-
त्येके ॥

तोदपर्णी—तोयपर्णी ।

द

दमनः—पाण्डुराङ्गः ।

द्रवन्ती—शम्बरी ॥

दीनकी—आशीतकः

दुरालभा—यवासिका

देवगन्धा—भारामशीतला ॥

देवसर्षपः—गौरसर्षपः ।

द्रेक्का—महानिम्बः ॥

द्रोणपुष्पी—कुम्भी ॥

ध

धवः—शकटाक्षः ।

धनहरी—चण्डी ।

धातकी—धातुपुष्पी ।

धान्यकम्—कुस्तुम्बुरी ॥

धूकः—अरमल्लिका ॥

न

नलः—देवनलः ।

नलिका—कपोतचरणा ।

नदीमाषः—वानरिका ।

नन्दी—जलतुण्डिकेरी ॥

नन्दीकामुकः—प्राचीबलः ।

नन्दीमुखी—नोदुरिका नन्दीवक्त्रेति जे-

ज्जटः । निःशूकयवक इति बाष्पचन्द्रः ॥

निकोचकः—अंकोलः ॥

नीपः—राजकदम्बफलम् । 'नीपी बृहद्गृहस-

मीपभुवि प्रभूतो लाकप्रसिद्धतर राज-

कदम्बनामा । प्रांशुः मधूकतरुपत्रसमा-

नपत्रः स्वादुम्लपक्वकलः च सुगन्धि-

पुष्पः, ॥

नीलिका—कालाञ्जनी ।

नीवारा—वनब्रोहयः ।

नेपाली—नवमल्लिका ॥

प

पटोली—राजीफला ।

पत्तङ्गम्—पट्टरङ्गम् ।

पत्तूरः—लोहमारः ।

पनसः—कण्टकिफलः ।

परुषकः—धन्वनाकार हरितपत्रो अण्टाकृति-

र्भवेत् । परुषकोऽल्पास्थि ॥

पलाण्डुः—उल्ली ॥

पर्वपुष्पिका—नागदन्ती ।

पर्वणी—शाकविशेषः ।

प्रसारिणी—सुप्रसरा ।

प्रशातिका—एकरूपशुण्डिका ॥

पाठा—वृक्षतिका ।

पाटला—वसन्तदूती ।

पार्था—आदित्यभक्ता ।

पाल्व्या—वास्तुकसदृशी चीरित्रपत्रा शाक-
विशेषः । उपोदकाभेद इत्येके ॥

पारिभद्रः—कंटककिंशुकः ।

पारेवतम्—“पारेवतं मधुरमम्लमिति द्विधा
स्यात् । स्यात्सिन्दुकाकृतिफलं लघुपा-
ण्डुपुष्पम् । नीलच्छदाक्षिगदितं तु
परेवतारम्य तत्पुष्कराश्रमसमीपवने
प्रसिद्धम् ॥ इति ॥

प्राचीनामलकम्—पानायामलकम् ।

प्रियंगुः—गंधद्रव्यम् ।

पुंडरीयकः—प्रपुण्डरीकः ।

पाटलाभागः—पाटलपुष्पम्

पुस्तकशिम्बिका—पुस्तकाकारशिंबी ॥

फ

फलगु—काकोदुम्बरीकाफलम् । तद्वातले-
ष्योदासीनम् ।

ब

बकुल—मधदोहदः ।

बला—(१) वाट्यालकः ।

(१) नागबला ।

ब्रह्ममूर्तिः—प्रसिद्धा (कुषान्य)

ब्रह्मसुबर्चला—मण्डूकपर्णी ।

ब्रह्मसोमा—देवाग्निना ।

बाकुची—सोमबल्ली ।

बाणिका—हिंशुपत्री ॥

ब्राह्मी—नलमाण्डुकः ।

बिम्बी—तुण्डीकेरी ।

बिल्वः—मालुरः ॥

बिल्वपर्णी—शाकविशेषः ।

बृहती—सिंदी ।

भ

भव्यम्—कर्मरत्नम्

भार्गी—द्विजयष्टिः ।

भूर्जः—लेख्यपत्रः ।

भूस्तृणम्—मालातृणम् ।

म

मदनः—गालवृक्षः ।

मधुकर्कटो—मातुलंगजातिः ।

मरिचः—जम्बीरशाकं, तल्लक्षणम् ‘जंबो-
रगंधि हरितं यदम्लकटुकं रसे । शाकं
जम्बीरमित्युक्तं जम्भजं चोत्तसपथे-
इति ।

माणः—महापत्रो यथापूर्वमधः पत्रत्यागी क-
न्दविशेषः ॥

मात्रिका—मात्रिकम्

माधूली—मर्कटतृण इति जेज्जदः ।

स्वल्पो गोधूमः इति बाणचन्द्रः ॥

मार्षकम्—माढकम् ।

माषो—जलवास्तुक इत्यन्वे ॥

मिश्रेया—(१) शतपुष्पा भेदः ।

(२) मधुरिका ।

मुकुलकः—दन्ती ।

मुकुन्दो—मूलकन्दः । (कुषान्य)

मुञ्जः—शरः

मुञ्जातं—कन्दविशेषः ।

मुचकुन्दो—हिवचकुन्दः ।

मुण्डी—कुणहलः ।

मुश—गन्धकुटी ।

मुस्ता—गाङ्गेरी ।

मुसली—तालमूलिका ।

मुष्ककः—मोक्षः

मृगलेण्डम्—कर्कटम् ।

मृदुफलः—फरसुनामकः इत्युक्तः ॥

मूलकम्—हरिर्पणम् ।

मूर्वा—मधुरसा ।

मेदोगला—मृगदन्ती ।

मोटा—जयन्ती ।

मोदकी—गुडमंजरी ।

मांसरोहा—मांसरोहिणी ।

मांसी—जटिला ।

मंगल्यः—पाण्डुरः मसूरभेदः ।

मंजिष्ठा—योजनवल्ली ॥

य

यवतिक्ता—यवक्षेत्रजा तित्ता सप्ताष्टपत्रा ॥

यातुकी—केशपर्णी ।

यूथी—नीलपुष्पी ।

र

रास्ना—एलापर्णी

राजमाषाः—चवलः ।

रामठी—काण्डीरभेदः । यदाह

बाण्यचन्द्रः—‘हरितो द्विविधः प्रोक्तो

काण्डीरस्तत्त्वदर्शिभिः कटुकं कटदे-

शादौ भक्षयन्त्याममेवतु । द्वितीय-

स्तु द्रवोदभेदो रामठेति गीयते ।’

रिष्टः—रक्षाबीजः

रुण्यकफलम्—कारन्थफलम् ।

रेणुका—कान्ता ।

रोधः—तिल्वकः ।

रोहीतो—रोहितकः

ल

लकुचम्—क्षुद्रपनसम् ।

लज्जा—नमस्कारी ।

लताकस्तुरी—प्रसिद्धा ॥

लवङ्ग—चन्दनपुष्पः

लवली—‘घनस्निग्धहरिप्रान्त प्रपुत्राट

सदृक्च्छदा । सुगन्धिमूला लवली

पाण्डुकोमलवल्कला । इत्युक्ता ॥

लक्ष्मणा—रक्तविन्दुच्छदा ।

लाङ्गली—कलिहारी ।

लोणिका—घोलिका ।

व

वढी—पिप्पली ।

वनतिक्ता—तिक्तपटोली ।

वन्दा—कामवृक्षः ।

वरुणः—सेतुवृक्षः ॥

वत्सादनी—सुदर्शनी ॥

वरकः—वरहाटकः (कुधान्य)

वज्रकन्दः—सुरेन्द्रकन्दः

वाताम—मज्जमधुरस्निग्धं दीर्घम् ।

वाराहीकन्दः—क्षीरान्विता मूलकतुल्यकन्दा

सप्ताष्टपत्रा सितरक्तकाण्डा । विभर्ति

या पल्लवमष्टपदा सकंचुकी श्वेतवर्ण-

रेण्या ॥ इति अष्टाङ्गसंग्रहे ॥

‘ शाककर्कशवाराहवृषणाकारक-
न्दका । ताम्बुलवल्लीच्छदवद्वाराही गृष्टिको-
च्यते ’ इति अन्यत्रोक्ता वा वाराहीकन्दः ॥
विकंकतः—प्रावतरुः ॥
विरुकः—शरबीजम् । (कुधान्य)
विषमुष्टी—केशमुष्टी ॥
वृद्धदारकः—वेल्लरी । तल्लक्षणमष्टाङ्ग-
संग्रहे—“ त्रिकोणकाण्डा सुबहुप्रताना
फलेषु पीता कुसुमेषु रक्ता ॥ पत्रैः
सदुधैः मृदुरोमवद्भिः ताम्बुलतुल्यैः
घनमूलकन्दैः ’ इति !

वृक्षाम्लम्—तिन्तिडिकम् ॥
वृषगंधिको—बस्तगंधा ।
वृषसारकः—क्रौण्डिन्याकः ।
वृषकाली—अमिकः ।
वृषधात्री—वेणुपत्रसदृशपत्रा ।

(कुधान्य)

वेल्लम्—विडंगम् ॥

श

शरः—शरकर्णिका । (कुधान्य)
शमी—शक्तुफला ।
शतपुष्पा—मिसी ॥
शतपोरकः—इक्षुविशेषः
शणपुष्पो—घण्टारवः ॥
शालः—राजवृक्षः
शाकवृक्षः—खरपत्रः ॥
शान्तनुः—शान्तिकरः । (धान्य)
श्यामा—श्याममूलानिवृत् । वृद्धदारुक
इत्यन्ये ॥

श्यामाक—तृणबीजः ॥
शिम्बिरो—बहुशिम्बः ॥
शिपिः—गुन्द्रा ॥
शिरीषः—शुकतरुः ॥
शिरीषिका—दण्डणिका ॥
शीलापुष्पम्—शैलेयम् ।
शुकनारा—शुकान्हा ।
शृंगाटकः—त्रिकोणजलकन्दः ।
शृंगवेरिका—गोजिह्वाभेदः । शृंगवेरवदा-
दृत्य शृंगवेरी विभावितो । कुस्तुम्बु-
रुवदाहत्य तुम्बुरुणी बृंहति च इत्येके ॥

शेफाली—पुष्पवर्षिणी ॥
शंखपुष्पी—कम्बुमालिनी ॥
शंखिनी—यवतिक्ता ॥

स

सरलः—चीडा ।
सल्लकी—गजभक्ष्या ।
सरहा—राजजम्बूः
सहदेवा—दण्डोत्पला ।
सतीनः—महाकलायभेदः ।
स्थलकन्दः—ग्राम्यकन्दः ओलंक इति एके
स्वरसी—कपित्थपर्णी ॥
सारिवा—गोपर्णी ।
सिंचती—उत्तरापथजा मुष्टिप्रमाणा अति-
मधुरफला बदरी ॥
सीरी—लाङ्गली ॥
सुनिषण्णः—चतुर्दलः ‘ शाको जलान्विते देशे
चतुःपत्री तु कीर्यते । इत्युक्तम्
स्तुही—समस्तदुग्धा ।

स्पृका—स्पृक् ।

सूरणः—चित्रदण्डः ।

सूषा—बृहत्पत्रा कासमर्दमेदो यः केदारे
पूर्यते । शिमुस इत्येके

सूर्यपण्यै—मुद्गपणी माषपणी ॥

सोमा—सोमपणी

सौवीरम्—मरुदेशजं मधुरं महदरम् ॥

स्थौण्यम्—शीर्णरोमकम् ॥

इ

हरेणुः—स्वल्पकलायमेदः ।

हस्तिस्वामाकः—श्यामिका । (कुधान्य)

हरिद्रक—प्रसिद्धः ॥

हस्तिकर्णः—रक्तैरण्डः महापणो भूशाल
इत्यन्ये ।

हपुषा—विषा ।

हिल्लोन्नी—जसत्रासी ।

हिस्त्रिभः—बृहत्पत्रो मेथिकाभेदः तुरुक्
प्रसिद्धोऽयमस्यः ॥

हिंता—कन्थारो ॥

हेमदुग्धा—स्वर्णक्षीरी ।

हंसपादी—त्रिपादी ॥

क्ष

क्षणः—मातुलानी ।

क्षवः—क्षिकिका ।

क्षीरमोटो—कोरटमुस्तः

क्षीरावी—दुग्धिका ।

क्षीरी—राजादनः ।

क्षीरपलाण्डुः—सक्षीरो मधुरः पलाण्डुभेदः

क्ष्वेदः—कोशातकी ॥



भावप्रकाश निरुक्त

अपामार्गः—चिरचिता ।
 अबीजा द्राक्षा—‘ किस्मिम् ’ इति लोके ।
 अमृतफलम्—यत्काण्डाहारकाबिलप्रभृतिषु
 देशेषु नाशपातीति नाम्ना प्रसिद्धम् ।
 अर्जुनः—कोह ।
 आढकी—अरहर ।
 आरगवधः—धनबहेरा, अमलतास ।
 इन्द्रवारुणी—फरफेन्दुआ ।
 एरका—मोथी तृणविशेषः ।
 एलवालुकम्—कंकोलसदृशं कुष्ठगन्धि ।
 कटुपर्णी—स्वर्णक्षीरी यस्याः मूलं चोक इति ।
 कर्णिकारः—पांगारा इति महाराष्ट्रे प्रसिद्धः ।
 कलायः—मटर ।
 कसेरु—चिचोदम् ।
 काकजंघा—मसी ।
 काकनासा—कौआठोढी ।
 काकमाची—मकोय ।
 कालशाकम्—नाडीकाशाकम् ।
 किङ्किरातः—गौडादौ प्रसिद्धः ।
 कुकुन्दरः—कुकुरबैदा ।
 कुपीलः—कुचला, मकरतैन्दुआ ।
 कुष्ठमेदः—पुष्करमूलम् ।
 कोलशिम्बि—सुअरा सेम ।
 कंकोल—सुगन्धद्रव्यम्, सीतलचीनी ।
 गण्डदूर्वा—गांडरदूब ।
 गन्धपलाशी—कपूरकचरी ।
 गवेधुका—गरडेहुआ ।
 गुन्द्रः—पटेरा ।

गोस्तनी—‘ मुनक्का ’ इति लोके ।
 ग्रन्थिपर्णम्—गठिवन ।
 ग्रन्थिपर्णस्यैव भेदः—भटेउर ।
 चक्रमर्दः—चकवड ।
 चाङ्गेरी—अंबिलोना ।
 चारुकः—सरबीज ।
 चिर्मिटम्—कचरिया ।
 चंचुको—चेबुना ।
 जघनेफला—कटूमर ।
 जपापुष्पम्—गुडहरा ।
 जलपिप्पली—पनिसगा ।
 जीवन्ती—शर्करावन्मधुरपुष्पा व्रततिः ।
 ज्योतिष्मती—मालकांगनी ।
 डिण्डिशः—ढेंढस ।
 डोढिका—करेरुआ ।
 तण्डुलीयः—चौलाइ ।
 तुवरी—तोरी, तोडिस ।
 तेजवती—तेजवन्कल, तेजपात इति च लोके ।
 त्रिपुटः—खेसारी ।
 देवदाली—घघरवेल् ।
 द्रोणपुष्पी—गोमा ।
 नन्दिवृक्षः—वेलियापोपर इति लोके तुणिश्च ।
 नलिका—उत्तरापथे प्रसिद्धा सुगन्धा बलाकर्तः
 पवारोति च कचित्प्रसिद्धा ।
 नागवल्ली—पान ।
 निष्पावः—भटवाँसु ।
 नीलदूर्वा—हरीदूब ।
 नीवार—तीनी ।

पट्टशाकः—पटुआ शाक ।
 पद्माक्षं—कमलगद्वा ।
 पनस—कटहर ।
 पारिभद्रः—फरहद ।
 पिण्डीतकः—मैन्फल इति लोके ।
 पीतचन्दनम्—कलम्बक इति लोके ।
 प्रपौण्डरीकम्—सुगन्धद्रव्यम् (पुण्डेरी) ।
 बन्धुजीवः—गोजुनिया ।
 बबैरी—वनतुलसी ।
 बलाभेदः—ककही इति लोके ।
 बाणपुष्पः—गौडादौ प्रसिद्धः ।
 बिम्बी—कन्दूरी ।
 बीजकः—विजयसारः ।
 भद्रमुञ्जः—रामशरः ।
 भूतृणम्—शरबाण ।
 भूमीसहः—सागोन ।
 मखान्नम्—मखाना (पद्मबीज) ।
 मरुबक—मरुआ इति लोके ।
 महाकोषातकी—नेनुआ ।
 भाचिका—पश्चिमदेशे मोइआ इति लोके
 प्रसिद्धो वृक्षविशेषः ।
 मार्कण्डिका—भूईँखस्वसा ।
 मुरा—मुरहरी, एकाङ्गो ।
 मूर्वा—चुरनहार ।
 यावनालः—पनेरा, जुआर ।
 रक्तशालिः—‘ दादखानी ’ इति लोके मगध-
 देशे प्रसिद्धः ।
 रक्तालुः—अरुह ।
 राजकोषातकी—तोरेई ।

लकुच—बडहर
 लामज्जक—उशोरवत् पीतच्छवितृणविशेषः ।
 लोणी—नोनिया ।
 वचा—अपरा सुगन्धा स्थूलप्रस्थिः यस्याः
 लोके महाभरीति लोके ।
 धाराहीकन्दः—गेठि ।
 वारिपर्णी—काई, सिवार ।
 वास्तुक—बथुआ ।
 वोरतरुः—वरवेल ।
 वेरातरा—लोविया आदिभेद ।
 शणपुष्पी—पटसन ।
 शतपत्री—सेवतीगुलाब ।
 शाखोटः—सिहोरा ।
 शातला—सीहुण्डभेदः । अनेनैव नाम्ना
 प्रसिद्धा ।
 शालकम्—भर्सीडा ।
 शितिवारः—शिरियारी ।
 शिरीषिका—ढाढोन ।
 शैलेयक—भूरिछरीला ।
 सप्तपर्णः—सतौना ।
 सुवर्चला—हुर हुर इति लोके । हुलहुल ।
 स्थौणेय—थुनेरकम् ।
 स्पृक्का सुगन्धिद्रव्यम् शाकविशेषः ।
 श्वेतकृष्णसारिवा—करिआवांसा ।
 इयमपि जम्बूवत्पत्रा दुग्धगर्भा व्रततिः
 भवति ॥
 श्वेतखदिरः—पपरिया कथा ।
 हैमवती—यस्य मूलं चोक इति प्रसिद्धम् ॥

વૃદ્ધત્રયીની

વનસ્પતિઓની યાદી

સંસ્કૃત નામ	ઉદ્દેશ્ય	શુભરાતી નામ	લેહીન નામ	વિશેષ ઉદ્દેશ્ય.
અગવૃત્તિકા	સુ. ક. ૭	શકડી-(૩૬૬થ) શાહેડી.		
અગસ્તિ	વા. ડ. ૧૩-૮૬; સુ. સ. ૪૬-૨૮૧, ૨૮૨	અમથીયે.	Sesbania grandiflora.	નિ. પ. ૩૩૨
અગુરુ	સુ. સ. ૪૫-૧૨૩, વ. સુ. ૪૬-૧;	અમર	Aquilaria Agallocha.	નિ. ઉ. ૩૩૮
અમ્બિ	વા. સ. ૧૫-૪૩			
	વ. વિ. ૨૬-૧૮; સુ. ડ. ૫૧-૨૭;	ચિત્રો	see ચિત્રક.	નિ. પ. ૬૮૪
	વા. સ. ૧૫-૧૭			
અમ્બિક:	સુ. સ. ૩૭; વ. સ. ૪-૫૦; વા. સ. ૧૫-૨૪	અબ્જમો, ચિત્રો, ભીલામો, અરણી વિગેરે અર્થમાં.		
અમ્બિમન્ય	સુ. સ. ૩૮-૮,	અરણી	Clerodendron phlomoides.	નિ. ઉ. ૨૩૬
અમ્બિપુલી	વ. સ. ૪-૨૮	લાફ્ફલિયા ફતિ કયાતા		
		(બરક ટીકા) દુધીઓ વછનામ see લાફ્ફલી.		
અજકર્ણ	વ. વિ. ૮-૧૬૫; સુ. ક. ૧-૭૧	સફેદ ડામરનું ઝાડ.	Vateria indica.	નિ. પ. ૧૨૧
અજગરો	સુ. વિ. ૩૦-૫	(દિબ્બૌષધિની મથુનીમાં.)		નિ. ઉ. ૬૫૩
અજગંધા	સુ. સ. ૪૮-૧૬; વ. સ. ૪-૬૬;	તથવણી.	Gynandropsis pentaphylla.	નિ. પ. ૮૬
	વા. ડ. ૫-૨૦			
અજઙાફલ:	વ. વિ. ૨-૬૭, ૧૨૩.	ઢોયાં.	Mucuna pruriens.	નિ. પ. ૩૬૧
અજમોદા	વ. વિ. ૧૭-૪૧; સુ. સ. ૩૮-૨૨;	અમરો.	Ptychotis ajwan.	નિ. પ. ૫૮૯
	વા. સ. ૧૫-૩૩			
અજરહા	સુ. ક. ૧-૭૮			
અજલોમી	સુ. વિ. ૩૦-૫; વા. ડ. ૫-૨	દિબ્બૌષધિ છે. વિષં જરયતે તેષાં તસ્માદ્અજરહા સ્મૃતા ॥		નિ. ઉ. ૬૫૩
		દિબ્બૌષધિ છે. શ્વેત ફૂલો યાદી શ્રે.	ભુઓ.	નિ. ઉ. ૬૫૪

અજર્થંગી	ચ. વિ. ૮-૧૫૮; સુ. સ્. ૪૪-૪૧; વા. વિ. ૮-૧૫૭	મીઠી આવળ	Senna folia.	નિ. પૂ. ૪૭૪
અજા	ચ. વિ. ૧-૧૬૮; સુ. વિ. ૩૦-૫	૧ દિવ્યૌષધિ ૨. 'અજઞ્ગી' અર્થમાં.		નિ. ઉ. ૬૫૨
અજાજી	ચં સુ૦ વા૦	છફં.	Cuminum cyminum.	નિ. પૂ. ૫૬૬
અત્તસી	"	અળસી.	Linum usitatissimum.	નિ. પૂ. ૧૭૮
અતિગુહા	ચ. વિ. ૨૫-૨૧૦; સુ. સ્. ૧૮-૨૬; વા. સ્. ૨૬-૩૧	આલિપર્ણી. (સુ. ક. ૮)		નિ. ઉ. ૬૫૬
અતિચ્છન્ના	ચ. વિ. ૧-૧૬૭, સુ. વિ. ૩૦-૫	દિવ્યૌષધિ, બુઓ.	નિ. ઉ. ૬૫૫, ૬૦૧, ૬૦૩. (અશ્વ. કેકિલાક્ષ. ચક્રપાણિદત્ત. વિ. ૮-૨૦-૧.)	
અતિવલા	ચં સુ૦ વા૦	ખપાટ, કંસકી.	Abutilon indicum.	નિ. પૂ. ૧૩૫
અતિમુક્ક	વા. ડ. ૬-૫૮	માધવી લતા.		
અતિમુક્કા	સુ. સ્. ૪૫-૧૨૦	માધવી લતા.	Hiptage madablota.	નિ. પૂ. ૧૮૩
અતિરસા	ચ. સ્. ૪-૭	શતાવરી.	Asparagus racemosus.	નિ. ઉ. ૫૨૩
અતિવિષા	ચં સુ૦ વા૦	અતિવખતી કળી	Aconitum heterophyllum.	નિ. પૂ. ૪
અધોગુહા	ચ. સ્. ૧-૭૬	વરધારો.	see વૃદ્ધવાર.	
અન્નન્ન	ચ. વિ. ૧૧-૮૬	સારિવા.	see સારિવા.	
અન્નતા	ચં સુ૦ વા૦	સારિવા.	Hemidesmus indicus.	નિ. ઉ. ૪૦
અન્નલ	સુ. સ્. ૩૮-૧૦	ચિત્રો.	see ચિત્રક.	
અન્નપાકી	ચ. સિ. ૧૨-૫૭	ડો. દેસાઇના "ઔષધિ સંગ્રહ"માં અંત્રપાચકનો અર્થ રસના કરેલો છે.		
અન્નપાચક	સુ. ક. ૨-૫	અન્નપાકી અર્થેના અર્થ ક્રાઈ જોઈ મળતો નથી. સ્થાવર વિષત્રી મણુત્રીમાં.		

* ચરકસુશ્રુતમાં સ્થાવર વિષનાં જે ક્ષીરદ આપવામાં આવ્યાં છે તે અત્યારે ઓળખવાં મુશ્કેલ છે. ૩૬૬થુ પથુ એ વાતનો સ્વીકાર કરે છે. આ યાદીમાં જ્યાં જ્યાં એ નામે આવેલાં છે ત્યાં ત્યાં તેના અર્થો આપેલા હતા, એ પથુ ઉપરની મુશ્કેલીને લીધેજ. બા. ગ. વેદ.

અન્યથા	વા. સુ. ૬-૧૩	અન્યથાનો નામ શુક્રાચાર્યવિશેષ: લોકપ્રસિદ્ધ: (અ. દ.) જન્મની ક્રોધ નત.
અપેતરાક્ષસી	વ. સ્વિ. ૧૫-૩૬	કાળી પુશ્પી. Ocimum gratissimum. નિ. ઉ. ૨૫૮
અપામર્ગ	ચં. સુ. ૦૮ વાં	અધેડો. Achyranthes aspera. નિ. ઉ. ૨૭૮
અન્ન	સુ. વાં	કમળ. Terminalia chebula. નિ. પૂ. ૪૮૫
અખયા	ચં. સુ. ૦૮ વાં	હરે. ઔષ્ઠરાણિકા ફલમ્ (ટીકા). ખીસ્તી ?
અધિષુક	વા. સુ. ૬-૧૧૮, જ્ઞ. સુ. ૨૭-૧૫૦;	મોથ.
અન્નમ્	ચં. સુ. ૦૮ વાં	શતાવરી. see અશિરસા.
અધિરજા	વા. હ. ૧૩-૮૯	શતાવરી.
અમોર	સુ. હ. ૪૨-૭૦, વા. સુ. ૬-૧૬૮	શતાવરીમેદ: (ટીકા).
અમોરપત્રો	ચ. સ્વિ. ૮-૧૬૦	દરીયાઈ એકમકુંડો. Asparagus dumosus. વ. આ. ૬૬૩
અન્નમ્	સુ. હ. ૧૦-૪	મોથ. see મુસ્તા.
અમરદાર	ચં. સુ. ૦૮ વાં	દેવદાર.
અમૃતફલા	ચ. સ્વિ. ૨૨-૮૬	આંખળાં. રા. નિ. માં દ્રાક્ષનો પર્ણપત્ર છે.
અમૃતવલ્લો	ચ. સ્વિ. ૧-૭૪, સુ. હ. ૩૯-૨૫૨	ગળો.
અમૃતા	ચં. સુ. ૦૮ વાં	ગળો. Tinospora cordifolia. નિ. પૂ. ૩૧
અમોઘા	ચ. સુ. ૪-૭૩	પાટલા, આંખળાં, વિંડગ, લક્ષ્મણા કૃત્યાદિ અર્થમાં વપરાય છે.
અન્ન: રયામાકા:	ચ. સુ. ૨૭-૧૬	ચોખાની નત છે.
અન્નચાક્રેરી	ચ. સ્વિ. ૩-૨૬૨	તીનપાનકી રખડી. Oxalis corniculata. નિ. પૂ. ૧૬૧
અન્નચર:	ચ. સુ. ૪-૫૨	ખાટાં બોર.
અન્નચર:	ચ. સુ. ૪-૩૦; સુ. સુ. ૪૨-૧૮	ખાટું નેતર. Rumex vesicarius. નિ. ઉ. ૩૦૨
અન્નચેતલ	વા. સુ. ૧૦-૨૫	

*અમ્લિકા

અમ્લોકાકમ્બ

ઘરલુ

અરવિન્દ

અરિમેદ

અરિમેદા

અરિષ્ઠ

અરિષ્ઠા

અષ્કર

અદંષિકા

અરોદા

અર્ક

અર્કપુષ્પો

અર્જક

અર્જુન

અર્ચવર્ણી

અલ્લક

અલ્લક

ચ. સુ. ૨૭-૧૪૫, બા. સુ. ૧૦-૨૫

ચ. સુ. ૨૭-૧૧૫

ચ. હ. ૪૦-૮૨, બા. હ. ૧૮-૨

ચ. ચિ. ૧૭-૧૦

ચ. સુ. ૪-૬૭, ચ. સુ. ૧૪-૩૭;

બા. હ. ૨૨-૮૬

ચ. સુ. ૪-૭૨

ચં સું વાં

ચ. શા. ૮-૧૧૮

વા. હ. ૩૯-૬૮

વા. હ. ૨૪-૨૪

ચ. ચિ. ૩-૨૬૨

ચં સું વાં

સુ. સુ. ૪૬-૨૬૨; બા. હ. ૧-૪૮

ચ. સુ. ૨૭-૧૬૪; સુ. સુ. ૪૬-૨૩૫

બા. સુ. ૬-૧૦૫.

ચ. સુ. ૨૫-૪૧; સુ. સુ. ૩૮-૧૨;

વા. સુ. ૧૫-૪૧.

સુ. ક. ૮-૧૦૬

ચ. ચિ. ૨૨-૭૧, ચ. ચિ. ૨૧-૧૨૯

ચં સું વાં

આંબલી.

આમલીયો કંદ (પંચમહાલ).

અરક્ષવો.

કમળ.

હરમો બાવળ.

Tamarindus indicus. નિ. પૂ. ૪૨૯

Dioscorea oppositifolia. નિ. હ. ૬૫૫

Ailantus excelsus. નિ. પૂ. ૨૨૨

Acacia leucophloea. ન. શા. ૩૧૫

same as અરિમેદ.

Melia azadirachta. નિ. પૂ. ૨૩૮

Sapindus emarginatus. નિ. પૂ. ૨૭૬

૪૪
૦૮

Soymida febrifuga. નિ. પૂ. ૨૪૯

Calotropis gigantea. નિ. હ. ૪૫

Holostema rheedii. નિ. હ. ૫૬

O. gratissimum. નિ. હ. ૨૫૯

Terminalia glabra. નિ. હ. ૨૭૭

*અમ્લિકા કન્દપ્રધાના કામરૂપે પ્રતિષ્ઠા, અમ્લિકામેદ પવ હસ્યાદુઃ અમ્લિકા ચ. દ. ચિ. ૮-૨૦-૨ અમ્લ રક્ષમાં છે.)
એટલે આંબલી એ અર્થ ધ્વનિત નથી પણ અમ્લિકા માટે આંબલી અર્થ કરવો સારો છે.

અલવના	સુ. સ્. ૩૮-૧૬	માધકાંકણી.	see ડ્યોતિષ્મતી.	નિ. પૂ. ૬૬૮
અલમ્બુવા	ચ. વિ. ૮-૧૬, વા. ચિ. ૩-૧૩૩	ગોરખમુંડી.	Sphoeranthus indicus.	
અલસાન્ન	સુ. સ્. ૪૬	રાજમાષ: (ડહથુ)		
અલાશુ	ચ. સ્. ૨૭-૧૦૬; સુ. સ્. ૪૨-૧૮	કડવી ટુંબડી.	Lagenaria vulgaris.	નિ. પૂ. ૫૪૨
	વા. ડ. ૩૭-૩૮			
અવગુત્થમ્	સુ. સ્. ૪૬	વેગનામા કાકાદનીસ્યર્થ: (ડહથુ).		
અવવાત	ચ. વિ. ૭-૧૨૬	હરદારેવડીનાં પુલ.	see લલ્લો.	નિ. ઉ. ૬૫૪
અવરેગુજ	ચં સુ ૦ વા ૦	બાબડી.	Psoralea corylifolia.	નિ. પૂ. ૬૩૮
અવાકપુલ્પી	ચ. વિ. ૭-૧૧૧	ઉધાપુલી.	Trichodesma indicum.	નિ. ઉ. ૬૮
અવ્યથા	ચ. સ્. ૪-૭૩	હરડે, કેળ, ગળેા વિગેરે અર્થેભાં વપરાય છે.		નિ. ઉ. ૬૫૫
અશુક્લચન્દનમ્	સુ. ડ. ૫૦	રક્તચન્દનમ્ (ડહથુ).		
અશોક	ચ. સ્. ૪-૭૧; સુ. સ્. ૩-૧૪;	અશોક.	Saraca indica.	નિ. પૂ. ૪૨૬
	વા. સુ. ૧૫-૨૬			
અશોકોરોહિણી	ચ. સ્. ૪-૭૨; સુ. સ્. ૪૨-૧૮;	કડું.	Picorrhiza kurroa.	નિ. ઉ. ૧૧૭
	વા. ડ. ૨-૪૭			
અરમન્તક	ચ. સ્. ૪-૫૭; સુ. સ્. ૨૫-૨૦;	આસોતરો.	Bauhimia racemosa.	નિ. પૂ. ૪૩૪
	વા. વિ. ૧૧-૧૮			
અરમમેવ	ચ. સુ. ૨૩-૧૩; સુ. સ્. ૩૮-૧૦;	પાષાણુમેદ.	Iris pseudo-achorus.	નિ. ઉ. ૬૪૧
	વા. સ્. ૧૫-૨૪			
અશ્વકર્ણ	ચ. સ્. ૪-૬૭; સુ. સ્. ૨૮-૧૨;	રાળનું અડ.	Shorea robusta.	નિ. પૂ. ૧૧૮
	વા. સ્. ૧૫-૧૯			
અશ્વગન્ધા	ચ. સ્. ૪-૩૧; સુ. સ્. ૧૬-૨૨;	આસન.	Withania somnifera.	નિ. ઉ. ૧૩૮
	વા. ડ. ૩૯-૬૧			
અશ્વરથ	ચં સુ ૦ વા ૦	પીપળો.	Ficus religiosa.	નિ. ઉ. ૪૨૩

अश्ववेष्ट्रा	च. बि. २६-४८	त्रोपश.	Tribulus terrestris.	नि. छ. ६५२
अश्वबला	सु. सु. ४६-२५६	पाथी. (Basella rubra)	अथवा गडब (Medico sativa).	नि. छ. ६५२
अश्वमारिक	सु. क. २-५; वा. सु. ३०-८	केशु.	see करवीर.	
अश्वहन	च. सु. ३-१५	केशु.		
अश्वगंधरोहिता	च. बि. १०-३५	अश्वगंधा.		
अश्वगृह	च. बि. ३०-१०४	"	Pterocarpus marsupium.	नि. पू. ३६४
असन	च० सु० वा०	पथी.		
असनपर्णी	च. बि. ८-१६०	अपराजिता (टीका). गरुडी.		
असनपुष्पक	सु. सु. ४६-८	त्रोपानी नत.		
असित तिल	सु. सु. ४६-४०	काणा तक्ष.		
असित मुष्ककः	सु. सु. ११	काणा पुक्ष्मो गोपे.		
असित सवर्ष	सु. सु. ४६-४८	काणा सरसव.		
असित सारिवा	सु. उ. १२	खामलता (३६६थु).		
अहिला	सु. उ. ४५-३३	कंधार.	Cappris sepiaria.	नि. पू. ८०
अहिपुष्पम्	सु. बि. १७	नागद्विस्तर.		
अहिमारक	वा. उ. २२-१०७	अरिमेदक (अ. द.)=धोणे. पे. see अरिमेद.	Terminalia bellerica.	नि. पू. ४६२
अक्ष	सु० बा०	भेडा.		
अक्षक	च. बि. ३०-६४	"		
अक्षताः	च. बि. ८-५०	न्य.	Hordeum vulgare.	नि. छ. ६१०
अक्षिकीफलम्	च. सु. २७-१५६; सु. सु. ४६-१६४	पित्तसोष्णममल्लं वातिकं चाक्षिकीफलम् भेडां ?		
अक्षिभेषज्य	वा. बि. ८-२३	शोधर.	see लोघ्न.	
अक्षिपीडः	च. बि. २५-२१२	यवतिका. (य. द.)	Ctenolepis cerasiformis.	नि. पू. ५७८
अक्षीव	च. सु. ४-३८	आंभट्टामथी.		
अक्षीव	च. सु. २७-१५०	सरगवानां भीज.	Juglans regia.	नि. छ. ४३८
अक्षीव	वा. सु. ६-११८; सु. सु. ४५-१२०	अपरोट.	"	

આસુપોષિકા.	ચ. સ્. ૨૭-૯૫, વા. ચિ. ૨૦-૨૯	બ્રહ્મતી-રતનબેડ.	Jatropha curcas.	નિ. ઉ. ૩૭૬
આટરૂષક	ચ. ચિ. ૧૯-૧૨૩; સુ. સ્. ૪૬-૨૬૨; વા. સ્. ૧૦-૨૯	આરુસી.	Adhatoda vasica.	નિ. ઉ. ૨૧૧
આઢકો	ચ. સ્. ૨૭-૩૧; સુ. સ્. ૪૬-૩૧; વા. સ્. ૬-૧૫	પુવેર.	Cajanus indicus.	નિ. પૂ. ૩૯૧
આંતમગુતા	ચ. સ્. ૨૭-૩૨; સુ. સ્. ૪૬-૩૬; વા. સ્. ૬-૨૧	કોવય.	Mucuna pruriens.	નિ. પૂ. ૩૬૧
આદાની	ચ. શા. ૮-૧૦૧	ચોષકમેદ:-પુરીયાંની અંત.		
આદારિશિમ્બો	સુ. ડ. ૪૪-૧૯	કદંબપુષ્પી (ડીકા)-વેક્ષન્તરે. લેવે.		
આલિત્યપર્ણી	ચ. ચિ. ૧-૧૬૮; સુ. ચિ. ૩૦-૫	સુરબમુખી.	Helianthus Annus.	નિ. પૂ. ૬૭૪
આલિત્યવહ્નો	ચ. ચિ. ૨૬-૨૬૫	"	"	"
આમલક	ચં સુ. ૭૦ વા. ૦	આંખળી.	Phyllanthus emblica.	નિ. ઉ. ૩૫૯
આમિષમ્	સુ. ડ. ૫૧-૪૯; વા. સ્. ૧૭-૨	ગુગળ	see ગુરુગુહ.	
આમ્ર	ચં સુ. ૭૦ વા. ૦	આંબો.	Mangifera indica.	નિ. પૂ. ૨૮૫
આમ્રાતક	"	અંબાડો.	Spondias mangifera.	નિ. પૂ. ૩૦૫
આરવઘ	"	અરમળો.	Cassia fistula.	નિ. પૂ. ૪૧૪
આરણ્યમાષા:	સુ. સ્. ૪૬-૩૬	જંગલી અડદ.	Phaseolus radiatus.	નિ. પૂ. ૩૮૦
આરક	ચ. સ્. ૨૭-૧૨૭; વા. સ્. ૬-૧૩૫;	આધુ	Prunus communis	નિ. પૂ. ૪૭૮
			Var. insititia.	
આરજ્જર	ચ. સ્. ૪-૩૭; સુ. સ્. ૪૬-૧૯૬	બીધામાં.	Semicarpus anacardium.	નિ. પૂ. ૨૯૯
આરેવત	સુ. સ્. ૩૮-૬૪; વા. ડ. ૩૨-૯	અરમળો.		
આર્તિકાલ	ચ. ચિ. ૨૬-૧૩૬		see આર્તિકાલ.	
આર્તિકાલ	સુ. સ્. ૩૮-૬; વા. ચિ. ૧૮-૧૧	કાંટાસેરીયો.	Barleria prionitis.	નિ. ઉ. ૨૧૯
આર્તિક	ચં સુ. ૭૦ વા. ૦	આફુ.	Znziber officinalis.	નિ. ઉ. ૪૬૯

દુગ્રાહ:	સુ. ચિ. ૩૮	કડો.	સ્થાવર વિષની ગણતરીમાં છે.
દુગ્રાયુધ	વ. ચિ. ૨૫-૧૦	અળપીપર	
દુધકળા	સુ. ડ. ૫૨	સ્થાવર વિષની ગણતરીમાં છે.	
દુધગન્ધા	સુ. ક. ૨-૫	દુધ પરણદટ્ટસે (વૈ. શ. સિંધુ)=એરંડો. see ઘરબંદ.	
દુધક	વ. ચિ. ૯-૪૩	શેરડી.	Saccharum officinarum. નિ. ડ. ૫૯૩
દુધ	વ૦ સુ૦ વા૦	એખરો.	see દુધુરક.
દુધ્ધાલિકા	વ. સ. ૪-૪૧	"	Hygrophila spinosa. નિ. ડ. ૨૦૫
દુધુરક	વ૦ સુ૦ વા૦	કડતી તુંબી.	Lagenaria vulgaris. નિ. પૂ. ૫૪૨
દુધ્વાકુ	વ. સ. ૪-૩; સુ. સ. ૩૯-૨;	?	
	વા. ક. ૧-૨૭	?	
દુધ્વારિકા	વા. ચિ. ૩-૭૫	અંબછા (ટીકા).	see પાટા
દુધ્વાલિક	વ. ચિ. ૧૬-૧૫	વળ, તલવણી, અળમો-આ તથા અર્ધમાં વપરાય છે. વળ-	
દૈવિકા	વ૦	Acorus calamus.	
ડ		અળમો અથવા વજી.	
ડમ્બગન્ધા	વ. ચિ. ૨૬-૨૦; સુ. ડ. ૫૦-૨૪;	ઉર્ધ્વગણુ. જુઓ. રસયોગસાગર. પા. ૧૨૧ ભા. ૧.	જુઓ. નિ. ડ. ૬૫૭
	કા. ડ. ૩૯-૪૬	ખેતવૂર્ણ. સંદેધો.	
ડગ્રા	સુ૦ વા૦	શાલિભેદ=ચોખાની ભત.	
ડહટકં	વ. સિ. ૧૨-૫૬	મહતી લગાલી (ટીકા). ચરકમાં ધાન્યની ગણતરીમાં છે. ૨૧૨	
ડહટા	વ૦ સુ૦ વા૦	અર્થ કરવે ટીક. શર=Saechrum sara.	
ડહવાલ	વા. સ. ૬-૮	ચોખાની ભત	
ડહકટ	સુ. ચિ. ૭-૯; વ. સિ. ૪-૪	ઉદકંટો.	
ડહકટજ	વ. સ. ૨૭-૧૭	Echinops echinata.	નિ. પૂ. ૬૫૩
ડહકળટક	વ. ચિ. ૩-૨૫૩		

उत्तमकारणो	वा. उ. ३०-२७	करम्भ (अ. द.)।	Santalum album.	नि. छ. ३४५
उत्तमचन्दन	च. चि. २३-३०	सारामांजु चंदन.		
उत्तमवारुणो	वा. उ. ३७-७८	धन्वराक्षी ?		
उत्तमा	च. चि. २३-३१; सु. ख. ३७-१७;	निक्षिपा.		
	वा. चि. १६-३८			
उत्तमारणो	सु. चि. ६-१२			
उत्तुडिकोफलम्	वा. उ. ३०-१८	धन्वराक्षी. see नि. छ. ६५७. इन्दीवरी (रा. नि.);		
उत्पल	च० सु० वा०	बोधावली (उद्विष्ट).		
उत्पलसरिवा	सु. क. २-४८; वा. शा. २-५५	उत्तुण्डकी करञ्जके (वै. नि.) (वै. श. सिं.). इरंजनां द्वे.		
उदककन्द	सु. शा. १०-५७	उमण-नीलोत्पल,	Nymphoea lotus.	
उदकपत्राः	सु. चि. १-११३	अपुरिमधुरी.	see आस्फोता.	
उदकीर्या	सु. ख. १-८०; सु. ख. ३८-८;	पाथीमां थनारा इंदो.		
	वा. ख. १५-२८	पाथीमां थनारी वनस्पतिभोगां पान.		
उदोच्य	च. सु. २५-३३; सु. उ. ८-१२,	इरंजनी जत. A species of Pongamia glabra.		
	वा. क. २-२४	वायो.	Andropogon squarrosus. नि. छ. ६०२	
उदुम्बर	च. ख. २७-१५७; सु. ख. ३८-४८	उमरुडो.	Ficus glomerata.	नि. छ. ४१२
	वा. उ. २५-५८			
उदुम्बरपर्णी	च. क. १२-१	दन्तीवृक्षे (वै. श. सिंधु). Croton trigium.		नि. छ. ३७८
उहालक	च० सु० वा०	क्रोदरा.	Paspalum scrobiculatum. नि. छ. ५८८	
उन्मत्त	सु०	धंतुरो.		
उन्दुर	वा. चि. ८-५३	रास्ना. (अ. द.)=रास्ना.		
उन्दुरकर्णी	सु. उ. २१-६	उदरक्षी.	Ipomoea reniformis.	नि. छ. १०७
उपकुल्या	च० सु० वा०	पिप्पली. (टीका).	see कणा.	नि. छ. ३१७

ઉપકુલ્યાદ્યમ્	સુ. ચિ. ૯	વા. સુ. ૧-૮૩	પીપર-મળપીપર.
ઉપકુશ્વિકા	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	કેશોં ૭૩.
ઉપચિત્રા	ચ. ચિ. ૮-૧૫૭	ચં સું ૧૦	ઈંતી-નેપળિ.
ઉપોદિકા	ચ. સુ. ૨-૩૧; સુ. સુ. ૪૬-૨૫૬;	ચ. સુ. ૨-૩૧; સુ. સુ. ૪૬-૨૫૬;	ચોઇ.
ઉમા	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	અળસી.
ઉરુચૂક	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	એરંડો.
ઉરુમાળ	ચા. સુ. ૬-૧૧૯	ચા. સુ. ૬-૧૧૯	સ્નિગ્ધફલમ્ (અ. દ.) અખરોટ ? શ્રીકંઠ વરેણુ અર્થ કહે છે.
ઉરુમાલ	ચ. ચિ. ૨૯-૬૨	ચ. ચિ. ૨૯-૬૨	સ્નિગ્ધફલમ્નો અર્થ મયુક્ત થાય છે ? નિ. ઉ. ૬૫૭
ઉલુમ્બકા:	સુ. ચિ. ૧૦	સુ. ચિ. ૧૦	સરસા મુષ્ટયથા: (૬૬૬થા).
ઉલ્લૂક	વા. ચિ. ૮-૧૪૯	વા. ચિ. ૮-૧૪૯	પીલુ આસવમાં છે.
ઉશોર	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	કાળો વાળો.
ઊષણમ્	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	મરી.
ઋદ્ધિ	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	દિવ્ય વનસ્પતિ.
ઋષભક	ચં સું ૧૦	ચં ૧૦ સું	અષ્ટવર્ગ પૈકીની અગ્રાત વનસ્પતિ.
ઋષભી	ચ. સુ. ૪-૩૧; સુ. સુ. ૩૮-૪	ચ. સુ. ૪-૩૧; સુ. સુ. ૩૮-૪	ક્રોવ્ય.
ઋણગન્ધા	ચ. સુ. ૪-૨૬	ચ. સુ. ૪-૨૬	વરધારો.
શ્રુણ્યપ્રોક્તા	ચ. સુ. ૪-૩૧	ચ. સુ. ૪-૩૧	અતિબલા (ટીકા). ખપાટ. બલામેદ: (ચ. દ.)
પ	ચ. સિ. ૧૦-૨૧	ચ. સિ. ૧૦-૨૧	પાહા.
પકાણીલા	સુ. સુ. ૪૫-૧૨૬; ચા. ઉ. ૨૨-૬૭	સુ. સુ. ૪૫-૧૨૬; ચા. ઉ. ૨૨-૬૭	શતાવરી, પાહા અથવા શુક્રાત્રિપ્ત
પકૈવિકા	ચં ૧૦	ચં ૧૦	કુંવાડીથો.
પટ્ટગજ	ચ. સુ. ૩-૨૫; ચા. ચિ. ૨૨-૨૯	ચ. સુ. ૩-૨૫; ચા. ચિ. ૨૨-૨૯	ધાખાબરીયું.
પરકા			

Nigella sativa. નિ. પૂ. ૧
Croton triglimum. નિ. પૂ. ૨૭૬
Basella rubra.

see અતસી.

see પરણટ.

સ્નિગ્ધફલમ્ (અ. દ.) અખરોટ ? શ્રીકંઠ વરેણુ અર્થ કહે છે.
સ્નિગ્ધફલમ્નો અર્થ મયુક્ત થાય છે ? નિ. ઉ. ૬૫૭

સરસા મુષ્ટયથા: (૬૬૬થા).

પીલુ આસવમાં છે.
કાળો વાળો.
મરી.
Andropogon muricatus. નિ. ઉ. ૬૦૭

દિવ્ય વનસ્પતિ.

અષ્ટવર્ગ પૈકીની અગ્રાત વનસ્પતિ.

ક્રોવ્ય. નિ. પૂ. ૩૬૧

વરધારો. નિ. ઉ. ૬૫૮

અતિબલા (ટીકા). ખપાટ. બલામેદ: (ચ. દ.) નિ. ઉ. ૬૫૭

પાહા. નિ. પૂ. ૩૬

શતાવરી, પાહા અથવા શુક્રાત્રિપ્ત નિ. ઉ. ૬૫૮

કુંવાડીથો. Cassia tora.

ધાખાબરીયું. Typha elephantina. નિ. ઉ. ૬૫૮

પરળદ	ચં સું વાં	ચેરંડો.	Ricinus Communis.	નિ. ઉ. ૩૯૧
પરળદદય	વા. ચિ. ૧-૧૩૭	ચેરંડ અને રંજેરંડ.		
પલવાલુક	વા. સ્. ૨૧-૧૪	એલવાલુક. સુગંધી દ્રવ્ય છે.		
પલા	ચં સું વાં	એલચી.	Elattaria cardamomum.	નિ. ઉ. ૪૭૭
પલાદય	વા. સ્. ૧૫-૪૩	નાની અને મોટી એલચી.		
પલાપર્ણી	ચ. વિ. ૮-૧૫૭	રાસ્ના.	A plant of the scitamineae	order. નિ. ઉ. ૬૫૮
પલુકા	સુ ચિ. ૧૯-૫૯	એલવાલુક.		
પર્ણદ	ચં સું વાં	કાકડી.	Cucumis sativus.	નિ. પૂ. ૫૬૧
પર્ણરુક	સુ. સ્. ૪૨-૧૮	" "	" "	
પે				
પેન્ક્રી	ચ. સ્. ૪-૩૧; સુ. ઉ. ૬૨-૩૦;	ઇન્દ્રવાણી.	Citrus colocynthis.	
પેન્કુમ્	વા. ઉ. ૧-૯	see ઇન્કુક. આસોતરાનું ફલ.		
પેરકા	ચ. સ્. ૨૭-૧૦૮	see પરકા.		
પેરાવતક	ચ. સ્. ૩-૨૫	નારંગી.	Citrus aurantium.	નિ. પૂ. ૨૦૫
પેરાવતમ્	ચ. સ્. ૨૭-૧૫૫; વા. સ્. ૬-૧૩૬	"	Grewia populifolia.	નિ. પૂ. ૧૭૨
પેરાવતી	સુ. સ્. ૪૬-૧૬૨	નાગબદા.		
પેલવાલુક	સુ. ચિ. ૩૮-૮૪	એલવાલુક.		
પેલેચ	ચ. સ્. ૨૫-૪૧; સુ. સ્. ૩૮-૧૪	એળીયો.		
ઓ	વા. ઉ. ૨૨-૬૩			
ઓદળપાકી	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦	આસમાની રંખનાં પુલવાળા કાંઠાસેરીયો.	Barlaria prionitis.	નિ. ઉ. ૬૫૮

अं

अंकोट

अंकोट

अंजनकी

अंत कोटरपुष्पी

अंबु

अंबुल

अंबुद

अंबुषा

अंभोज

अंशुमती

—क—

ककुभ

कक्रील

ककक

कच्छुरा

कद्वृणम्

कदुका

कदुकोलीबु

च. सू. २७-१५३

सु. क. ७-३४

सु. वि. १८-३४

च. सू. १-८१

च० सु० बा०

च० बा०

च० सु० बा०

च. वि. ३०-८८; सु. सू. ३८-४६;

बा. सू. १५-३८

सु. सू. ६-२८

च. वि. २६-७८; सु. उ. ५८-५८;

बा. सू. ६-१६६

च० सु० बा०

च. सू. ५-७०; सु. वि. २४-२१

सु. वि. ७-६

च० सु०

बा. वि. १-६२

च० सु० बा०

”

अंशुध.

”

अणीतो अंड पयोय अंजनकेशिका छे. हुं धाई छुं डे
गणी अर्थ देवा सारा छे.

नि. पू. १०१

वरधारो.

भोथ.

कभण.

भोथ.

पाहा.

see पाठा.

कभणी.

शाक्षिपणी.

Desmodium gangeticum. नि. पू. ३५३

see अंजुन.

Cubeba officinalis.

नि. पू. ३२७

ककको मय्यलेखानिचितः ऋजुकपत्र ईषद्रक्तमूलः

‘कवहक’ इति मालवके प्रसिद्धः। अन्ये तु कवकस्थाने

ककुभ इति पठन्ति, स च प्रसिद्धः ॥ ३६६यः

शेपय.

रेक्षिधाम.

कडु.

कडुवी तुमरी.

કદુકિકા	સુ. સ. ૪૬-૨૬૨	જંઘલી કાચુંદો (ટીકા).	
કદુસુખ્યો	ચ૦ સુ૦	કડવી તુબડી.	
કટ્ફલમ્	ચ૦ સુ૦ વા૦	કાચફળ.	નિ. ઇ. ૪૪૧
કટમી	ચ. ચિ. ૨૫-૨૧૦; સુ. ચિ. ૩૧-૫;	માલકાંકણી અથવા વાપુંલા અથવા અથેડા. Calastrus	
	સુ. ડ. ૩૮-૨૫	paniculata or Careya arborea. નિ. પૂ. ૨૫૬, ૫૦૯	
	વા. સ. ૬-૭૬	કરેલાં. (વૈ. શ. સિ.) કટમી કિણિહો (શ્રીકંઠ:) એટલે	
કટિલ:		શ્રીકંઠના મત પ્રમાણે કટમી=અથેડા.	
કદુદૌગિધક	વા. ડ. ૩૭-૭૯	કડવી દુધી.	
કદુફલા	ચ. ક. ૪-૧	ધામાર્ગવેતો પર્ણાય. કડવાં તુરીયાં.	
કદુરોહિણી	ચ૦ સુ૦ વા૦	કડું.	નિ. ઇ. ૧૭૭
કટંકટેરી	ચ. સ. ૩-૮; સુ. ડ. ૧૨-૭;	દારફળદર.	નિ. પૂ. ૪૧
કટંમરા	ચ. ચિ. ૧૪-૫૭	કટમી (ટીકા)	see કટમી
કદુઝ	ચ૦ સુ૦ વા૦	અંરંધ.	નિ. પૂ. ૨૨૨
કદ્ધો	સુ. સ. ૪૪-૨૬	કડું.	
કઠિઝ્જર	ચ. સ. ૨૭-૯૪; સુ. સ. ૪૬-૨૭૪	કાળી તુલસી.	
કઠિલ્લક	ચ. સ. ૨૭-૯૨; સુ. ડ. ૩૮-૧૫૦	રક્તપુનર્નવા. રાતાપુલની સાટોડી.	
કળકળિકા	ચ. શા. ૮-૭૮	માલકાંકણી. અર્થ ૨૫૪ નથી.	
કળા	ચ૦ વા૦ સુ૦	લીંટીપીપર.	Piper longum.
કળાઘ્ય	વા. ચિ. ૧૯-૮	અન્ને પીપર. પીપર અને ગજપીપર.	
કળામૂલ	વા. ડ. ૨૭-૮૩	પીપરીમૂલ.	
કળટકારી	ચ૦ સુ૦ વા૦	બોટીંગરી.	Solanum indicum. નિ. ઇ. ૧૨૯
કળટકિવૃક્ષા:	સુ. ચિ. ૧૦-૪	લવિર, બદરી, અરિમેદ, સૃંગદાર પ્રમુખ: (હલ્દળ)	
કળટકો	સુ. સ. ૩૮-૬	વિકલકતવૃક્ષ: (ટીકા)-વીકળો.	

અમ્બરકંઠમાં કળદોર: રામઠમેદ: સ દિ । જલસ્યલભેદા-
દ્વિવિધ: ॥ ચ. દ. ॥ વૈ. ય. સિ. માં કળદોર: 'લઘુકાર-
વેલ્લકે' એવો અર્થ આપેલો છે. સુમુલસુરસકુટેરકળદોર-
કાલમાલ-આવી રીતે બે તથા જગોએ ચોખ્યું છે.
જંગલી દારેલી કે જંગલી સરણુ-આ બેમાંથી મને
તે અર્થ લેવો.

નિર્મળી.

Strychnos potatorum. નિ. ઉ. ૮૭

ચ. સ્. ૪-૪૦; સુ. સ. ૩૮-૪૭;

વા. સ. ૧૫-૧૩

ચં સું વાં

"

સુ. ડ. ૪૪-૧૯

ચં સું વાં

સુ. ક. ૨-૫

ચં સું વાં

ક. વિ. ૭-૧૬૩

રોહિધવાસ.

Andropogon schoenanthus. નિ. ઉ. ૬૦૬

કંઠ્ય.

Anthocephalus Cadamba. નિ. પ. ૬૧૫

મુકદ્દમ્-ગોરખમુડી.

Sphoeranthus indicus. નિ. પ. ૬૬૮

વિટ્કવિર: શ્વેતલદિર:-

(ચરકટીકા)=ગોરક. A. senegal નિ. પ. ૪૫૨

સ્થાવરવિધની ગણત્રીમાં.

કુળ.

Musa Paradisiaca. નિ. ઉ. ૪૮૨

કાળો ધંતુરો.

Datura fastuosa. નિ. ઉ. ૧૬૪

વૈ. ય. સિંધુમાં ગણિકારિકા, દુમોરપલ, જોલદકંઠ-

અર્થો આપેલા છે. કુદના પ્રકરણમાં છે એટલે

સ્વર્ણકેશીરી અર્થ હોવો જોઈએ.

સ્વર્ણકેશીરી. સારીવા જેવાં પાનવાળું, જેમાંથી કંકુદ નીકળે છે તે

દિમાલ્યમાં થતું ઝડ. દારૂડી નાં. વધુ માટે જુઓ મારો

લેખ. આયુર્વેદ-વિજ્ઞાન પુ. ૬. અં. ૩

સોમસમાનવૌર્યાં મહોષધિ:

કોચાં.

શાંડી.

Feronia elephantum. નિ. પ. ૨૧૨

ચ. વિ. ૭-૧૦૮; સુ. સ. ૧૧-૧૩;

વા. સ. ૩૮-૨૧.

સુ. વિ. ૩૦-૫

ચ. વિ. ૨૮-૧૨૧

ચં સું વાં

કનકકણીરી

કન્યા

કપિકણ્ઠુ

કપિલ્લ

કપોતન	ચં સું ૭૦	અંબારી. Spondias mangifera. see નિ. ઉ. ૬૫૮ અથવા પારસપીપ્પો. Thespesia populnea.
કપોતવંકા	સુ. સ. ૩૮-૧૦	‘કપોતવંકા રથોનાકઃ’ લતાફલ્કીતિ પ્રસિદ્ધાયામ્ લતા- યામ્ । સુ. સ. ૩૮-૩૯. બ્રાહ્મણો । મા. પ્ર. મ. ૪ । અરધુ, પ્રાહ્લી, સુરંગપુષ્પી, વાપુંબા એવા બિન્ન બિન્ન અર્થો થાય છે. વાપુંબા-Careya arborea. see નિ. ઉ. ૬૫૯ સુશ્મૈલા(ટીકા)=નાની એવળી. નિ. ઉ. ૬૬૦ આદ્યારયોગ ધર્મે.
કપોતવહ્ણી	ચ. વિ. ૮-૧૬૦	
કવરો	ચ. સ. ૨૭-૨૯૯	
કમલ	સું ૭૦	
કમ્પિલ્લક	ચ. સ. ૩-૮; સુ. સ. ૩૮-૨૯; વા. સ. ૧૫-૨	કમળ. Nymphaea lotus. નિ. પૂ. ૪૬ કંપિલો. Mallotus philipensis. નિ. ઉ. ૩૮૭
કરઘાટ	સુ. ક. ૨-૫; વા. હ. ૩૭-૮૪	સ્થાવરવિપની ગણત્રીમાં છે. કરઘાટક શબ્દ ૫થુ સુશ્રુતમાં છે.
કરજ	ચં સું ૭૦	કરંજ. Pongamia glabra. નિ. પૂ. ૩૬૭
કરજાદ્ય	વા. સ. ૧૫-૧૭, ૨૧.	કરંજ અને ચરેલ.
કરજિકા	સુ. ક. ૬	નક્કમાલક (ટીકા). કરંજ
કરમ્બઃ	સુ. ક. ૨-૫ વા. સ. ૧૫-૨૪	સ્થાવરવિષ ગણત્રીમાં. ઉત્તમારણી. (અ. ૬.) ઉત્તમારણી એટલે ઇંદ્રવાણી ?
કરમર્દક	ચં સું ૭૦	કરમર્દાં. Carissa Carandas. નિ. ઉ. ૨૧
કરવોર	”	કરેથુ. Nerium odorum. નિ. ઉ. ૩૫
કરઘાટ	ચ. ક. ૧-૩૭; સુ. ક. ૬-૩.	મીંદળ. Randia dumetorum. નિ. પૂ. ૬૨૦
કરાલ	ચ. સ. ૨૭-૮૭	લઘૂણં વાતલં રુક્ષ કરાલં શાકમુચ્યતે ॥ કુશ્મણ્ડલી (વૈ. ય. સિંધુ)
કરોર	ચં સું ૭૦	કરંડા. Capparis aphylla. નિ. પૂ. ૮૨
કરેણુ	સુ. વિ. ૩૦-૫	સોમસમમહાવોર્ગ ઔષધિ.

કર્કટક

કર્કટશુદ્ધી

કર્કટકો

કર્કટાકયા

કર્કટિકા

કર્કટી

કર્કટન્યુ

કર્કટાઃ

કર્કાવ

કર્કારક

કર્કોટક

કર્કોટી

કર્કર:

કર્ણિકાર:

કર્તરીય

કર્વમ

કર્વમક

ચ. ચિ. ૨૨-૧૧૩; સુ. ડ. ૫૮-૪૨

ચં સું વાં

વા. ચિ. ૩-૧૫૩; વા. ચિ. ૨૨-૪૯

વ. ક. ૭-૧૪; સુ. ચિ. ૨-૩૯;

વા. ક. ૪-૬૦. સુ. ડ.

૫૧-૩૨, ૩૯

ચ. ચિ. ૧૦-૧૧૦; સુ. ક. ૫-૬૯;

વા. ચિ. ૮-૧૧૦

ચ. ચિ. ૨૨-૧૫૧

ચં સું વાં

ચ. સ. ૨૭-૯૨; વા. સ. ૬-૭૬.

વા. સ. ૬-૮૫; સુ. સ. ૪૬-૨૧૬

સુ. ચિ. ૧૮-૨૯

ચ. સ. ૨૭-૯૧; સુ. ડ. ૧૭-૫૧;

વા. સ. ૬-૭૫

વા. ડ. ૩૦-૧૮

ચ. સ. ૨૭-૧૪૯

ચ. ક. ૮-૧

સુ. ક. ૨-૫

ચ. સિ. ૭-૫૭, સિ ૮-૩૪

સુ. સ. ૪૬-૪

ઞપુસમ્ (ડીકી). કાકડી.

કાકડાસોગી.

કાકડી.

કાકડાસોગી

નિ. પૂ. ૫૬૧

નિ. પૂ. ૨૮૨

Cucumis sativus.

Pistacia integerrima.

દમ્ભવારુણીફલમ્ (કલ્હણ: સુ. ક. ૫-૬૯.) ઇન્દ્રવાણી.

કાકડી.

ઝયુળીભેર (અલ્પબદ્ધમ્ ડીકી). Zyziphus nummularia નિ. પૂ. ૨૬૨

પટોલમંદ: (ચ. વ.) કમ્પિલ્લક: (અશ્વધંત)

કાકડાસોગીમાં છે એટલે પટોલ દેવું સાંઈ છે.

સરવારુ હિતિ લોકે (કલ્હણ)=સરેટી. Cucumis melo. નિ. પૂ. ૫૭૬

કુષ્માણ્ડમેવ હિતિ ચક્રવર્ત: 1

કાકડા. Momordica dioica.

નિ. પૂ. ૫૫૮

કાકડી.

પટકચૂરો.

ગરમાળો.

સ્થાવરવિપતી મધુત્રીમાં

પરિવર્તવ્યાપચિત્રક્રિયામાં છે. અસ્તિમાં કાદવ હોય? વાળના

કલપમાં સુશુત કાદવ (કર્વમ)નો ઉલ્લેખ કરે છે, કલ્હણ

ત્યાં 'પરિવર્તવ્યાપચિત્રક્રિયા' એવો અર્થ કરે છે.

કર્વમક એ શાલિભેદ છે તે કર્વમનો અર્થ પણ ચોખા

કરવામાં વાંધો નથી.

Curcuma zedoaria.

Cassia fistula.

નિ. ડ. ૪૬૫

નિ. પૂ. ૪૧૮

કર્પૂર	ચં સું ચાં	કપૂર.	Dryobalanops aromatica. (ન. પૂ. ૧૨૩
કર્ણુદાર	ચં ચાં	ગુદા.	Cordia Rothii. (ન. ઉ. ૯૫
કલમ:	ચ. સુ. ૨૭-૭	ચોખાની બત. સુ. સુ. ૪૬-૪, વા. સુ. ૬-૧.	
કલમ્બ:	ચાં ચ. સુ. ૨૭ ૯૬	કલમ્બ: કર્મ્બ: (અરુદત). ૬૬'બ, અથવા ૬૬મીશાક	
કહનો	ચં સું ચાં	પૃષ્ઠિપર્ણી (ડીકાકારો).	
કલાય	"	લંચ.	Lythrus sativus. (ન. ઉ. ૬૫૯
કલિ	વા. ડ. ૨૮-૩૮	બેલં.	see વિખીતક.
કલિફૂ	ચાં સું ચાં	ધોંબવ.	
કલિફૂક	"	"	
કલોડચમ્	ચ. સુ. ૨૭-૧૧૧; વા. સુ. ૬-૯૧	મમ્મલોજમ્ (અગણવત્) કમળકાકડી.	
કઠાર	ચ. વિ. ૩-૨૫૫. સુ. સુ. ૩૯-૮;	લાલકમળ. (૩૬૬૫).	
	વા. સુ. ૨૨-૨૦.		
ક્રકોરક	ચ. સુ. ૨૭-૧૧૧; સુ. વિ. ૩૭-૨૦;	ગ્રીષ્મી મેથ.	Cyperus minima. (ન. ઉ. ૫૮૨
	વા. ડ. ૧૬-૧૪		
કમુક	ચ. સુ. ૨૫-૪૧; સુ. સુ. ૩૮-૨૯;	સોપારી.	Araca catechu. (ન. ઉ. ૫૫૧
	વા. સુ. ૧૫-૧૯.		
કાકલંચા	સુ. વિ. ૧૯-૬૩; વા. સુ. ૩૦-૧૦	અંબેડી.	Peristrophe bicaliculata. (ન. ઉ. ૨૦૭
કાકળાસ	ચ. વિ. ૭-૧૨૦		see કાકનાસ.
કાકતિકા	વા. સુ. ૧૫-૧૭	શાડંગેશા. (અ. દ.)=પીથુડી. Solanum nigrum.	

કચોર-ચિત્રોટક: (ચકળાણિવત્ વિ. ૮-૨૦-૧) હિંદી ભાષામાં ચિત્રોટ શબ્દથી પણ મેથ જેવી વનસ્પતિ જ નિર્દિષ્ટ છે. ભાર્વમિશ્રતા વખતથી કચોર ચિત્રોટ તરીકે બનીતી છે. મુસ્તકાકૃતિ લઘુ સ્વાચસચિત્રોટમિતિ સ્મૃતમ્ (માંમ્) કેપ્લેવ-નિધંડુના સંપાદક આયુર્વેદચાર્ય પં. સુરેન્દ્રભોદન બી. એ. લેડીનામ Scirpus kysoor આપે છે અને તે ચોખ છે. બીજી રાજકસેલ છે, પણ તેની જગેએ થું લેવું તે સમજતું નથી.

काकनन्तो	सु. चि. १८-१३.	अशोडी.	Abrus precatorius.	नि. पू. ३५६
काकजन्तिका	च. नि. ५-१६	"		
काकनासा	च० सु० वा०	सोधरोटी.	Pentatropis microphylla.	नि. छ. ५६
काकमाचो	"	पीछुडी.	Solanum nigrum.	नि. छ. १३३
काकमालिका	वा. उ. ३५-२५	?		
काकलक	सु. ख. ४६-८	गोआनी नत.		
काकाण्डकी	वा. उ. २४-३५	डाकनासा.		
काकाण्डफल	च० सु०	कोया.		
काकाण्डोला	च. सु. २७-३२; वा. ख. ६-२१	कुवथेनो भेद. कटमो (अ. द.)		नि. पू. ३६३
काकादनी	वा० सु. सु. ३२-६	कंधार.	Capparis sepiaria.	नि. पू. ८०
काकाहा	च. बि. ११-८८; वा. बि. १८-१७	पीछुडी.		नि. छ. १३३
काकोदुम्बरिका	च. बि. ८-१६४; सु० वा०	ढेड उभरडी.	Ficus hispida.	नि. छ. ४१८
काकोली	च० सु० वा०	अष्टवर्जनी अप्राप्य औषधि.		
काङ्गुक	सु. ख. ४६-८	गोआनी नत.		
काजविकार्णिके	सु. उ. ६०	डाकोडी क्षीरडाकोडी. (३६६थु).		
कालविषाणिके	वा. उ. ५-३	"		
काञ्चन	सु. ख. २६-७२	धतुरी.	Datura alba. काञ्चनक सु. ख. ३६-७	
काञ्चनक	सु. ख. ४६-४	गोआनी नत.		
काञ्चनक्षीरी	च. क १०-११	स्वर्णक्षीरी.	Himalayan Tree.	
काञ्चनक्षौर्यौ	सु. बि. ८-४०	एक कंकुटं, पीतदुग्धा यवतिका (३६६थु): ओड नेमाथी कंकुट		
		नीकने छे ते अने भीछ आंभुटाभल्ली.		
काञ्चना	च. बि. १८-१३०; वा. उ. १-४८	स्वर्णक्षीरी अर्थ होवे नेछे.		
काञ्चनाक्षीरी	च. बि. १८-१३०	"		

વમનોપમ દ્રવ્યોની ગણતરીમાં છે. અલાલ્બામ (વૈ. શ. સિ.) =

કડવી ડુંબડી.

પંચતણમાં છે. શેરડીની ખત.

સ્થાવરવિપની ગણતરીમાં.

ચંદ્રપ્રિયંયુ (અ. દ.)

સોમસમમદાવીર્ણા વિઘ્નોવધિ:

see કમ્પિલ્લક.

કંપોક્ષો.

કંબોષ.

કંબોષ.

Breynia patens. ગયો હુ માષ-

[ન. ઉ. ૩૭૩

પર્ણીમાદ (૩૯૬થ)

રક્તમંજરી, અતિમુક્કક હત્યન્થે (અરુણદત્ત:) ચંબેલી.

સુરસા (વ. દ.) Ocimum sanctum.

બોડી અબ્જોદ. Apium graveolens. [ન. પૂ. ૫૯૩

ચ. વિ. ૮-૧૫૭

ચં. સુ. સ્. ૩૮-૭૫

સુ. ક. ૨-૫

વા. ઉ. ૨૨-૧૨

સુ. વિ. ૩૦-૫

ચ. વિ. ૧૮-૧૧૭

વા. ઉ. ૩૪-૨

સુ. વિ. ૧૮-૪૨

વા. સ્. ૧૫-૩૦

ચ. વિ. ૧૪-૫૬, ૫૭; વાં ૦

ચં સુ ૦ વાં ૦

ચરક વિ. ૯-૭૨, ૮૯, ૧૦૩

વિ. ૧૨-૧૭૮, ૧૭૯

સુ. સ્. ૪૬-૨૩૦

વા. વિ. ૧૪-૧૮; વિ. ૮-૪૬, ૫૦

સુ ૦ વા ૦

કારેલી.

Momordica charantia. [ન. પૂ. ૫૫૬

કારવેલ્લ

x કારવી-મરાઠીમાં 'કારવો' નામથી જે વનસ્પતિ પ્રચલિત છે તે તે " ગિરનારી પાંદડી " (Strobilanthes Callosus. N. o Acanthaceae) છે. સ્વ. કીર્તિકરે તેમના Poisonous Plants of Bombay vol. I માં 'કારવી' નું ચિત્ર આપેલું છે. પંડિત હરિપ્રપન્નજી માને છે કે હિંદના બીજા પ્રાંતો કરતાં કોંકણ-મહારાષ્ટ્રના જંગમી લોકોની અદર વનસ્પતિઓનાં શાસ્ત્રીય નામોની જાણ સુદર છે. જો આ વાત સાચી હોય તો કારવી માટે આપણે બોડી અબ્જોદ, કારેલી કે એવો કોઈ અર્થ કરવા કરતાં આ જ અર્થ લેવો જોઈએ. ચરકે કારવ્ય: સ્પષ્ટ કહ્યું છે અને આ મરાઠી કારવી ની ધણી જાણ છે, એટલે શાસ્ત્રીય કારવી એ મરાઠી કારવી નહીં શું ?

કારવેલ્લક	સુ. ૪૨-૧૮	કરેલી.	Momordica charantia. નિ. પૂ. ૫૫૬
કારવેલ્લિકા	ચ. વિ. ૮-૧૬૪; સુ. સ. ૩૬-૫	"	"
કારવ્ય:	ચ. સુ. ૨૭-૨૬૯	see કારવી.	ગિરનારી પાંદડી (ગુજરાતી); કારવી (મરાઠી).
કાર્પાસ	ચ૦ સુ૦ ઘા૦	કપાસ.	Gossypium herbaceum. નિ. પૂ. ૧૪૬
કાર્પાસો	ચ. વિ. ૭-૯૩; સુ. સ. ૩૯-૭;	"	"
	વા. ડ. ૨-૪૨		
કાર્પાસિબી	સુ. ડ. ૪૭-૩૪	જંઘરી કપાસ. (ટીકા).	Hibiscus vitifolius. નિ. પૂ. ૧૪૬
કાલંકતક	ચ. વિ. ૮-૧૬૦	કાસમઈ (અશુદ્ધત).	કાસુંદ્રો.
કાલકૂટ	ચ. વિ. ૨૫-૯	સ્થાવરવિષની ગણતરીમાં.	
કાલમાલ (ક)	ચ. ક. ૧-૩૫; સુ. સ. ૩૮-૧૮	આવચીખાવચી.	Moschosma polystachyum. નિ. ઊ. ૬૬૧
કાલમાલા	વા. સ. ૧૫-૩૦	કૃષ્ણાર્જક (અ. દ.)	"
કાલશાક	ચ. સ. ૨૭-૮૭; સુ. શા. ૧૦-૩૦.	ખુંજ.	Corchorus Capsularis. પાણીમાં
	વા. સ. ૬-૯૬.	થનાઈ કલમી શાક (Ipomoea aquatica)	એ અર્થમાં નિ. ઊ. ૬૬૧
કાલસ્કન્ધ:	સુ. સ. ૩૮-૧૨	પણ વપરાય છે.	Diospyros embryopteris. નિ. પૂ. ૭૦૦
કાલંકત	ચ. વિ. ૮-૧૫૭-૧૬૦.	ટીંબરેવો.	
કાલા	ચ. વિ. ૨૮-૧૫૬; સુ. ડ. ૫૮-૫૮;	મધુરગણમાં છે.	
	વા. વિ. ૧૪-૧૩.	સારિવા અથવા મજાદ.	
કાલાગુર	ચ. શા. ૮-૯૧.	અગર.	Aquilaria agalocha.
કાલાનુસારિવા	સુ. ડ. ૧૭-૧૭, ૧૮	કલાનુસારિવા=કૃષ્ણસારિવા.	Cryptalopis Buchananii.
કાલાનુસારિણી	ચ. વિ. ૨૬-૨૩૮	પાવાગઢ ઉપર દગલાબંધ થાય છે તે.	
કાલાનુસારી	ચ૦. સુ. સ. ૩૭-૨૭	તગર. ટીકાકારોએ આ તણ શબ્દોના અર્થો આપવામાં ભારે ગોટાળો કરેલો જણાય છે. એ બધામાંથી મેં કાલાનુસારિવા માટે કૃષ્ણસા-	

કાલાનુસાર્યમ્

સુ. ક. ૫-૬૫; હ. ૧૮-૯૧.

કાલિકા

સુ. હ. ૫૧-૨૩

કાલિક્ક:

વા. સ. ૬-૮૫, ૮૮.

કાલિન્દક:

સુ. સ. ૯-૪

કાલિન્દમ્

સુ. સ. ૪૬-૨૧૪

કાલિન્દી

સુ. સ. ૪૨-૧૮

કાલીય

ચ. ચિ. ૧૧-૭૩;
સુ. ચિ. ૨૦-૩૫.

કાલીયકમ્

ચ. સ. ૩-૨૪; સુ. વા. ૦

કાલીયમ્

ચ. ૦ સુ. ૦

કાલીયકમ્

સુ. સ. ૩૯-૬.

કાશ

ચ. ૦ સુ. ૦ વા. ૦

કાશમરો

”

કાશ્વગોષા

ચ. ચિ. ૧-૧૬૮

કાશ્વલુક

સુ. સ. ૪૬-૨૯૮

કાશમંદ

ચ. ૦ સુ. ૦ વા. ૦

કાશ્મીરજ:

વા. હ. ૩૭-૪૪

રિવા અને કાલાનુસારો, કાલાનુસારિણમ્, કાલાનુસાર્યમ્ ધર્ત્વાદિ માટે તગર કે તગરભેદ અર્થો રાખ્યા છે.

રા. નિ. માં. ઉપકુંડી. કાકેલી અને શુંગી એવા અર્થો આપેલા છે.
 ૬૬૯ કાલિકકમ્ અર્થ આપે છે. ૬૩૬૬૬૨ અને કુંડુમ (કેસર) એવા અર્થો પણ થાય છે. આપણે ૬૩૬૬૬૬૨ અર્થ કરીશું.

કાળીંગકુંડ. તપ્તયની ભન.

લોક્કલકુમાણભેદ:=(૬૬૯). કોળીંગ પતકળી Cucurbita Pepo. (ન. ૫. ૫૭૩

કૃષ્ણકોજ કુમાણ્ડસપ્તશમ્ (૬૬૯). કાળીંગકુંડ.
 નસોતર. Ipomoea turpenthum.

પીત્તચન્દનમ્=પીળું ચંદન.

”
 મલયાદિયંન. Sachharum spontanum. નિ. ઉ. ૫૯૯
 ૬૩૬૬૬૨ અથવા કેસર. Gmelina arborea. નિ. ઉ. ૨૩૨
 કાશ્વલુક.
 કાશ્વગોષાનામૌષધિ. ગોષાકારા ॥ ?

કંદવિશોષ:
 કાશુદો. Cassia Occidentalis.
 કેસર. Crocus sativus. નિ. ઉ. ૧૯૧

कासिकम्

किणिहि

किराततिकक

किलिम

किशुक

क्रिमिशु

कीदद्यनु

कीटारि

बलीतक

कुकुटाण्डक

कुकुटाण्डक पा-

लारुयः

कुकुटी

कुक्कुम

कुबिका

कुच

कुचैला

कुचदन

कुटज

कुटजटम्

कुटरनी

कुटिजरः

च. वि. २०-१३३

च० सु० बा०

"

च. वि. ८-११३

च० सु० बा०

सु. उ. ११-३६

सु. उ. १२-४४

सु. वि. २-६१

च० सु०

सु. स्र. ४६-१२

वा. स्र. ६-७

सु. उ. ३०-१७; बा०

च० सु० बा०

च. स्र. २७-२६६

सु. स्र. ४२-१८

च. स्र. २७-६१; बा०

च० सु० बा०

"

"

वा. स्र. १५-४५

वा. स्र. ६-६१

पांडुमां छे. वनमुद (वै. श. मि.)=जंगली भग.

अधो३.

अरियातु. Achyranthus aspera. नि. छ. २७८

द्वधदर. Swertia chirata. नि. छ. ६०

डेसुडानां पुध. Embelia ribes. नि. पू. ६८६

वावडोग. (टीका)

"

"

जदल यष्टिमधु.

जोपानी नत.

"

"

रफटिकरचितकुकुटाण्डसमुदाकन्दा, कुकुटीशरीरवत्

कुसुमचित्रा बहो। (५६५).

इसर. Crocus sativus. नि. छ. ६६३

इलोण्ड छं. २। नि. भां मेथी अर्थ पथ्य आपेक्षे छे.

Nigella sativa.

कुयध=दडिभ. ओइका कुय भारे पथ्य दडिभ याक्षशे.

अकर्णेबिद्धिकाभंदः (च. द.)=पाडि. Cyclea peltata. नि. छ. ३४५

रक्तचंदन. रंतीबली. Adenanthra pavonia. नि. छ. २८

इ३।

तगर. (५६५). Holarrhena antidysenterica. नि. छ. १३४

शुकला त्रिधृत (अ. द.)=भई नसेतर.

ताम्रमूलकम् (अ. द.)

कुठेरक	च. सू. २-३; बा. सू. १-१०४.	रामतुक्षरी.	Ocimum gratissimum. नि. ७. २५८
कुतुम्बकम्	बा. सू. १-८१	द्रोणपुष्पी (अ. द.)=कुशी.	Leucas cephalotus. .
कुत्सिताम्बु	बा. सू. १५-२६	कुङ्कुम्भ. (अ. द.)	
कुन्तली	बा. सू. १-७४	सूक्ष्ममल्लिकातिः (अ. द.)=नाना तक्ष ?	
कुन्तलिका	सु. सू. ४१-२७६	चुम्बुसदृशा क्षीरफला (इक्षु)=मोटी धुंछ. Corchorus olitorius.	
कुन्तो	च वि. १७-६२	रोष्णधूनीन.	नि. ७. ६६३
कुन्द	सु. उ. ५१-३७; बा. सू. १८-७२	कुङ्.	Jasminum arborescens. नि. ७. ७
कुन्दुरक	च० सु० बा०	शावेरी.	Boswellia. serrata. नि. पू. २३४
कुबेरक	च. सू. २७-८६	नन्दीवृक्षः	Ficus retusa. नि. ७. ४२२
कुबेराक्षी	सु. सू. ३८-७	काष्ठपाटला=सर्पेह पुक्ष्मी पाटला. अलावे कंकय देवी.	
कुब्जः	सु. वि. ७-६	गुंजा (इक्षु)=व्यष्टोदी. रा. नि. भां अपभ्रंश.	
कुब्जक	सु. उ. १७-८	श्वेतयुक्ताय अथवा श्वेति. (वै. श. सि. प्रभाषे.)	
कुमारजीव	च. सू. २७-८५	शाकवर्गभां. पुत्रंछव.	Putranjiva Roxburghii. नि. ७. ३७४
कुमुद	च० सु० बा०	मंद्रोद्भवविकसि कम्भ. (इक्षु) स. ४६.	
कुमुदनी	सु. क. २-५	स्थावर विषुनी गणुनीभां.	
कुतुम्हती	"	"	
कुम्भ	बा. सू. १५-२	निवृत् (य. द.)=नसेतर.	
कुम्भाह	बा. वि. १७-२	"	
कुम्भिक	च० सु. उ. ४०-१५४	नक्षत्रकुम्भी=नक्षत्रभक्ष.	Pistia stratiotes. नि. ७. ५६३
कुम्भी	सु. उ. ५८-१७	स्थलकुम्भीक यस्याः त्वक् वक्त्रा भवति (इक्षु)=वापुष्मा.	Careya arborea. नि. पू. ५०८
कुम्भीका	सु. सू. ३८-४५	वापुष्मा.	
कुरण्टक	च० सु० बा०	कंटाशेरीओ	Barlaria prionitis. नि. ७. २१८

કુરુણ્ડિકા

સુ. સ. ૪૬-૨૭૬

કુરુણ્ડિક

સુ. સ. ૩૮-૧૦

કુરુષક

સુ. સ. ૪૬-૨૭૪

”

સુ. સ. ૪૬-૮

કુરુવિન્દ

સુ. સ. ૪૬-૨૧

કુરુવિન્દા

ચ. સ. ૨૭-૧૩; વા. સ. ૬-૮

કુરુવૃન્દક

સુ. સ. ૪૫

કુલક

ચ. વિ. ૨૫-૨૨૨;

કુલ્લય

ચં સુ. ૧૦ વા. ૦

કુલ્લત્પિકા

સુ. વિ. ૧૬-૨૬

કુલ્લહલ

વા. સ. ૧૫-૩૦

કુલ્લાદલ

સુ. સ. ૩૮-૧૮

કુલિંગ:

વા. સ. ૧૫-૧૯

કુલિંગા

ચ. સ. ૪-૪૩

કુલિંગાશી

ચ. વિ. ૮-૧૧૦

કુલીરશૃંગી

ચ. સ. ૪-૫૪

વા. વિ. ૪-૨૪

કુલેચર

સુ. સ. ૪૬-૨૮૦

કુલ્લ

ચ. સ. ૪-૪૮

કુલ્લય

ચ. સ. ૪-૩૪; સુ. સ. ૩૮-૫૨

કુલ્માષ

સુ. ૪૨-૬૬

શરવાલિકામેલ: (૬૬થ). કાંટાશેરીયો. ૪ સેવો.

કાંટાશેરીયો.

રાતાપુલ્લો કાંટાશેરીયો. B. ciliata.

નિ. ઉ. ૨૧૯

ચોખાની ભત.

કુદાન્યની ગણતરીમાં છે. ચોખાની ભત હોય એમ કાગે છે.

ચોખાની ભત.

ક્રોલિયુલ: ચોખાની ભત છે.

પરવળ અથવા કાંટેલાં.

કળથી. Dolichos biflorus.

નિ. પૂ. ૩૮૭

ચમુર્યા=ચમે.

નિ. પૂ. ૪૧૩

મુકુંબકોડલંબુસાલ્ય: (અ. દ.)=ગોરખમુંડી.

મુળિકતિકા સ. ૪૬. ગોરખમુંડી Sphaeranthus

indicus. નિ. પૂ. ૬૬૮

શકયવ=કેક્રશવ. (ટીકા).

ઉલ્લટમેલ: (ચ. દ.) ઉટીંગથ. યુક્તનન દશેમાનિમાં છે.

નિ. ઉ. ૬૬૩

પેટિકા (ટીકા). સહેદ દર્વા.

નિ. ઉ. ૬૬૩

કાકામીંગી.

Pistacia integerrima.

નિ. પૂ. ૨૮૨

ઉદ્ભિદશાકની ગણતરીમાં છે. લુલુપ્પક: (૬૬થ), હનકમેલ:

(વે. શ. સિ.). edible mushroom—મીલાડીના.

ટાપની ખાલ ભત.

લ્યુલ્લવરો—મોટાં ગોર

સૌગંધિકમ્—મુગંધિ કમળ. ફૂલોલ્લવલ કમલમ્ (૬૬થ).

યવપિષ્ટમયાન મધ્યાન્ (ટીકા).

કુશ	ચં સું વાં	દર્ભ. દાભડો.	Eragrostis cynosuroides. (ન. ઉ. ૫૯૯
કુશપુષ્પકમ્	ચ. વિ. ૨૫-૧૦	સ્થાવર વિષમાં છે.	
કુશિમ્બી	સુ. સ્ક. ૪૬-૪૬	મૂલકાશિમ્બી (ટીકા)=ભેગરી.	
કુસુમ	ચ. વિ. ૯-૧૬૩	ધાવડીનાં પુલ.	
કુસુમ્બ	ચં સું વાં	કસુંભો.	Carthamus Tinctorius. (ન. પૂ. ૬૪૪
કુસુમ્બરી	વા. વિ. ૧-૬૧	કોથમી.	Coriandrum sativum. (ન. પૂ. ૬૦૭
કુસુમ્બરુ	ચ. વિ. ૯-૧૦૭; સુ. સ્ક. ૩૮-૫૦	લીલા ધાણુ.	"
કુષ્ઠ	ચં સું વાં	કઠ. ઉપલેટ.	Saussurea Lappa. (ન. પૂ. ૬૩૯
કુસ્માળક	"	ભુરૂ કોળું.	Benicassa cerifera.
કૃતમાલ	ચ. સ્ક. ૪-૩૮, સુ. વિ. ૩૧-૫.	મરમાળો.	Luffa acutangula var. bitter. (ન. પૂ. ૫૫૨
કૃતવેષન	ચં સું વાં	કડવાં તુરીયાં.	
કૃમિદન	ચં. સુ. ઉ. ૪૦-૪૦; વાં	વાવડોંગ.	
કૃમિવાતી	સુ. ઉ. ૪૨-૪૨	વાવડોંગ.	
કૃષ્ણગન્ધા	ચં સું વાં	સરગવો.	Moringa Pterygosperma. (ન. પૂ. ૩૦૮
કૃષ્ણજીરક	વા. વિ. ૧૪-૧૭	શાહજીરે અથવા કાલીજીરી.	
કૃષ્ણનિલ	ચં સું	કાળા તલ.	
કૃષ્ણપાટલા	વા. ઉ. ૫-૪૨	કાળાપુલવાળી પાટલા ?	
કૃષ્ણમ્નોહિ	સુ. સ્ક. ૪૬-૧૨; વા. સ્ક. ૬-૭	ગોખાની ગત.	
કૃષ્ણશણ	ચ. વિ. ૨૬-૨૬૫	કાળા શયુ.	Crotalaria Juncea.
કૃષ્ણસારિવા	સુ. સ્ક. ૩૮-૪	છલદેટ્ટાપત્રસલ્લુશપત્રા ચન્દનગન્ધા 'કાલવેલિ' इति लोके (૩૬૬થુ સ. ૩૮-૪). કૃષ્ણસારિવા. Cryptolepis Buchananii. (ન. ઉ. ૪૩	
કૃષ્ણા	ચં સું વાં	દોડીપીપર.	Piper longum.

કુશાગુરુ	ચ. ચિ. ૨૬-૨૬૭	અમર.	
કુશાઢા	સુ. ચિ. ૨૭-૮	પીપર.	
કુલીર	સુ. ડ. ૨૧-૪૫	કાકડાસીંગી.	
કુટરણા	ચ. કા. ૭-૨	નસોતર.	
કેતક	સુ. સ્ક. ૬-૩૩	કેવડો.	
કેતકી	સુ. ડ. ૪૨-૪૫	"	Pandanus fascicularis. નિ. ઉ. ૫૫૮
કેદાર	સુ. સ્ક. ૪૬-૮	ચોખાની જાત છે.	"
કેન્દ્રકા	સુ. ડ. ૨૧-૧૫	?	"
કેવૂક	ચ. સ્ક. ૪-૩૯; સુ. સ્ક. ૪૬-૨૬૨	કેસૂર इति नाम्ना प्रसिद्धः । (૬૬૫)	
કેમ્બૂક	વા. સ્ક. ૬-૭૬; સ્ક. ૧૪-૨૬	શાકની ગથુત્રીમાં છે.	
કેલૂટ	ચ. સ્ક. ૨૭-૧૦૮; વા. સ્ક. ૬-૯૦	કેલૂટં स्वादुविटपं तत्कन्दः स्वादुशीतलः । (૬૬૫) द्विष्यकसंज्ञः उदुम्बरभेदः । (अ. द.) ઉમરડાની જાત.	
કેશી	ચ. ચિ. ૧૪-૫૫; વા. ડ. ૬-૩૪	ગંધમાસી.	Nardostachys Jatamansi. નિ. પૂ. ૬૩૧
કેશિકા	ચ. ચિ. ૩-૨૬૨	શતાવરી. (રા. નિ.)	
કેસર	ચં સું વાં	બોલસરી.	Mimusops elengii. નિ. પૂ. ૬૯૫
કેટયં	ચ. સ્ક. ૪-૩૩, ૭૨; સુ. ડ. ૨૮-૪	મહાનિમ્બ=અકાન ધીંગડો.	Melia Azadirach. નિ. પૂ. ૨૪૫
કેડયં	વા. ડ. ૧-૪૯	"	"
કોકનદ	ચ. ચિ. ૬-૨૩	લાલકમળ.	"
કોકિલાશ	વાં; સુ. ડ. ૫૮-૪૪	ગોખરો.	Hygrophylla spinosa. નિ. ઉ. ૨૦૩
કોટફલમ્	ચ. ચિ. ૨૫-૨૪૦	કોહું.	
કોઝવ	ચં સું વાં	કોદરા.	Paspalum scrobiculatum. નિ. ઉ. ૫૮૮
કોપના	વા. ચિ. ૨૧-૬૭	રક્તકરવીર: (વૈ. શ. સિ.). રાતી કરેણુ.	
કોરવૂષક	સુ. સ્ક. ૪૬-૨૧	કોદરા	Paspalum scrobiculatum નિ. ઉ. ૫૮૮
કોરવૂષ:	ચં વાં	"	"

કોરવૃણ	ચ. ચિ. ૧૮-૧૮૭	"	"	"	
કોરંટ	વા. ઉ. ૨૪-૩૫	કુરંટકના અર્થમાં હોય એમ લાગે છે.			
કોલ	ચં સુ. ૦ વા. ૦	ભેર. see વદરો.			
કોલક	ચ. શા. ૮-૭૨	"			
કોલવહ્ની	ચ. ચિ. ૩-૨૦૩	ચવિકા=ચળપીપર.	Scindapsus officialis	નિ. ઉ. ૫૭૦	
કોલા	ચ. ચિ. ૨૬-૪૪	"			
કોલામ્લ	ચ. ચિ. ૬-૨૦૦; સુ. ઉ. ૧૨-૪૨	ખાટાં ભેર.			
કોવિહાર	ચં સુ. ૦ વા. ૦	કાંચનાર.	Bauhinia racemosa.	નિ. પૂ. ૪૭૬	
કોશકાર	સુ. ઉ. ૪૦-૧૨૬	ફલ્ગુમેદ: (ડલ્હથ) = શેરડીની ભત.			
કોશાત્ર	સુ. સ્. ૪૬-૨૦૭; ચ. સ્. ૨૬-૧૧૬	નંગદી આળે?			
કોશાતક:	ચ. સિ. ૩-૫૬;	કડવાં તુરીયાં. ઘંટોલિ: (અ., દ.)			
કોશાતકી	સુ. ઉ. ૫૬-૧૭	લોષકા:-કડવાં તુરીયાં	Luffia acutangula-Var bitter.		
કોષવતી	સુ. ઉ. ૫૬-૧૭	"	"		
કોષવર્યો	વા. સ્. ૧૫-૧	ઘંટાલિકૈકા ધામાર્ગેનો ત્રિતીયા રાજકોષાતકી ચ । (અ. દ.)			
કૌમ્તી	ચ. ચિ. ૨૫-૫૩; વા. સ્. ૨૧-૧૪	રેણુકપીળ.			
કૌશ્ઠાદન	ચ. સ્. ૨૭-૧૧૧; વા. સ્. ૬-૮૧	ચિત્તુલિકા (ચ. દ.); પગ્ગલોજમ । (રા. નિ.) = કમળકાકડી.	Cubea officialis.	નિ. ઉ. ૩૨૭	
કંકોલ	વા. ઉ. ૨૨-૮૩; સુ. સ્. ૪૬-૨૦૨	ચણુકપીળ.	Panicum miliaceum.	નિ. પૂ. ૬૧૩	
કંઘુ	ચ. સ્. ૨૬-૧૧૭; વા. સ્. ૬-૧૦	કાંમ.			
કંઘુક:	સુ. ચિ. ૩૧-૫	ધર્ડસા	Aglaia Roxburghii.	નિ. પૂ. ૨૫૨	
કંઘુકા	સુ. સ્. ૩૭-૨૮	રોપણ તરીકે છે.	"		
કંદલો	સુ. સ્. ૩૮-૮	પ્રવેતભક્ષણવદુપુટકન્દવિશેષ: સર્પેચ્છત્રિકમ્ ।			
		સ્. ૩૧-૮. મહાબિડાલસમો વ્યાધાકાર: કંદલીફળ			
		હતિ પૌણ્દ્રે પ્રસિદ્ધ: ॥ અન્યે સર્પવિશેષમાહુ: । અન્યે			
		કંદલીમૃગં હતિ સમસ્તં પઠન્તિ । ડલ્હથુ. સ્. ૪૬			

કંઠુકરી
કંપિલક

—સ—

સહયુષ:

સપિલકા

સદિર

સથોત

સપુર:

સરપુણા

સરસુત:

સરમંજરી

સરાગરી

સરાહા

સરાશ્વા

સર્જર

સુહૃદકપચક

—ગ—

ગજ

ગજચિર્મટ:

ગજદત્તિકા

ગજપિપ્પલી

ગજાહા

વા. સ. ૧૫-૯
ચં સું ૦ વાં

ચ. નિ. ૨-૧

ચ. સ. ૨૭-૨૭
ચં સું ૦ વાં

સુ. ક. ૨-૫

વા. સ. ૧૫-૪૩

ચ. વિ. ૮-૧૬૩

સુ. સ. ૩૮-૧૮

વા. સ. ૧૫-૩૦

સુ. વિ. ૩૧-૫

ચ. ક. ૨-૧

ચ. સ. ૨૩-૧૩

ચ. સ. ૨૭-૧૬૬

ચં સું ૦ વાં

ચ. વિ. ૨૯-૧૧૩

સુ. ઉ. ૫૧-૩૩

વા. વિ. ૧૪-૩૮

વા. ઉ. ૩૬-૬૧

ચં સું ૦ વાં

વા. ઉ. ૫-૮

પદ્મશીખ. (રા. નિ.) 'કુવચ' અર્થે પણ હોઇ શકે.
કંપિલો. see કમ્પિલક.

શમીધાન્ય વર્ગમાં છે. કારટ: (રા. નિ.); ત્રિપુટકલાય: (ચ. ૬.)=કાંગ ?

ખેર. Acacia catechu. નિ. પૂ. ૪૫૨

સ્થાવરવિપમાં છે.

કુન્દુરુક: (અ. દ.)=કમસનો યાંદર. સપુરનો સાધારણ અર્થ નિર્ધારિત થાય છે. see વા. ઉ. ૪૦-૫૨.

બોડી અજમોદ. કેટલાક અજગંધા (રા. નિ.), કેટલાક મરુચક અને ઓળ વળી નાકછીંકણી-આવા અર્થો કરે છે. નિ. ઉ. ૬૬૩

મરુચક: (અ. દ.). હમરે!—O. Bascilicum.

see અપામાર્ગ.

હમૂતકનો પર્ણીય. કુંડલવેલ.

અજમોદ.

" (ટીકા).

ખજૂર.

Phoenix sylvestris. નિ. ઉ. ૫૪૬

સુહૃદકપચકૈલ એવું નામ છે.

નાગકેસર.

Mesua ferrea. નિ. પૂ. ૧૦૮

કૃદવાણી. ગોસ્લકર્કટી (ટીકા)

નાગદન્તી ? નેપાળનો બેદ.

ગજપીપર.

Scindapsus officinalis. નિ. ઉ. ૫૭૦

" "

નિ. પૂ. ૨૩૪

Boswellia serrata.

શાલેડી.
બુઓ. ઉત્તરભયરિતમ્

દ્વિવિધઃ સ્થલજો જલજઞ્ચ, તત્ર સ્થલજો દરિતશાક-
પઠિતઃ, જલજો જલપિપ્પલીગઢોરમ્ । સ્થ ચિ.
૩૪ (૬૬૬થ.) સારપ્રધાનતરુવિશેષઃ (૬૬૬થ.)
રા. નિ. કારે સમપ્લિક્ષઃ અતે સ્તુકં એવા બે
અર્થો ગણીરના આપેલા છે. ચક્રપાણિદત્તે રામ-
ઠશાકઃ (સ્થ ૪-૧૫) કહેલું છે. વૈ. નિ. પ્રમાણે
ગણીરનો અર્થ જંગલી સૂચ્યુ થાય છે. સાધારણ
રીતે આજ અર્થ કરવામાં આવે છે.

?

નેપાલીદરિતાલકુમગદા ગોરોચનાગૈરિકમ્ । કુષ્ઠ અર્થે
હું લઉં છું.

ચોખાની જાત.

સ્થાવર વિષની ગણત્રીમાં.

ચોખાની જાત છે.

કમળકાકડી. (૬૬૬થ.)

દંદ્રવાણ્ણી. (૬૬૬થ.)

નિ. ઉ. ૬૬૪

ગવેયૂક્સ=ગૈરિકમ્; ગવેયૂક્સ=ગોજિહ્વા (૨ા. નિ.). તુળધા-
ન્યવિશેષઃ (અ. દ.) રચામાકસદૃશૈઃ ગુણૈઃ (ચરક).
તુળવિશેષઃ (૬૬૬થ.) સામે ?

ચોખાની જાત છે.

મોથ.

મોથ.

નિ. ઉ. ૬૬૪

સુ. ઉ. ૪૦-૧૫૪

ચ. સ્થ. ૨૭-૧૦૧, ૧૬૫

સુ. સ્થ. ૪૬-૨૩૮

વા. સ્થ. ૧૫-૩૩

ચ. વિ. ૮-૧૭૪

વા. ઉ. ૩૨-૩૧

ચ. સ્થ. ૨૭-૧૩

સુ. ક. ૨-૫

ચ. સ્થ. ૨૭-૧૭

સુ. સ્થ. ૪૨-૧૮

ચ. સ્થ. ૨-૭; સુ. સ્થ. ૩૮-૪;

સુ. ૧૫-૪૫

ચ. સ્થ. ૨૫-૩૩; વા. સ્થ. ૬-૮૨;

સુ. સ્થ. ૪૬-૨૧.

ચ. સ્થ. ૨૭-૧૬

સુ. ઉ. ૧૭-૧૭

વા. ક. ૪-૪૩

ગજાશના

ગણ્ઢોર

ગણ્ઢોરપુષ્પો

ગદા

ગન્ધલા:

ગર્ગરક

ગર્મટો

ગલોદચમ્

ગવાક્ષો

ગવેયૂક્

ગવેયૂક્

ગાફ્રેય

ગાફ્રેયો

ગાફ્રેરકમ્

ચ. સ. ૨૭-૧૩૬

ગાફ્રેરકો

સુ. સ. ૪૬

ગાયત્રી

વા. ઉ. ૩૯-૧૭૦; સુ. સ. ૨૯-૭૨

ગાલુવ

ચ. વિ. ૨૫-૧૦

ગિરિ

ચ. વિ. ૨૫-૬૩

ગિરિકદમ્બ:

સુ. ઉ. ૩૨-૬; વાં ૦

ગિરિજ

ચ. વિ. ૧૧-૧૩૦

ગિરિકર્ણિકા

ચં ૦ સુ ૦ વાં ૦

ગિરિમલ્લિકા

ચ. ક. ૫-૨

ગિર્વાહા

સુ. ક. ૨-૪૫

ગિલોદચમ્

સુ. સ. ૪૨-૧૮

ગુગુલુ

ચં ૦ સુ ૦ વાં ૦

ગુજા

”

ગુડમંજરી

વા. ઉ. ૪૦-૫૨

ગુડાનમ્બી

ચ. કં. ૧૦-૬

ગુફી

ચં ૦ સુ ૦ વાં ૦

ગુન્દ્રા

ચ. સ. ૪-૫૮, ૪૧; સુ. વિ. ૧૭-૬;

વા. સ. ૧૫-૨૪

ગુલાફલ

સુ. ઉ. ૪૬-૨૩

ગુલા

ચં ૦ સુ ૦ વાં ૦

ગુટ

વા. સ. ૧૫-૨૪

ફલવર્ગમાં. નાગખલાતું ફલ (દીકા)
નાગખલા (૩૯૬થુ). Grewia Asiatica. નિ. પ. ૧૭૨

ખદિર.

સ્થાવરવિષની ગયુત્રીમાં છે. ગાલકનો અર્થ સંદેહ હોય તેમજ
મીંઢળ પથુ યાત્ર છે.

સસિતગિરિકોલમચ્ચા: etc. ?

નેટો કદંબ.

Anthocephalus. Cadamba.

શિલાનવુ.

અરણી. Clitorea ternatea. નિ. પ. ૩૮૩

કુટજ (કડો)નો પર્થો છે. કડો.

પ્રવેતસ્વનઢ: (૩૯૬થુ); અને શ્વેતસ્વનઢ એટલે અપરાજ્યા

(રા. નિ.) ગરછી.

અચાતકંઢવિશેષ. see મલોદચમ્.

નિ. ઉ. ૬૬૫

ગુમળ.

Balsamdendron Mukul. નિ. પ. ૨૨૯

ચણોડી.

Abrus precatorius. નિ. પ. ૩૫૬

કાલાચાલમ્લો (મ. દ.). ગુડમંજરી: સપુરો નસ્યાસ્કંઢાં-

સવાહુરજમ્ (મૂળમાં). કૂટશાદમલી.

તીક્ષ્ણ કંઠાવળો થેર. A species of Euphorbia.

મળો.

Tinospora Cordifolia. નિ. પ. ૩૧

માખાનરીયું અથવા ભદ્રમોથ.

નિ. ઉ. ૬૬૪

કોચાં.

સાંધિપર્ણી.

મુન્તવુનમ્ (મ. દ.). ગુટેધાસ.

*ગુડ્ડજનક	ચ. સ. ૨૭-૧૬૮; વા. ૦.	ગાજર	Daucus Carota.	નિ. પૂ. ૫૯૮
ગુદ્ધનલો	વા. ઉ. ૩૫-૪૬	કંથારે.	Capparis sepiaia.	
ગુદ્ધિક	સુ. વિ. ૬-૮	કાશમરી (રા. નિ.)=કોવથુ.		
ગોકર્ણ	સુ. સ. ૪૬	ગોલ્ડનકર્ણ: ગોનરૂ હતિ પ્રસિદ્ધ: (ડહથુ).		
ગોમિદા	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	ગળછલી.	Elephantopus scaber.	નિ. પૂ. ૬૬૫
ગોકંટક	વા. સ. ૧૫-૨૪	ગોખરે.		
ગોચરદના	સુ. વિ. ૨૮-૨૧	પ્રિયંચુ (ડહથુ)=ધઉંલા.		
ગોઝી	સુ. સ. ૮	ગળછલી		
ગોધૂમ	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	ધઉં.	Trictum vulgare.	નિ. ઉ. ૬૧૫
ગોનલો	સુ. વિ. ૩૦-૫	તાંબડા રાનથેવડા (મરાઠી). Cylista scariosa.		નિ. ઉ. ૬૬૫
ગોપકમ્બા	વા. ઉ. ૩૭-૮૨	સારિવા.		
ગોપબોળટા	સુ. સ. ૩૮-૬	મટબોરડી. ઘોડાઘડરી (ડહથુ). Zyziphus xylopyrus.		નિ. ઉ. ૬૬૫
ગોપલ્લો	ચ. વિ. ૮-૧૬૦; સુ. ઉ. ૫૧-૨૬	સારિવા.		
ગોપલ્લતા	વા. સ. ૧૫-૬	સારિવા.		
ગોપા	સુ. ક. ૩-૧૪	સુગંધમૂલા સારિવા (ટીકા). સારિવા.		
ગોપાંકુના	વા. ક. ૪-૧૨			
ગોપી	વા. સ. ૨૦-૩૭; ચ. વિ. ૮-૧૫૭	"		
ગોલોમો	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	દૂર્વા. ધો.	Cynodon dactylon.	નિ. ઉ. ૫૮૪
ગોશુરક	"	ગોખરૂ	Tribulus terrestris.	નિ. પૂ. ૧૮૫
ગોર	ચ. સ. ૨૭-૭	કાંચરની ભત.		

* ગુડ્ડજનક—ચાકપાણિદતે ' ગુડ્ડજનક રસોનક: કિંવા ગુડ્ડનકં શોભાંજનમ્ ' (ચ. વિ. ૧૨-૬૦) આલો અર્થે કયો છે. ટીકાકારો ઉપર આધાર રાખવાથી આપણી શી વસે થાય ? ટીકાકારોના આવા પ્રમાદને મહે ધ્યાનમાં ન લેતાં રૂઢીપરંપરાથી ને અર્થે થતો આલ્પો છે તે ન અર્થે લેધી છે.

નીરધૂમ
 નીરસર્વપ
 નીરામલક
 નીરી
 નંચનાઃ
 નંચનાકુલી
 નંચવલાશ
 નંચમિયંગુ
 નંચફલી
 નંચા
 નંચાદ્વા
 નંચવેહસ્તક
 નંચરણ્ઠ
 પ્રત્યંક
 પ્રત્યંકી
 પ્રત્યિ

ચ. ચિ. ૨૯-૧૪૭
 ચં સુ. ૭૦
 ચ. ચિ. ૨૨-૧૮૩
 સુ. સ. ૧૬-૯
 ચા. સ. ૬-૮
 ચ. ચિ. ૩-૨૬; સુ. ક. ૬-૨૨
 ચા. ચિ. ૧૪-૧૪
 ચ. સ. ૨૫-૩૩
 ચ. ચિ. ૨૫-૫૫
 ચ. ચિ. ૨૭-૫૧
 સુ. ચિ. ૯-૬૦
 સુ. ડ. ૨૫-૩; ચા. ચિ. ૧૧-૨૧
 ચા. ચિ. ૧૩-૪૧
 સુ. ડ. ૫૨-૪૨; ચા. ૭૦
 ચ. ચિ. ૨૦-૭૧
 સુ. ચિ. ૨૦-૫૪

ચ

કુન
 કુપ્રમિયા
 કોળ્ડા

ચં સુ. ૭૦
 ચા. ચિ. ૮-૧૦૩
 ચા. સ. ૧૫-૧૭; સુ. ચિ. ૧૭-૩૪.

કોવા

ચા. ડ. ૧૬-૭

વાતરક્તમાં લેપ છે. રાજ ?

સંદેહ સરસવ.

મોટાં પાકાં આંખળાં.

હળદર.

ચોખ્ખાની ઓક જાત.

સુગંધી રાસના. (૩૯૬થુ.)=રાસના.

મંથપત્રમ્ (મ. દ.)=તમાલપત્ર ?

ધઉલા.

” પટ્ટકચુરો. કેટલાક અજગંધા માટે પણ ગંધા વાપરે છે.

મિમંસુ.

ઝેરડો. (૩૯૬થુ.)

?

પિપ્પલીમૂલ (ટીકા).

વજ.

વજ અથવા પિપ્પલીમૂલ.

Cyperus rotundus.

મોચ.

અતિચિવા.

મટબોરડી. અશુદ્ધત ઘોળટાનો અર્થ ‘કુનચિયોલ’ કરે છે !

ન્યારે ૩૯૬થુ ઘોળટાફલમ્-વજરીફલમ્ એવો ૨૫૯

અર્થ કરે છે.

અર્થ કરે છે.

કુરીયાં.

चक्रका	सु. चि. ३०-५	सोमसमवीर्षा महोषधि.	
चक्रमर्द	च० सु० बा०	कुवाडीये.	Cassia Tora. नि. पू. ४१०
चक्रवुः	च. चि. २५-२२२	धुं७.	Corchorus olerius. नि. पू. १७०
चणक	च० सु०	अधु१.	
चण्डा	च० सु० बा०	अजमोदाकारं सुगंधि द्रव्यम् (३६७), ईषत्कृष्णाचौरक- मेढः ॥ ओ२३	नि. पू. ६०
चतुर्गुल	च० सु० बा०	अरभाणो.	Cassia fistula.
चपला	बा० क. ४-६४	धौडीपीपर.	
चर्मरी	सु. क. २-५	स्थावरविषनी अशुनीभां.	
चर्मसाहा	च. क. ११-१; बा. सु. १५-४५.	सप्तधातो पशिय. ग्रीकाभाड.	Acacia concina नि. पू. ४६०
चर्मवृक्ष	सु. चि. ११-६	लकुचद्रुमाकारो महावृक्षः (३६७)=भूर्भूपन.	
चविका	च० सु० बा०	अनूपीपर.	नि. छ. ५७०
चट्व	"	अवड.	
चाङ्गेरी	"	तीनपानडी इषडी.	Oxalis corniculata. नि. पू. १६१
चारटी	च. चि. २५-५३; बा. उ. १-३४.	कुंभः ब्रह्मचष्टिका इत्यन्ये (य. ६.). दशैषपञ्च. Ionidium suffruticosum.	नि. पू. ६३
चारक	च. सु. २७-१७	गोभानी ओड नत.	
चित्रक	च० सु० बा०	चित्रो.	Plumbago zeylanica. नि. पू. ६८४
चित्रफला	सु. चि. ३२-८, उ. ५८-६२	ईद्रवाइथुली (३६७).	
चित्रा	च० सु० बा०	ओरंड (३६७) सु. चि. २), इवन्ती, इन्ती, गोरक्षकई छत्तादि. मृषिकपर्णी (अ. द.). नेपाणो अथवा ओरंडो अर्थ देवा.	
चिरविल्व	"	अरेक्ष.	Holoptelia integrifolia. नि. पू. ३६७
चिर्मट	च. चि. १०-३५; बा०	चीभडुं.	Cucumis sativus (Var. sweet). नि. पू. ५६४

ચિર્બીટી
ચિહ્નોક

ચ. સ. ૨૭-૧૦૭
ચ. સ. ૨૭-૬૩; સુ. સ. ૪૨-૧૮;
વા. સ. ૬-૬૨.

ચોન

ચ. સ. ૨૭-૧૩; વા. સ. ૬-૮

ચોનક

ચ. નિ. ૪-૪

ચોનાક

વા. સ. ૬-૮૬

ચુક

સુ. ૪૭-૨૪

ચુક્રિકા

ચ. ચિ. ૮-૧૨૭; વા. ચિ. ૭-૩૧

ચુચુ

સુ. સ. ૪૬-૨૫૧

ચૂત

સુ. સ. ૬-૨૮

ચૂર્ણક

ચ. સ. ૨૭-૭; સ. સ. ૪૬-૮

ચેતકી

વા. ૩૦-૨૯

ચોચ

સુ. સ. ૨૮-૨૪; વા. સ. ૧૫-૪૩

ચોચક

સુ. ક. ૬-૨

ચોરક

ચ. સ. ૪-૭૨; સુ. સ. ૩૮-૨૪;

વા. સ. ૧૫-૪૩.

ચંચુ

ચ. ચિ. ૧૦-૩૫; વા. ચિ. ૯-૨૨

ચંદન

ચં સુ ૦ વા ૦

ચંપલેલા

વા. ચિ. ૩-૧૩૪

ચંપક

સુ. સ. ૪૫-૧૨

ચંપ્રયકલા

વા ૦

ક

કાલાત્રી

સુ. સ. ૩૮-૨૯

ચીભડી.

ચીભની ભા. ૭.

ચોખાની એક ભત.

?

ધાન્યચિરોષ: કાંગ ૩ બંટી જેવું ધાન્ય.

ચાંગેરી.

ચાંગેરી (ટીકા).

કુંજ.

આંગો.

ચોખાની ભત.

કરડે.

તળ.

”

ચોરક. સુઅંધિલ્ય છે. પંખા તરફથી સુઅંધી મળ આવે છે. નિ. ૭. ૨૩૧, ૬૬

કુંજ.

ચંદન.

આખતી.

રાજચંપા.

આકુતી.

Santalum album.

નિ. ૭. ૩૪૫

Michalia champaka.

નિ. ૫. ૨૨

વરધારી. (સકંચ)

Argyrea speciosa.

છત્રા

ચ. વિ. ૮-૧૬૦; સુ. ચિ. ૩૦-૫;
વા. સ્. ૨૯-૩૧.

છાગકર્ણ:

વા. સ્. ૧૫-૧૯

છિન્નરુદ્ધા

ચં સું વાં

છિન્નોદ્ભવ:

વા. વિ. ૧-૬૦

જ.

જટા

સુ. ડ. ૬૨-૩૦; વા. ડ. ૬-૩૮.

જટામાંસી

સુ. ડ. ૬૦-૪૭; વા. ડ. ૫-૨.

જટિલા

ચં સું વાં

જતુ

ચ. ચિ. ૨૫-૬૮

જતુસુલ

સુ. સ્. ૪૬-૧૨; વા. સ્. ૬-૭

જમ્બુ

ચં સું વાં

જયન્તો

વા. ચિ. ૧૭-૨૬

જયા

ચ. ચિ. ૧૪-૫૫; વા. ડ. ૬-૩૫.

જયાદ્રયમ્

વા. સ્. ૧૫-૨૧

જલજ

ચ. ચિ. ૨૪-૩૫

જલપિપ્પલી

ચ. સ્. ૨૭-૧૬૫

જલમ્

ચં સું વાં

જલદ

વાં સું ચં

જાતિ

ચં સું વાં

જાતિકા

વા. ચિ. ૨૧-૭૬

જાતિવત્રો

વા. ડ. ૨૨-૮૩

છત્રાતિછત્રા પ્રોળપુષ્પીદ્રયમ્ (ડૅલ્થ. સ્. ૧૯. ૨૯). છત્રા

કોકિલાક્ષ: (ચ. દ. વિ. ૮-૨૦-૧). આવા અમલ
ગોદાળામાં શેા અર્થ લેવા તે સુઝતું નથી.

વસ્તકર્ણ: (અ. દ.)=અબઝર્થ. Shorea robusta.

ગળેા.

"

જટામાંસી.

જટામાંસી. Nardostachys Jatamansi. નિ. પૂ. ૬૩૧

જટામાંસી. (ટીકા). ઉચ્ચટ: (ચ. દ.)

શાખ.

ચોખાની ભત.

બંધુ.

Eugenia Jambolana. નિ. પૂ. ૫૧૨

બધતી.

Sesbania Aegyptiaca. નિ. પૂ. ૩૩૮

" " " " " "

તર્કારી દરોતકો ચ હતિ જયાદ્રયમ્ (અ. દ.). અરશી
અને હુરેર.

કમળ અથવા મોથ.

રત્તવેલો. Lippia nodiflora. નિ. ઈ. ૨૨૬

વાળો.

Andropogon squarrosus. નિ. ઈ. ૬૦૨

મોથ.

ચંબેલી અથવા બપડેળ, જાતિશબ્દેન જાતિફલં કથ્યતે (ડૅલ્થ).

બપડેળ !

બવંત્રી.

અસિકલમ્	૯૦ સુ૦ ૧૦૦	નયકેળ.	Myristica fragrans.	નિ. ૬. ૩૩૦
અસિરિસ	વા. સ. ૧૫-૪૩	બોલ: (અ. દ.)=હીરાબોલ.		
નાતી	સુ. ચિ. ૧૮-૨૧	બુધ અથવા નયકેળ.		
નાતોકન્દ	સુ. સ. ૩૭-૧૬	બુધનાં મૂળ. જાતોમૂલમ્ પથ્થ છે.		
નાતોકોશ	સુ. સ. ૪૬-૨૦૨	નવત્રી. (૬૬૫)		નિ. ૬. ૩૩૦
નાતુકન્દ	સુ. સ. ૩૭-૧૭	ગુગળ. (૬૬૫)		
જાતુકમ્	સુ. સ. ૪૬-૨૭૪	શુક્લચાલિપર્ણી (૬૬૫)-સફેદ સાદવથ્થ.		
જાતુકયાક	સુ. સ. ૨૦-૧૩	જાતુયાકમ્ વંશયત્રિકા (ચરકટીકા સ. ૨૬-૮૬); પૌષ્ક- રયાકમ્ (૬૬૫). હું ધારું છું કે કમળના કંદનું શાક એ અર્થે વધુ સારું છે.		
જાલમાલિનો	ચ. ચિ. ૨૫-૨૦૩	કડવાં તુરીયાં.	Luffa acutangula.	નિ. પૂ. ૫૫૨
જાલભોરો	સુ. ક. ૨-૫	રયાવર વિષની ગથુત્રીમાં છે.		
જાલિની	સુ. ક. ૭-૩૪; ૧૦	કડવાં તુરીયાં.		
જિન્કિની	ચ. ચિ. ૮-૧૬૫-૧૭૪; સુ. સ. ૩૮-૧૪; વા. સ. ૧૫-૨૬.	મવેડી. અરણ્યત કૃષ્ણશાલ્મલી અર્થે કરે છે.	Odina Wodier.	નિ. પૂ. ૨૮૭
જોમૂલક	ચ. સ. ૪-૩; સુ. સ. ૩૮-૩;	કુકડવેલ.	Luffa echinata.	નિ. પૂ. ૫૪૬
	વા. સ. ૩૦-૧૮.			
જીરક	૯૦ સુ૦ ૧૦૦	છફં.	Cuminum cyminum.	નિ. પૂ. ૫૮૬
જીરકચમ્	વા. ચિ. ૩-૧૨૨	છફં, શાલ્છફં.		
જીવત્રી	૯૦ સુ૦ ૧૦૦	ડોડી.	Leptadania reticulata.	નિ. પૂ. ૨૬
જૂર્ણ	વા. સ. ૧૪-૨૧	તુળાખ્યવિશેષ: વક્ષિણપથે મોંઘલક હતિ પ્રસિદ્ધ: (અ. દ.) ?		
જૂર્ણાદ:	ચ. સ. ૨૭-૧૭	ચોખાની ભત છે.		
જૂર્ણાદા	ચ. સ. ૨૧-૨૫	જોનાર હતિ ક્યાત: (ચ. દ.). બુધાર નહિ હોય ?		
જોષ્ઠકમ્	ચ. ચિ. ૧-૧૭૬; ૧૦.	અગર.	Aquilaria agallocha.	નિ. ૬. ૩૩૮

સ્વોત્પિષ્ઠક

સુ. ચિ. ૯-૧૦

અયોત્પિષ્ઠતી

ચં. સુ. ૦ વા. ૦

જંતુગ્ર

સુ. સ. ૪૬-૨૪૯; વા. ૦.

જંબોર

ચં. સુ. ૦ વા. ૦

—ફ—

શિળિદો

ચ. સ. ૨૭-૧૭

ગ્રેશુ

વા. સ. ૬-૯૨

—ટ—

ટિનિટકેર

ચ. ચિ. ૯-૧૦

ટિન્ટુક

વા. ૦. સુ. સ. ૩૮-૬૮

ટુન્ટુક

ચં. વા. ૦ સુ. ૦

ટંક

ચ. સ. ૨૭-૧૩૦; સુ. સ. ૪૬-૧૯૨

—ઢ—

હુડરક

સુ. સ. ૪૬-૨૭૪

—ત—

તગર

ચં. સુ. ૦ વા. ૦

તળુક

”

તળુલીચક

ચ. સ. ૨૭-૮; વા. સ. ૬-૨

તળીયા:

ચ. ક. ૧-૮; સુ. સ. ૩૯-૬;

તમાલ

વા. સ. ૧૧-૩૫

તકારી

ચં. સુ. ૦ વા. ૦

તરબી

ચ. ચિ. ૮-૧૭૪; સુ. સ. ૪૬-૨૬૯

કાકમર્દનિકા તસ્યા: ફલમ્ (૬૬૬)=કામરોળીચી.

પંખની તેનેવતી. Cardiospermum halicacabum. નિ. પૂ. ૨૬૦

માલકાંકથી.

Celastrus paniculata. નિ. પૂ. ૨૫૬

વાવડીય.

Citrus acida. નિ. પૂ. ૨૬૩

લોથુ.

ચોખાની ભત.

શુશુરિકા. (અ. દ.) ?

ટેંડે.

Oroxylum indicum. નિ. ઇ. ૧૯૦

”

”

કાદમીરે સ્વનામપ્રસિદ્ધં લઘુપ્રકારમ્ (૬૬૬); કાદમીર-પ્રસિદ્ધમ્ (ચ. દ.). કાદમીરમાં થનારૂં બહુ ભતતું આ

શાક લાગે છે.

‘કોદો’ ફતિનામ્ના પ્રસિદ્ધ: (૬૬૬)=રોડી.

તમર.

Valeriana Hardwickii. નિ. પૂ. ૬૩૪

ચોખા.

Oryza sativa. નિ. ઇ. ૬૧૭

તાંદળને.

Amarantus polygamous. નિ. ઇ. ૨૮૮

ચોખાની ભત છે.

તમાલપત્ર.

Cinnamomum Tamāla. નિ. ઇ. ૩૩૩

અરથી.

Clerodendron phlomoides. નિ. ઇ. ૨૩૬

ગુલાબ.

Rosa Centifolia. નિ. પૂ. ૪૮૩

તલ	વા. સ્. ૧૫-૧૯	તાલ.	see તાલ
તલકોટ	સુ. ડ. ૫૧-૪૪	અંકોલ: (૩૬થ) = અકોલ.	
તલજોરી	વા. વિ. ૫-૩૦	વાંસકપુર.	
તલ્લકર	સુ. વિ. ૩૭-૧૭	ચોરક.	
તાપસવૃક્ષ	વા. સ્. ૧૫-૨૮; સુ. સ્. ૩૮-૧૬	છધોરીયું.	see રંગુલી.
તામલકો	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	બોંબઆળી.	Phyllanthus niruri. નિ. ઇ. ૩૬૯
તામ્બૂલ	ચ. સ્. ૫-૭૧; સુ. સ્. ૪૬-૨૭૯	નાગરવેલ.	Piper Betel. નિ. ઇ. ૩૧૩
તામ્રચલી	સુ. શા. ૧૦-૫૯; વા. ડ. ૩૫-૪૬	મજીઠ.	Rubia cordifolia. નિ. પૂ. ૬૨૬
તાલ	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	તાડ.	Borassus flabellifer. નિ. ઇ. ૪૫૦
તાલપર્ણી	સુ. વિ. ૧૧-૨૩; વા. સ્. ૩૦-૨૨	યુશ્મકી. (૩૬થ)	Curculigo orchioides. નિ. ઇ. ૪૬૯
તાલપત્રી	સુ. વિ. ૧૮-૫	"	"
તાલમૂલો	સુ. ડ. ૫૧-૩૮	"	"
તાલોતલ	સુ. વિ. ૧૭-૨૫	મૂંચ્યામલકીમૂલમ્ નલમિચ્યમે (૩૬થ). બોંબઆળીનું મળ.	નિ. ઇ. ૪૪૫
તાલોચ	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	તાલીસપત્ર.	Abies Webbiana.
તાસ્મ્	વા. વિ. ૯-૫૮	રસવંતી.	
તાસ્યંચૈલં	સુ. વિ. ૯-૧૩, ૪૬	રસાંજનમ્-રસવંતી.	
તિક	વા. સ્. ૧૦-૨૮	કંકે.	
તિકરોહિની	ચં. સુ. ૦	કંકે અથવા રોહુ	
તિકલા	ચ. ક. ૧૧-૧	સપ્તલા-શંખીનીના પર્ણ. ત્રીકાખાઈ.	
તિકાદ્રવ	ચં. સુ. ૦ વા. ૦	કંકે.	
તિકકોચાતકો	વા. સ્. ૧૫-૪૦	પર્ણા કદુકા, અથવા કાકતિકા । (અ. દ.) કંકે અને પીકુડી.	
તિકાકાપુ	વા. ક. ૧-૪૧	કડવી રોહી,	
તિકેસ્વાડુ	સુ. સ્. ૪૬-૨૧૫	કડવી તુબી.	Lagenaria vulgaris નિ. પ. ૫૪૨
	ચ. વિ. ૨૫-૨૦૩	"	"

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

તિન્તિહોક

ચ. સુ. ૪૦ બા. ૦

ચ. સુ. ૧-૮૫

ચ. સુ. ૪-૧૭; સુ. સ. ૪૨-૧૮;

ચા. ડ. ૩૨-૨૨

સુ. સ. ૨૮-૪૮

ચ. ક. ૧-૭; સુ. સ. ૩૮-૧૨;

ચા. સુ. ૧૫-૧૯

સુ. ડ. ૫૧-૩૨

ચ. ક. ૯-૧

ચ. ૦ સુ. ૦ બા. ૦

ચા. ડ. ૩૮-૨૯

ચ. સુ. ૨૭-૬૨; સુ. સ. ૩૯-૬;

ચા. સુ. ૧-૭૪.

ચ. સુ. ૧-૧૧૫, ૧૧૬; સુ. સ.

૩૯-૪; ચા. સુ. ૧૫-૨.

ચા. ચિ. ૫-૫૪

ચા. ડા. ૧-૮૮

સુ. ડ. ૨૩-૪

ચા. સુ. ૧૫-૪૫

ચ. ૦. ચા. ૦. સુ. ડ. ૫૭-૧૦

ચ. સુ. ૩-૨૪; સુ. ક. ૮-૧૦૮.

સુ. ડ. ૪૫-૩૨

આમલી.

૧

દીઅરવો.

"

તથુછ.

તિમિરો નવરાંગીપંત્ર: તિવરિયા इति प्रसिद्धः (५६६५)

ચેરીયા-Mangrove.

શેઢ્રનો પર્થોપ.

તદ.

શેઢ્રની મંજરી. તિલક: લોઢ્ર: ।

હુલહુલ इति लोके. तक्षवल्ली. Gynandropis penta-

phylla. अश्नुदत तिलपर्णी वदरकः आवे।

અર્થ કરે છે.

શેઢ્ર.

મરીયાં.

પીધુ.

શોમાંજનક-સરવો.

પીધુ.

વાંસકપુર.

પુનાન=નાગેસર.

વાંસકપુર.

Tamarindus indicus. [ન. પૂ. ૪૨૯

Diospyros Embryopteris. [ન. પૂ. ૭૦૦

"

Ougeinia dalbergioides. [ન. પૂ. ૮૭૨

Sesamum indicum. [ન. ઉ. ૧૯૩

[ન. પૂ. ૮૯

Moringa Pterygosperma. [ન. પૂ. ૩૦૮

Salvadora persica.

Mesua ferrea.

दुगाक्षीरो	च० सु० बा०	"	कापसिनी-अंशुली कपास.	नि. पू. १६६
दुण्डिकेरी	सु. उ. ४८-२७	तुंभी.		
दुम्ब	बा. ख. ६-८५, ८८.	कडवी तुंभी.		
दुम्बनी	च० सु० बा०	"		
दुम्बुक	च. ख. २७-८२	नेपाही धाया.	Xanthoxylum alatum. नि. पू. २०१	
दुम्बुर	च. ख. २७-१६५; सु. उ. ४२-६८; बा. चि. २१-३५.	अश्वगंधा.	Withania somnifera.	
दुरंगंधा	सु. उ. ४१-४१	सिंहकः (उक्षु).	Altingia excelsa. नि. पू. ४८५	
दुरुष्क	च. चि. २८-१४८; सु. ख. ३८-२४; बा. ख. १५-४२	शेखभोगरी.	Gynocardia odorata or Hy-	
दुवरक	सु. चि. ३१-५	तुरे?	dnocarpus Wightiana. नि. पू. ६७	
दुवरिका	बा. उ. ३२-३१	"	Cajanus Sativus.	
दुवरी	बा. चि. १८-२५	आक्षवर्गमां छे. कासभई?		नि. पू. ४०८
दुषा	च. ख. २७-८४	पूतिकरंजः (अ. व.). अक्षय.		
दुतो	बा. उ. ४-४७	शेतर.	Morus indica.	नि. छ. ४३४
दुद	च. ख. २७-१२८	योभानी न्त.		
दुणैक	बा. ख. ६-१	तेजेवती.	Zanthoxylum alatum. नि. पू. २०१	
तेजस्विनी	च. चि. ८-१६३	"	"	"
तेजिनी	बा. शा. २-४२.	"	"	"
तेजोवती	च. क. ७-१२; सु. उ. ४०-४१; बा. उ. २२-३८.	"	"	"
तेजोहा	च. चि. १८-१६३; सु. चि. २-६४	"	"	"
तेजव	च. ख. २७-१३६	अम्बनभेदः (टीका)=तीजनीं ईशनुं आदि.		

તોલપર્ણી

તોલસુ

તોલદ

તોલપર્ણી

તોલરક

ત્રણસ

ત્રણસી

ત્રાયન્તિકા

ત્રાયન્તી

ત્રાયમાળ

ત્રિકંટક

ત્રિજાતક

ત્રિદશાહ

ત્રિપર્ણી

ત્રિપર્ણિકા

ત્રિપાદી

ત્રિફલા

ત્રિમળ્લો

ત્રિવર્ણક

ત્રિવૃત્ત

તુટી

તુળસુલ

સુ. સ્. ૪૬-૨૧

સુ. ક. ૨-૫૧

વા. ડ. ૩૪-૪૬

ચ. સુ. ૨૭-૧૬

ચ. ચિ. ૩૦-૧૨૨

ચં સુ. ૩૦ વા. ૩૦

સુ. ડ. ૪૭-૩૩

ચ. ક. ૭-૫૩; સુ. ચિ. ૧૧-૮

ચ. ચિ. ૧૭-૫૦; સુ. ડ. ૩૮-૨૧૮;

વા. સુ. ૧૦-૨૮.

ચં સુ. ૩૦ વા. ૩૦

”

”

ચ. ચિ. ૨૮-૧૫૭

ચ. સુ. ૨૭-૬૭

સુ. સુ. ૪૬-૨૭૪

વા. સુ. ૧૫-૮

ચં સુ. ૩૦ વા. ૩૦

ચ. ક. ૭-૨

સુ. સુ. ૪૪-૭

ચં સુ. ૩૦ વા. ૩૦

ચં સુ. ૩૦ વા. ૩૦

ચ. ચિ. ૪-૧૦૧

કુધાન્યવર્જમાં છે. બ્લામ અર્થ થાય છે.

વાળી.

વાળા અથવા મોથ.

ચોખાની જાત.

see તુલરક.

કાકડી.

કડવી કાકડી.

ત્રાયમાથુ ? ક્ષેત્રી ‘મલ્લવન્તિકા’ અર્થ આપે છે. Delphi-

nium saniculocofolium.

નિ. પ. ૮

”

”

”

ત્રાયમાથુ.

ગોખર.

તજ, તમાલપત્ર, એલચી.

દેવદાર.

હંસપાદિકા (ટીકા) = હંસરાજ Adiantum—

(કુન્થિકા સુ. સ્. ૨૭૪. ક્ષેત્રી), વનકાર્પસીત્વપરે ?

હંસપાદી (મ. દ.) = હંસરાજ.

હરડે, બેદાં, આંબળાં.

નંસોતર.

નિજાતક (ટીકા).

નંસોતર.

એલચી.

કેતકી ?

Ipomæa turpethum. નિ. ઇ. ૧૧૦

Elattaria Cardamomum. નિ. ઇ. ૪૭૭

Tribulus terrestris. નિ. પ. ૧૮૫

રુણમૂલયા	સુ ક. ૬-૨૧	કેતકી અને મહિંગા.
રુણચાન્ય	ચ. સ્. ૨૭-૧૩૯	કેતકીફલમ્ (ટીકા). કેવડાનું ફળ.
ત્વક્	ચં સુ ૦ બા ૦	તળ.
ત્વક્કોષીરી	"	વાંસકપૂર.
ત્વરિતક	સુ. સ્. ૪૬-૧૨	ચોખાની નત.
—ક—		
કોળેયક	ચ. વિ. ૧૭-૬૨	થુથેર. બટીહિર (મરાઠી).
—દ—		
દળ્હોન્પલ	ચ. વિ. ૨૬-૪૯	સહુદેવી.
દધિત્ય	બા ૦ સુ ૦ ચ ૦	કોઠી.
દત્તચાઇ	"	ખાડું લોથુ.
દત્તી	"	નેપાળો.
દર્ડુરા:	ચ. સ્. ૨૭-૧૩; ચા. સ્. ૬-૮	ચોખાની નત.
દર્મ	ચં બા ૦ સુ ૦	દાબડો.
દશમૂલ	"	આલિપ્પચોદિ દશમૂલ.
દશમૂલી	ચ. વિ. ૨૧-૯૬; સુ. વિ. ૩૮-૬૩	દશમૂલી (પોરબંદર). Dædalacanthus purpurascens. વ. સ્. ૧૫૪
દશાંગ્નો	ચા. ડ. ૩-૪૭	દશમૂલના અર્થમાં છે એમ હું માનું છું.
દહન	ચા. સ્. ૧૫-૨૧	ચિત્રો.
દાદિમ	ચં સુ ૦ બા ૦	દાડમ.
દાર્વી	"	દાડલદર.
દાર	ચા. ક. ૫-૫; ચં ૦; સુ. ડ. ૩૯-૨૬૪	દેવદાર.
દારહરિત્રા	ચં સુ ૦ બા ૦	દાડલદર.
દ્વાતીકુરણ્ટક	સુ. સ્. ૩૮-૬	ભુરાપુલનો મંદાશેરીયો.
		Balaria cristata. નિ. ઇ. ૨૧૯
		Punica granatum. નિ. પૂ. ૫૨/૭
		Berberis asiatica. નિ. પૂ. ૪૧
		Eragrostis cynosuroides. નિ. ઇ. ૫૯૯
		Vernonia cineria. નિ. પૂ. ૬૩૬
		see કપિત્થ.
		Lemonum acidum. નિ. પૂ. ૨૦૩
		Croton triglimum. નિ. ઇ. ૩૭૮

दीपिका	च. क. १-३२
दीप्यक	च० सु० बा०
दीर्घमला	सु. ख. ३८-४५
दीर्घवृन्त	सु. उ. ४०-७०; बा. ख. १७-८
दीर्घशूक	च. ख. २७-७; सु. ख. ४१-४; बा. ख. १-१.
दुग्धिका	बा. उ. २४-३८; च. चि. ८-१५८.
दुग्धिनिका	बा. उ. ३७-८६
दुरालभा	च० सु० बा०
दुःस्पर्शा	"
दूर्वा	"
दृषक	सु. ख. ४६-४
देवताडक	च. क. २-१
देवदार	च० सु० बा०
देवदाली	बा० सु० च०
देवधूप	बा. ख. १५-४३
द्रोणा	बा. उ. ३६-८२
द्रोणीपुष्पा	च. चि. २६-२३७
द्रवन्ती	च. ख. १-७७; सु. ख. ३६-४; बा. ख. १५-४५.
द्राचिडी	सु. ख. ३८-५४
द्राक्षा	च० सु० बा०
द्रारवा	च. बि. ८-१६०

अजसो.	धमासो. (३६६५)	Oroxylon indicum.	नि. छ. १५०
टेंडु.			
अभरनी जत.			
नाभधादुधेरी.		Euphorbia pilulifera.	नि. छ. ३५२
शुक्लदुग्धालावाम् (वे. श. सि.); रक्तापात्रागैष्टुचे (श. नि. च. ४) = इडवी तुम्ही ?			
धमासो.		Fagonia arabica.	नि. पू. १८८
"		"	"
द्रो.		Cynodon dactylon.	नि. छ. ५८४
चोपानी जत.			
इडवेक्ष.			
हेक्षर.		Cedrus Deodara.	नि. छ. ४४८
इडवेक्ष.		Luffa echinata.	नि. पू. ५४६
शुगण अथवा शण.			
मेथुपुष्पी—			
कुम्भो.		Leucas Cephalotus.	
रतनजैत.		Jatropha curcas.	नि. छ. ३७६
असन्धी.	see पला.		
द्रक्षि.	Vitis vinifera.		
सात्रेजुं जाड अथवा इपिडम्बु (टीका).			नि. पू. २६८

अतर्क

अनङ्गव

अनिका

अन्या

अन्याक

अन्यन

अन्ययासक

अव

आतकी

आनका

आना:

आन्यक

आन्यतुम्बुर

आम्रागव

आम्रे

आवनी

आवन्थी

आवम

आवमक

आनुर

वा. चि. १७-२६

वा. वि. ८-१५७; वा. सू. १५-३२

वा. उ. २४-३०

वा. चि. ४-७३

वा. चि. ८-१७

सु. चि. ५-२८

च. सू. ४-६६

च. सू. २७-१३६; सु. सू. ४६-१७०

च. सू. ४-५३, ३६; वा. सू. १०-२६

च. सू. ३-१, सू. ३८-१२;

वा. सू. १५-३२.

च० सु० वा०

वा. सू. १५-१६

सु. चि. १०-५

च० सु० वा०

च. सू. २७-२६६

च० सु० वा०

”

च. चि. ३-१८२; वा. चि. १-८६.

वा. सू. २०-३७

च. सू. ५-१५

वा. सू. १५-४२; सु. सू. ३८-२४

सु. क. ७-५२

ये नतना ओरंडा.

कंटकारी-भोरीगथी. (टीका).

धंतुरे.

सोमः.

धाथु.

धामाशंव (रा. नि., ध. नि.)=कडां तुरीयां.

धाथु.

धामथु.

धमासे.

धावडे.

धावडी.

धाथु.

शुष्कभृष्टयाः (टीका).

धाथु.

धाथु.

कडां तुरीयां.

आंमणी.

कंटकारी. (य. ६.)=भोरीगथी.

नानी अने मोटी भोरीगथी. (टीका)

धमासे.

कल्लूजम् = रोहिषधास. ખરી રીતે ધમાસો અર્થ કરવો હયિત છે.

ધંતુરે.

Datura alba.

Datura alba.

Terminalia tomentosa or glabra.

नि. पू. ५५२

Coriandrum sativum.

नि. पू. १७५

Grewia tiliaefolia.

नि. पू. ५०६

Anogeissus latifolia.

नि. पू. ५२५

Woodfordia floribunda.

ધૂમક
—ન—

નકમાલ	ચ. સ. ૪-૩૮; સુ. સ. ૧૪-૩૬; વા. સ. ૧૦-૨૬.	શાકવર્ગમાં ?	Pongamia glabra.
નકાદ્ધ	વા. હ. ૨૫-૬૭	"	"
નલમ્	વા. વિ. ૧-૧-૬; સુ. સ. ૩૮-૨૪	નખલા. સુગંધી દ્રવ્ય.	
નગવૃત્તિકા	સુ. વિ. ૧૫-૬; સુ. ક. ૫-૭૬	શક્ષીડી (ડલ્હી). જિંબિની અને વૃશ્ચિકાલી અર્થોપયુ થાય છે. પથુ સક્ષીડી અર્થ લેવો સારો છે. નિ. ઉ. ૬૬૭	
નત	ચં સુ ૦ વા ૦	તગર.	
નદીમહાતક	સુ. સ. ૪૬-૨૪૬	બીલામાં. નદીકિનારે ઉગેલું બીલામાનું વૃક્ષ.	
નદીમાષકમ્	ચ. સ. ૨૭-૧૦૮	શાક છે ?	
નમ્વીમુલ	સુ. સ. ૪૬-૧૨	ચોખાની ભત.	
નમસ્કરી	વા. સ. ૧૫-૩૮	સમંગા. (અ. દ.) લગ્નલુ. Mimosa-A sensitive plant. મૃત્યુપુષ્પાલ્ય: (અ. દ.) નિ. ઉ. ૫૫૬	
નલ	ચ. વિ. ૩-૨૫૩; સુ. સ. ૪૬-૪૩૨; વા. સ. ૧૫-૨૪	નાલી.	Phragmites karka.
નલદમ્	ચ. સ. ૪-૩૮; સુ. સ. ૩૮-૪૧; વા. સ. ૨૧-૧૩.	જટામાંસી (ડલ્હી).	
નલિકા	ચ. વિ. ૨૮-૧૪૭; સુ. શા. ૧૦-૩૦; વા. વિ. ૧૭-૨૫	હન્દીચરીલતાયામ્ (રા. નિ.); નાહીશાકે (વે. નિધ.)	
નલિન	ચ. સ. ૪-૫૬; સુ. ડ. ૧૭-૮; વા ૦	સેફ અષ્ઠક પદ્મ.	Jasminum sambak.
નલમાલિકા	ચ. વિ. ૨૬-૧૬૭; સુ. શા. ૧૦-૫૭	મેગરેલ.	Ficus Bengalsis.
ન્યગ્રોષ	ચં સુ ૦ વા ૦	વડ.	
ન્યગ્રોષી	ચ. ક. ૧૨-૧	‘દન્તી’ નો પર્ણમ.	

નાકુંભી	વં. ચિ. ૨૫-૫૫; સુ. ક. ૮-૧૦૨; કાં. ડ. ૩૦-૧૫.	નોળવેલ.	Aristolochia indica.	નિ. ઉ. ૩૦૬
નાકુલોદયમ્	વા. ડ. ૬-૩૬; વં. ચિ. ૧૪-૫૬	રાસ્નાદ્રવ્યમ (ચ. દ.). (૧) Pluchea lanceolata, (૨) P. indica.		
નાર્મકેસર	વં. ચિ. ૪-૬૫	નાગકેસર.	Messua ferrea.	નિ. પૂ. ૧૦૮
નાગદન્તો	વં. ચિ. ૮-૧૭૪; સુ. સ. ૩૮-૧૬; વાં. સ. ૧૫-૨૮.	પર્વપુષ્પિકા (અ. દ.)=નેપાળની ભત ? મોટો નેપાળો ?		નિ. ઉ. ૬૬૮
નાગધુરીચંચ્છન્નમ્	વા. ડ. ૩૭-૪૨	દૃશિકદંશના યેપમાં છે. હાથીનું છાણ ન્યાં પડતું હોય ત્યાં ઉમેરો બીલાડીનો ટોપ હોય એમ ધારે છે. Mushroom ?		
નાગપુષ્પ	સુ. સ. ૩૮-૨૪; વા. ડ. ૩૫-૨૪.	નાગકેસર.		
નાગચક્રા	વં. સુ. ૩૭-૨૪; વા. ડ. ૩૫-૨૪.	ગંગેદી.	Grewia populifolia.	નિ. પૂ. ૧૭૨
નાગદં	”	સુંઠ.		
નાગરંગ	વં. સ. ૨૭-૧૫૦	નારંગી.	Citrus aurantium.	નિ. પૂ. ૨૦૫
નાગવિજ્ઞા	સુ. ડ. ૬૧; વા. ડ. ૬;	નાગદન્તો (અ. દ.), ફરવાહનોમેદર (ડહણુ) ?		નિ. ઉ. ૬૬૭
નાટીકલાય	વં. સ. ૨૭-૯૨; વા. સ. ૬-૭૫	સકુલાશક: સુવર્વલામેદ: (અ. દ.) । શાક છે ?		
નાટીર્મન	સુ. સ. ૨૦-૧૩	નાટોપલ્લવશાકમ્ (ડહણુ) ?		
નાદેયમ્	સુ. ડ. ૧૧-૧૬	કામ-કાસડો.		નિ. ઉ. ૬૦૧
નાદેયી	સુ. ચિ. ૪-૩૨	જલનંધુ (ડહણુ), બૃમિનંધુ (શ્રીકંઠ).		
નામ્બીસુહી	વં. સ. ૨૭-૨૧; સુ. સ. ૪૬-૨૧; વા. સ. ૬-૧૫	શકધાન્ય વર્ગમાં છે. ચવિકા (ચ. દ.). સુશ્રુતે કુધાન્ય વર્ગમાં ગણાવી છે.		
નામ્બીસુહાનિ	વં. શા. ૮-૮૦	નાંદકીવડનાં ફલ ?		
ફલાનિ				
નારી	વં. ચિ. ૧-૧૬૮	નારીનાંત્રોવંધિ: અશ્વલેતિ વિજ્ઞાતે વા પુન: અજસંપ્રથપત્તા ।		
નારંગ	સુ. સ. ૪૬-૧૬૧	નારંગી.		

નાલિકા	ચ. સ. ૨૭-૬૬; ઘા. સ. ૬-૮૧	દીર્ઘનાલરૂપા કલંબુસંજ્ઞા (અ. દ.)=શાકવિશેષ
નાલિકાશાકમ્	સુ. સ. ૪૬-૨૭૩	શાકવિશેષ: ૧ આપણે નાંરી-અંધેલનું શાક એ અર્થ લખ્યો-તો ?
નાલુકમ્	ચ. વિ. ૯-૧૫૯	
નાલિકેર	ચં ૦ સું ૦ ઘા ૦	નાળીએર.
નિકુચ	ચ. સ. ૪-૩૪	પીસ્તાં ?
નિકુમ્મ	ચ. વિ. ૨૬-૫૮; સુ. ડ. ૫૬-૧૭;	નેપાળી.
	ઘા. સ. ૧૫-૨.	
નિકોચક	ઘા. સ. ૬-૧૧૮; ચ. સ. ૨૭-૧૫૦	પીસ્તાં.
નિચુલ	ઘા. ક. ૪-૬૨; ચ. સ. ૨-૮;	નલવેતસ (ડહથુ), હિન્નથ (ચ. ૬.)=જલવેતસ.
	સુ. ડ. ૫૧-૨૩	
નિદિગ્ધિકા	ચં ૦ સું ૦ ઘા ૦	
નિમ્બ	" "	ભોટીમડી.
નિર્ગુંઢી	" "	ભોંમડો.
નિવંહમો	સુ. ડ. ૫૫-૪૮	નગોડ.
નિર્ધાલ	ચ. વિ. ૨૫-૭૫	ચિત્રો.
નિશા	ચં ૦ સું ૦ ઘા ૦	ગુંદર અથવા ધનના અર્થમાં.
નિશાદ્રય	" "	હળદર.
નિષ્પાવ	ચ. સ. ૨૭-૩૧; સુ. સ. ૨૧-૧૬;	હળદર અને દરહળદર.
	ઘા. સ. ૬-૧૬.	રાજશિખી (ડહથુ)=વાલ.
નિર્લિપત્રક	ચ. ક. ૧૦-૬	
નીપ	ચ. સ. ૪-૪૭; સુ. સ. ૪૬-૧૫૮;	થોર.
	ઘા. વિ. ૨૦-૨૦	કંઈમ.
નીરજમ્	સુ. વિ. ૨૫	નીલોત્પલ (ડહથુ).
નીલા	ચ. વિ. ૧-૧૬૮	નીલા નામોંવધિ: નીલસોરપુખો લતાગ્રતાનવહુલા ॥
		Anthocephalus Cadamba. નિ. પૂ. ૬૧૫
		નિ. ઇ. ૬૬૮
		નિ. પૂ. ૨૩૮
		નિ. પૂ. ૫૭૦
		see ચિત્રક.

મીલિકા	ચ. ચિ. ૨૬-૧૦; સુ. ચિ. ૯-૩૭; વા. ચિ. ૨૧-૭૬.	ગળી.	Indigofera tinctoria. નિ. પ. ૩૧૬
મીલિની	ચ. સ્. ૨-૭; સુ. ક. ૭-૨૫; વા. ચિ. ૧-૧૫૮	"	"
મીલો	ચ. ચિ. ૨૨-૮૫; સુ. ચિ. ૨૫-૨૮; વા. સ્. ૧૫-૨.	"	"
મોલોપ્પલ	ચ. સુ. ૩૦ થા. ૦	ધૂરં કમળ.	
મીચાર	ચ. સ્. ૨૭-૧૬; સુ. સ્. ૨૦-૫; વા. સ્. ૬-૧૦	નમર ચોખા.	Hygorhiza aristata. ઓ. સં. ૭૮૨
મીચારક	સુ. સ્. ૪૬-૨૧	"	"
નુત્તકૌન્ડલ	સુ. ડ. ૫૧-૩૪; વા. ચિ. ૧૧-૩૦.	"	"

સુવરોબીજ: (અ. દ.); મર્કટક: (૬૬૪થ). તુરરી એટલે તુવેર.
અને મર્કટક: એટલે અપાભાગ અથવા કુનચ-આ
કરતાં વીંધુડે Martynia diandra એ અર્થ લેવો
સારો છે. વાગ્બટમાં 'નૃત્યકૌન્ડલવીજાનિ' છે.

નૃપવૃક્ષ	સુ. ડ. ૫૭-૯; વા. ચિ. ૧-૧૨૦	ગરમાળો.	
*નેત્ર	ચ. ચિ. ૧૭-૬૦	સવાયસીમૂલકનેત્રનિમ્બમ્ । હું ધારું છું કે વેત્ર ને બદલે Misprint હશે.	
નેષધ	ચ. નિ. ૪-૪; સુ. સ્. ૨૧-૨૩.	'કોરક' હિતિ આસ્વાયતે, સ ચ ધાન્યવિદોષ: (૬૬૪થ) ।	
નેષધક	ચ. સ્. ૨૭-૧૧; વા. સ્. ૬-૪	ચોખાની બત.	
નેદન	સુ. ક. ૨-૫	સ્થાવર વિષ.	

* ચરકની બન્ને પ્રતોમાં 'નેત્ર' ન છે, એટલે તે છપાઇની ભૂલ તો નથી જ. ત્યારે નેત્રનો શો અર્થ ? નેત્રનો અર્થ મૂલ એવો થાય છે પણ 'મૂલકમૂલકમ્'નો અર્થ શો ? મૂળનાં મૂળ એવો અર્થ તો ન જ કરાય, કારણકે મૂલક એટલે જ મૂળો. હું ધારું છું કે નેત્ર એટલે નેતરસીંગી (પંચમહાલ); નેતરસીંગી, નેરસીંગી (નં. પા. ૨૨૪); Dolichandrone falcata. N o. Bignoniaceae. આ અર્થમાં નેત્ર વપરાયેલો છે. નેતરસીંગી પાટશાના વર્ગની વનસ્પતિ છે.

મંદો

નરદીતક

નમ્બોવૃક્ષ

—૫—

પટોલ

પટોલા

પતંગ્રા:

પતંગ

પસૂર

પનૂરા

પત્રમ

પટયા

પપ્પા

પપ્પાક

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

પપ્પા

વા. સ. ૧૫-૪૧; સુ. ડ. ૩૪-૩

ચ. વિ. ૮-૧૬૧.

સુ. સ. ૩૮-૪૬; વા. સ. ૧૫-૩૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૨૭-૮; વા. સ. ૬-૮

ચ. વિ. ૨૬-૧૯૭; સુ. સ. ૧૬-૩૦;

વા. ડ. ૧૮-૬૩.

ચ. સ. ૨૭-૯૫; સુ. ડ. ૫૪-૨૬;

વા. સ. ૬-૯૮.

ચ. સ. ૬-૯૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

ચ. સ. ૧૦-૨૮

Ficus retusa. નિ. ઇ. ૪૨૨

" નાંદેશી ૫૨

" પ્રહોલો (અ. દ.)

Trichosanthes cucumerina. નિ. પૂ. ૫૩૯

"

ચોખાની જાત છે.

રક્તચન્દ્રતમ્ રતીજલી Pterocarpus santalum. નિ. ઇ. ૩૪૫

રતીજલી ?

Amaranthus paniculatus.

મત્સ્યાશ્વક: (અ. દ.) ખાલી.

તમાલપત્ર.

હરેડે.

સૂર્યોદયવિકાસિ કમલમ્ (૬૬૭).

પ્રુનસ પુડમ.

પ્રુનસ પુડમ. નિ. પૂ. ૪૮૧

આર્ગી (૬૬૭) = મારંમરુદ.

કમળ.

કળમ.

શાલિશ્વચાકે—

ક્ષીરવિદારી.

કવડી મોથ.

Artocarpus integrifolia. નિ. ઇ. ૪૩૨

Ipomoea digitata. નિ. ઇ. ૬૬૮

Cyperus...

પરિક્ષાક	ક્ર. ક્રા. ૮-૧૧	અર્થિક૨=અરમળો.	નિ. પ. ૧૬૭
પરુષક	ચં સુ ૦ ૭૦	કાલસાં.	
પરુષિક	ચ. ક્ર. ૧-૩૫	પુલસીની અનેક જાતોમાંની એક જાત.	
પરિગીરયમ્	ચં સુ ૦ ૭૦	શાલિપર્ણી, પ્રશિપર્ણી.	
પરિનય:	વા. સ. ૧૦-૨૩		
પર્ય:	ચ. વિ. ૧-૫૯	"	
પરંદુક	ચં સુ ૦ ૭૦	શાલિપર્ણી, પ્રશિપર્ણી, મુદપર્ણી, માપપર્ણી.	
પર્ણો	ચ. સ. ૨૭-૧૦૩	ખડકશીયો.	
પર્વપુષ્પો	ચ. સ. ૨૭-૧૦૩	પર્વશાકમ્ (વ. ક.).	
પર્લકલા	ચં સુ ૦ ૭૦	કુલ્લુચ્ચો (વ. ક.).	
પ્લાન્ટુ	ચં સુ ૦ ૭૦	શુગળ. અરધુદત લાક્ષ અર્થ કરે છે.	
પ્લાલ	સુ. સ. ૪૬-૨૯૩	ડુંગળી.	નિ. ઉ. ૫૧૪
પ્લાશ	ચં સુ ૦ ૭૦	છત્રાક જાતિનું કેાષ શાક.	
પ્લુગન્ધા	વા. સ. ૧૫-૩૪	ખાખરો.	
પ્લાલમ્	ચ. વિ. ૨૫-૧૯૩;	અજગંધા (અ. ક.)=તલવણી. Gynandropis pentaphylla.	નિ. પ. ૩૬૮
પાટલ:	ચ. સ. ૨૭-૧૪; સુ. સ. ૪૬-૧૨;	કુટ. કંદ.	
	વા. સ. ૬-૯	ચોખાની જાત છે.	
પાટલા	ચં સુ ૦ ૭૦	પાટલા.	
પાટલિ:	વા. સ. ૧૫-૧૭	સતતવૃત્તિ:-પાટલા.	
પાટા	ચં સુ ૦ ૭૦	"	
પાટાકયમ્	ચ. વિ. ૨૨-૩૭	કાળીપાટ.	
પાળુક	ચ. સ. ૨૭-૭; સુ. સ. ૪૬-૪	પાટા, લઘુપાટા (કરંડીયું).	નિ. પ. ૩૬
પાપલેલિકા	ચ. વિ. ૩-૧૮૫; સુ. સ. ૩૮-૧૫૦	ચોખાની જાત છે.	
		પાટા.	

પારાવત	ચ સુ. ૨૬-૧૧૬; સુ સુ. ૪૬-૧૫૮	કામરૂપે ફલમ્, શાકકાલે ધવલલોહિતં મધુરામ્લં ચ ॥ મંથુસ્તાન. નિ. ઉ. ૬૬૯
પારાવતક	સુ સુ ૪૬-૧૨; વા. સુ. ૬-૭	ચોખાની જાત છે.
પારાવતપદી	ચ. ક. ૧-૩૩; સુ. ચિ. ૯-૩૨; વા૦	ઈષ્ઠ્ઠોદિતો હંસપદીમેદઃ (૬૯૭). અર્થાત્ ૬૯૭ પ્રમાણે હંસરાજની શાક જાત. ધન્વન્તરિ અને રાજનિધંદુમાં તેના એ અર્થો આપેલા છે (૧) જ્યોતિષમત્રી અને (૨) કાકજંઘા. હંસરાજની ધણી જાતો પારાવતના પગ જેવી આવે છે માટે એ જ અર્થ દેવા સારો છે.
પારિજાતક	સુ. ચિ. ૧૧-૮	હારશશ્ચુગાર. Nyctanthus arbortristis. નિ. ઉ. ૧૪
પારિભ્ર	સુ૦ વા૦	પાંદરવેા. Erythrina indica. અથવા હીમરોડા.
પાલક	સુ. ક. ૨-૫	સ્થાવરવિધની ગણત્રીમાં છે.
પાર્થ	સુ૦ વા૦	સાજડ.
પાર્થા	વા. સુ. ૧૫-૨૧	સુવર્ચલા (અ. દ.)=સુરજમુખી.
પાલ્લનિ	વા. ચિ. ૧-૮૯	ત્રિવૃત્ત=નસોતર.
પાલિક	વા. ડ. ૧૩-૭	ત્રાયમાથુ ?
પાલિન્દ્રી	ચ. સુ. ૪-૪૦; સુ. ડ. ૧૦-૭	દયામા ત્રિવૃત્ત સારિવામન્યે (૬૯૭. ઉ. ૧૦)=કાળું નસોતર.
પાલેવત	વા. સુ. ૬-૧૨૩	રૈવતાક્યં મિથા (અ. દ.) શાક છે.
પાલેક્યા	ચ૦ સુ૦ વા૦	પાલખની ભાજ. પાલક હિતિ લોકે
પાષાણમેદ	"	Spinacea oleracea. નિ. પ. ૬૦૬
પાંશુબાળ	વા. સુ. ૬-૭	Iris pseudo-achorus. નિ. ઉ. ૬૪૧
પાંશુવાવ્ય	ચ. સુ. ૨૭-૧૧	ચોખાની જાત છે.
પિષુક	સુ. ચિ. ૭-૧૭; વા. ડ. ૩૬-૯૧.	"
પિષુમદ	ચ૦ સુ૦ વા૦	પક્કરો, કાર્પાસીફલમિત્યન્યે ॥ કપાસનાં છાંડવાં. હીમરોડા.

પિળદાહુક

પિળિદ

પિળદીતક

પિળ્પલી

પિળ્પલીમૂલ

પિયાલ

પીતક

પીતતેલા

પીતદાર

પીતદુ

પીતાફા

પીલુ

પીલુપર્જી

પુળદીક

પુળદુ

પુળદુક

પુળદાહ

પુત્રમીવ

પુત્રમેળી

પુત્રનંવા

પુત્રનંવાદ્રય

ચ. સ. ૨૭-૧૧૭; સુ. સ. ૪૬-૨૯૮;

વા. સ. ૬-૧૦૪.

ચ. ચિ. ૯-૧૦

ચ૦ સુ૦ વા૦

"

"

ચ. સ. ૨૭-૧૫૨; સુ. ડ. ૪૬-૧૫

સુ. સ. ૪૬-૮

વા. સ. ૧૫-૨૮

ચ૦ સુ૦ વા૦

ચ૦ વા૦

વા. ડ. ૨૨-૬૮

ચ૦ સુ૦ વા૦

વા. ડ. ૩૦-૨૭; ચ. ચિ. ૨૭-

૩૬, ૬૭;

ચ૦ સુ૦ વા૦

વા. સ. ૧૫-૧૨

ચ. સ. ૨૫-૪૧

વા. સ. ૨૨-૨૧

સુ. ડ. ૩૧-૮

સુ. સ. ૩૮-૩૯

ચ૦ સુ૦ વા૦

ચ૦ વા૦ સુ૦

કંઈ છે. અગત.

૧

કુળપુષ્પ: મહન: કાળા પુલ્કનું મોઢળ.

લીંટી પીપર.

પીપરીમૂલના ગોઠાડા.

ચાંદોળી.

ચોખાની નત.

કાકાદની. (અ. દ.)

દાડકદર.

"

"

પીલુ.

મોરટ: (ચ. દ.)=મૂર્વા.

કમળ. (સુ. સ. ૪૬-૪૫ પુંડરીક ચોખાની નત અથાવેલી છે.)

મળોળદરીકમ્ (અ. દ.)=સફેદ કમળ.

શેરડી, અતિમુક્તક, તિલક-એવા લિન લિન અથો છે. શેરડીનીનત.

"

"

છાપાપુતા.

દ્રવન્તી (ડક્કથુ)=રતનજોડ. Jatropha Curcas.

સાટોડી.

(૧) સાટોડી. B. repens અને (૨) Trianthema

crystellina.

નિ. ક. ૨૭૪

Buchanania latifolia. નિ. પ. ૨૯૫

see કાકાદની.

Berberis asiatica.

"

"

Salvadora persica.

Clematis triloba.

पुष्पाग

पुर

पुलाक

वा. सू. १५-४३; सु. सू. ३८-२४, २५

वां. चि. १-११२; सु. क. ५-१६.

च. चि. ८-४०

पुष्करफल, बीज.

पुष्करमूल

पुष्कराह

पुष्पफल

पुष्पाण्डक

पूग

पूतना

पूतिक

सु. सू. ४१-१७३

सु. चि. ५-२१; वा. उ. ७-२०

च० सु०

सु. सू. ६-४

सु. सू. ४१-४

वा० सु०

वां. उ. १-७४

वां. सू. १-१११; सु. सू. ३६-४;

वां. सू. ३०-२१.

वां. चि. ३-१३४; सु. सू. ४१-२७८

सु. उ. ५०-२४

वां. सू. ३०-६

वां. सू. १-७०

वां. चि. ८-१५७; वां. चि. १३-४२

च. चि. १५-१७

च. चि. २५-६

च. चि. २४-३५.

च० सु० वा०

च. सू. २७-१०४; सु. उ. १७-२६;

वां. सू. १५-६.

पूतिकरञ्ज

पूतिकोट

पूतीक

पूषा

पूषगल

पूषकर

”

पूषी

पूषकील

पूषाङ्गुल

”

भौंदुलिका तेलिनीति लोके (५६६थु).

पूतिकरञ्ज=कांड्य.

शाकवर्गमां.

नस.

पूषकरमूत्र.

स्थानरमूत्रविषनी गधुत्रीमां.

कमज.

सु६, भरी, पीपर, पीपरीमूत्र, यित्रो.

परण्डः (५६६थु) = दीवैश. Ricinus communis.

”

कुभाज. भुरो केणु.

योभानी न्त.

सोपारी.

हरदे.

कांड्य.

”

Benicassa cerifera.

Araca Catechu.

Cæsalpinia Bonducella. (न. पू. ३६७

नागडैसर.

गुण.

नवैधूकः तुणविशेषः जलगोधूमस इति लोके ॥ इरीयाध

धुतु सधये तो ?

कमजनु इण, कमजकाडी.

पूषकरमूत्र. Iris germanica. Orris root (Eng.) (न. पू. १४३

પ્રકીર્ણ	ચ સ. ૧-૮૦; સુ. સ. ૩૯-૬; વા. સ. ૧૫-૧૯.	કાંચ. કળટકીવિટપકરંજ: (૬૬૬થુ).
પ્રગટ	ચ. ક. ૮-૧; સુ. ક. ૧-૩; વા. ૦.	ગરમાળા. Cassia fistula.
પ્રતીવલમ્	સુ. ૩. ૩૪-૩	કાંકજંધા. (ધ. નિ.)
પ્રતિવિષા	ચ ૦ સુ ૦ વા ૦	અતિવખની કળી. Aconitum heterophyllum.
પ્રત્યક્ષપુણી	"	અધેરો. Cassia tora.
પ્રપુત્રાટ	"	કુંવાડીયો.
પ્રપૌણદ્રોક	"	સરેદ કમળ.
પ્રમોદક	સુ. સ. ૪૧-૮; ચ. નિ. ૪-૪	કમોદના ચોખા ?
પ્રમોદકા	ચ. સ. ૨૭-૮	ચોખાની ભત.
પ્રજ્ઞાતિકા	ચ. સ. ૨૧-૨૫; ચ. સ. ૨૭-૧૬	હલિકેતિ પ્રસિદ્ધા ॥ (ચ. દ.) ધાન્યવિશેષ:
પ્રસારણો	ચ. ચિ. ૨૮-૧૧; વા. ચિ. ૨૧-૧૪; સુ. ચિ. ૧૫-૪૪;	ચોખાની ભત. Poedaria foetida.
પ્રાચીનામલક	ચ. સ. ૨૭-૧૩૯; સુ. સ. ૪૨-૧૮.	નલઆંખડાં
પ્રાણદા	વા. ચિ. ૯-૧૦૩	હરીતકી. (અ. દ.) = ૩૨૩.
પ્રિયક	ચ. સ. ૨૫-૪૧; સુ. ૩. ૪૭-૬૧	બીચો. (૬૬૬થુ)
પ્રિયાલ	વા. સ. ૧-૧૧૯	ચારોદી
પ્રિયગુ	ચ ૦ સુ ૦ વા ૦	ધઉંઝા. Aglaia Roxburghii. નિ. પ. ૨૫૨
પ્રિયંગવ:	ચ. સ. ૨૭-૧૬	ચોખાની ભત.
પૃથક્કર્ણી	ચ ૦ સુ ૦ વા ૦	પૃથ્વિપર્ણી. (૬૬૬થુ)
પૃથ્વીકા	ચ. સ. ૨-૩; સુ. સ. ૪૫-૧૫; વા. સ. ૧૫-૪	કલોંઝ. Nigella sativa. નિ. પ. ૧
પૃથ્વિપર્ણી	ચ ૦ સુ ૦ વા ૦	પાંડવજી. Uraria picta.

ગોપાલદાસનક: (૬૬૭) કેવડીમિથ. (ધ. નિ. અને બા. પ્ર.)

ચ. ચિ. ૨૫-૫૨; સુ. ચિ. ૧૧-૮;

વા. સુ. ૨૧-૧૪.

ચં ૦ સું ૦ વાં ૦

પીપળી, Ficus Tsilla.

નિ. ઉ. ૪૨૦

—૨—

ફડતી

ચ. સુ. ૨૭-૯૩; સુ. સુ. ૩૮-૧૮;

વા. ચિ. ૬-૨૪.

ચ. સુ. ૩-૨; સુ. સુ. ૩૮-૧૮;

વા. સુ. ૧૫-૩૦

ચ. સુ. ૪-૫૪; સુ. સુ. ૪૬-૧૭૧;

વા. સુ. ૧-૧૧૮.

ચ. ચિ. ૪-૯૩

ચં ૦ સું ૦ વાં ૦

સુ. સુ. ૪૬-૪૩૨

ચ. ચિ. ૯-૯૮; સુ. ડ. ૪૭-૩૮;

વા. ચિ. ૪-૭

ચં ૦ સું ૦ વાં ૦

સુ ક. ૨-૫

ચ. ચિ. ૧૨-૧૫૮; સુ. ડ. ૩૬-૨૭૬.

કેંગ. Riveai hypocrater formis.

કેટલાક પાકબેદ અને બીજા ભાગોએ એવા અર્થ પણ કરે છે.

ડમરો.

Ocimum Basilicum.

નિ. ઉ. ૨૬૨

નાનો ઉમરડો.

F. hispida.

નિ. ઉ. ૪૧૮

બીજાં.

Citrus Medica.

નિ. પૂ. ૨૦૬

મીઠાળી.

વિલેશયાનાં ફલસારાસન: ॥

કેકમ.

Garcinia Indica.

નિ. પૂ. ૧૦૪

ત્રિપંચુ.

સ્થાવરવિષની ગણત્રીમાં.

અરીડી.

Sapindus trifolium.

બોલમરી.

Mimusops elengii.

નિ. પૂ. ૬૯૫

બોરડી.

Zyziphus jujuba.

નિ. પૂ. ૨૬૨

બંદાક-વાંદો હોય ?

બલા.

Sida cordifolia.

નિ. પૂ. ૧૩૦

બલા, અતિબલા.

—૩—

બકુલ

બદરી

બન્દાકો

બલા

બલાઘયમ્

बलात्रयम्	वा. सू. १०-२३	भक्ष, अतिभक्ष, नाशभक्ष.
बलाहकम्	च. चि. २५-८	स्थावरविषनी गणुनीमां.
बलयम्	च. चि. ११-७३	कैवर्तमुस्तकम् (टीक्ष्ण)=डेवडीभाथ.
बस्तगंधा	वा. चि. १७-३६; सु. उ. ३४-६	पेडीअन्भेड.
बस्तान्नी	वा. सू. १५-४५	Apium graveolens. नि. पू. ५६३
बहलपल्लव	वा. सू. १५-२१	वृषगन्धा (अ. द.) वृषमेथा (रा. नि.) ?
बहलबहुरस	वा. सू. १५-४५	शोभांजन (टीक्ष्ण)=सरगवो.
बहुपुत्रा	सु. क. १-६८	धक्षु=शेरी.
बहुफेनरसा	च. क. ११-१	शतावरी अथवा भयूरशिभा. (उद्बल्य)
बहुला	च. चि. ८-१०१	समक्ष=यूक्षिभा.
बहिशिखा	वा. चि. ११-३३	सुक्ष्मैक्ष=नानी ओक्षयी.
बहिष्ट	सु. उ. ११-६, ८	भयूरशिभा.
बाकुचो	सु. चि. २५-१८; वा. उ. १८-४५.	बालकम्=वाणो. (उद्बल्य)
बाण	वा. सू. १५-१७, २४; सु. सू. ६-३७	भाभयू.
बाला	च. चि. ३०-१०४	ग्रंटाशेरीयो.
बालक	च० सु० बा०	सुक्ष्मैक्ष. (रा. नि.)
बाह्नीक	च. चि. २५-१००; सु. क. ६-३; वा. उ. ३४-४६	वाणो.
बालेष्ठ	च. चि. २५-७१	हिम.
बालोडुम्बर	च. सि. ८-३७	नानी शेरी.
बाणपत्रय	सु. चि. ४-३२	नानो उभरेड.
बाणिका	वा. सू. ७-२५	सिन्धुविषयो केचिद्वर्षासूत्रयमिति पठन्ति (उद्बल्य)=गन्ने साटेडी.
बिभीतक	च० सु० बा०	दिगुपत्रिका. (अ. द.)=डीक्षभारी, पं. हरिप्रपनल्य ओनो अर्थ भाक्षणी (भराडी) इरे छे.
		बेडी.
		Terminalia bellerica. नि. पू. ४६२

ચિમ્બ	ચ. ચિ. ૯-૨૩૦	ધીસોડી—ટડિસો.	
ચિમ્બફલા	ચ. ક. ૩-૨	" "	
ચિમ્બતિકા	સુ. સુ. ૪૬-૨૪૯	" "	
ચિમ્બી	ચ. સુ. ૪-૪૭; સુ. ક. ૧-૪૧.	ઓષોપમફલા (ચ. ૬.)=ધીસોડી. Cephalandra Indica. (નિ. પૂ. ૫૭૧	
ચિમ્બોલોટા	સુ. ડ. ૧૨-૧૧	હિમાલયમાં થનાઈ ઝાડ.	નિ. ઉ. ૬૭૦
ચિલ્લ	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	બીસી. <i>Egle marmelos.</i>	નિ. પૂ. ૨૧૬
ચિલ્લપર્ણી	ચ. સુ. ૨૭-૧૦૨	શાકર્ગમાં છે.	
ચિલ્લપેશિકા	સુ. સુ. ૩૮-૪૬	બાલવિલ્લગિર: (૬૬થુ)=કુમળાં બીસોનો ગર્ભ.	
ચિસ	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	કમળના ફાંડમાં ને તંતુ હોય છે તે.	
બોજ	ચ. શા. ૮-૭૨	બીચો.	
બોજક	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	"	
બોજપૂરક	"	Pterocarpus marsupium. (નિ. પૂ. ૩૯૪	
બુક	વા. સુ. ૧૫-૨૪	Citrus Medica. (નિ. પૂ. ૨૦૬	
બોધિવૃક્ષ	ચ. ચિ. ૨૯-૧૫૬	ફંચરમલ્લિકા (અ. દ.) કડો.	
બોલ	વા. ચિ. ૧૯-૨૪	પીપળો.	
બોટ	વા. ચિ. ૩-૧૩૩	જાતિરસ (અ. દ.) હીરાબોલ.	
બંધુક	સુ. સુ. ૬-૩૭	અલંબુલા. (અ. દ.) ગોરખમુંડી.	
બંધુજીવ (ક)	ચ. ચિ. ૨૫-૧૭૯; સુ. સુ. ૩૯-૩	અપોરીયો. <i>Hibiscus hirtus.</i>	નિ. પૂ. ૧૪૨
બ્રહ્મચારિણી	વા. સુ. ૨૯-૩૧; સુ. સુ. ૧૯-૨૯	મચાદ્રુપ્પ: (૬૬થુ). અપોરીયો.	" "
બ્રહ્મસુવર્ચલા	ચ. ચિ. ૧-૧૨૨; સુ. સુ. ૪૬-૨૬૨;	મુગિટતિકા (૬૬થુ)=ગોરખમુંડી.	
	વા. ડ. ૩૯-૫૦	સુરજમુખી ?	નિ. પૂ. ૬૭૭
બ્રહ્મસોમા	વા. ડ. ૧-૪૫	આહી. શ્વેતવૃક્ષદારક (વૈ. શ. સિ.)=આહી	
બ્રાહ્મી	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	આહી. સુશ્રુત (શા. ૧૦-૮)માં દ્વિત્રાહ્મીનો ઉલ્લેખ છે.	
બૃહત્પત્ર	ચ. ક. ૯-૧	લોધ્ર. <i>Hydrocotyle asiatica.</i>	નિ. પૂ. ૫૮૨

વૃહતી
વૃહતીઘ્વય

—મ—

મળ્હો
મઘ્વદાર
મઘ્વપર્ણી
મઘ્વમુલ્તા
મઘ્વરોહિણી
મઘ્વશ્રોય
મઘ્વા

ચં સું વાં

”

વા. સ્. ૧૫-૧૯
ચં સું વાં
ચ વિ. ૮-૧૫૭
ચં વાં
સુ. ડ. ૪૦-૧૦૫
ચં સું વાં
સુ ચિ. ૩૮-૫૯

મઘ્વાશ્રય

મઘ્વેલા

મઘ્વોદની

મઘ્વટમ્

મઘ્વાતક

મઘ્વલૂક

મઘ્વ

મળ્હો

મળ્હોર

મળ્હોરજી

મળ્હો

ચ ચિ. ૩-૨૫૩

વા. ડ. ૬-૨૬

ચ. સ્. ૪-૨૬

ચ. સ્. ૨૭-૧૧૧

ચં સું વાં

સુ. સ્. ૩૮-૧૦; વા. સ્. ૧૫-૨૪;

ચ. સ્. ૨૭-૧૨૫; સુ. સ્. ૪૨-૧૮;

વા. સ્. ૧૦-૨૬.

ચ. સ્. ૨૭-૧૦૨; સુ ચિ. ૩૧-૫.

ચ. ચિ ૩-૨૬૨

ચ. સ્. ૪-૨૬

ચં સું વાં

ભોટોંગડી.

નાની અને મોટી ભોટોંગળી.

Solanum Xanthozylon. નિ. ઉ. ૧૨૯

નસોતર. શિરીષ (અ. દ.)=કાળીચી સરસ.

દેવદાર.

શીવળી.

ભદ્રમોથ.

રોહણી.

શ્વેતચંદનમ્ (અ. દ.)

ધણા અર્થે થાય છે. see વૈ. શ. સિંધુ. p. 743. ભાવમિત્રે

અરેળીયાના પર્યાય તરિકે વાપર્યો છે. અરેળીયા.

Lepidium sativum. નિ. પૂ. ૭૧

શ્વેતચંદન

કાગડી એકળી.

પીતખલા (અ. દ.), બલા. Sida Cordifolia.

શાકવર્ગમાં.

ભીલામાં.

રયોનાક: (અ. દ.)=ટેટુ Ailantus excelsa.

ઝોટકલ કરંબલા.

Dillenia indica.

મિળ્હોતિ લોકે સમાહરન્તિ (સહજી)=ભાંડી.

ભાંડીર (મરાઠી), ભાંટ (હિંદી), Clerodendron infortunatum.

ચનકાપાંતી જંગલી કપાસ. Hibiscus vitifolius. નિ. પૂ. ૧૪૬

ભારંગમુલ.

Clerodendron serratum. નિ. ઉ. ૨૪૦

મિહોટક	સુ. ડ. ૧૭-૪૦	દિમવદાસત્તમ્મિજઃ કકુભાનુકારીફલો વૃક્ષવિશેષઃ (૩૬૬થુ)	Combretaceae order૬ અડ.
મોર	સુ. ડ. ૩૯-૨૨૪	શતાવરી.	
મુર્જંગપુષ્પ	સુ. ડ. ૪૬-૧૭	નાગકેસર.	
મૂકન્દ	વા. સુ. ૬-૧૧૨	સ્ફોટાલ્ક્યઃ પ્રાવૃદુલ્લવઃ પ્રસિદ્ધઃ एव (અ. દ.)	
મૃતકેશો	સુ. ડ. ૬૦-૪૭; વા. સુ. ૧૫-૩૦.	જટામાંસી. (૩૬૬થુ). Nardostachys Jatamansi. નિ. પૂ. ૬૩૨	
મૃતીક	ચં સુ. ૩૦ વા. ૦	સુગંધિતૃણમ્ (૩૬૬થુ)=રોહીધધાસ.	
મૃતિમ્વ	"	કરીયાતું.	
મૃમિકદમ્બ	વા. ડ. ૨૨-૨૨; સુ. ચિ. ૨-૯૦	ગોરખમુંડી.	Sphoeranthus indicus. નિ. પૂ. ૬૬૮
મૃજ	ચં સુ. ૩૦ વા. ૦	ભૂર્જપત્ર.	Betula utilis. નિ. ડ. ૪૫૬
મૃસ્તૃણ	"	રોહિધધાસ.	Andropogon schoenanthus. નિ. ડ. ૬૬૦
મૃદ્ગરાજ	"	ભાંગરો.	Eclipta alba. નિ. પૂ. ૬૬૧
—મ—			
મકુષ્ઠ (ક)	સુ. સુ. ૪૬-૩૦; ચ. સુ. ૨૭-૨૬	મઠ.	Phaseolus aconitifolium.
મકૂલક	ચ. સુ. ૨૭-૧૫૦	ફળવર્ગમાં છે. સાંત્રારણ્ય રીતે વસ્તો અર્થ થાય છે.	
મગધા	સુ. ૩૦ વા. ૦	પીપર.	
મળકૃર્ણી	ચ. સુ. ૪-૭૪; સુ. સુ. ૪૨-૧૮; વા. સુ. ૬-૭૫	આહી.	નિ. પૂ. ૫૮૨
મળકૃર્ણી	ચ. શા. ૮-૭૮, ૯૦.	"	
મળકૃર્ણી	સુ. ડ. ૫૭-૧૧; વા. ડ. ૧-૪૪	આહી. (૩૬૬થુ).	
મત્સ્યાક્ષક	ચ. ચિ. ૧-૧૨૨; સુ. શા. ૧૦-૬૮; વા. ડ. ૩૯-૫૦	‘ધસ્તૂર’ इति एके (૩૬૬થુ)=આહી.	
મદન	ચં સુ. ૩૦ વા. ૦	મોઢળ.	Randia dumetorum. નિ. પૂ. ૬૨૦
મદ્યન્ટિકા	ચ. ચિ. ૩૦-૫૫; સુ. ક. ૧-૬૪; વા. ડ. ૭-૨૨.	મેદી.	Lawsonia alba. નિ. પૂ. ૫૩૦

મઘા	વા. વિ. ૮-૧૪૯; વ. વિ. ૪-૭;	ધાતડી.	Woodfordia floribunda. નિ. ઉ. ૧૭૦
મધુક	વઃ સુ૦ વા૦	જેડીમધ.	Glycyrrhiza glabra. નિ. પૂ. ૩૪૪
મધુપુર્ણી	વ સ. ૪-૨૯, ૪૫; સુ. સ. ૧૬-૧૮;	ગળા અથવા વીકળો. (અ. દ.)-ગળો.	
મધુરવલ્લો	વા. વિ ૧૯-૯૧.	ગળો.	
મધુવલ્લો	સુ સ. ૨૧-૩૩	"	
મધુરસ	વ વિ. ૮-૧૬૦	શુષ્કો.	
મધુરસા	વા. વિ. ૧૯-૮૧	શુષ્કો. (અ. દ.) મોરવેલ.	
મધુશિમુ	વ. વિ. ૨૦-૫૯; સુ. સ. ૩૮-૨૨;	મીડો સરખો.	Moringa Pterigosperma.
	વા. સ. ૧૫-૧૭		
	વ. વિ. ૧૫-૩૦; સુ. સ. ૩૮-૮;		
	વા. વિ. ૧૦-૩૪; સુ. વિ. ૫-૭,		
	વિ. ૬-૧ ટીકા;		
મધુલવા	વા. સ. ૧૫-૧૫	સુરંગી. (અ. દ.).	
મધૂક	વઃ સુ૦ વા૦	મહુડો.	Bassia latifolia. નિ. પૂ. ૬૯૨
મધૂકપુષ્પી	વ. વિ. ૮-૧૬૦	મહુડાની જાત હોય એમ લાગે છે.	
મધૂલિકા	વ. સ. ૨૭-૨૧; સુ. સ. ૪૨-૧૮;	મર્કટતુળમ (૬૯૬થ), ગુઢ્ઢી (૬૯૬થ), મધુયષ્ટિ: (અ. દ.)=	
	વા. ડ. ૨-૫૧.	જેડીમધ અથવા ગળો.	
મધૂલો	વ. સ. ૨૭-૨૧; વા. વિ. ૪-૩૩	ચોખાની જાત. અરણ્યજાત છે-જલજા મધુયષ્ટિ: ગોધૂમવિશેષો વા	
મધ્વાલુ	સુ. સ. ૪૬-૨૯૮	કંદવિશેષ:-	
મન્દારી	સુ. વિ. ૧૯-૬૩	રક્તોર્કે (વૈ. શ. સિ.)=વાલ આકેડો.	
મયરક	વઃ સુ૦ વા૦	અપામાર્ગ.	
મરિચ	"	મરીયાં.	Piper nigrum. નિ. ઉ. ૩૨૪
મરુચક	વ. ક. ૧-૩૩	ડમરો.	Ocimum Basilicum. નિ. ઉ. ૨૬૨
મર્કટ	વ. વિ. ૨૫-૧૧	સ્થાવર વિષતી ગણત્રીમાં.	
મર્કટો	વ. વિ. ૧૪-૫૫; સુ. ડ. ૩૩-૭;	કુવચ.	
	વા. ડ. ૬-૩૪	see આત્મગુતા	

મલય	વા	ચિ. ૨૦-૫	મલયાદ્રિ ચંદન.	
મલયૂ	ચ. ચિ.	૭-૧૫૬; સુ. ચિ. ૯-૧૫	નાનો ઉમરડો.	F. hispida.
મલયૂ	વા. ચિ.	૨૦	"	
મલ્લિકા	વા. ચિ.	૭-૮૩; સુ. સ્. ૪૬-૨૮૬.	મોગરો.	J. sambac.
મસૂર	ચ૦ સુ૦	વા૦	મસૂરની દાળ.	Ervum lens.
મહાકરંભ	સુ. ક.	૨-૫	સ્થાવર વિષની ગણત્રીમાં	
મહાજાલિનો	ચ. ક.	૪-૧	કડવાં તુરીયાં. see ધામાંગવ.	
મહાદૂષક	સુ. સ્.	૪૬-૪	ચોખ્ખાની જાત.	Leucas.....
મહાપ્રોળા	વા. ડ.	૩૬-૯૨	મોટા ફૂલો.	Melia Azadirach.
મહાપિષુમંદ	વા. ચિ.	૮-૧૬૧	બકાન લીંબડો.	નિ. પૂ. ૨૪૫
મહાનિમ્બ	સુ. સ્.	૩૮-૨૨	" "	
મહાપત્રમ્	ચ. ચિ.	૯-૧૨૪	ટેટું.	Oroxylon indicum માણકંદનો.
મહાપુરુષદન્તા	ચ. ચિ.	૧૪-૪૬; વા. ડ. ૬-૩૬.	પર્ણીય પથુ મહાપત્ર છે.	
મહામાષ	સુ. સ્.	૨૧-૨૩	શતાવરી. (ચ. ૬.)	
મહામેદા	ચ૦ સુ૦	વા૦	મોટા અડદ.	
મહાવિષ	સુ. ક.	૨-૫	અષ્ટવર્ગ પેકીની એક અજાત ઔષધિ.	
મહાત્રોહિ	વા. સ્.	૬-૭; ચ. નિ. ૪-૪	સ્થાવર વિષની ગણત્રીમાં.	
મહાવેગવતી	સુ. ચિ.	૩૦-૫	મોટી ડાંગરની જાત.	
મહાવૃક્ષ	ચ. સ્. ૪-૫; સુ. સ્. ૩૯-૪; વા. સુ. ૩૦-૬		સોમસમઘોર્યા મઘૌષધિ	
મહાશાલિ	ચ. સ્. ૨૭-૭; સુ. સ્. ૪૬-૪;		સેહુજઢ:-થોર	
	વા. સ્. ૬-૧		ચોખ્ખાની જાત.	
મહાશ્યામા	સુ. સ્. ૩૮-૨૯		વૃદ્ધદારક: (૬૬૭)- વરંધારો.	
મહાશૂક	સુ. સ્. ૪૬-૪		ચોખ્ખાની જાત.	

महाभावनी	च. वि. ८-११०; सु. वि. ३०-५	अदी मेरुपशुदी.
महाज्येता	च. क. ४-५१; सु. क. ३८-११; का. क. ३-४६.	सरेह भरुषी. अपराजिताभेदः (अ. ६.).
महावहिक	च. क. ४१-८	ओभानी मत.
महासुगन्धा	च. वि. ८-११०; स. स. ३८-४; का. क. २-४१	अपषर्षी (उद्दथु). नंभदी अउद.
महासुगन्धा	सु. उ. २१-४१	उत्पलसार्पि (उद्दथु)=Hemidesmus indicus.
महिवशक	सु. क. ४६-४	ओभानी मत.
महोक्तम्ब	सु. उ. ४१-४७	मोदीओ उद्दार.
महेला	च. वि. ८-१५७	मोदी ओदथी.
महोषध	च० सु० बा०	मुं६.
मागधिका	"	दीदीपीपर.
मानवी	"	"
मानवीक	च. वि. ८-११५; बा. उ. ३४-४७	देवदार.
माणकन्द	सु. क. ४६-३०६	भाबुं६.
मातुलुङ्ग	च० सु० बा०	अनिई.
मातुलुङ्गे	सु. क. ३८-६	सुरमिफला बनजा अरणवीअपूरकः (उद्दथु)=नंभदी अनिई.
मात्री	बा. उ. २०-१५	रेथुध. (अ. ६.)=रेथुड अनि.
मौजदुस	बा. क. १५-३७	आधमदी. (अ. ६.)=दीभने. Bombax Malabarica.
मालवी	बा. क. ३६-८२	दुर्गपुरुन्मा (वे. अ. सि.) ?
मालिव	च. क. २७-८५	अउपाठि डोले. Amaranthus gangeticus. च. क. ६००
मार्कव	च० सु० बा०	भांगदे.
मार्व	का. क. ६-८१	मंभारिका (अ. ६.) ?

માહતી	ચ. સ્. ૧૪-૨૮; સુ. સ્. ૩૮-૬૪;	ચંબેલી	Jasminum grandiflorum. નિ. ૬. ૯
માષ	વા. સ્. ૧૭-૮	અડદ.	Phaseolus radiatus. નિ. પૂ. ૩૮૦
માષપર્ણી	ચં સુ૦ વા૦	જંબલી અડદ.	"
મિથિ	વા. સ્. ૧૫-૩; સુ. ચિ. ૩૮-૬૮.	વલીયારી.	Foeniculum vulgare. સુવા પશુ યાય.
મુકુન્દ	ચ. સ્. ૨૭-૧૭	ચોખાની જાત.	"
મુકુન્દક	ચં; સુ. સ્. ૪૬-૮	ધાન્ય છે. કુશાન્યવર્ગે—ચોખાની જાત છે.	"
મુશલક	ચ. ક. ૭-૪૧; વા. સ્. ૬-૧૧૮	દંતી-નેપાળી.	"
મુસુકુન્દ	સુ. ચિ. ૧૮-૧૦	મુચુંદ.	Pterospermum glabrescens. નિ. પૂ. ૧૬૫
મુઝન	સુ. ગા. ૫-૪૯	મુંબ્યાસ.	Saccharum munja.
મુજાત	સુ. ચિ. ૧૭-૧૫; વા. સ્. ૬-૮૨	"	"
મુઝાતક	ચ. સુ. ૨૭-૧૧૪	"	"
		" સ્વનામરૂપાતઃ સ્વલ્પકન્દઃ ઉત્તરાપચે (૩૬૪થુ).	"
		તદ્ભાવે તાલમજ્જા પ્રાજ્ઞા (વૈ. શ. સિ.). નાનું	"
		મુંબ્યાસ. અભાવમાં તાલમજ્જા.	"
મુદ્ર	ચં સુ૦ વા૦	મગ.	Phaseolus mungo. નિ. પૂ. ૩૭૮
મુદ્રપર્ણી	"	જંબલી મગ.	P. trilobus.
મુરા	વા. ટ. ૬-૩૮	મુરામાંસી.	"
મુરંગી	સુ. ટ. ૨૧-૧૭	રાતો સરખેલ.	"
મુશલો	વા. ડ. ૩૨-૨૧	મુશળી.	"
મુષ્ક	ચં સુ૦ વા૦	મોખા.	Schrebera Swietenoides નિ. ૬. ૧૨.
મુસ્તક	સુ. ટ. ૪૦-૬૯	મોથ.	"
મુસ્તા	ચં સુ૦ વા૦	"	"
મળી	વા. ડ. ૧૬-૧૫	" ?	"
મર્ચી	ચં સુ૦ વા૦	મોરચેલ.	Clematis triloba. નિ. પૂ. ૧૦

मूलक	सु. क. ४६-२४०; बा०	११
मूलकपोतिका	सु. क. ४६-४६	
मूलकशिम्बी	सु. क. ४६-४६; च. चि. ३-२६२	
मूल(क)पर्णी	च. चि. १७-६६	
मूषिककणिका	च. वि. ७-१२६; सु. उ. ५४-२७	
मूषिकपर्णी	सु. क. १-७८	
मूषिका	च. क. १२-१	
मूषिकाहया	सु. चि. १७-३७	
मृगभोजनी	च. क. २५-४१; बा. क. ६-१३६	
मृगलण्डिका	सु. उ. २८-७	
मृगदनी	सु. उ. ३०-६	
मृगैर्वाह	च० सु० बा०	
मृणाल	बा. उ. १३-२६	
मृणाली	च. क. ६-१	
मृदङ्गफलम्	च० सु० बा०	
मृद्विका	च. चि. २५-१०	
मेघकम्	च० सु० बा०	
मेघा	सु. उ. १७-४५	
मेघपुष्पो	च. क. ६-५; सु. क. ३८-८;	
मेघफुल्लो	बा. क. १५-१६	
मोच	च. क. २७-१३७; सु. उ. ४८-२६;	
	बा. क. १०-२२.	

बाळमूलकम् (३६५) = कुभणा भूणा.
 भोगरी.
 शोभाभनक (३६५) = सरधवो.
 उदरकथी. Ipomea reniformis.
 तिलपर्णी (या. ६.), द्रवन्तो (३६५) = तदवथी के रतनने.
 अन्तरधाना नेवा अथवाणी दोमथा कृष्ण. (३६५).
 उदरकथी.
 धंद्रवाश्नी. (३६५).
 विभीतक (या. ६.) = मेढा. मृगलिङक (वा० भट)
 धंद्रवाश्नी. (३६५).

”
 पद्ममूलस्थप्ररोहादुरः (३६५); पद्मानालम् (३६५).
 लामउजके, वीरणसले। (रा. नि; यै. श. सि.). अथधाना
 अर्थभां पथ्य यावे.

इतवेधननो पर्याय. कडवां दोडकां.

प्राक्षा.

स्थावरविपनी गथुनीभां.

अष्टवर्गनी वनस्पति.

भरसासौगीनीं पुष.

भरसासौगी.

Helicteris isora.

नि. ५. १६३

कहलीफलम् (३६५).

मोक्षकी
मोक्षफल
मोक्षरस
मोक्ष
मोक्षयन्ती
मोक्षद

सु. चि. २-६४
सु. सू. ४६-१८१
सु. सू. ४-७०, ७१
सु. सू. १५-२६
सु. चि. २५-३३
सु. चि. ८-१६०; सु. सू. ४२-१८;

मोक्षद
मोक्षवहिका

सु. सू. ३८-८-१०.
सु. उ. १०-४८; वा. उ. ५-३

मोक्षनिका
मोक्षक
मोक्षल्य
मोक्षिष
मोक्षी

सु. चि. २८-२१
सु. क. ३-८
सु. सू. २०-५
च० सु० वा०
”

मोक्ष
मोक्षानो
मोक्षक
मोक्षक

च० सु० वा०
”
च. सू. २५-३३; सु. सू. २१-२३

मोक्षका
मोक्षका
मोक्षिका

च. सू. २७-११; वा. सू. ६-४
वा. उ. १८-३८
च. क. ११-१; सु. सू. ४५-१२५

मोक्षप्रदी, मोक्षनी.

मोक्षी.

मोक्षरस, मोक्षनी गुंहर.

मोक्षपुष्पम् (मोक्ष).

मोक्षिका इति लोके क्यता (मोक्ष)=मोक्षरी J. Sambac.

मोक्षीनां भूय अथवा मोक्षीनां पुष्प. (मोक्ष). भूय. (य. द.) नि. उ. ६७१

मोक्षी, मोक्षवेध.

मोक्षवहिका (मोक्ष). मोक्षपत्रा=मोक्षिका (रा. नि.); मोक्षपत्री=

मोक्षामेधविशेषः (रा. नि.)=मोक्षरी.

मोक्षजीवी, अवाकूपुष्पीति अपरे (मोक्ष). मोक्षी अथवा पुनंजव.

मोक्षी.

Schrebera swietenoides.

मोक्षवर्णः मसूरः (मोक्ष)=मसूर.

Rubia cordifolia.

Nardostachys Jatamansi. नि. पू. ६३१

मोक्ष

मोक्षी.

च० सु० वा०

”

च. सू. २५-३३; सु. सू. २१-२३

मोक्षका:

च. सू. २७-११; वा. सू. ६-४

वा. उ. १८-३८

च. क. ११-१; सु. सू. ४५-१२५

मोक्षपुष्पम्. मोक्षनी. मोक्षनी. Ctenolepis cera-

siformis नि. पू. ५७८

यक्षकण्ट	सु. क. १-१५	यक्षकण्ट (३६६५).
यक्षशाक	च. लि. ६-१२३; वा. सू. १-६२	क्षेत्रवास्तुकम् (३६६५), हवपत्रा चिल्ली (अ. द.)=२५३६. Chenopodium Olidum.
यक्षानक	वा. लि. १४-१७	यमानीभेदः (अ. द.)=अजभानो प्रक्षर.
यक्षानी	च० सु० वा० .	अजभो.
यक्षास	"	अजभो.
यक्षासशर्करा	सु. सू. ४५-११७	अजभो.
यक्षिमधु	च० सु० वा०	गुरंभीत.
यष्ट्याह	"	नेदीभ.
यातुक	च. सू. २७-६७	"
यास	सु. उ. ३६-२२३	शुक्ला शालिपर्णी (च. द.).
युक्ता	वा. सू. १५-२६	अजभो.
युवती	च. लि. १-५५	रास्ता. (अ. द.)=२१२५. Pluchea Indica. निरिक्किणिका
यधिकम्	च. लि. ३०-५८	इत्यन्ये (अ. द.)
यक्षिका	वा. लि. ६-२४; सु. सू. ४६-२४८	नवमालिका (अ. द.)=मोअरो.
योजनवल्ली	सु. सू. ३८-४५; वा. सू. १५-३७.	वृक्षविशेषः सा द्विविधा, ईषकट्टुतपुष्पा, अतिश्वेतपुष्पा च (३६६५). जू. J. auriculatum. नि. उ. ११
—२—		
रक्तचन्दन	च० सु० वा०	भंछा (अ. द.)=मछ.
रक्तमूला	च. लि. १०-२८	रतंगली. Pterocarpus santalinus.
रक्तयक्षिका	वा. सू. २१-१७	समंगा. (च. द.)=मछ.
रक्तशुभ	सु. सू. ४६-२८४	मछ.
रक्तशालि	च. सू. २७-७; वा. सू. १-१	रक्तचन्दन (३६६५)=रतंगली. रता योभा.

રક્તસાર	સુ. ચિ. ૬-૫૦	ખેર.	Acacia Catechu.	નિ. પ. ૪૫૨.
રક્ત	વા. ઉ. ૩૮-૨૫; સુ. ચિ. ૩૮-૭૦	મળકં.		
રક્તાલુક	સુ. સ્. ૪૬-૨૯૮	કંઠવિશેષ:-શકરીઆં ?		
રક્તૈરળદ	વા. સ્. ૫-૫૮	લાલ એરંડો.		
રક્તોત્પલ	સુ. સ્. ૩૮-૫૨	લાલ કમળ.		
રત્નક	વા. સ્. ૧૫-૪૫	કપીલો.		
રત્નની	ચંડુ સુડ વાંડ	હલદર.	Curcuma longa.	
રત્નનીચય	"	હલદર, દાંડહલદર.		
રમ્યક	સુ. સ્. ૩૮-૨૯	અઝાનલીખડો (ટીકા).	Melia Azadirach.	
રસ	વાંડ	ચોલ:-બોલ.		
રસશોરા	ચ. ચિ ૩૦-૨૪૯	ક્ષીરવિહારી અથવા શતાવરી.		
રસાંજનમ્	ચંડુ સુડ વાંડ	રસવંતી.	Extract of Berberis asiatica.	
રસોત	સુ. સ્. ૪૬-૨૪૪; વા. ઉ. ૫-૪૬	સસથુ.	Allium sativum.	
રક્ષોદ્યન	વાંડ ચંડુ સુડ	સરસવ. ૩૯૬થુ રૂદ્રાક્ષ અર્થ કરે છે. (ભ. ૬૦)		
રક્ષોત્રો	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦, ૧૬૫	વજ (રા. નિ.) ઘોડાવજ.		
રાજકચોર	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦, ૧૬૫	મુસ્તા (રા. નિ.) મોથની બત. see કચોર.		
રાજકોષાતકી	વા. ઉ. ૩૭-૭૯; ચ. ક. ૪-૧-૧૨	ધામાર્ગવતો પર્ણીય.	Phaseolus radiatus.	નિ. પ. ૩૮૦
રાજમાષ	ચ. સ્. ૨૭-૨૩; સુ. સ્. ૪૬-૩૫; વા. સ્. ૬-૧૭	અડદ.		
રાજવૃક્ષ	ચ. ક. ૮-૧; સુ. સ્. ૩૮-૨૯; વા. સ્. ૧૫-૧૩	ગરમાળો.	Cassia fistula.	
રાજક્ષવક	ચ. સ્. ૪-૨૬; સુ. સ્. ૪૬-૨૭૬; વા. સ્. ૬-૭૦	તુલ્સિકા (ચ. દ.)=નાગલાદુધી.		
રાજાદન	ચ. સ્. ૨૫-૪૧; સુ. સ્. ૩૮-૪૩; વા. સ્. ૧૦-૨૩	રાયથુ.	Mimusops hexandra.	નિ. પ. ૬૯૮

રાહ	વા. ડ. ૨-૧૭; ચ. ક. ૧-૩૭	મીઠળ.	Randia dumetorum.
રામઠ	વા. ડ. ૩-૫૭; સુ. ડ. ૫૧-૧૬.	હિંગ.	Ferula Alliacea. નિ. પ. ૬૦૪
રાસ્ના	ચંડ સુંડ વાંડ	રાસ્ના.	Pluchea lanceolata. નિ. પ. ૬૫૮
રઠ	સુ. ડ. ૪૨	કાઠ-કપડેટ.	
રજાકર	વા. સ. ૧૫-૪૧	દિતાહુ: (મ. દ.) ? લીલામાં અર્થ થાય ખરો ?	
રઘિરમ	ચ. સ. ૪-૭૦	કેસર. (રા. નિ.)	Crocus sativus. નિ. ઉ. ૪૯૧
રહા	ચ. વિ. ૨૫-૭૮; વા. ડ. ૨૫-૫૨	વુસરહા રોઘાજ્ઞલિકારિકા (ચ. દ.) વાંદો ? Vanda Roxburghii.	
રુપિકા	વા. ડ. ૩૮-૩૬; સુ. વિ. ૧૭-૨૫	પ્રવેતાલંક: (ડહથુ)=સરેદ આકડો.	
રેણુ	વા. વિ. ૨-૪૫; સુ. વિ. ૩૭-૪૦	ખડસલીયો.	Justicia parviflora. નિ. ઉ. ૨૧૭
રેણુક	સુ. ક. ૨-૫; વા. સ. ૨૦-૩૭.	"	"
રેણુકા	વા. ડ. ૨૮-૩૫; સુ. ડ. ૧૭-૨૬	રેણુકળીજ. Vitex Agnus Castus. (મો. સં.) નિ. ઉ. પરિશિષ્ટ	
રોઘ	ચંડ સુંડ વાંડ	લોધર.	Symplocos racemosa. નિ. ઉ. ૧
રોઘપુણ્ણક	સુ. સ. ૪૬-૪	ચોખાની ભત.	
રોઘયુગ્મ	વા. સ. ૧૫-૪૧	લોધર, પદાથી લોધર.	
રોઘચક	વા. સ. ૬-૧	ચોખાની ભત.	
રોહિજો	ચંડ સુંડ વાંડ	કદ્દુલમ્ (ડહથુ સ. ૩૮) ! રોણુ અર્થ લેવો. Soymida febrifuga.	
રોહિતક	ચ. વિ. ૨૫-૨૧૧; સુ. વિ. ૧૦-૪;	રગતરોહિડો.	Tecoma undulata.
	વા. વિ. ૬-૫૧.	અંગાલીઓનો.	Amoora Rohitaka.
રોહિષ	ચંડ સુંડ વાંડ	રોહિષધાસ.	Andropogon Schoenanthus. નિ. ઉ. ૬૦૬
રોહીત	સુ. ડ. ૧૭-૪૧	વાદિમપુણ્ણતુલ્યપુષ્પ: (ડહથુ).	
રંપા	સુ. વિ. ૧-૧૦૭	રંળ.	
—ક—			
રુકુચ	સુ. સુંડ વાંડ	નાનું ફથુસ.	Artocarpus lacooch.

ककुब्जद्वय

सु. उ. ११-३८

कटुकः

वा. सू. १-८२

कटुबीजं

वा. बि. ११-७

कृता

च. सू. ४-३२; वा. उ. ५-२०

कृताकृतुरिका

सु. सू. ४१

कम्बा

च. क. ३-२; सु. उ. ३४-७;

वा. सू. १५-१

कम्ब

च० सु० वा०

कम्बकी

च. सू. २७-१३८; सु. सू. ४१-१८६

कम्बुन

च० सु० वा०

कम्बजम्

च. सू. २७-६१; वा.

कम्बजा

वा. सू. १-८३; सु. उ. ३०-१

कम्बी

वा. सू. २६-३१; सु. सू. १६-२६

कम्बलक

च. बि. ७-१०१

कम्बलकी

च. सू. २७-१०३; सु. सू. ४२-१८;

वा. उ. ११-४५

च. बि. २५-१०

कम्बल

च. सू. २७-७

कम्बल

सु. सू. १६-२६.

कम्बली

च. सू. ४-५२

कम्बा

च. सू. २४-३३; सु. सू. ३६-६

कम्बलक

च. बि. ८-१११

कम्बलिका

नमो हंम.

Stephegyne parviflora. नि. पू. ११७

गुग्गुलुकः (अ. द.). गुग्गुलु पान अथवा इणुं शाह इशे ?

कुसुम्भबीजम् (अ. द.)=इसुभानां भीम.

अिभंशु=मर्द्धा.

Aglaia Roxburghii.

अभुरी बीम.

Hibiscus abelmoschus. नि. उ. १७२

see सुसुतनिरक्त.

तिकाकाव (इक्षु) - इवी तुमरी.

धर्वाग.

Caryophyllus aromaticus. नि. पू. ५१६

इरक्षरेवरी.

Phyllanthus distichus.

धसथु.

मधुबष्टिकम् (अ. द.), मुसुलुम्ब (श. नि.)

इतुमान वेव.

Ipomoea sepiaia.

शमरी.

Prosopis spicegera. नि. पू. ४४३

इक्षुमो वचनाग.

Gloriosa superba.

"

स्थावर निषत्री मधुनीमं छे.

नोभानी मत्.

कषिकच्छु (इक्षु) - इक्षु.

अंमरनी धाशी.

सुमंभी धास.

Andropogan Nardus. "लाम-

अकमुशीरवत् पोतच्छुविदुगविशीषः" (भा. प्र)

?

લાવાશક	સુ. સ. ૪૬-૧૨	ચોખાની ભત.	
લાક્ષા	ચં સુ ૦ થા ૦	લાખ.	
લિકુચ	ચ. સ. ૨૫-૩૩	ધુપ્રપનસ: - નાનું કથુસ.	
લોટાક	ચ. સ. ૨૭-૯૫	લુકાટનું ઝાડ.	Japanese Medler. (અંગ્રેજી)
લોનિકા	ચં સુ ૦ થા ૦	લુથી.	Portulaca quadrifida.
લોધ	"	લોધર.	Symplocos racemosa.
લોમશ	ચ. સ. ૩-૨	જરામાંસી.	
લોમશા	વા. ચિ. ૨૨-૧૬	"	
લોહ	વા. ડ. ૧૬-૪૦	અગર.	
લોહવાલા:	ચ. સ. ૨૭-૮	ચોખાની ભત.	
લોહિતચન્દન	ચ. ચિ. ૪-૧૦૦	રક્તચંદન.	
લોહિતકચાલિ	સુ. સ. ૪૬-૪	લાલ ચોખા.	
લોહિતિકા	સુ. ચિ. ૧૧-૯	મંજિષ્ઠા (ડહથુ).	
લોહિત્યાણુ	ચ. સ. ૨૭-૧૬	ડાંચરતી ભત.	
—ક—			
વક્ર	વા. ડ. ૧૬-૧૨; સુ. ક. ૫-૬૩	તગર. (ડહથુ).	
વચા	ચં સુ ૦ થા ૦	વજ.	
વજાપોતા	સુ. ડ. ૬૦-૪૮	તિકાલાથુ (ડહથુ)=કડવી ડુંગડી.	
વજાપ્રોકા	વા. ડ. ૫-૩	અલ્પિશ્રુંકલા વજાપ્રોકા (શીફેફે)=લાડમાંકળ.	
વજાવૃક્ષ	સુ. સ. ૩૮-૨૦	થોર.	
વટ	ચં સુ ૦ થા ૦	વડ.	Ficus Bengalensis.
વત્સક	"	ઉદ્બળવનું ઝાડ, કડો.	Hollarrhena antidysenterica.
વત્સનાય	ચ. ચિ. ૨૫-૯; સુ. ક. ૨-૫	વજાનાય.	Aconitum ferox. (ન. ય. ૧૬)
વત્સાદની	ચ. સ. ૨૭-૧૦૧; સુ. ૩૯-૭	ગળો.	Tinospora cordifolia.

વત્સાહય

સુ. ચિ. ૩૮-૪૪

વનકાપાંસો

સુ. ડ. ૪૦-૧૧૩

વનતિલક

ચ. સ. ૨૭-૯૧; વા. સ. ૬-૭૫

વનત્રગુસો

ચ. વિ. ૮-૧૬૦

વન્યકુલન્ય

સુ. સ. ૪૬-૩૮

વન્ય

વા. સ. ૧૫-૬; ચ. સ. ૩-૬

વન્યા

વા. ડ. ૨૪-૨૯

વહ્નિ

ચં સું ૩૦ વાં

વમનો

વા. ચિ. ૧૯-૭૬

વયન્યા

ચં સું ૩૦ વાં

વર્ણક

સુ. ડ. ૧૦-૧૦

વર્ધમાન

ચ. સિ. ૧૦-૧૭; સુ. ક. ૬-૩

વરક

ચ. સ. ૨૭-૧૩; વા. સ. ૬-૮

સુ. સ. ૪૬-૨૧.

વરકા:

ચ. સ. ૨૭-૧૭

વરણ

વા. સ. ૧૫-૨૧; વા. સ. ૬-૯૫

વરદાર

સુ. ક. ૨-૫

વરવાસ્તુક

સુ. ડ. ૧૭-૫૦

વરા

ચં સું ૩૦ વાં

વરાઙ્ગ

”

વરાટક

સુ. કુ. ૨-૫

વરો

ચં વાં ૩૦

૫૨૬૦૫.

નંગલી કપાસ.

વત્સક: (અ. દ.)= ડો. કરિયાતું અર્થે પણ થાય છે.

નંગલી કાકડી.

નિ. પૂ. ૫૬૩

ચમેડ.

નિ. પૂ. ૪૧૩

કેસરીભોથ.

ધણા અર્થે થાય છે. મુદપર્ણી, ત્રોપાઇકર્કડી, ગુંળ, મિસિ,

વનહરિત્રા કત્યાદિ અર્થમાં.

ચિત્રો.

?

ખાલી અથવા ગળો.

કપીલો. (કદલ્ય).

ઝેરંડો.

સામબોજીમ (ચ. દ.)=સામે. Panicum colonum.

ત્રોખાની નત.

રમાલ; માલ: (અ. દ.)

સ્થાવરવિષમાં.

ટંકવાસ્તુકમ (કદલ્ય)=ટંકાની ભાજ. Chenopodium oilidum.

કાકમાત્તી, ચૂર્યી, પાઠા, ખાલી, મેદા, વંધાકોટકી, વિરંમ,

હલદર વિગેરે અર્થે રા. નિ. માં આપ્યા છે.

તજ.

સ્થાવરવિષમાં.

શતાવરી. (કદલ્ય).

વર્ણ	ચં વાં સું	વાયવરશ્વે.	Crativa religiosa.	નિ. પ. ૮૫
વહીજમ	સુ. ક. ૨-૫	સ્થાવરવિષમી.		
વહીફલમ	ચ. ચિ. ૨૩-૨૦	કાકડી વગેરે.		
વલ્લોશિમ્બી	સુ. સ. ૪૬-૪૬	શુકશિમ્બી. કોષ જાતનું કોર.		
વગોર	ચ. સ. ૪-૫૮; વા. ચિ. ૧૧-૧૮; સુ. સ. ૪૬-૧૬૦	રક્ત અપામર્ગ. વગોર સામુદ્રલવણમ્-આવે. અર્થ અશ્વદેવે કરેલો છે.		નિ. ઉ. ૬૭૩
વર્ષામ્	ચં વાં સું	સાટોડી.		
વસુક	ચ. સ. ૪-૪૪, ૫૮; સુ. સ. ૩૯-૭; વા. ચિ. ૧૧-૧૮.	સંદિગ્ધ છે. રશ્વરમલ્લિકા (અ. દ.)=કેડી.		નિ. ઉ. ૬૭૩
વાલ્લિગન્ધા	સુ. ડ. ૬૨-૨૭; વા. ચિ. ૪-૩૮	આસન.	Withania somnifera.	
વાટચપુરણી	ચ. સ. ૪-૭૩	પીતલલા (ચ. દ.)=કાંસડી. Abutilon indicum.		
વાટચમ્	વા. ચિ. ૧૪-૫૧; ચ. ચિ. ૫-૯૪	ફેતરાં સિવાયના શેફલા જવ.		
વાટચામિધાન	વા. ચિ. ૧૪-૩૬	શુભની ચિકિત્સામાં છે. મહાખલા ?		
વાટચાયનો	ચ. સ. ૪-૨૬	સ્વેતલલા (ચ. દ.) = સેફેડ પુલની ખલા. 'મહાખલા' (રાજનિધંદુ).		નિ. ઉ. ૬૭૪
વાદ્યાઢ	વા. ચિ. ૧૪-૫૦	મહાખલા ?		
વાતઢન	વા. ચિ. ૧૫-૫૭	પરણ ?		
વાનપોય	ચ. ચિ. ૩-૨૫૩	ખાખરો. પલાશ ?		
વાતાકં	સુ. સ. ૧૯-૩૩	જલસવેતસ.		
વાનોર	ચ. ક. ૧-૮	કુષ્ટ. Saussurea Lappa.		નિ. ઉ. ૬૭૪
વાવ્ય	વાં; ચ. ચિ. ૭-૧૨૭	કાકળંધા. Peristrophe bicaliculata.		નિ. પ. ૬૩૯
વાવસી	ચં વાં સું	કાકમાત્રીતિ અન્યે (૫૬૬થુ).		નિ. ઉ. ૨૦૭

વિતુલક
વિદારી
વિદારીકન્દ
વિદારીગન્ધા
વા. ચિ. ૧૨-૪૪; વા. ચિ. ૨૯-૯૨
ચ૦ સુ૦ વા૦
ચ. સ. ૨૭-૧૧૪; સુ૦
ચ. સ. ૨૫-૩૩, ૪૧; સુ. સ. ૩૮-૬૬;
વા. ચિ ૩-૧૫૧

વિતુલ

ચ. સ. ૪-૪૭; સુ. સ. ૩૯-૩;
વા. સ. ૧૫-૧

વિષુચ્છિલા

સુ. ક. ૨-૫

વિનિર્વહની

સુ. ડ. ૪૪-૨૮

વિરલા

વા. સ. ૧૫-૪૧

વિશલ્યા

સુ. ડ. ૬૨-૩૦; વા૦

વિશાલા

ચ૦ સુ૦ વા૦

વિષ્વકુલેનકાન્તા

ચ. સ. ૪-૭૩

વિષ્વદેવા

ચ. ચિ. ૮-૧૬૦; સુ. સ. ૩૮-૪

વિષ્વમંથજ

ચ૦ સુ૦ વા૦

વિષ્વા

ચ. સ. ૨-૨૭; સુ. ડ. ૩૯-૨૫૧

વિષ્વના

વા. ડ. ૬-૩૯

વિષ્વની

સુ. ડ. ૬૨-૩૦

વિષ્વગ્નિકા

સુ. ક. ૨-૫

વિષ

ચ. ચિ. ૧-૧૨૨; સુ. ચિ. ૯-૬૦.

ધાણી.
ફળીયો.
" "
આ(નિપથો-સાલવણી.

Coriandrum sativum. નિ. પૂ. ૬૦૭
Pueraria tuberosa. નિ. પૂ. ૪૬૭.

વેતસ: (ટલહળ), હિજ્જલ: (ચ. દ.) જલેતસ અથવા સમુદ્દળ.

સ્થાવરવિષ્ણની ગણત્રીમાં.

ચિત્રો.

તિમ્બુકી (અ. દ.)=ટીમ્બુકી.

પાટલા; કાષ્ઠપાટલા દ્વંદ્વવારુણીતિ અન્યે (૬૬૫).

દુધીચો વછનાગ અથવા ઇંદ્રવાણી.

ઇંદ્રવાણી.

પ્રિયંચુ. ધઉલા.

કાંસથી. (૬૬૫). Abutilum Indicum.

સુંડ.

સુંડ, શતાવરી, અનિવિષા-આવા અનેક અર્થો થાય છે. નિ. ઉ. ૬૭૪

અતિવિષા (અ. દ.)=અતિવપ્તની કળી. હળદર અથવા

નિવિંધી અર્થ લેવા ઉચિત છે.

હરિદ્રા, અન્યે નિવિંધામાહુ: (૬૬૫). હલદર અથવા

નિવિંધી.

સ્થાવરવિષ્ણની ગણત્રીમાં.

અતિવિષા (૬૬૫). સુ. ચિ. ૩૮). નિ. ઉ. ૬૭૫

વિષયમુદ્ધિક

વિષા

વિષાલયા

વિષાણિકા

વીરક

વીરણ

વીરતરુ

વીરા

વેગનામ

વેળી

વેળુ

વેળુપત્રિકા

વેળુપથ

વેતસ

વેત્ર

વેલ

વેલ્લન્તરુ

વેલ્લયન્તો

વેલુલમ્

વેરાટક

વેવેદી

વેલુલ

વા. સ. ૧૫-૩૦; સુ. સ. ૩૮-૧૮

સુ. ડ. ૩૯-૨૩૭; વા. ડ. ૫-૧૯

વા. સ. ૧૫-૪૦

ચ. સ. ૧-૭૭; સુ. ચિ. ૧૮-૪૮;

વા. સ. ૧૫-૨૧.

ચ. ચિ. ૧૯-૧૫૪

વા. સ. ૧૭-૭; ચ. સ. ૪-૪૧

સુ. સ. ૩૯-૭

વા. સ. ૧૦-૨૩; ચ. ચિ. ૩૦-૪૮.

સુ. સ. ૪૬-૨૩૮

ચ. ક. ૨-૧

સુ. સ. ૪૬-૨૧; ચ. સ. ૨૭-૧૯

સુ. ક. ૧-૫૩

વા. સ. ૬-૧૩

ચ. સ. ૨૭-૧૯

ચ૦ સુ૦ વા૦

”

વા. સ. ૧૫-૮

વા. સ. ૧૫-૨૪

વા. ડ. ૩-૪૪; સુ. સ. ૪૨-૧૮

સુ. ચિ. ૧-૯૫

સુ. ક. ૨-૫

વા. ડ. ૧૧-૪૩

ચ. સ. ૪-૭૧; સુ. સ. ૩૮-૪૮;

વા. સ. ૧૫-૪૧

બાકાન લોંબરો અથવા હોરકોચોલાં.

અનિવિધા. અશુદ્ધિ કોડોદી અથ આપે છે.

શુક્લકન્દા (અ. દ.)

મરડાસીંગી.

કરવીર: (રા. નિ.) = કરેથુ.

ઉશોર: = તાળા.

વેલ્લન્તરો. A. Muricatus.

વિદારીકંદ, શાક્ષિપર્ણી અથવા શતાવરી.

શાક છે.

કુંડલવેલ. જીમૂતકનો પર્ણીય.

વાંસ. Dendrocalamus strictus.

વંશપત્રાણિ (ડંદુથુ) = વાંસ જેવાં પાનવાળી વનસ્પતિ.

વાંસનાં બીજ.

ડાંગરની અન.

નેતર.

નેતર.

વાવડોંગ. (અ. દ.).

વીરતરુ. વેલંતરો (પંચમહાક).

અરણી.

બુઓ ચિદુલ.

સ્થાવરવિપતી ગણત્રીમાં.

પીપર.

નેતર, અગોક, તિનિશ એવા ત્રણ અર્થમાં વપરાય છે.

નિ. ડ. ૬૭૬

નિ. ડ. ૫૫૪

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૦૭

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

નિ. ડ. ૬૭૫

વૃંશ

વૃંશલોચન

વાંશી

વૃંશિ

વૃંશધૂમક

વૃંશિ

વૃંશ

વૃંશક

વૃંશકર્ણિકા

વૃંશર્ણિકા

વૃંશિક

વૃંશિકાલી

વૃંશોર

વૃંશોવ

વૃંશક

વૃંશબીજ

વૃંશરુદ્ધા

વૃંશાવતી

ચં. સુ. ૭૦

ચ. ચિ. ૨૨-૭૧

ચં. સુ. ૭૦

ચ. સુ. ૨૭-૧૪; વા. સ. ૬-૮

ચ. સુ. ૨૭-૨૭

સુ. સ. ૩૮-૩૫; વા. ૦

ચં. સુ. ૭૦

ચં. સુ. ૭૦

ચ. ચિ. ૧૧-૮૩; વા. સ. ૧૫-૩૦

વા. ચિ. ૧૭-૨૬; ચ. સ. ૪-૩૯

ચ. ક. ૪-૧૩; સુ. ૩. ૩૯-૨૦૦

ચ. ચિ. ૮-૧૬૪; સુ. સ. ૪૨-૧૮;

ચો. સ. ૧૫-૯

ચ. ચિ. ૮-૧૫૭, ૧૬૦

સુ. ૩. ૫૯-૨૪; વા. સ. ૧૫-૯

ચં. સુ. ૭૦

સુ. ૩. ૪૨-૫૦

ચ. સ. ૪-૫૩, ૫૪

ચં. સુ. ૭૦

વાંસુ.

વાંસિકૃપર.

"

ડાંમર.

મૃમિશિરીષ: (ચ. દ.). નાનો શિરીષ.

ઋદ્ધિ ? શ્રાવણી (અ. દ.)

અરુસી.

"

પાષાણમેદ: અથવા વાતક: (અ. દ.)

ઉદરકણી.

બ્રાહ્મણ્યપ્રિકા (વે. શ. સિધુ)=ભારંગમૂલ.

શ્વેત પુનર્નવા (ડલ્હય)=સાટોડી.

ખાજવણી.

શ્વેતપુનર્નવા. (સુ. ૪-૨૨)

" સ્વસ્મપુનર્નવા (અ. દ.)

કન્દબ. નંદીધુષ (અ. દ.)

વાંદો. (વન્દાક).

વન્દાકો વિદારોકન્દો વા (ચ. દ.). વિદારી કે વાંદો.

કામવૃક્ષક: (અ. દ.) ?

કોકમ.

Garcinia indica.

નિ. ૫. ૧૦૪

*વૃંશામ્લય

"

* કેમદેવ નિષંદુના વિદ્વાન સંપાદક આયુર્વેદાચાર્ય પં. સુરેન્દ્ર મોહન બી. એ. લખે છે કે—“ ધણાખરા કોકમને જ વૃંશામ્લ માને છે પણ કોકમના ફલને વૃંશામ્લ કહેવું ઠીક નથી. રજપુતાનામાં એક ક્ષુપને તિન્તીડીકામ્લ કહે છે. એનાં નાનાં નાનાં બીજ (રક્તવર્ણ, ગોળ) સમાકવાના નામથી પ્રસિદ્ધ છે, જે સર્વત્ર વેચાય છે. રજપુતાનાના વેણો આ સમાકવાના તે જ વૃંશામ્લ કહે છે. સંભવ છે કે આ જ વૃંશામ્લ હોય. આ બીજ ખાટા અને રોચક છે.”

વૃષ્ણરુદ્રા

—શ—

શકુનાદત

શકુલાદતી

શક્રયવ

શટ્ટી-ટી

શળ

શળપુષ્પો

શતકુસુમ

શતપત્ર

શતપર્વક

શતપર્વ

શતપર્વિક

શતપુષ્પા

શતપુષ્પો

શતવીર્યા

શતાવરી

શતાદ

શતાદ્વા

શતાદ્ધ

શવરકંદક

શવરદેશજ

ચ. સુ. ૪-૧૯

ચ. સુ. ૨૭-૭-૧૦; વા. સુ. ૬-૧

વા. સુ. ૬-૭૬; ચ. સુ. ૨૭-૯૧

ચં સું વાં

”

”

ચ. સુ. ૪-૪૭; સુ. સુ. ૩૯-૩;

વા. ક. ૧-૮

ચ. સિ. ૧૨-૨૭, ૨૯

ચ. સુ. ૪-૫૯

સુ. ડ. ૫૮-૪૪

ચ. ચિ. ૩-૨૫૩

વા. સુ. ૭-૨૫

ચં સું વાં

ચ. સુ. ૧૪-૩૨

ચ. સુ. ૪-૭૩; સુ. સુ. ૧૯-૨૪;

વા. ચિ. ૫-૭૮

ચં સું વાં

ચ. ચિ. ૨૮-૧૬૪

ચં વાં સું

ચ. સુ. ૩-૧૯, ૨૩

વા. ડ. ૧૮-૫૮

વા. ડ. ૧૬-૪

શતાવરી.

ચોખાની જાત.

કડું

છિદ્રજવ.

પદ્મચુરો.

શલ્ય.

ધુધરો.

Curcuma Zedoaria. નિ. ડ. ૪૬૫

Crotalaria Juncea. નિ. પ. ૩૧૬

C. linifolia.

Lotus.

કમળ.

”

જલગળડોર: (ડલ્હથ) = પાણીમાં થનારું જંગલી મુરખું. નિ. ડ. ૬૭૬

પ્રવેતદૂર્વા (ચ. દ.) = મરેદ દ્રો.

વાંસ, દૂર્વા, શેરડીની એક જાત, વિગેરે અર્થો થાય છે.

સુવા.

Peucedanum graveolens. નિ. પ. ૬૦૨

”

Cynodon dactylon શતાવરી,

નોલદૂર્વા હત્યન્યે (ડલ્હથ).

શતાવરી.

Asparagus racemosus.

સુવા.

”

સુવા અને વલીયારી.

લયુન: (જ. દ.) = લમથું.

શાવરલોષ્ટ્ર હોય ?

शमी	च० सु० बा०	भीमडी.	Prosopis spicigera.	नि. पू. ४४४
शम्याक	च. चि. २५-५५; सु. ख. ४६-२०७	अरभाणे।		
शम्याक	च. चि. ८-१६०; बा. ख. १५-२	कर्णिकार; महानिम्वः (अ. ६.)=अरभाणे। अथवा अशन दीर्घो।		
शर	च. चि. ८-१६०; बा. ख. ६-१६८	ईर्ष.	Eragrostis Cynosuroides.	नि. छ. ५६८
शरपुष्प	सु. क. ७-५३; बा. उ. ४०-१२	शरपुष्प.	Tephrosia purpurea.	नि. पू. ३२८
शरेषिका	च. ख. १४-३८	"		
शङ्खकी	च० सु० बा०	शावेडी.	Boswellia serrata.	
शशाङ्कलेखा	बा. चि. १८-४६	भाभय्नी.		
शाक	च० सु० बा०	साग.	Tectona grandis.	
शाखा	बा. उ. २२-७६	लिखेच्छाखादिपत्रैश्च पिटिकाः कठिनाः स्थिराः ॥ भरसट		
शाखोटक	सु. चि. १८-२३	सुरेरी।	Streblus asper.	नि. छ. ४३६
शाङ्गेश	च. ख. २७-८२; सु. ख. ३८-५४;	काकमाची=पीछुडी.		
शाङ्गेश	बा. ख. ६-७४			
शातला	वा. ख. ६-७४	अंगारवल्लिका (अ. द.) ?	Acacia Concinna.	
शाङ्गलम्	च. चि. १८-१२४, १३०	यीधाभाष्ट.		
शान्तनु	च. चि. ११-७४; बा. चि. १६-३८	दूर्वा-द्रो.		
शाबर	सु. ख. ४६-२१	कुधान्यविशेष.		
शारदम्	वा. सु. २२-१८	लोघः		
शारद	च. ख. १-८१	हस्तिपण्यैश्च शारदयः । सप्तपथं ?		नि. छ. ६७७
शारदा	च. ख. २७-१३; बा. ख. ६-८	योभानी नत.		
शारिवा	च. चि. १५-४३	सारिवा. (रा. नि.)		
शारिवाक्याः	च० सु०	"		
	च. ख. २७-८	शंगरती नत.		

શાલ

શાલકલ્યાણી

શાલપર્ણી

શાલામુલ

શાલમક

શાલમલી

શાલિ

શાલૂક

શાલેય

શાલેયમૃષક

શાવરક

શ્યામા

શ્યામાક

શ્વિલ્લરી

શ્વિલ્લિ

શ્વિમ્

શ્વિત્તા

શ્વિતિમારક

શ્વિતિમારક

શ્વિલિર

શ્વિલ્લી

શ્વિરીષ

ચં સું વાં

ચ. સુ. ૨૭-૨૭

ચં સું વાં

સુ. સુ. ૪૬-૧૨

ચ. વિ. ૮-૧૫૭

ચં સું વાં

”

ચ. સુ. ૨૭-૧૧૧; સુ. શા. ૧૦-૫૭;

વા. સુ. ૬-૯૦

ચ. વિ. ૪-૭૩

ચ. સુ. ૨૭-૧૬૪

ચ. વિ. ૧૯-૧૫૬; વા. સુ. ૧૫-૨૬

ચં સું વાં

ચ. સુ. ૨૭-૧૪

વા. સુ. ૧૫-૪૫

વા. ડ. ૩૯-૧૭૦

ચં સું વાં

ચ. સુ. ૪-૮

ચ. વિ. ૨૬-૫૪

વા. વિ. ૧૧-૨૭

ચ. સુ. ૨૭-૧૭

સુ. ડ. ૩૩-૭

ચં સું વાં

રણનું ઝાડ.

શાલિચ્છીમેદ: (ચ. દ.)=શાલિયશાક (બંગાલી)

શાલિપર્ણી ઘાગે છે.

ચોખાની ભત.

ચોવ્યરસ.

શીમળો.

ઝંઝર.

પદ્મમુલમ્ (અ. દ.), પદ્મકન્દ: (ડલ્હણ)=કમળનો કંદ.

Bombax Malabarica

Oryza Sativa.

નિ. પ. ૧૫૩

નિ. ઊ. ૬૧૬

ઝંઝરનો પ્રકાર. વધીમારીનો પથુ પચીય છે.

શેકેલી ઝંઝર. ફોક્ષ.

લેક્ષ.

નસેતર.

સામી.

નિ. પ. ૬૦૧

અધેડો.

અધેડો અથવા ત્રિત્રક.

સરગવો.

શ્વેતદૂધી. (ચ. દ.)

તિન્દુક=ટીંબરવો.

કરંજ (અ. દ.)=કરંજ.

ચોખાની ભત.

કપિકણ્ઠુ=કોચા.

કાળીયો સરસ.

Moringa Pterygosperma. નિ. પ. ૩૦૮

Albizzia Lebbek.

शिलापुष्प

सु. क. १-१७

शिवा

सु०, वा०, च. सू. ४-७३

शिवाटी

सु. उ. २३-४; वा. वि. ३-५८

शिशिरद्वयम्

वा. सू. १५-११

शिशपा

च० सु० वा०

शीतम्

सु. सू. ४२-१८

शीतक

च. वि. ८-१११

शीतकुम्भिका

च. वि. ३-२५३

शीतपाकी

वा. सू. १५-६

शीतपाक्यं

च. वि. ८-११०; सु. सू. ४६-१६०

शीतभीरुक

सु. सू. ४६-४

शीतवह्नी

च. वि. ३-२६२

शीतपर्णी

सु. उ. २१-४८

शीतशिव

सु. सू. ४२-१८

शीर्णवृन्त

सु. सू. ४६; वा. सू. १-८६

शुकतर

वा. उ. ४०-४८

शुकनासा

सु. सू. ४२-१८; वा. उ. ३४-२८

शुकवर्धम्

च. सू. ५-१६

शुकाह्वया

सु. उ. ५१-४४; वा. उ. ३८-२१

शुक्लमरिच

सु. उ. ११

शुक्ला

च. वि. ८-११०

शुभा

च. वि. ८-१४१

शुषा

च. सू. २७-८५

पथ्यपुष्प, सम्युक्ष=Parmelia Perlata. नि. उ. १२८.

(हिमञ्च ६२३.)

प्रवेतपुनर्नवा, शेफालिका इत्यन्ये (ऽक्षु). धोणी सारोरी,

अथवा नगोड.

यंदन अने रतांजलि.

सीसभ.

Dalbergia Sissoo. नि. पू. ३६२.

रसांजनम्, कर्पूरमन्ये (ऽक्षु)=रसवंती अथवा कपूर.

अम्बुलोटकः (च. द.), अशानपर्णीवृक्षे (वै. श. सि.)

काष्ठपाटला (च. द.)=कालाष्टपाटला. [पुष्कहीनापाटला (श्रीकं)]

शिखंडोका काकणत्तिकाभेदः (अ. द.)=गुंभेन प्रक्षार.

बलाफलम् (ऽक्षु), शीतला. (च. द.)=अक्षुषीन. नि. उ. ६७७

ज्योत्स्नी गत.

नीलवूर्वा.

अर्कपुष्पिकायाम् (वै. श. सि.) भरखेर ? नि. उ. ६७८

कपूर.

सक्षरेटी. त्रपुसभेदः (ऽक्षु)

(शिरीष. (अ. द.) कण्णये सरस. Albizzia Lebbek.

श्यानाङ्क.

ब्रन्थिपर्णीम् (टीका)=श्यारक.

चर्मकारवटः, शुक्रशिवाभवे (ऽक्षु)=कोवा ?

सुरभानां भीम.

कडोदी अथवा क्षीरविहारी.

वासकपुर अथवा शमडी. (रा. नि.)

कासमर्द—शमुन्द्रे.

શાકર	વા. સ. ૬-૭	ચોખાની જાત.
શાકરી	ચ. વિ. ૧૪-૫૬; વા. ડ. ૬-૩૫	વારાહીકંદ.
શાંપણ્યો	ચ. વિ. ૧-૪૦; વા. સ. ૬-૧૬૭	મુદપર્ણી, આપર્ણી. (૧૩).
શોફાલિકા	વા. ડ. ૮-૫; સુ સ. ૮-૧૫	રક્તવૃન્તા શારદકુસુમા (૩૬૬) = શારદશુધાર. Nyctanthus arbortristis.
શેલુ	ચં સું વાં	ગુંદો. Cordia mixa.
શેલરિક	ચ. વિ. ૭-૨૪	વિડંગ (ચ. ૬). સાધરણ રીતે અંધેડાં અર્થ થાય છે.
શલા	ચ. વિ. ૭-૧૦૮	૧
શેલેયક	સુ. વિ. ૧૫-૩૧; ચ. સ. ૫-૧૬	દમડુલ
શેવલમ્	સુ. ડ. ૧૦-૪; વા. વિ. ૬-૪૬	શેવાળ.
શેવાલ	ચ. સ. ૩-૨૩; સુ સ. ૩૯-૮; વા. ડ. ૧૮-૫૬.	"
શોભાંજનક	ચં સું વાં	સરગવો.
શંભુપુષ્પી	"	શંખાવધી.
શંભિની	"	આંખપુટામણી. પંડિત હરિપ્રપન્ન શંભિનીતો અર્થ શંભુપુષ્પો (જુઓ રસયોગસાગર. પા. ૧૭૭) અને બીજી જગેએ કાલાવાલા (૩૩૨) કરે છે !
શંભાલુક	સુ. સ. ૪૬-૨૬૮	કંદવિશેષ:
શ્વેતનામા	ચ. વિ. ૧-૭૬	શ્વેતાપરાજિતા. (ચ. ૬). ધોળાં પુલની મરણી.
શ્યામાક	ચ. સ. ૨૭-૧૪	સામે.
શ્યોનાક	ચં સું વાં	ટેંડુ.
શ્રવણ:	સુ. વિ. ૩૧-૫	શ્રાવણી હોય ? Oroxylum indicum.

અવળાહયા	સુ. સ. ૩૭-૨૮	સુગંધતિકા-ઝોરખમુંડી. <i>Sphoeranthus indicus</i> .	નિ. પ. ૬૬૮
આવળી	ચ. વિ. ૮-૧૬૦; સુ. ચિ. ૩૦-૫	ઝોરખમુંડી	
ઝો:	સુ. ડ. ૨૪-૨૭	"	
ઝોનિકેત	સુ. ચિ. ૯-૧૨	નવનોતધૂપ:-લોખાન અથવા સર્વોગ. (૩૬૭)	
ઝોનિવાસ	ચ. વિ. ૨૮-૧૪૮	સરલનિર્યાસ:-ગંધબીરિભા.	
ઝોવેષ્ટક	સુ. સ. ૩૮-૨૪; ચ. સ. ૪-૫૬	"	
ઝોપર્ણી	ચ. વિ. ૮-૧૨૬; સુ. ડ. ૪૩-૧૫;	સર્જેરસ=રાળ.	
	વા. ડ. ૨૦-૧૨.	શીવથ.	<i>Gmelina arborea.</i>
ઝૂગાલવિજ્ઞા	સુ. વિ. ૫	પૃક્ષિપર્ણી. (૩૬૭)	<i>Uraria picta.</i>
ઝૂંગવેર	ચં સું વાં	આદુ.	
ઝૂઝ્ઝેરિકા	ચ. સ. ૨૭-૧૬૫	ગોઝિહા (રા. નિ.), (અ. દ.). ગળછલી.	નિ. પ. ૫૩૫
ઝૂઝ્ઝટક	ચં સું વાં	સોધોડા.	
ઝૂઝ્ઝાદકી	ચ વિ. ૨-૭૧	"	
ઝૂઝ્ઝાટિકા	ચ. વિ. ૮-૧૫૭, ૧૬૦	"	
ઝૂઝ્ઝાટી	ચ. વિ. ૮-૯૮; સુ. ડ. ૪૨-૭૦	જોવન્તો. (રા. નિ.) ડોડી.	
ઝૂઝ્ઝો	ચં સું વાં	અતિવિષા (અ. દ.). સાધારણ રીતે ઝાડડાસોંઝી એવો અર્થ થાય છે.	
ઝૂઝ્ઝીવિષ	ચ. વિ. ૨૫-૧૧	સ્થાવરવિષમાં.	
ઝૂઝ્ઝી	ચ. સ. ૨૭-૧૦૨; સુ. ડ. ૬૧-૩૪	પાદા, પ્રિયંચ, હરડે તેમજ ગજપીપર (અ. દ.) વિગેરે અર્થો થાય છે.	
ઝૂઝ્ઝમાતક	ચ સ. ૪-૪૦; સુ. ક. ૮-૧૨૦;	ગુંદો.	
	વા. સ. ૬-૧૧૮		
ઝૂઝ્ઝા	ચં સું વાં	ગોખર.	<i>Tribulus terrestris.</i>
ઝૂઝ્ઝકટખી	ચ. વિ. ૨૫-૭૭; વા. ડ. ૫-૪૬	શ્વેતગુંજા (અ. દ.). સફેદ ચણોડી.	

પ્રવેતચરદન
પ્રવેતખણ્ડા-ળહો

સુ. ચિ. ૨૫-૩૯

પ્રવેતચા
પ્રવેતવાહ

ચ. ચિ. ૨૫-૨૦૭

પ્રવેતસર્વણ
પ્રવેતસુરસા

ચ. સિ. ૩-૬૧

પ્રવેતા

વા. સુ. ૧૫-૧૯

પ્રવેતચરદન

સુ. કા. ૬-૩

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૩૮-૧૮

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૩૯-૩; ચ. સુ. ૫-૨૦

પ્રવેતચરદન

વા. સુ. ૧૫-૨૮

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૩-૧

પ્રવેતચરદન

ચ૦ સુ૦ વા૦

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૨૭-૧૨; સુ. સુ. ૪૬-૮;

વા. સુ. ૬-૬

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૪-૨૮

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૪૬-૨૭૬; સુ. ચિ. ૫-૨૮

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૪૬-૩૩; વા. સુ. ૬-૭૦

પ્રવેતચરદન

વા. સુ. ૬-૧૩૬

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૪-૪૭; સુ. સુ. ૪૩-૧;

વા. કા. ૧-૮

સર્વેયંદન.

સર્વેદ નસોતર.

સર્વેદ વજ.

અર્જુન: (અ. દ.)=સાજડ.

સર્વેદ સરસવ.

ધોળી પુલસી.

પ્રવેતચરદન: (ડહણ). ધણ! અર્થો થાય છે. સર્વેદ ગરણી અર્થે

લેવો ઠીક છે.

પક્ષા કિણીહીસંજ્ઞા અન્યા મહાપ્રવેતા પાલિન્દીસંજ્ઞા (અ. દ.). સર્વેદ ગરણી અને શુરાં પુલની ગરણી.

રાળ.

વજ.

સાહીયોખા.

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૪-૨૮

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૪૬-૨૭૬; સુ. ચિ. ૫-૨૮

પ્રવેતચરદન

સુ. સુ. ૪૬-૩૩; વા. સુ. ૬-૭૦

પ્રવેતચરદન

વા. સુ. ૬-૧૩૬

પ્રવેતચરદન

ચ. સુ. ૪-૪૭; સુ. સુ. ૪૩-૧;

વા. કા. ૧-૮

Curcuma Zedoaria. નિ. ઇ. ૪૬૫

તુલનો અર્થ શેતૂર થાય છે. સન્તુલ હોય ? શેતૂર.

રક્તાર્ક: (ચ. દ.)=રેતા પુલનો આકારો.

કાદમરી-શીવણ.

ઉલુમ્બર (અ. દ.).

સત્તવર્ણે	વં સું વાં	સાતવીન.	Alstonia Scholaris.	
સત્તલા	વ. સ્. ૪-૫; સુ. સ્. ૩૮-૨૬; વા. સ્. ૧-૭૪. સુ. ચિ. ૧૮-૩૪	ચીકાખામ.	Acacia Concinna.	નિ. પૂ. ૪૬૦
સમ્પલિકા		"		
સત્તાદ્વા	વા. ચિ. ૧-૩૨; સુ. સ્. ૧-૩૭	સમપર્ણ.		
સમાર્ગક	વ. સ્. ૨૭-૧૩૬	ફલવર્ષમાં છે.		
સમ્પાક	વ. ચિ. ૧૫-૧૭; સુ. ડ. ૧-૩૪	ગરમળો.		
સમંગા	વં સું વાં	મજીઠં અને રીસામણી. બીજ પથ્ય ધણા અર્થો થાય છે.		
સર	સુ ચિ. ૭-૬	સરકર્ણિક 'બરુ' इति लोके (૬૬૯થ) = અર.		
સરલ	વં સું વાં	ચીડા.	Pinus longifolia.	
સરલા	"	નસોતર.	Ipomoea turpethum.	
સરસી	વા. યુ. ૧૫-૩૦	તુવરપત્રિકા (અ. વ.) = તુવર જેવાં પાન તો નગોડનાં કહી શકાય ?	Gum resin of Shorea robusta.	
સર્જ	વ. સ્. ૩-૩	રળ.		
સર્જક	વ. ચિ. ૧૧-૮૨	"	"	
સર્જસ	વં વાં સું	"	"	
સર્પગંધા	સુ ડ. ૧૦-૪૮; વા. ડ. ૫-૩	વર્ષાસુ છત્રાકારા (૬૬૯થ) = ચીલાડીના ટોપની જાત છે.		
સર્પવાતી	સુ. ક. ૨-૫	નાકુલી અર્થ પથ્ય થાય છે.		
સર્પચ્છત્રા	વ. સ્. ૨૭-૧૧૭	સ્થાવરવિષમાં.		
સર્પલોચના	વા. ડ. ૩૭-૮૩	"		
સર્પસુગંધા	વા. ચિ. ૧૪-૧૦૩	"		
સર્પાં	વ. ચિ. ૧-૧૧૮	નાકુલી. (અ. દ.). નાકુલી એટલે નેળવેલ.		
સર્પાંશો	સુ. ક. ૮-૧૧૭	સર્પાં નામૌષધિ: સર્પાકારા (ચરક)		
		લોચિતપુરુષા શંકપુરુષોભેદ: (૬૬૯થ). પં. હરિપ્રપન્ન ૨ સયોજ-		
		સાગર (પા. ૧૩૫) માં સર્પાંક્ષિનો અર્થ ઉંધાપુલી કહે છે !		
		શા આધારે ? વિષ્ણુકાન્તનો પર્થોય પથ્ય છે. નિ. ઉ. ૬૭૬		

સર્વાનુમૂતિ

સર્વપ

સલોમશ

સહકાર

સહચર

સહદેવા

સહસ્રધીયા

સહા

સહાદ્રય

સહાચર

સાતલા

સારપાક

સારામુલ:

સારિવાદ્રયમ્

સાશર

સાશરક

સાશરલોધ

સાલ

સિશ્ચિતિકા

સિતકર્ણિક

સિતસારિવા

સિતસિન્ધુવાર

સિતા

ચ. ક. ૭-૨

ચં સું ૭૦

ચ. સ્. ૩-૧૩

સુ. સ્. ૪૬-૧૨૭

ચ. શા. ૮-૩૨; સુ. ચિ. ૩૭-૨૦.

ચ. વિ. ૮-૧૬૦; સુ. સ્. ૩૮-૪

ચ. સ્. ૪-૭૩; સુ. ડ. ૫૮-૫૮

ચં સું ૭૦

ચં, સું, વા. સ્. ૧૦-૨૪

વાં સું

ચ. ક. ૧૦-૧૧; વા. ક. ૨-૨૫.

સુ. ક. ૨-૫

વા. સ્. ૬-૧

ચં સું ૭૦

સુ. ક. ૨-૫૧

ચ; સુ. ડ. ૪૦-૩૯

સુ. સ્. ૩૮-૧૪, ૪૬.

ચ. ક. ૧-૭; સુ. સ્. ૩૮-૧૨, ૧૪.

ચ. સ્. ૨૭-૧૩૫; સુ. સ્. ૪૬-૧૪૭.

સુ. ડ. ૪૫-૨૦

સુ. ડ. ૪૭-૪૧

સુ. ક. ૫-૭૭

ચં સું ૭૦

નસોતર.

સરસવ.

જટામાંસી.

આંબો.

કાંટાસેરીયો.

પીતપુષ્પા લલા=કાંસડી.

સેદ દૂવો.

મુદપથો.

મુદપથો, માષપથો.

કાંટાસેરીયો.

ચીકાખાડ.

સ્થાવર વિષમાં.

ચોખાની જાત.

સારિવા, કૃષ્ણસારિવા.

લોદ્ર.

"

પદાણી લોધર.

રાળનું ઝાડ.

સેદરજન.

સેદકુલનો ગરમાળો.

સેદ કુલની કપુરી મધુરી.

" નગોડ.

સાકર અથવા સેદ કો.

Shorea Robusta.

Prunus malus.

નિ. પૂ. ૪૭૭

સિતિમારક

સિતોત્પલ

સિદ્ધક

સિદ્ધાર્થક

સિન્દુક

સિન્દુવાર

સિન્ધુવારિકા

સિવાદિકા

સિદ્ધ

સિદ્ધો

સુગંધ

સુગંધક

સુગંધા

સુગંધિક

સુગંધિકા

સુગંધિકા

સુગંધા

સુનિવળનક

સુમન:

સુમના

સુમ્બ

ચ. ચિ. ૨૬-૫૮

ચ. શા. ૮-૫૧

સુ. ક. ૨-૬

ચં સુ. ૭૦

સુ. ૩૧-૭

વા. સ. ૭-૨૫; સુ. સ. ૪૬-૨૮૬

ચ. સ. ૪-૪૦

વા. ચિ. ૧૭-૩૬

સુ. ચિ. ૮-૨૭

સુ. ૩૬-૨૧૫; વા. સ. ૨૨-૧૬.

સુ. ક. ૨-૫.

સુ. સ. ૪૬-૪; વા. સ. ૬-૧

વા. ૩૬-૬૧; સુ. સ. ૧૬-૮

સુ. ચિ. ૫-૬૬.

ચ. સ. ૨૭-૮; સુ. ક. ૬-૧૫.

સુ. ચિ. ૧૭-૨૮

ચં સુ. ૭૦

ચ. સ. ૨૭-૮૪; સુ. સ. ૪૨-૧૮;

વા. સ. ૬-૭૦, ૭૧.

ચ. સ. ૩-૧૨; સુ. સ. ૪૨-૧૮;

વા. ચિ. ૧૬-૬૩.

વા. સ. ૧૬-૭૨; સુ. ચિ. ૮-૪૦.

સુ. સ. ૩૮-૧૮; ચ. સ. ૨૭-૧૬૭;

વા. સ. ૬-૧૦૪.

શાલિષ્ઠ: (ચ. દ.)

સેદ કમળ.

સિન્દુવાર: (રા. નિ.) = નગોડ.

સરસવ.

નિર્મુલી. (ડહથુ)

”

નગોડ.

?

રોતો સરપ્રવો. (ડહથુ)

અરડસી.

સ્થાવરવિપતી ગણત્રીમાં.

વૃદ્ધસ્તુગન્ધવૃણમ્ (ડહથુ) = રોહિષધાસ. અથવા દ્રોણપુષ્પ

કુળો? ચોખાની જાત પથુ છે.

સર્પસુગંધા નાકુલીતિ (ડહથુ) = નાકુલી.

રોહિષધાસ.

ચોખાની જાત.

ઉત્પલસારિવા (ડહથુ) = ઉપલસરી.

ધોર.

જલકપાસીયા.

ચંબેલી.

ચંબેલી અથવા જૂડ- (જાતિ-ડહથુ). J. grandiflorum.

આવચીખાવચી.

Anisochilus cornosus.

Marsillea quadrifida.

Adhatoda Vasika.

Vitex Negundo.

Brassica Campestris. નિ. પ. ૭૭

સુરવાશ	ચં સું વાં	દેવદાર.	
સુરભી	ચ. સ. ૫-૫૯; સુ. ક. ૧-૨૧; વા. ડ. ૩-૫૪.	૨૧૨ન્ના.	
સુરસ	ચ. સ. ૨૭-૧૧૩; સુ. સ. ૪૧-૨૩૪.	પુલસી.	Ocimum sanctum ફૃબ્યુલેસી (અ. દ.).
સુરસા	ચ. સ. ૩-૧; સુ. સ. ૩૮-૧૮; વા. સ. ૧૫-૩૦.	"	
સુરવારુણી	વા. ચિ. ૧૯-૮૧	ઇંદ્રવાર્ણી.	
સુરસાઝન	ચ. ચિ. ૨૫-૭૭	રસવંતી.	
સુરસી	સુ. સ. ૩૮-૧૮	કપિત્થસદાપત્રા	'વિલ્વનાદી' તિ લોકે પ્રસિદ્ધા ।
સુરત્યા: પુષ્પમ્	સુ. ક. ૫-૭૦	શ્વેતનિર્ગુણદોત્યન્થે (ડલ્હણ).	સફેદ નર્મોડ.
સુરાલા	વા. સ. ૧૫-૪	પુલસીનાં પુલ (ટીકા).	
સુરાહ	વા. ચિ. ૩-૪૦	એમ્બુસર્જેરસ: (અ. દ.)=ઉત્તમ ભતની રાળ.	
સુરેન્દ્રકન્ધ	સુ. સ. ૪૫-૩૦૫	દેવદાર.	
સુરંપર્ણી	ચ. ચિ. ૨-૫૪	વજ્રકન્ધ: (ડલ્હણ)=કડવું સુરણુ. (વે. અ. સિ.)	નિ. ડ. ૧૮૦
સુવર્ચલા	ચં સું વાં	મુદ્રપર્ણી.	નિ. પૂ. ૧૭૪
સુવર્ધિકા	ચ. ચિ. ૨૧-૧૮; સુ. સ. ૪૨-૧૮; વા. ડ. ૩૫-૩૯.	સુરબ્ધુખી.	Helianthus annuus.
સુવર્ણત્વક્ષ્	વા. સ. ૨૧-૧૭	"	"
સુવર્ણસીરી	ચ. વિ. ૭-૨૭; સુ. સ. ૩૯-૪; વા. ચિ. ૧૯-૮૧.	નાગકેસરની છાલ !	
સુવહા	ચ. સ. ૪-૨૮, ૪૦; સુ. ડ. ૫૧-૨૩.	હિમાલયમાં થનાઈ, સારિવાના જેવાં પાનવાળું ઝાડ.	
સુવધી	ચ. ક. ૧-૩૨; સુ. સ. ૩૮-૧; વા. સ. ૧૫-૧૭.	નસોતર.	
		શદીભરી.	Vernonia Anthelmintica. નિ. પૂ. ૧૩૭

સુશ્મેઠા

સુરળ

સુર્યવલ્લો

સુર્ય

સેતુ

સેવ્ય

સેવ્યા

સૈદગજ

સૈરેયક

સોમ

સોમરાજી

સોમવલ્ક

સોમવલ્કા

સોમવલ્લી

સોમવુલ્ક

સોમા

સૌમન્થિક

સૌમનશાધિની

સૌરમલીજમ્

સૌરીયક

ચં સુ સુ બાં

વા. સ. ૬-૧૧૧; સુ. સ. ૪૬-૩૦૬, ૭.

વા. ડ. ૩૫-૨૧; સુ. સ. ૪૬-૧૨૦.

ચ. ચિ. ૧૦-૫૪

વા. ડ. ૩૬-૬૦; સુ. સ. ૪૬-૪૩૦.

ચ. ચિ. ૪-૧૬૪; વા. સ. ૨૦-૩૭.

ચ. ચિ. ૭-૧૨૬

ચ. સ. ૩-૧

સુ. સ. ૩૮-૭૩

ચ. ચિ. ૧-૧૬૮; સુ. સ. ૩૭-૨૪, ૨૫.

ચ. સ. ૨-૨૨; સુ. ક. ૫-૮૩;

વા. ડ. ૩૮-૧૦૭.

ચ. સ. ૪-૫૭; સુ. ક. ૧-૬૮;

વા. સ. ૧૫-૪૧.

સુ. સ. ૩૭-૨૫

ચ. ચિ. ૮-૧૬૦; સુ. ક. ૧-૫૪.

સુ. ચિ. ૧૧-૭

સુ. ક. ૧-૩૭; સુ. સ. ૩૭-૨૪.

ચ. સ. ૪-૫૮; સુ. સ. ૩૮-૫૨;

વા. ડ. ૩૮-૧૦૪.

ચ. ચિ. ૮-૧૫૭

સુ. ડ. ૨૩-૪

સુ. ક. ૨-૫

નાની એલમી.

સુરથ. Amorphophallus Campanulatus. નિ. પ. ૫૬૪

કરવીરાકારપુષ્પા (અ. દ.); પટોલસદૃશપત્રા ચલ્યા: સ્વર-

સામ્નનેન આકં પ્રાસં સ્વિન્નમિવ મવતિ. (૬૬૫) ? નિ. ડ. ૬૮૧

પરણ ?

શ્લેષ્માતક-ગુંદો.

વાળો. સેવ્ય: પિપ્પલી. (૨. નિ.)

વાસન્તી-અરથી.

કુંવારીયો.

કાંટાશેરીયો.

વેદોક્ત સોમ.

આકુચી.

Barlaria prionitis.

નિ. ડ. ૬૩૫

Psoralia Corylifolia.

નિ. પ. ૬૩૮

કામદલ અથવા વિદ્અદિર.

કામદલ.

સોમ. ગળો! અર્થે પશુ થાય છે.

શ્વેતઅદિર અથવા કામદલ.

ગળો! અથવા સોમ. (૬૬૫).

કુસુમદંડ: (૬૬૫)

નાતિકલિકા=શુદ્ધિની કળીયો.

ધાણુ. (૨. નિ.)

સ્થાવરવિષની ગણુત્રીમ્

સૌવર્ચલ	ચ. ચિ. ૨૯-૪૯; સુ. હ. ૪૦-૩૭.	સુરભુખી.
સૌવર્ચલા	ચ. ચિ. ૯-૬૯; સુ. હ. ૪૦-૪૭;	"
	વા. સુ. ૧૪-૨૫.	
સૌવર્ણો	ચ. ચિ. ૭-૭૫	પ્રિયંબુ.
સૌત્રીરવરમ્	વા. સુ. ૬-૧૧૮	કર્ણિકવરમ્ (અ. દ.)?
સંકોચમ્	ચ. ચિ. ૨૫-૧૧	સ્થાવરવિષ્ણી ગણત્રીમાં.
સંવર્તક	ચ. ચિ. ૩-૨૫૩	વિભીતક (અ. દ.)=મેઠાં.
સંઘર્ષ	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦	ચન્દ્રાક (અ. દ.)=વાંદો. ક્ષેત્રપંડી. (વે. શ. સિ.)
સ્થવિરમ્	વા. ચિ. ૩-૧૩૩	શૈલીયમ્ (અ. દ.)
સ્થિરા	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	શાલિપર્થી. (૩૬૬થું).
સ્થિરે	"	શાલિપર્થી, પૃથ્વિપર્થી.
સ્થૂલકન્દ	સુ. સુ. ૪૬-૩૦૬	સુરભુખી કંદ.
સ્થોણેયક	ચ. ક. ૧-૩૩; સુ. સુ. ૩૮-૨૪;	થુથેર. બટીહિર. Clerodendron infortunatum.
	વા. સુ. ૧૫-૪૩.	તૈલપીતકમ્ (અ. દ.)
સ્તુક્	સુ. સુ. ૩૫-૪	Euphorbia nerifolia.
સ્તુષા	વા. ચિ. ૯-૨	" "
સ્તુદી	ચં ૦ સુ ૦ વા ૦	" "
સ્પૃક્ષા	ચ. ચિ. ૨૫-૭૫; સુ. સુ. ૩૮-૨૪;	સુગંધી દ્રવ્ય છે. દેવો. (અ. દ.)
	વા. સુ. ૧૫-૪૩.	
સ્ફોતા	ચ. ચિ. ૨૫-૨૩૯	હું ધારું છું કે આ છાપવાની ભૂલ છે. આસ્ફોતા ૫૧૬ નોંધ.
સ્ફૂર્જક	ચ. ચિ. ૮-૧૬૫; સુ. ચિ. ૫-૧૮.	શ્વોનાકનામ્ના પ્રસિદ્ધ: લઙ્કાકારપત્રકાણ્ઠ: (૩૬૬થું).
		તિન્દુક (અ. નિ.). ટીંબરવો.
સ્ફોટદેતુ	વા. ચિ. ૨૦-૧૧	બીકામે. (અ. દ.)
સ્મયું	ચ. સુ. ૨૭-૯૬	શાકવર્ગમાં છે.

स्वाम्बन

स्वाम्बुला

स्वयंयुग्मा

स्वर्णपत्रिका

स्वर्णशोरी

स्वसन फलम्

स्वस्तिक

स्वादुकण्टक

सुववृक्ष

—इ—

दृष्ट

दृषुवा

द्वयगंधा

द्वयमारक

द्वरिगन्धा

द्वरिचन्दन

द्वरिद्रा

द्वरिद्राच्छदन

द्वरिद्राक्षय

द्वरिमन्थ

द्वरिवृक्ष

द्वरीतकी

द्वरेणु

स. स्र. २५-४१; सु. ड. ३२-५.

स. वि. १६-४२; वा. उ. १८-५६.

स. ड. ५८-५३

स. लि. १०-२६

स. स्र. ४-२८; वा. क. २-२७.

स. कं. १-३७

वा. वि. ६-२०

सु. स्र. ४२-१८

वा. स्र. १५-१७

वा. उ. २२-७०; सु. वि. ११-८.

सं. स्र. २३-१८; सु. उं. ४२-२५;

वा. स्र. १४-२६.

सं. वि. २८-१६७

स. स्र. ३-१२; सु. स्र. ३७-१०

सु. उ. ३५-४

वा. स्र. ३-४०

च० सु० वा०

सु. उ. ५१-४६

च० सु० वा०

सु. स्र. ४६-२७७

सु. वि. ११-६

च० सु० वा०

स. स्र. ३-३; सु. स्र. ३८-२४;

वा. क. ४-६३.

तथु७.

ओदय.

”
येयिकी. (रा. नि.)=अ५.

स्वयंक्षीरी.

घंटारवः

Crotalaria linifolia.

सुनिषण्णक (वे. श. सि.). *Marsilea quadrifida.*

विकंकतवृक्षः कण्टकारिकेति प्रसिद्धा (५६५)=वीडो॥.

विकंकतः (अ. द.) वीडो.

जलकुम्भिका (५६५)=अक्षपक्षि. इतो मिमिजः (अ. द.) ।

Juniperus Communis.

जुगो अम्बगंधा.

उरे५.

अर्धगंधा.

यच्छेदे लोहितमत्तिसुगंधं सुष्ठु शीतवीर्यं च तद् हरिचंदनमुच्यते ॥

Curcuma longa.

Curcuma zedoaria.

५८५युरो.

६६६२, ६३६६६२.

चणक (५६६५)=यथु.

६६२५ (५५५६६६)

६३३.

वर्तुलकलायः (५६६५)=सी७.

Anogeissus acuminata.

Terminalia chebula.

नि. ५. ४६५

દસ્તિકર્ણ
દસ્તિદસ્તી
દસ્તિપર્ણી

સુ. સ્. ૩૯-૮
સુ. ડ. ૪૦-૫૧; ચ. સ્. ૧-૭૬.
ચ. સ્. ૧-૮૧

રાતો એરડો અથવા ભોંયપર પથરાતો ખાખરો (૩૬૪) નિ. ઇ. ૬૮૨
નેપાળો.

મોરડ; અસ્યાચ શરતુકાલખમેવ ફલં ગ્રાહ્યં મત ડકં 'દસ્તિ-
પર્ણાચ શારદમ્' । ચ. સ્. ૨૭(નિધંદુકારે એનો અર્થ કર્કંડો
કર્ણો છે. ત્યારે શું શીખાણાનાં ગ્રીભડાં એવો અર્થ દેવો ? પ.
હરિપ્રપનજીએ ચોરડનો અર્થ લતાકરંજ એવો કર્યો છે.
(૨. યો. સા. પા. ૯૬).

દસ્તિપિપ્પલી
દસ્તિરયામાક

ચં સુ. ૩૦ થા. ૦
ચ. સ્. ૨૭-૧૬

દસ્ત્યાલુક

સુ. સુ. ૪૬-૨૬૮

દાયનક

ચ. નિ. ૪-૪; સુ. સ્. ૪૬-૪.

દાલાદલ

ચ. સ્. ૨૭-૧; ચા. સુ. ૬-૪.

દિન્તાલા

ચ. ચિ. ૨૫-૧૧; સુ. ક. ૨-૫.

દિમ

ચ. ક. ૧-૮

દિમકેસર

ચા. સ્. ૨૦-૩૭

દિરણયુષ્ણો

ચા. ચિ. ૮-૧૧૫

દિગુ

સુ. શા. ૧૦-૧૧; ચા. શા. ૧-૮૩.

દિગુપર્ણી

ચં સુ. ૩૦ થા. ૦

દિગુપત્રિકા

ચ. ચિ. ૧૪-૧૭

દિગુશરાદિકા

ચ. ચિ. ૧૪-૭૬

દિગુશિવાદિકા

ચ. ચિ. ૧૬-૧૦૬

દિલા

ચ. ચિ. ૧૫-૩૪

દુતસુક

ચ. ચિ. ૩-૨૬૨; ચા. ચિ. ૩-૧૩૩.

દુતસુક

સુ. ડ. ૫૨-૨૯

કંદવિશેષ:

શાલિધાન્યવિશેષ: (ટીકા).

ચોખાની જાત.

સ્થાવરવિષની ગુણોત્તીર્ણા.

તાડની એકાદ જાત છે.

ચંદન કે વાળો.

હિમ + કેસર = ચંદન + નાગકેસર (ટીકામાં).

કલિકારિકા (ટીકા)=દુધીઓ વજનામ.

દિગ.

Ferula alliacea.

નિ. પ. ૬૦૪

ટીકામારી.

Gardinia lucida.

કુંધાર અથવા ભોટીંગડી.

ચિત્રો.

નિ. ઇ. ૬૮૩

હુતાશન	વાં સુ૦	ચિત્રે.
દેમકાલા	ચ. ચિ. ૨૫-૧૧૪	મંજિષ્ઠા (ચ. દ.)=મળક.
દેમક્ષીરી	ચ૦ સુ૦ વા૦	સ્વર્ણક્ષીરી.
દેમાઙ્ગત્વક	સુ. ચિ. ૨૫-૩૯	દેમાઙ્ગા સ્વર્ણક્ષીરી.
દેમવતી	ચ૦ સુ૦ વા૦	સંકેદ વળ.
દસપદી	ચ. દ. ૪-૩૩; સુ. દ. ૩૮-૪;	હંસરાજ.
	વા. ચિ. ૨૨-૪૨.	Adiantum. lunulatum.
દ્રીબેર	ચ૦ સુ૦ વા૦	વાળે.
—ક—		
કષવક	ચ. દ. ૪-૫૧; સુ. દ. ૮-૧૮;	નાકછોંટી.
	વા. દ. ૧૫-૩૦.	Centipeda orbicularis. નિ. ૫. ૬૫૦
ક્ષીરકપીતન	સુ. ડ. ૪૮-૨૬	આર્ચિરીષ: (૬૬૭) ખીલો. કાળીયો સરસ.
ક્ષીરકાકોલો	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦; સુ. ચિ. ૫-૭.	ક્ષીરકાકોલો ?
ક્ષીરપલાન્ડુ	સુ. દ. ૪૬-૨૪૭	સંકેદ ડુંગળી. રાતી ડુંગળીને લોહિતપલાન્ડુ: ગણાયે છે.
ક્ષીરપુષ્પી	ચ. ચિ. ૧-	શાલપુષ્પિકા (રા. નિ.) હુંધાં હુંકે આકડાના વર્ગની કોષ વનસ્પતિને
		ક્ષીરપુષ્પી ગણવી નોંધ્યો. નેનાં પુલમાંથી છીર નીકળતું હોય તે.
ક્ષીરમોરટા	વા. ચિ. ૬-૧૧૩	મધુલવા (મ. દ.)
ક્ષીરવલ્લો	ચ. ચિ. ૮-૧૬૦	ક્ષીરવિદારી (રા. નિ.). Ipomoea digitata.
ક્ષીરચુક્રા	ચ૦ સુ૦ વા૦	ક્ષીરવિદારી (૬૬૭). ત્રિવૃત્ત-(ચ. ૬.)
ક્ષીરિકા	ચ. ચિ. ૨-૮૭	પ્લક્ષ: (રા. નિ.)=પીપળી.
ક્ષીરિકમ્	ચ. દ. ૨૭	ડાંગરનો પ્રકાર.
ક્ષીરિણી	ચ૦ સુ૦ વા૦	અર્કપુષ્પમ્ (૬૬૭); તુલ્શિકા (ચ. ૬.)=ચમારદુધેલી અથવા આકડો અથવા-સ્વર્ણક્ષીરી (મ. દ.).
ક્ષીરિલ્લો	વા. દ. ૧૦-૨૪	(૧) સ્વર્ણક્ષીરી અને (૨) ?

શ્રીરી
શ્રીરીવૃક્ષાઃ
શુદ્રવૃદ્ધો
શુદ્રસહા
શુદ્રા
શુદ્રેલા
શુમા
શુરક
શ્રેમિકા
શ્રીમ
શ્વેદમ

વા. ચિ. ૫-૩૩; ચ. ચિ. ૧૮-૧૩૦.
ચ. ચિ. ૨-૫
સુ. ચિ. ૧૨-૯
ચ૦ સુ૦ વા૦
ચ. ક. ૭-; વા. ૩. ૨૨-૯૭.
સુ. ક. ૬-૭
વા. ચિ. ૨૨-૩૪
વા. ચિ. ૧૫-૯૫
ચ. ચિ. ૩-૨૬૨
ચ. ચિ. ૨૬-૧૬૫; સુ. સુ. ૨૫-૨૧
ચ. ક. ૬-૧

જર્ક=આકડો.
૫૬, પીપળો, ધત્તાદિ.
નાની ભોરીંગથી.

કુમારી (ચ. દ.); સુદ્રપર્ણી (૬૬૬થુ)=નાની સુદ્રપર્ણી.
કોકિલાક્ષ (ચ. દ.)=એખરો. બીજા પથુ ધણા અર્થો થાય છે.
ભોટીંગડીના અર્થમાં પથુ વપરાય છે.

નાની એકચી.
અળસી.
કોકિલાક્ષશ્રુતે (વ. શ. સિ.)=એખરો.
ચોરક: (ચ. દ.)=ચોરક.
અળસી.
વિષમ.



